

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ**

Інститут підвищення кваліфікації керівних кадрів

**ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ У СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІЙ
СФЕРІ. УКРАЇНА: НОВІ ВИМІРИ СОБОРНОСТІ В УМОВАХ
ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

Навчально-методичні матеріали

**Київ
2013**

*Схвалено Вченою радою Інституту підвищення кваліфікації керівних кадрів
(протокол № 1 від 28 лютого 2013 р.)
та Науково-методичною радою Національної академії державного управління
при Президентіві України (протокол № 36 від 16 квітня 2013 р.)*

Автори :

**В. А. Гошовська, В. А. Ребкало, В. В. Голубь, М. І. Пірен, Л. А. Пашко,
Л. І. Даниленко, Ю. В. Баскакова, В. М. Гурієвська, Ю. М. Кисіль, Г. А. Кернес,
Н. Б. Ларіна, Г. В. Сєрова, В. В. Святненко, А. В. Фоменко.**

Упорядники :

**О. Р. Антонова, О. Ю. Васильченко, Л. О. Матвєєва, О. Г. Черкас,
О. О. Ткаченко.**

Рецензенти :

К. Л. Крутій, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогічної майстерності вчителів початкових класів та вихователів дошкільних закладів Інституту педагогіки, психології та інклюзивної освіти Кримського гуманітарного університету;

А. А. Попок, доктор наук з державного управління, професор, віце-президент НАДУ.

**Державне управління у соціально-гуманітарній сфері. Україна: нові
ДЗ6 виміри соборності в умовах європейської інтеграції та глобалізації : навч.-
метод. матеріали / В. А. Гошовська, В. А. Ребкало, В. В. Голубь та ін. – К. :
НАДУ, 2013. – 168 с.**

Навчально-методичні матеріали підготовлені в межах Комплексної програми професійного розвитку осіб, зарахованих до Президентського кадрового резерву “Нова еліта нації”, які здійснюють навчання в Національній академії державного управління при Президентіві України.

Висвітлено основи державного управління у соціально-гуманітарній сфері, окреслено нові виміри соборності України в умовах європейської інтеграції та глобалізації.

Призначені для осіб, зарахованих до Президентського кадрового резерву “Нова еліта нації”, а також для професійного навчання державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування, працівників центральних і місцевих органів виконавчої влади в системі підвищення кваліфікації.

УДК 351.83/84:321.01(061.1ЄС+477)](076)

*Видано на замовлення Інституту підвищення кваліфікації керівних кадрів НАДУ
при Президентіві України для осіб, зарахованих до Президентського кадрового резерву
“Нова еліта нації”.*

ЗМІСТ

Вступ	5
Розділ 1. Україна: нові виміри соборності, реформування та розвитку в умовах європейської інтеграції та глобалізації	7
Тема 1. Про мовну ситуацію в Україні	7
Тема 2. Роль еліти в модернізації українського суспільства	9
Тема 3. Траєкторії політичної модернізації сучасного суспільства.....	14
Тема 4. Зміцнення соборності в контексті модернізації української держави: сучасні реалії та перспективи	20
Тема 5. Українська хартія вільної людини і проблеми політичної ідентифікації особистості (теоретико-методологічний аспект)	28
Тема 6. Соціологія сучасного праворозуміння та проблеми конституційного закріплення теорії розподілу влади	33
Тема 7. Цінності, що нас об'єднують.....	49
Тема 8. Соборність Української держави в контексті формування сучасної національної ідеології	53
Тема 9. Поняття соборності як психоаналітичний дискурс.....	55
Тема 10. Україна “соборна”: діалектика вітчизняного регіоналізму	57
Тема 11. Толерантність – важлива складова діалогу держави і громадянського суспільства.....	65
Список використаних джерел	65
Висновки	70
Додатки	71
Розділ 2. Чесні та гідні вибори – запорука соборності та єдності Української держави	100
Тема 1. Сучасні виклики виборчого процесу для демократичної України	100
Тема 2. Про спільну відповідальність влади, опозиції, інших суб'єктів виборчого процесу за визнання виборів легітимними	104
Тема 3. Соціальний консенсус та соціальна злагода – результат взаємодії суб'єктів виборчого процесу	107
Тема 4. Антикорупційні заходи в програмних документах кандидатів у Президенти України: конфлікт ідеологій	109
Тема 5. Чесні вибори – виклик сьогодення	112
Тема 6. Створення інформаційної постійно діючої платформи для обговорення проблем виборчого процесу – один з напрямів інформаційної політики держави.....	118
Тема 7. Трансформація всеукраїнського руху “За чесні та гідні вибори” в постійно діючу відкриту платформу	123
Тема 8. Визнання міжнародним співтовариством легітимності та демократичності виборів до парламенту	125

Тема 9. Проблеми морально-етичної компетентності кандидатів в народні депутати.....	126
Тема 10. Моніторинг якості списків кандидатів у народні депутати України	129
Тема 11. Джерела фінансування недержавних організацій	130
Тема 12. Перспективи застосування психологічних технологій у сучасному політичному процесі	135
Тема 13. Моніторинг виборчого процесу – гарантія чесних та гідних виборів	137
Тема 14. Гарантії реалізації конституційного принципу рівності у сучасному виборчому процесі: проблеми та завдання.....	140
Тема 15. Громадські організації – відповідальні суб’єкти виборчого процесу	141
Тема 16. Консультативна юридична допомога виборцям – запорука чесних та гідних виборів.....	144
Тема 17. Кожний виборець відповідальний за свій вибір.....	146
Тема 18. Рівність прав та можливостей виборців – шлях до якісного європейського життя	148
Тема 19. Громадянське суспільство як запорука чесних виборів	149
Висновки та пропозиції	151
Додатки	153
Список використаних джерел	163

ВСТУП

У даних науково-методичних матеріалах проблема соборності розглядається як фактор єдності, духовності і демократії в сучасній Україні. Важливими є питання взаємодії центральних та місцевих органів виконавчої влади в умовах становлення і розвитку національної державності, формування політичної єдності українського народу та дієвості вітчизняної політичної еліти; виокремити ментальні, історичні й психологічні засади.

Зокрема, сучасні реалії та перспективи зміцнення соборності в контексті модернізації Української держави, європейської інтеграції та глобалізації розглядаються через основні причини, статистичні дані, завдання модернізації та пріоритетні вектори змін; розвиток та утвердження нових теорій державного управління як основи моделювання справедливої влади єдиної України – через розподіл влади, вітчизняний регіоналізм, сучасні механізми взаємодії центральних та місцевих органів представницької і виконавчої державної влади; основні шляхи реформування українського суспільства – через мовний фактор єдності українського народу та дієвості вітчизняної політичної еліти в умовах європейської інтеграції; толерантність як важлива засада діалогу держави і громадянського суспільства; консолідація нації в умовах розвитку інформаційного суспільства; розвиток суспільно-демократичних цінностей.

Соборність є основою української національної ідеї. Однак її реалізація потребує участі кожного громадянина, його правдивого погляду на ті виклики, які стоять на сучасному історичному етапі перед державою і народом. А це не лише вихід із політичної й економічної криз та повернення зовнішніх боргів; це й подолання корупції і проведення реформ, спрямованих на модернізаційні зміни всіх сфер суспільного життя у напрямі розвитку демократичної держави та громадянського суспільства.

Для досягнення високих результатів розвитку країни необхідне розвинуте громадянське суспільство, сильна економіка, розвинута судова система, ефективні механізми захисту прав людини. І тому важливим є зрозуміння того, що ефективність реформування української держави залежить:

- від об'єднання всього народу з політичною, адміністративною, науковою, мистецькою, військовою, духовною, управлінською елітами навколо основних ідей нації (до яких віднесена й ідея соборності);
- від усвідомлення того, що покращення життя в державі залежить від ініціативи і персональної відповідальності кожного громадянина.

Особливо це стосується державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування, політичних і управлінських лідерів, які мають демонструвати свою готовність до участі у реальному соціальному партнерстві та взаємодії з метою досягнення соціального консенсусу між державою, органами державної влади і громадянами.

Наслідками такого партнерства є:

- публічність і відкритість не лише державних органів, а й державних справ для суспільної, громадянської дискусії;

- утвердження, у щоденній професійній адміністративно-політичній діяльності, демократичних принципів;
- забезпечення порядку, толерантності, дисципліни, моральності, чесності у політичній та громадській діяльності.

Вважаємо, що обговорення проблем Соборності в Україні:

- сприятиме створенню відповідної суспільної атмосфери;
- спрямує діяльність громадян на збереження надбань кращих представників попередніх поколінь українського народу, які протягом багатьох років захищали своє право бути єдиним українським народом і мати незалежну державу, бути рівноправними у єдності з іншими народами;
- спрямує громадян на збереження незалежності України шляхом сповідування ідеології творення, порозуміння і злагоди, а не конфронтації і боротьби.

Нас сьогодні щиро єднує глибоке усвідомлення непересічного історичного значення події, що відбулася ще на початку XX століття, але не втратила від цього ані своєї політичної ваги, ані потужного ідейного впливу на сучасне українське суспільство. *Ця подія – проголошення Акту Злуки, акту єднання всіх українських земель в єдину, соборну державу!*

Після падіння Київської держави Україна століттями була розділена між сусідніми народами. А тому проголошена у січні 1919 р. злука всіх її земель – подія доленосна і неперевершена за своїм значенням для українського народу.

На жаль, до цього часу можна спостерігати непоодинокі спроби деяких політичних сил в Україні та, більшою мірою за її межами, пояснити сучасну українську державність лише примхою історії, нав'язати думку про “штучність” незалежної України, оголосити прогнози її розвалу. Їм важко змиритися з волевиявленням українського народу – бути єдиним і суверенним та будувати власну незалежну державу.

Так вже було в давній час, коли розсварених князів легко підкорили монгольські завойовники. Так було в часи козаччини, коли навколишні держави вміло маніпулювали гетьманами і полковниками, не давши їм утвердити суверенну Україну. Так сталося на початку XX ст., коли в умовах більшовицької, німецької та білогвардійської агресії українські ватажки продовжували з'ясовувати свої стосунки.

Щоб не повторити сумних уроків історії, громадянам слід раз і назавжди визнати і утвердити, як політичну і суспільну аксіому – *Україна є незалежна і соборна держава; наша незалежність і наша єдність полягає у різноманітності, як наріжному фундаменті державного і суспільного буття.*

Сьогодні Україна переживає глибоку політичну та економічну кризу, для подолання якої необхідне саме згуртування держави і народу, різних політичних та суспільних верств і лідерів. І починати потрібно кожному з себе.

Розділ 1. УКРАЇНА: НОВІ ВИМІРИ СОБОРНОСТІ, РЕФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Тема 1. Про мовну ситуацію в Україні

Мовна ситуація в сучасній Україні є складною, характеризується суперечливістю поглядів різних політичних партій і соціальних груп на стан і статус української мови в державі, становище інших мов в їх функціонуванні.

Мовна проблема постійно дискутується в суспільстві, набираючи особливо вираженого конфронтаційного характеру в періоди виборів як складних політичних програм, обговорюється в ЗМІ, формуючи у громадян нервозне сприйняття гуманітарної політики і перспектив української державності.

Від початку української державності спостерігаються спроби розіграти карту української мови на користь певних політичних груп. Так, зокрема, окремими політичними силами із залученням діаспорних ідеологів західна Україна, передусім Львів, були оголошені “Українським П’ємонтом” (тобто, центром, звідки має початися відродження української нації). Мова як націєтворчий складник мала відіграти в такій ідеологемі основну роль.

Зауважимо, що на той час (кінець 80-х – 90-ті рр. 20 ст.) українська літературна мова вже мала вироблений правопис, високу літературну традицію, виявлену в художніх текстах, дипломатії (Україна була членом ООН і, відповідно, представляла українську мову), науці, засобах масової інформації.

Найперше була розпочата дискусія щодо норм українського правопису і, таким чином, поставлено під сумнів легітимність основного мовного закону. Аргументи спиралися на негативну щодо існуючого правопису думку про його “зросійщення”, нібито “силовий”, “тоталітарний” вплив на українську мову.

Насправді ж формування українського правопису бере початок у 20-х – 30-х рр. 20 ст., правописів було кілька, всі вони були компромісними і виникали в результаті широких обговорень мовознавців із усіх регіонів України (хоча Західна Україна і не була у складі Радянської України, вчені Наукового Товариства імені Т.Г.Шевченка, найбільш авторитетної на той час установи в Галичині, брали участь у формуванні законів вжитку української мови).

Аргументи критиків існуючого в Україні радянського періоду правопису пов’язувалися з часом його прийняття (звідси вкинута в ЗМІ назва “кагановичівський”), незадоволенням спрощенням окремих правописних норм, які відбивали південно-західний (галицький) діалект і не були властиві більшості українців, неприйняттям орієнтації на полтавсько-київську норму, що насправді була сприйнята всіма українцями як зразкова – це мова основоположників сучасної української літературної мови – І.Котляревського і Т.Шевченка.

Особливої гостроти ця дискусія набирала в коментарях і значною мірою в запропонованій діаспорою й активістами нового галицького культурного руху (що фінансово підтримується зарубіжними грантами, зокрема Фондом Сороса “Відродження”) публічній дискусії, в якій протиставлялися будь-які згадки про

спільну культурну історію східнослов'янських народів, особливо історичну спорідненість із російським народом, піддавалися моральному приниженню авторитетні вчені, письменники, державні діячі, які мали іншу думку. Спостерігалася тенденція до призначення на керівні посади в гуманітарній сфері вихідців із Західної України.

У результаті неодноразово мінявся склад і керівництво Правописної комісії при КМУ, до якої у різний час залучалися не тільки фахівці-мовознавці, але і діаспорні діячі, заангажована частина письменників і громадських діячів, які наполягали на докорінній зміні українського правопису (19 фундаментальних принципів, що фактично на 60% змінили б систему української норми). Це призвело б до руйнації української суспільної мовної свідомості, знищення літературної форми мови, яка в сучасному світі єдина здатна обслуговувати всі комунікативні потреби суспільства і представляти державу в міжнародному гуманітарному колі.

За мовними дискусіями простежується особливий інтерес ідеологів глобального перерозподілу світового інформаційного, політичного й економічного простору, переорієнтація потоків комунікації на традиційні для католицизму мови (або ті, які знаходяться під їх безпосереднім впливом). Тому як правописні норми пропонувалися варіанти заміни звука [ф] у запозичених словах, який прийшов у літературну традицію православ'я разом зі Святим письмом і старослов'янською мовою, на [т], що пов'язується з запозиченнями з латинської через польську (наприклад, не Афіни, а Атєни, не кафедра, а катєдра та інші).

Паралельно в суспільстві поширювалися ідея про необхідність спрощення мови, необхідність її нібито наближення до народно-розмовного варіанту, що часто примітизувало, згрублювало українську мову, а часом робило її просто неприйнятною освіченими українцями (різальник – хірург, штрикала – шприц, Пилипини – Філіппіни, розблюдовка – меню та інші).

Про важливість цієї дискусії свідчить, зокрема, проведений Фондом Кеннона в Україні у 2002 році круглий стіл на тему “Український правопис та дискусії навколо нього”.

Як результат діяльності агітаторів за новий правопис виникає загроза стабільності наукових терміносистем, неможливості їх адаптації до міжнародної наукової термінології і, відповідно, утруднення обміну актуальною науковою інформацією між Україною і світовими співтовариством.

Агітація за “дві українські літературні мови” (галицьку і східноукраїнську) призвели до хаосу в науковій, освітній сфері, ЗМІ: сьогодні окремі теле- і радіостанції рясніють діалектизмами, діаспорними запозиченнями, новотворами, які не властиві нормованій, літературній мові (міністерка – міністр, членкина – член чого-небудь, Европа – Європа та інші).

Ці та інші фактори необхідно враховувати при обговоренні та прийнятті рішення щодо функціонування мов в Україні. Безумовна підтримка, розвиток і функціонування російської мови в Україні має одночасно передбачати грамотно і послідовно сформульовані регулятиви щодо збереження й унормування української літературної мови.

Відсутність системної політики щодо функціонування мов в Україні несе ризики мовного і світоглядного хаосу, безперервних дискусій і спекуляцій навколо двомовності, що поглиблює політичну і соціальну конфронтацію. Мовна ситуація сьогодні не дає можливості обґрунтованих оцінок питань про другу державну мову або її регіональні варіанти.

Список використаних джерел

1. Погрібний Анатолій. Світовий мовний досвід та українські реалії. – К., 2003.
2. Матіяш Б. Проблеми функціонування та розвитку державної мови в Україні: 90-ті роки XX століття//Державність української мови і мовний досвід світу. – К., 2000. – С. 273.
3. <http://www.forumn.kiev.ua/2008-03-70/70-10.htm>
4. <http://h.ua/story/359194>

Тема 2. Роль еліти в модернізації українського суспільства

Наприкінці 80-х років минулого століття тодішні прихильники лібералізації тоталітарного режиму вважали, що копіювання західної моделі автоматично виведе планову економіку і суспільство на новий рівень розвитку. Деструкція тоталітарного суспільства з одночасним запровадженням інституту приватної власності, вільного ринку і плюралістичної демократії уявлялися тодішнім реформаторам метою модернізації тоталітарної моделі. Для України ці установки доповнювалися вимогами націонал-демократичних сил щодо виходу із СРСР і побудови незалежної держави на етнічних засадах.

Підсумовуючи результати модернізації українського суспільства впродовж двох десятиліть, доводиться констатувати, що не досягнуто практично жодної із тих цілей, що були проголошені в період руйнації адміністративно-командної моделі. Практика показала ілюзорність ліберальних мрій посткомуністичних реформаторів щодо переносу західних інститутів в посттоталітарне суспільство. Досвід модернізації українського суспільства свідчить, що такий перекося часто має наслідком протилежні результати. Зокрема, імплементація західних моделей призвела до олігархізації економіки і розповсюдження так званих “гонорарних” практик в політичній сфері. Економічна діяльність олігархічних фінансово-промислових груп залишається малоефективною і такою, що не сприймає інновації. В результаті на сьогоднішній день сучасна капіталістична Україна за багатьма економічними і соціальними показниками поступається колишній УРСР.

Окрім цього треба зазначити, що сучасна капіталістична система знаходиться у край важкому стані. Дуже точно її визначення зробив Й.Шумпетер “Капіталізм, - писав він, - містить у собі джерела власної загибелі... Суспільство обов’язково переросте капіталізм, але це станеться тому, що досягнення капіталізму зроблять його непотрібним” Постіндустріальна епоха, що розгортається, – це епоха позитивного заперечення капіталізму, епоха, при якій “досягнення капіталізму роблять його непотрібним”. Як зазначає А.Гальчинський, важливо зрозуміти об’єктивність відповідних перетворень.

Капіталізм (як і соціалізм) – це індустріальне суспільство, його часовий лаг визначається відповідними межами.

У цій логіці значиме й інше: навіть найпрогресивніша модель суспільного розвитку, штучно пролонгована за свої історичні межі, втрачаючи інноваційний потенціал, стає консервативною, деградуючою. В останнє десятиліття капіталізм Заходу почав втрачати найбільш значуще – домінантність середнього класу, його позиції почали розмиватися. На Заході бунтують не маргінали. На вулицю виходить середній клас, який багато років був основою соціальної, а отже й економічної стабільності. Всесвітній економічний форум у Давосі (2013) серед десяти найнебезпечніших ризиків на першу позицію поставив збільшення розриву між багатими й бідними. Йдеться про результати опитування, яке проводиться щороку напередодні відкриття форуму серед більш як двох тисяч найавторитетніших експертів. Відомі погляди виконавчого голови форуму К.Шваба, котрий вважає, що “капіталістична система в її нинішній формі абсолютно не вписується в модель сучасного світу”.

Основа цих процесів зрозуміла. Капіталізм останніх років досяг межі можливої соціалізації. Розвиватися далі на цьому підґрунті й одночасно залишатися самим собою капіталізм не може. Катастрофічна фінансова заборгованість, яка не має позитивного вирішення, - це загроза дефолту не окремих країн, а всієї системи капіталізму.

У зв'язку з цим вималюються дві альтернативи. Перша – здійснення політики повернення назад: демонтуючи напрацьовані в післявоєнні роки механізми соціалізації, спробувати “сісти на власну основу”. Але вулиця, а, скоріше, громадянське суспільство навряд чи дозволить це.

Друга альтернатива – позитивне самозаперечення, перетворення капіталізму в іншу якість. Ми говоримо про специфіку сучасної, перехідної за своєю суттю епохи: у розвинених країнах Заходу (робимо наголос на цьому) завершується каденція капіталізму – суспільство переросло капіталізм, і адекватно цьому пробивається (природно, дуже болісно) шлях принципово інших посткапіталістичних детермінант [1].

Який їх зміст, чи допоможе нам вітчизняна еліта розібратися з цими викликами, чи зможе вона стати справжнім провідником в модернізації українського суспільства.

Отже, актуальність заявленої теми полягає у необхідності дослідження мотивів елітних груп українського суспільства, які формували політику реформ. Зокрема, необхідно визначити викривлений характер ціннісної та етичної складової мотивів їх діяльності.

Загрози колапсу реформаторської політики. Узагальнюючи макрополітичні причини невдач численних реформаторських проєктів, визначимо декілька чинників, які перешкоджали успішної модернізації:

1. Відсутність розуміння в середовищі правлячих груп суті реформ. Успіх реформаторських проєктів можливий в тому випадку, коли їх реалізує політична та економічна еліта, яка уособлює бажану модель майбутнього. Таки елітні групи пропонують суспільству не тільки суто технократичний план розвитку, а й нову привабливу цивілізаційну модель. Пасіонарність цих елітних

груп забезпечує привабливість реформаторської політики і сприяє формуванню нових соціально та економічно активних прошарків, які сприяють успіху модернізації. Водночас головними мотивами правлячих груп впродовж 20-ти років модернізації було особисте збагачення, перерозподіл державного майна і зміцнення особистої влади.

2. Модернізація в українському суспільстві відбувалася в умовах відсутності розгалуженої громадської підтримки. Неприйняття населенням ідеології реформ пояснюється тим, що переважна більшість населення відчувала суттєві матеріальні і соціальні втрати від їх реалізації. Натомість від реформ вигравали обмежені соціальні прошарки представників бізнесу і чиновництва.

3. Наступною особливістю посттоталітарної реформаторської діяльності, яка стала причиною невдач було неспівпадіння проголошених програмами із реальною політикою. Як правило, тексти програм виконували суто рекламні функції або (це стосується урядових програм) забезпечували річний конституційний імунітет проти відставки. Схвалення реальних рішень мало пов'язувалося із проголошеними цілями. Наприклад, в жодній програмі не проголошувалася мета створення фінансово-промислових олігархічних груп, які монопольно контролюють певні сектори економіки. Із заявленого у програмах переліку реформ без затримок реалізовувалися тільки ті напрями, що відповідали інтересам крупного капіталу.

4. Суттєвою вадою української модернізації стала концептуальна залежність від зовнішнього впливу. Фактично, всі реформаторські проекти були підготовлені під впливом міжнародних фінансових та політичних інститутів. Українські елітні групи не змогли запропонувати суспільству реформаторській проект власного авторства. Подекуди Україні пропонувалося впроваджувати ліберальні консервативні реформи, від яких часто відмовлялися західні країни. Зокрема, це стосувалося установок спрямованих на позбавлення держави від виконання соціальних гарантій, обмеження впливу держави на економічні процеси тощо.

5. Корупція зводила нанівець усі реформаторські імпульси. Суспільство бачило, що якщо олігархічний капітал був зацікавлений провести ті рішення, що йому були вигідні, то для цього не існувало жодної перешкоди. Державні інституції не змогли поставити заслон агресії інтересам великого бізнесу і корумпованого чиновницького істеблішменту.

6. Плани модернізації склалися без системних уявлень про загальноприйняті стандарти реформ. Поняття стандартів реформ активно обговорюється в науковій літературі і пов'язується із формуванням певних вимог до реформаторських проектів [2]. Це поняття вказує, що реформаторські проекти повинні враховувати низку економічних, соціальних та культурних чинників, що сприятимуть або заважатимуть їх реалізації. Поняття стандарту реформ орієнтує на врахування специфіки політичної ситуації, традицій, технологічного та інтелектуального потенціалу суспільства тощо. Діяльність українських реформаторів абсолютно не відповідала означеним вимогам. В середовищі правлячої верхівки були поширені моделі поведінки, які не пов'язувалися із уявленнями про загальноприйняті стандарти реформ. Здебільшого, зусилля по модернізації зводилися до перерозподілу власності і владних

повноважень, отримання корупційної бюрократичної ренти та лобізму дружніх бізнесових структур.

Отже, підводячи підсумки модернізації доводиться констатувати існування загрози колапсу реформаторської політики. Українське суспільство постало перед сумною перспективою втрати здатності проводити реформи, які б сприяли прогресу [3].

Ціннісна та етична складові модернізації українського суспільства. Викривлене розуміння цінностей реформ в свідомості елітних груп є вирішальною причиною невдач модернізації. Елітні прошарки пов'язували завдання реформ тільки із збільшенням матеріального споживання (зокрема, власного) та зміцненням у масовій свідомості споживацьких установок. Такі завдання модернізації як зміцнення національної ідентичності, формування поваги до людини, впровадження гуманістичних ідей та європейських цінностей у громадську свідомість тощо не сприймалися як актуальні. Цей меркантилізм привів до того, що із цілей державної політики реформ були виключені завдання розвитку креативного потенціалу нації, створення умов для формування творчого середовища та нових форм організації культурних практик.

Українські реформатори не змогли зрозуміти, що без гуманістичної складової не буде й успішної економіки. Цінності реформ і установки на сприйняття інновацій повинні бути імplementовані саме в духовній і гуманітарній сферах. Тільки в такому випадку суспільство буде здатним сприймати необхідність модернізації і проведення реформ.

Виклики перед українською елітою. Перш за все, стоїть завдання зупинити дезінтеграційні процеси, які почали розвиватися в результаті зміцнення адміністративно-олігархічної моделі.

Загроза поширення деструктивних процесів делігітимації влади є наступним викликом. Будь-які плани реформ не зможуть бути реалізовані, якщо населення не довіряє інститутам влади і вороже ставиться до їх діяльності. Надзвичайно низький рівень довіри населення України до влади – проблема, яка набула фундаментального значення. Як показують соціологічні опитування, Україна за показниками довіри до владних інституцій (Верховна Рада, судово-правова система, міліція, політики, політичні партії) знаходиться на останніх позиціях у порівнянні з іншими європейськими країнами. Соціологи цілком справедливо стверджують, що така “негативна динаміка ставить під питання не тільки ефективність реформ в Україні, а й загальну перспективу позитивного соціально-економічного та політичного поступу країни” [4].

Завдання пошуку взаєморозуміння між владою і населенням – це основне питання порядку денного для елітних груп. На фоні невдалих ліберальних реформ перших років державної незалежності і посилення олігархізації суспільства після президентських виборів 2010 року постала реальна перспектива втрати владою легітимності. Це загрожує вкрай деструктивними наслідками, тому зусилля політичних сил, громадських організацій та органів управління повинні бути скеровані в напрямок зміцнення легітимності державних інститутів.

Наступна проблема, яка зберігає актуальність впродовж всіх років незалежності - необхідність виходу із кризи ідентичності. В політичному дискурсі

циркулює чимало політичних та культурологічних доктрин, які претендують на визначення ідентичності сучасного українського суспільства. Ідейна палітра цих доктрин вельми багата: від ліберальних і посткомуністичних концепцій до націоналістичних. Однак жодна із них не має загального визнання. Ці доктрини є актуальними, як правило, для вузького кола їхніх прихильників. Вони обтяжені політичною та націоналістичною міфологією, що й обумовлює обмежений потенціал мобілізації їхніх прихильників. Як уявляється, проект ідентичності повинен об'єднувати широке коло ментальних феноменів - етичні установки, культурологічні погляди, політичні цілі. Очевидно, що мають бути осмислені такі серйозні виклики традиційній ідентичності як білінгвізм і мультикультуралізм.

Насамкінець, перед елітними прошарками стоїть завдання зміни цінностей, зокрема у відмові від домінування споживацьких цінностей. Ідеологія споживання призводить до поширення викривлених мотивів економічної та громадської діяльності, коли мета обмежується отриманням суто матеріальної вигоди. Під впливом комерціалізації світосприйняття деформується державна політика, задоволення особистих та корпоративних інтересів стає домінуючою ціллю функціонування органів влади.

Без кардинальних змін у сфері цінностей українське суспільство не має шансів на успішний розвиток. Необхідна консолідація зусиль органів влади та інститутів громадянського суспільства у формуванні нової парадигми гуманітарного розвитку, яка полягає у відмові від ідеології споживання і ствердженні нових цінностей гармонії індивідуального та державного. Формування нових гуманітарних та культурних орієнтирів є умовою успішної модернізації України. Установка на прогрес, відкритість до інновацій, готовність до критичного осмислення усталених суспільних відносин – це культурні установки, які є запорукою успіху модернізації.

Розвиток етичної та екологічної свідомості необхідно розглядати як одну із альтернатив домінування споживацьких цінностей і комерціалізованого світосприйняття. Екологічні цінності цілком могли б стати чинником, якій здатний консолідувати українську націю перед загрозою екологічної кризи.

Нагальна потреба в екологізації громадської свідомості, тобто у піднесенні екологічних цінностей в реалізації державної політики, продиктована загрозою руйнування навколишнього середовища в якому існує українське суспільство. Водночас на порядку денному стоїть завдання поєднання екологізації свідомості із етизацією, коли задача збереження природного та історико-культурного довкілля для майбутніх поколінь набуває ціннісного виміру. На рубежі XXI століття стає очевидним, що збереження довкілля та забезпечення гармонії між людиною і природою є більш значущим, аніж отримання прибутку. Екологізація світогляду спрямована на переосмислення людиною свого ставлення до середовища проживання. Цей процес змушує відмовитись від містечковості мислення і усвідомлювати власне буття в глобальному історико-культурному контексті.

Висновки.

Узагальнення підсумків модернізації України дозволяє стверджувати, що за 20 років так і не сформувався прошарок еліти, для якої були б актуальні цінності реформ.

За часів “перебудови” й в перші роки після розпаду СРСР реформи впроваджувала компартійна номенклатура і так звані “червоні директора”. В цей період з’явився своєрідний тип “патріота з партійним квитком КПРС”. Водночас ці “реформатори” досить успішно займалися конвертацією привілейованого номенклатурного становища у власність. В результаті завдяки шахрайської сертифікаційної приватизації були розтаскані тисячі об’єктів державної власності. Далі прийшов час кримінальної хвилі реформаторства періоду 90-х років, який став своєрідною крапкою неповернення. Позаяк саме з цього періоду почалася так звана “велика приватизація”, коли в приватну власність почали переходити стратегічні об’єкти економіки. В цей період створюються умови появи монополії олігархії в економіці і клановості в політиці. Сьогодення – це фактично завершення тих процесів, які почалися в 90-ти роки. Нинішня політична і економічна еліта – це успішні вихідці саме із цього періоду.

Водночас в суспільстві зміцнюється впевненість щодо безперспективності нинішньої капіталістичної олігархічно-адміністративної моделі. На це вказують й останні громадські протести в країнах Європи, які можна вважати випадком бунту проти сучасної економічної та політичної еліти. Отже, якщо елітні групи не здатні будуть змінити свої цінності, то можливі аналогічні бунти у майбутньому призведуть до руйнування нинішньої еліти.

Список використаних джерел

1. Гальчинський А. Переосмислення Маркса – актуальність для України в сучасному контексті / А. Гальчинський // Дзеркало тижня № 7(104) 23 лютого 2013 р.
2. Полтерович В. Почему не идут реформы. Необходим государственный стандарт на их проектирование / Полтерович В. // Политический журнал № 13, 11 апреля 2005 г. [Електронний ресурс] Режим доступу : <http://www.politjournal.ru/index.php?POLITSID=a7fcf67d22022a03c8e6f5b954cce3c0&action=Articles&dirid=73&tek=3250&issue=97>
3. Валевський О. Архетипи українських реформ: від адміністративно-командної до адміністративно-олігархічної моделі / О. Валевський // Публічне управління : теорія та практика : збірник наукових праць Асоціації докторів наук з державного управління: Спеціальний випуск. – Х. : Вид-во “ДокНаукДержУпр”, 2012. – 312 с.
4. Круглий стіл “Перспективи модернізації в Україні і тенденції змін суспільної свідомості”, 11 лютого 2013 року, Інститут соціології НАН України // [Електронний ресурс] Режим доступу: http://i-soc.com.ua/institute/press_relis.pdf

Тема 3. Траєкторії політичної модернізації сучасного суспільства

Соціальні трансформації і політичні зміни можна схарактеризувати як адоптацію системи (суспільства і його складових) до нових вимог і пріоритетів суспільного розвитку. Соціальні зміни можуть відбуватися еволюційним шляхом – завдяки реформам, або більш радикальним шляхом – завдяки революційним змінам, що приводить до повного оновлення політичних інститутів і політичних еліт суспільства, його системних складових. Варто підкреслити, що іноді подібні зміни відбуваються лише на початковому етапі нового

соціального процесу, а з часом можуть відтворюватися старі інституції і колишні еліти (що власно і відбувалося у багатьох посткомуністичних країнах).

Прогресивний суспільний розвиток безпосередньо пов'язаний з модернізаційними змінами і формуванням нового типу соціальних відносин відкритого типу. Йдеться передусім про побудову нового формату вертикальних взаємозв'язків відкритого типу у тріаді політики – управління – суспільство. Така система взаємозв'язків дає можливість суспільству не тільки вчасно отримувати інформацію про важливі політико-управлінські рішення, але і впливати на процес їх обговорення і прийняття. Важливим є також вдосконалення критеріїв оцінки діяльності політико-адміністративних інститутів, формування відповідальної “раціональної” бюрократії. Г.К.Купріяшин підкреслює, що формування і реалізація модернізаційної стратегії повинна враховувати фактори екзогенного і ендогенного характеру. До ендогенних факторів відносяться інтереси політичної еліти, моделі адміністративної поведінки, взаємовідносин чиновників-бюрократів і суспільства. Екзогенні фактори включають агентів, стандарти і засоби публічної звітності держави суспільству. В цілому з цими факторами пов'язана репрезентація управлінських спроможностей і проблем, що впливають на сценарії соціальних інституційних перетворень [2, с. 157].

Суспільство – це система соціальних взаємозв'язків і взаємодій, які об'єднують людей з метою задоволення ними власних соціальних потреб. Суспільство знаходиться у постійному процесі розвитку і саморозвитку, відповідно соціальні інститути, соціальні організації, рухи, соціальна ментальність і поведінка взаємопов'язані і розвиваються разом з ним. Але було б перебільшенням стверджувати, що між цими явищами існує прямий лінійний зв'язок або автоматичне відтворення і кореляція. Більш того, саме за відсутністю такого зв'язку нерідко виникають проблемні ситуації і кризові явища у різноманітних сферах суспільного життя, тому надзвичайно важливим є прогнозування наслідків політико – адміністративного реформування в аспекті впливу на інші складові суспільного життя і суспільного розвитку.

Якісні зміни відбуваються на всіх рівнях суспільних інститутів і форм соціальної взаємодії, які можна розглядати відповідно різних алгоритмів аналізу, передусім з точки зору процесів, які відбуваються на рівні соціальних інститутів – держави, політики, економіки, культури, релігії, або на рівні аналізу соціальних дій і взаємодії різноманітних груп і організацій. Але, у будь-якому разі, суспільство є неоднорідним утворенням, у якому взаємоперетинаються різноманітні рівні взаємопов'язаних соціальних інститутів і процесів, якісні зміни яких впливають і на зміни у цілісній суспільній структурі. Еволюція розвитку сучасних держав свідчить про те, що політичні зміни можуть мати відворотний циклічний характер, що у великій мірі залежить від орієнтації суспільства на певні інструментальні цінності і норми – демократичні або тоталітарні, авторитарні, комуністичні, націоналістичні.

Виходячи з системних характеристик суспільства та його складових, зрозуміло, що вагому роль в аспекті суспільних трансформацій відіграють соціальні зв'язки і соціокультурні складові трансформацій, які складають зразки поведінки і образи мислення. Якщо аналізувати передумови соціальних

трансформацій, як процес переходу соціальних об'єктів з одного стану до іншого, то їх варто розглядати на трьох основних рівнях – теоретичному, аксіологічному і практичному. Суспільні перетворення відбуваються на рівні суспільної свідомості, формування нових цінностей, ідей і норм і стереотипів поведінки, з подальшою їх матеріалізацією у процесі формування нових соціальних структур і інститутів.

Визначення і розробка стратегічних пріоритетів розвитку держави, системи державного управління повинно здійснюватися виходячи з аналізу і оцінки особливостей розвитку сучасного суспільства, його загальних системоутворюючих факторів, взаємодії держави, людини і суспільства, управлінської діяльності у цілому, відповідно системного характеру змін, які відбуваються у перехідному суспільстві.

Управління в політичній системі значно ширше, ніж державне управління, оскільки включає різноманітні форми політичного управління в рамках недержавних організацій, форм самоуправління громадян, а також форми впливу недержавних структур на державне управління. У рамках політичної системи виділяються дві різновидності інститутів. По-перше, це державні інститути, до яких відносяться інститут політичного лідерства, пов'язаний звичайно з главою держави, інститут політичного управління, пов'язаний з вищим професійним чиновництвом, інститут політичного узгодження, пов'язаний з представницьким органом (парламентом) та інститут політичного конституювання, пов'язаний із судовою системою. По-друге, це інститути взаємозв'язку держави та громадянського суспільства, до яких відносять інститут масової політики (вибори, громадська думка, політична роль преси тощо), інститут організованої політики (партії, партійна система, їх взаємозв'язок з органами влади) та інститут політики впливу (діяльність громадських організацій, а також різноманітних формальних і неформальних груп тиску та груп інтересів).

Крім цього, і неполітична підсистема суспільства не є пасивним об'єктом управління. Їй, у свою чергу, як і суспільству в цілому, притаманна властивість самоорганізації та саморегуляції. До того ж вона й сама здатна справляти певний вплив на політичну систему, яка нею управляє. У гносеологічному плані ця обставина відображена у понятті “громадянське суспільство” у якому діють механізми самоорганізації і яке взаємопов'язане з державою.

Важливою складовою модернізації є системність і невідворотність соціальних перетворень, змін всіх сфер суспільного життя. Досвід України та інших посткомуністичних країн, що проходять шлях модернізаційних змін свідчить про те, що серйозні перешкоди на шляху впровадження і закріплення позитивних зрушень пов'язані з відсутністю чітких стратегічних орієнтирів, чітких етапів розробки і реалізації прийнятих програмних цілей і політико-управлінських рішень. Відповідно, важко говорити про невідворотність інституційних соціальних змін, послідовність і системність процесу реалізації цілей державної політики.

Результативність суспільних позитивних змін пов'язана з багатьма факторами, найбільш важливими серед яких є: об'єктивна аналітична наукова розробка всіх умов, факторів, ресурсів щодо запланованих модернізаційних

реформ; професійна готовність суб'єкта здійснення політико-адміністративних перетворень готовність і бажання влади послідовно доводити плани до логічного завершення модернізаційних реформ всіх сфер суспільного життя; зведення до мінімуму впливу корупційних і лобістських бізнес - схем у прийнятті важливих управлінських рішень і звичайно – готовність суспільства, бізнесу підтримати прийнятті політико- адміністративні рішення, відсутність опіру з боку інституцій громадянського суспільства в аспекті нових інституційних змін.

Ще однією перешкодою на шляху закріплення невідворотності суспільних реформ є бюрократія, яка повинна бути лише інструментом реалізації прийнятого політичного курсу, але дуже часто перетворюється на самостійного гравця політичної сфери, нерідко стримуючи і навіть відверто гальмуючи реалізацію прийнятого курсу модернізації, якщо це не відповідає її інтересам. Крім того, варто сказати і про різні форми корпоративних об'єднань, що виникають з метою відстоювання власних цілей і інтересів, а також використання політико – адміністративними елітами важелів державного корпоративізму, можливості отримання преференції при розподілі матеріальних, фінансових, організаційних, адміністративних, соціальних та ін. ресурсів.

За таких обставин кроки модернізації перетворюються на штучні формальні проекти, які не йдуть далі процесу обговорення і імітації дійсності, що безпосередньо впливає на ефективність системи державного управління, реалізації цілей державної політики.

Надзвичайно важливим є аналіз і врахування тих факторів, які складають підвалини внутрішньо управлінського, об'єктивного процесу суспільних змін, передусім нові соціальні реалії і форми соціальної взаємодії, а також необхідність розробки нових механізмів щодо державно управлінського регулювання сучасними суспільними трансформаціями, насамперед процесом формування ринкових відносин, розвитком нових форм суспільної комунікацій, політичної модернізації. У зв'язку з цим варто згадати сучасну модель формування ефективного державного управління, що отримала назву “good governance”, особливістю якої є налагодження ефективних комунікацій у процесі реалізації цілей державної політики і державного управління.

Важливою складовою цієї моделі є демократизація управління в аспекті розширення його суб'єктної складової. Уточнимо, що демократію у даному контексті ми розуміємо як багаторівневу політичну участь, що дасть можливість налагодженню ефективної взаємодії різних управлінських рівнів, структур, розширення функції контролю прийняття і реалізації політико – управлінських рішень завдяки залученню інституцій і структур громадянського суспільства. На наш погляд це суттєво підвищить шанси успішних кроків у напрямку модернізаційних перетворень, реалізації визначених стратегічних пріоритетів.

Крім того, варто підкреслити, що є ще певні суб'єктивні фактори, які впливають на успішність управлінських реформ, йдеться передусім про аксіологічну складову прийняти законів, норм, програм, правил політичної поведінки і дотримання політичних цінностей. Важливим є те, що будь які нові інституційні зміни будуть успішними, якщо є соціальні групи – великі або впливові, які зацікавлені у його існуванні, тим самим забезпечуючи йому підтримку. Аксіо-

логічна, ціннісна складова є надзвичайно широкою – від дотримання спільних морально – етичних цінностей до цінностей політичного порядку – комуністичних, ліберальних, націоналістичних та інших ідей і ідеологій.

Кризові явища в системі державного управління, перш за все з точки зору як регулятивних функцій держави в період восьмидесятих років, став поштовхом для розвитку нових теорій спрямованих на пошук шляхів оптимізації управлінських функцій держави. Одним з найбільш яскравим свідченням цих процесів було те, що в сферу компетенції і методів державного управління почали активно втручатися методи бізнесу і економічного менеджменту.

Природно, що поява нових явищ в тенденціях розвитку державно-управлінських моделей і концепцій є логічним результатом зміни ролі держави, державних службовців, суспільно-політичних структур і механізмів регулювання суспільного життя. Сьогодні ми можемо говорити про зміни деяких акцентів в самому понятті держави з точки зору того, що поступово знижується вага примусових функцій держави і зростають соціально – регулятивні, узгоджуючи функції спрямовані на досягнення компромісу між різними соціальними структурами і групами, гілками влади, державою і громадянським суспільством в цілому.

Загальна установка на розбудову в Україні демократичної держави з ринковою економікою націлює на обмеження державного впливу на суспільне життя. Держава лишає за собою лише ті функції, які в даний період розвитку суспільства не в змозі гарантувати механізми ринкової саморегуляції. Формування громадянського суспільства та багатопартійної системи також означає тенденцію до мінімізації державної регуляції і щодо царини політичного життя. Частиною своїх політичних та адміністративних функцій держава поступається різного роду суспільним організаціям, партіям та рухам, а також органам місцевого самоврядування. Йдеться про формування нового типу взаємовідносин держави і суспільства, створення нового механізму політико – адміністративного регулювання з метою посилення управлінських функцій держави як соціального інституту.

В основі такої взаємодії є розширення повноважень недержавних суб'єктів управлінських взаємовідносин, комерційних організацій, акторів які зможуть впливати на процес розробки і прийняття державних управлінських рішень, реалізації прийнятих векторів модернізації, підвищення ефективності інститутів системи державного управління. Важливим аспектом, що впливає на послідовність реалізації реформ є існуюча система представництва інтересів, що формує інституційні системи політико-адміністративного управління, що позначається на засобах і формах прийняття управлінських рішень.

Так чи інакше, торкаючись проблемних питань модернізаційних перетворень сучасних суспільств йдеться про співставлення досягнень, які здобули країни на цьому шляху з складовими і пріоритетами інноваційного типу розвитку та його особливостями у сучасних історичних умовах. Важливою складовою інноваційного розвитку є спроможність і здатність системи до саморозвитку, розвитку окремих сфер суспільного механізму, дієздатність держави як суспільно-політичного інституту.

Важливим фактором підвищення управлінських якостей держави є також політична участь. Аналіз сутнісних характеристик політичної участі як різновиду соціальної дії показує, що критерію саме політичної участі громадян може відповідати лише тоді, коли вона соціально детермінована. Тобто політична участь є водночас і соціальною. За методологією М. Вебера, найбільш повно критерію політичної участі відповідають ціле-раціональні та ціннісно-раціональні дії, меншою мірою – традиційні. Афективні дії перебувають на межі політичної участі. Водночас розглядати політичну участь лише як раціонально-інструментальну дію немає підстав, оскільки людині притаманні певні почуття, звички, симпатії та антипатії, що безпосередньо відбивається на характері участі. Політична участь виконує певні соціальні функції: відображення, узгодження і реалізація різних інтересів та вимог; відбір політиків та управлінців; рекрутування і просування по службі (політичній кар'єрі) публічних політиків та управлінців (“політичних адміністраторів”); залучення населення до вироблення і реалізації політичних рішень; політична соціалізація; упередження та розв'язання конфліктів; боротьба з бюрократизмом і скасування відчуження громадян від політики та управління [3]. Суб'єктами політичної участі у сучасній державі виступають індивіди, передусім як громадяни, що мають політичні права; соціальні групи і верстви, а також різноманітні спільноти, як безпосередньо, у вигляді прямих дій, так і опосередковано, через різноманітні партії та громадські організації; а також і міжнародні спільноти, передусім на регіональному рівні, де існують політичні та громадські об'єднання та рухи. Вказані суб'єкти безпосередньо чи будь-яким іншим чином залучені до вироблення і реалізації політичного курсу держав, політико-управлінських рішень, до рекрутування політико-посадових осіб та впливу на їх діяльність [1, с. 265]. Багатьма авторами спростовується теза про існування політичного суспільства (основним структурним елементом якого нібито є політичні партії) як посередника між державою та громадянським суспільством. Об'єктивними чинниками слабкості політичних партій є відсутність чіткої структуризації суспільства за сталими соціальними, економічними, а відтак політичними та ідеологічними ознаками.

Однією з головних рис, що визначає характер демократичного переходу в Україні, є брак єдності між представниками вищого ешелону влади та широкими народними масами, а також відсутність ціннісної системи, яка б відповідала запитам суспільства й сприяла його консолідації. Поступ у напрямі демократизації бачиться у розширенні правового поля громадської ініціативи, реформі політичної системи, змістом якої має стати гармонійне поєднання системи призначень із центру (у галузях життєво важливих для всього суспільства, наприклад служба безпеки) і формування місцевих органів влади та управління населенням.

Визначення і розробка векторів модернізаційних змін, стратегічних пріоритетів розвитку держави, системи державного управління повинно здійснюватися виходячи з аналізу і оцінки особливостей розвитку сучасного суспільства, його загальних системоутворюючих факторів, взаємодії держави, людини і суспільства, управлінської діяльності у цілому, відповідно системного характеру змін, які відбуваються у перехідному суспільстві.

Список використаних джерел

1. Зубков В.И. Основные теоретико-методологические подходы к изучению политического участия / В.И. Зубков, В.А. Сушенков // Социально-гуманитарные знания. - 2011. - № 5. - С. 261-272.
2. Куприяшин Г.Л. Политико-административные институты в формировании стратегии модернизации. – Модернизация и политика: традиции и перспективы России.-М.:РОССПЭН, 2011. – с.157.
3. Політологія: підручник / М.М. Вегеш (ред.). – 3-тє вид., перероб. і доповн. – К. : Знання, 2008. – 384с.
4. Хантингтон С. Третья волна. Демократизация в конце XX века. М., 2003.
5. Цветков В.В. Демократія і державне управління: теорія, методологія, практика: Монографія. - К.: Юрид. думка, 2007.

Тема 4. Зміцнення соборності в контексті модернізації української держави: сучасні реалії та перспективи

Подібно до прапора, національного гімна, військової уніформи чи Президентської резиденції, бюрократія є символом, через який держава – і вся нація – сприймаються. Громадяни, вимушені спілкуватися з неефективними чи корумпованими чиновниками, не будуть поважати державу, і тоді зв'язки, що об'єднують суспільство воєдино, ослабнуть.

(Я.Коханович)

Ми живемо у дивний час: більше двадцяти років маємо власну незалежну Українську державу. Здавалося б, є усі підстави говорити, що віками омріяна соборність утвердилась на українських землях. Однак нині постає, як не дивно, проблема збереження соборності від внутрішніх яничар, котрим за два десятиліття вдалося перетворити Україну із однієї з найпотужніших республік, яка на початку 90-х рр. XX ст. мала, у це важко повірити сьогодні, найкращі економічні показники серед усіх республік вже зниклої держави-гіганта, на одну з найбідніших країн не лише Європи, а й світу. Саме тому і посідає Україна у різноманітних міжнародних рейтингах найганебніші, останні місця, зокрема: 143-є місце за індикаторами державного управління Світового Банку серед 212 країн; 82-є місце у індексі глобальної конкурентоспроможності; 120-є місце за показником якості державних інституцій серед 133 країн; 146-є місце за у індексі сприйняття корупції “Transparency International” серед 180 країн; 62-є місце за рівнем online-послуг (рейтинг країн-членів ООН) зі 190 країн; 164 місце за рівнем економічних свобод. Можна й далі наводити невтішну статистику про невпинне скочування у прірву соціально-економічного відставання, бідності, соціальної деградації України.

Важливо зазначити, що проблематика соборності є важливою для демократичної держави та демократичного соборного суспільства перш за все тому, що сенсом життя кожної соборної людини визнання загальнолюдських моральних цінностей та можливість особистісного удосконалення заради вищої

мети – створення соціально-справедливого гуманістичного суспільства. Іншими словами мова йде про формування непорушної ніким і нічим ментальної спільності громадян як особисто вільних особистостей.

Багатозначність поняття “соборність” покриває, фактично, усі сфери суспільного буття людини, громади, суспільства, вміщаючи такі значення: “єдність усіх членів християнської церкви для спільного відшукування шляху до порятунку на основі любові до Христа та до його божественної праведності, яка доступна кожному члену Церкви”; “одна з ознак християнської церкви, яка фіксує її самосприйняття як універсальної і загальної інституції об’єднання усіх і кожного”; “єдність усіх територій тієї чи іншої держави”.

Нині поняття соборності має набути такого сучасного пріоритетного значення, як основоположний морально-філософсько-соціальний принцип з такими обов’язковими фундаментальними складовими, як:

- чесність та довіра і, як результат, відповідальність усіх за всіх,
- єдність індивідуального та загального,
- взаємозацікавлене духовне збагачення усіх громадян,
- творчий розвиток особистості кожного пересічного українця - члена суспільства.

Фактично, нині мова має йти вже не стільки про об’єднання земель й українського народу у межах єдиного державного утворення, скільки про завдання державної ваги: формування й утвердження реальної, не бутафорсько-шароварної, а усвідомленої усіма українцями соборності з її обов’язковим закріпленням в усіх сферах суспільного буття: державно-адміністративній, політичній, суспільно-громадській, духовній, соціально-культурній, мовній, особистісно-психологічній, ментальній.

Це – виклик та пріоритетне завдання Української держави на сучасному етапі її функціонування. Його результатом має стати забезпечення кожному пересічному українцю, кожному жителю країни повноцінного “відчуття єдиної родини” на рівні не лише його самоусвідомлення, а й самореалізації як Особистості, Людини, Громадянина, Патріота, Українця.

Необхідно зазначити, що поняття соборності безпосередньо перекликається з біблійною істиною про те, що за всі земні діяння кожному землянину потрібно буде відповідати; що у Вічність ще жодна людина з собою нічого матеріального не забрала й не забере, оскільки приходить голою у цей світ і такою ж покидає його назавжди; що лише християнські діяння, вчинки, думки зможуть виправдати нас перед Всевишнім.

Ми глибоко переконані, що усвідомлене розуміння цієї простої істини поставить усіх і все на свої місця; зрівняє скоробагатків та збіднілих українців думкою про рівність усіх нас перед Творцем; унеможливить існуюче жахливе розшарування українського суспільства; примусить державу стати надійним, тобто чесним та відповідальним, партнером для своїх громадян; наповнить новим змістом взаємовідносини між державою та громадянами; перетворить зневіру пересічних українців у гордість за власну державу та країну.

Саме крізь призму цієї християнської істини має розглядатися новітня діяльність Української держави та пересічних українців як своєрідна точка

відліку для сучасних політиків та управлінців, для яких моральний аспект служіння громаді, державі, народу, людині має стати імперативом особистісно-професійно-професійної діяльності.

У цьому контексті досягнення соборної єдності можливе за умови серйозної наукової розробки на національному рівні і втілення у щоденну практику державно-адміністративного апарату концепції соборної Української держави. Її базовими принципами мають стати принципи чесності та довіри влади до громадян та громадян до влади.

Це особливо важливо, на нашу думку, для вирішення у взаємовідносинах держави та суспільства двох основних дилем: дилеми чесності та дилеми довіри. Іншими словами, рівень чесності можновладців будь-якого й усіх управлінських рівнів відносно пересічних українців відображає рівень довіри до них у суспільстві. По-іншому бути просто не може, адже, погодьмося з аксіомою про те, що довіра чи недовіра громадян до держави є результатом, відповідно, діяльності чи бездіяльності управлінців усіх рівнів.

Саме тому особливої актуальності набуває необхідність офіційного усвідомлення та остаточного визнання усіма суб'єктами владних повноважень:

- того факту, що і збереження територіальної єдності України, і плекання душевної соборності її громадян мусять стати найпершим обов'язком усіх суб'єктів владних повноважень, які, формуючи нині стратегію та тактику України як держави та країни, своїми діями, вчинками, словами часто відіграють, на жаль, роль своєрідного дестабілізатора й каталізатора виникнення чи й посилення соціальної напруги в українському суспільстві;

- сутності функціонування вітчизняного державного управління та державної служби: або ж це й надалі обслуговування повноважень окремих представників адміністративно-політичної “еліти”, або ж це чесне й відповідальне служіння пересічному українцю, громаді, народу, країні і, як результат, Українській державі.

Здавалося б, українські владоможці мали б усю свою діяльність здійснювати крізь призму державних інтересів України, тобто інтересів пересічних українців. Однак, саме українські владоможці є тими сучасними доморощеними яничарами, які невтомно перетворюють колись багату державу та країну на злидарку ХХІ ст.

Ми переконані, що основна причина усіх негараздів в Україні – управлінська криза. Її головним наслідком став деструктивний процес порушення зв'язків “людини адміністративної” із соціальним світом, характерними ознаками якого стали: втрата державою керованості суспільними справами і процесами; неефективне використання грошей платників податків; ігнорування держслужбовцями якості надаваних ними населенню адміністративних послуг і, як результат, зниження довіри громадян не лише до органів державної влади, а й до держави в цілому; посилення бюрократизму та корупції у діяльності органів державної влади; прояви дисфункціональності в управлінні; підміна професіоналізму управлінських кадрів політичною лояльністю, угодицтвом тощо.

Нині актуальності та пріоритетності набуває суттєва та сутнісна трансформація Української держави та, відповідно, парадигми управлінської теорії і

практики, продиктована сьогоденням і майбуттям не лише державної служби та державного управління, а й Української держави в цілому. На нашу думку, вона можлива лише за умови усвідомлення та готовності держави до максимального оновлення всієї державної машини для перетворення її на мобільний, гнучкий, чутливий до потреб та інтересів громадян суспільний організм та динамічну соціальну систему.

Причому перетворення вітчизняної державної служби на сучасний високо-інтелектуальний духовно-культурний соціальний інститут, основним суб'єктом якого має стати творча особистість державного службовця, нині набуває значимості передумови успішності реформування сфери державного управління та системи державної служби.

Такий підхід неминуче та обов'язково забезпечить стабілізацію апарату органів державної влади на основі:

- по-перше, підвищення професіоналізму й компетентності державних службовців;

- по-друге, безперервного удосконалення ними професійної майстерності та набуття соціально значимих сучасних рис;

- по-третє, об'єктивного стимулювання ефективності й результативності управлінської праці у сфері державного управління;

- по-четверте, посилення морально-етичної складової професійної діяльності чиновників усіх ієрархічних рівнів;

- по-п'яте, збереження і примноження інституційної пам'яті як обов'язкової передумови накопичення позитивного вітчизняного досвіду служіння на державній службі.

Такий підхід сприятиме формуванню сучасного іміджу державного службовця насамперед як творчої особистості з яскраво вираженими ціннісними якостями; актуалізації обов'язкової пріоритетності перетворення кадрів державної служби в цілому та будь-якого органу державної влади¹ зокрема як соціальної, відповідно, макросистеми та мікросистеми на найбільшу цінність – людські ресурси; наданню нового імпульсу процесу демократизації держави в цілому.

Очевидно, що особистісний підхід до чиновника додасть необхідної “випереджальності” усій вітчизняній сфері державного управління, суть якої полягає у сучасній переорієнтації підходу до державного службовця з метою унеможливлення будь-якого приниження його гідності як особистості; чіткіше окреслить його особистісний потенціал для максимального використання задля досягнення цілей як організації, так і особистісного зростання; актуалізує необхідність урахування розмаїття особистісно-творчих проявів людини адміністративної у соціальному вимірі її професійної діяльності на державній службі.

У зв'язку з цим, пріоритетної актуалізації набуває проблема удосконалення відносин між керівником та підлеглим співробітником не лише у системі

¹Під *організацією* ми розуміємо групу людей – державних службовців, діяльність яких свідомо здійснюється та координується для досягнення спільної мети чи цілей. Термін “*організація*” використовується як синонім до терміна “*орган державної влади*”.

держслужби як соціальній макросистемі та в органі державної влади як соціальній мікросистемі в цілому, а й у процесі кадрового забезпечення зокрема.

Саме удосконалення управлінської взаємодії як системи спільних суб'єкт-об'єктних дій, за якої дії суб'єкта управління визначають та обумовлюють дії об'єкта управління, дії якого, в свою чергу, викликають реакцію та дії суб'єкта управління [2; 3, с. 71] має стати, на нашу думку, об'єктивною реальністю, яка:

- необхідна, перш за все, для керівника як організатора колективної діяльності підлеглих співробітників;

- характеризує керівну діяльність не лише як науку управління, а й мистецтво управління;

- набуває першочергової значимості та вагомості для поліпшення міжособистісних взаємовідносин;

- надає управлінській вертикалі з традиційною обов'язковістю відносин підлеглості характеру взаємозацікавленого соціального партнерства у межах організації адміністративного типу;

- передбачає реалізацію й актуалізацію особистістю кожного співробітника свого творчого професійно-особистісного потенціалу;

- гуманізує, тобто олюднює субординаційні відносини, що сприяє не лише активізації особистісного потенціалу кожного співробітника, а й збереженню та розвитку інституційної пам'яті та корпоративізму між усіма державними службовцями;

- акцентує увагу на значимості підлеглого службовця як неповторної особистості; характеризує рівень комфортності/дискомфортності підлеглого співробітника у соціальному просторі колективу як соціальної мікросистеми;

- забезпечує пошук найраціональніших форм та методів керівної діяльності.

Головними напрямками такого удосконалення ми вважаємо такі [4-5]:

- Посилення міжособистісної складової суб'єкт-об'єктних відносин субординації з метою позбавлення їх від надмірної бюрократизації шляхом обов'язкового врахування так званих реординаційних відносин, за яких активна роль впливу на суб'єкт управління належить не вищестоящій, а нижчестоящій інстанції, тобто об'єкту управління та чіткого розмежування таких понять, як: "відповідальність за керівництво" та "відповідальність за діяльність".

- Удосконалення внутрішнього соціального середовища у соціальній мікросистемі органу влади, основою якого має стати конструктивний мікроклімат та результативна міжособистісна комунікативна взаємодія.

- Здійснення керівником реального управлінського лідерства як обов'язкового поєднання не лише його формального лідерства з його особистісним лідерством, а й авторитету займаної ним посади з авторитетом його особистості з метою удосконалення на цій основі якісних показників організовуваної та здійснюваної ним різноформатної (вертикальної та горизонтальної) комунікативної взаємодії.

- Визнання організаційної та управлінської культур основою ефективної та результативної взаємодії з підлеглими службовцями, що сприятиме подолан-

ню у поведінці: а) керівників двох негативних явищ: - бюрократичного чванства та адміністративного боягузтва; б) підлеглих співробітників “адміністративного трепету” перед вищестоящим керівництвом.

- Усвідомлення та підхід до управлінської взаємодії як до двостороннього процесу взаємозацікавленого соціального партнерства співробітників усіх ієрархічних рівнів у межах органу влади як соціальної мікросистеми. Визнання підлеглих співробітників творчими особистостями з метою їхньої максимальної самореалізації та самоактуалізації у професійній діяльності на державній службі.

- Пошук найраціональніших сучасних форм та методів керівної діяльності, які дозволять суттєво підвищити ефективність та результативність керівної діяльності кожного керівника, кожного державного службовця та кожного органу державної влади і, як результат, досягти вітчизняною державною службою відповідності тим завданням, що постають перед нею на сучасному етапі функціонування Української держави.

Основний наголос в оновленні державних інститутів має бути зроблено на осучасненні та удосконаленні управління людськими ресурсами у сфері державного управління та в системі державної служби в цілому та у процесі кадрового забезпечення успішної реалізації започаткованих суспільних реформ.

У сфері державного управління актуальною має бути офіційно визнана проблема пробудження творчих сил кожної особистості державного службовця з метою повного використання людського фактора як головного ресурсу в управлінні. Це – актуальна проблема сьогодення, від успішності вирішення якої залежить конкурентоспроможність вітчизняної сфери державного управління, ефективність реформування інституту державної служби та кадрового забезпечення, і, як наслідок, не лише захист та збереження, а й зміцнення української соборності.

Без вирішення цієї проблеми запровадження норм та цінностей демократії як основних підвалин подальшого державного розвитку і реального формування повноцінного громадянського суспільства в Україні буде або взагалі неможливим, або може стати фіктивним прикриттям для сумнівних за змістом та спрямуванням суспільних процесів, що неминуче призведе як до деморалізації суспільних відносин, формального підходу державних службовців до своєї професійної діяльності, низького рівня якості надання державних послуг громадянам, так і до підриву авторитету держави й державної влади в українському суспільстві.

Оскільки реформа Української держави має відбуватися в ім'я кожного пересічного українця з метою наближення усієї державної машини до громадян, важливим є усвідомлення того, що нині мова має йти перш за все не стільки про управляючий вплив держави, скільки про її участь, соціальне партнерство, консенсус, взаємодію у форматі “державна – особистість – громадянин – суспільство – держава”.

Результатом успішності такого соціального партнерства має стати публічність та відкритість не лише державних органів та організацій, а й державних справ для суспільної, громадянської дискусії, експертизи й контролю, які за

таких умов набудуть значимості важливого засобу та ресурсу напрацювання оптимальних, тобто ефективних та результативних, політико-управлінських рішень, спрямованих на удосконалення соціального буття пересічних українців.

Таке осучаснено-сутнісне розуміння служитиме, на нашу думку, підґрунтям реалізації принципу співробітництва як основи державного управління, оскільки згідно з теорією демократії, сучасний громадянин не може бути простим споживачем державних послуг, а сучасна держава не може вдовольнитися банальною роллю надавача цих послуг.

Нині мова має йти про державу та громадян як рівноправних соціальних партнерів взаємозацікавленого, а тому й безперервного, суспільного діалогу. Його обов'язковою складовою має стати ефективний та дієвий зворотний зв'язок у форматі “громадяни-держава-суспільство-громадяни”, спрямований на досягнення спільного блага, спільного інтересу, визначених обома цими суб'єктами такої соціальної взаємодії.

При цьому надзвичайно важливо, щоб такий підхід не став даниною “адміністративної моди”, чи банальною “галочкою”. Соціальне партнерство передбачає відкритість та прозорість діяльності органів державної влади саме для, по-перше, розширення меж поінформованості громадян; по-друге, обов'язкового пов'язання процесу надання державних послуг з суттєвим удосконаленням їх якості; по-третє, готовності влади на усіх рівнях дослухатися до надаваного пересічними громадянами зворотного зв'язку та адекватно реагувати на нього.

Очевидно, що державне управління обов'язково має об'єктивувати в собі ціннісно-орієнтований підхід в управлінні суспільними справами. Причому така об'єктивація має бути законодавчо закріплена у морально-етичних принципах функціонування сфери державного управління та системи державної служби.

Ми вважаємо, що успішність глибинної та неформальної трансформації реформи у широкомасштабну тривалу реформу держави актуалізує проблему визнання соціальної ефективності критерієм оцінювання результативності діяльності кожного органу державної влади та кожного державного службовця [1, с. 17].

У зв'язку з цим, актуальності та пріоритетності набуває давно усвідомлена західними теоретиками і практиками державного управління проблема значимості соціальної ефективності державного управління перш за все для держави ХХІ ст. та державного апарату в цілому. Підтвердженням цього є якість соціальних стандартів та рівень життя громадян у країнах усталеної демократії. Саме тому першочергового вирішення потребує, на нашу думку, проблема офіційного визнання соціальної ефективності критерієм результативності не лише органів державної влади, а й Української держави, в цілому.

Саме тому доцільно пов'язувати соціальну ефективність державного управління з ефективністю/неефективністю функціонування механізму координації усього розмаїття соціальних взаємодій. Причому проблема визнання критеріїв ефективності органів державної влади, зокрема, та Української держави, в цілому, має актуалізувати обов'язковість офіційного врахування низки важливих положень про те, що соціальна ефективність державно-адміністративного апарату [2, с. 301]:

Ї полягає у мінімізації на усіх рівнях управлінської ієрархії політичної невизначеності;

Ї залежить від формулювання чітких правил контролю за їх дотриманням усіма учасниками соціальної взаємодії;

Ї безпосередньо залежить від якісних характеристик удосконалення організації та здійснення адміністративно-державного управління;

Ї немислима без створення ефективної системи правил та норм, які роз'яснюють сутнісні характеристики соціальної взаємодії та партнерства, що особливо важливо для протидії будь-яким потенційним ризикам чи намаганням спотворити значимість та роль такого партнерства;

Ї має розглядатися як результат оптимального використання потенціалу держави;

Ї передбачає обов'язкове запровадження низки сучасних індикаторів ефективності адміністративно-державного управління.

Основними серед них необхідно, на нашу думку, визнати такі:

- рівень задоволеності/незадоволеності громадян якістю надаваних послуг,
- рівень довіри/недовіри громадян до суб'єктів владних повноважень будь-якого рівня управління,
- рівень залучення громадян до процесу прийняття управлінських рішень,
- дієвість функціонування зворотного зв'язку чи його відсутність.

Таким чином, не лише зміцнення, а й збереження соборності неможливе без вирішення проблеми свідомої трансформації адміністративно-державного управління у сервісне управління та запровадження норм та цінностей демократії як основних підвалин подальшого державного розвитку й реального формування повноцінного процвітаючого суспільства в Україні.

Саме тому формування атмосфери соціальної згоди та соціального партнерства й співробітництва з метою гармонізації взаємовідносин у форматі “держава – особистість – громадяни – суспільство” та реального переведення громадян із статусу споживачів державних послуг у статус рівноправних партнерів держави постає одним з пріоритетів для сучасної Української держави.

Список використаних джерел

1. Гошовська В., Пашко Л. Реформування Української держави як виклик сьогодення // Вісн. НАДУ. – 2011. – № 1. – С. 14–22.
2. Лытов Б.В. Государственная служба: управленческие отношения: Учебное пособие. – М.: Изд-во РАГС, 2006. – 154 с.
3. Мануйлов Г.М., Новиков В.В. Психологическое управление в кризисном обществе. – СПб.: Изд-во “Алетейя”, 1999. – 352 с.
4. Пашко Л.А. Адміністративна реформа як процес реформування Української держави // Наук. праці : наук.-методич. журнал. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2011. – Вип. 153. – Т. 165. Державне управління. – С. 10-15.
5. Пашко Л.А. Пріоритетні напрями реформування Української держави // Суспільство. Держава. Управління. Право. – 2011. - № 1. – С. 22-32.

Тема 5. Українська хартія вільної людини і проблеми політичної ідентифікації особистості (теоретико-методологічний аспект)

“Людство зустріло початок ХХІ ст. як добу невпевненості... Ми бачимо багато потрясінь: могутність і занепад тоталітарних ідеологій та створення ними імперій, політичні засліплення і проріз на масові захоплення і розчарування – сказано в Українській Хартії вільної людини” [11].

Тому й важливою є для сучасного державотворення в Україні робота по політичній соціалізації особистості.

Починаючи з кінця 50-х років поняття соціалізації почали використовувати для описування включення особистості, інтеріоризацію її основних політико-культурних елементів. Центральним моментом політичної соціалізації особистості є формування адекватних уявлень про політику, владу та владні відносини в суспільстві.

Політична соціалізація особистості є необхідною умовою функціонування суспільства, бо політика як суспільний феномен пронизує усі сфери та інститути суспільства увесь час його життєдіяльності.

В умовах багатопартійності суспільства політична соціалізація допомагає особистості у формуванні власної позиції, сприяє політичному вибору, активній участі в політиці. Слід мати на увазі, що має місце ціла низка проблем в реалізації політичної соціалізації особистості, бо вона здійснюється поетапно і продовжується протягом всього свідомого життя особистості. Перший етап політичної соціалізації від 4 до 12 років; другий – 12-18 років; третій – від 18 до кінця життя [4, с. 265].

Історичний характер політичної соціалізації виявляється в тому, що кожна система має свої культурні особливості, свій набір важливих цілей і цінностей, які вона надає своїм особистостям.

По-друге, не тільки політична система, але й режим, економічний лад, особливості державно-правового контексту визначають те, як громадяни будуть сприймати владу, яким буде психологічний клімат в політиці. По-третє, кожному типу політичного устрою відповідає певний ідеал громадянина, від якого залежатиме політична свідомість, поведінка, ступінь активності, ідентифікації з політичними партіями, організаціями тощо.

Навчальні заклади є одним із агентів політичної соціалізації підростаючого покоління.

На даному етапі державотворення відчувається низький рівень політичної соціалізації молоді в українському суспільстві. Сучасне суспільство потребує масової участі громадян у політичному житті, про що цілком справедливо заявлено в “Українській Хартії вільної людини”, де, зокрема, сказано, що “відповідальність за своє життя, а отже, його успіх, добробут і щастя нікому не може бути передано. Ми самі несемо відповідальність за себе” [11].

Але суспільство, партії теж повинні впливати на процес соціалізації особистості.

Невтручання в процес політичної соціалізації з боку суспільства може спричинити такі негативні явища як відсутність гідного рівня політичної

культури, низький рівень політичної освіченості, відсутність інтересу до політичного життя країни, небажання в ній жити, які є небезпечними як для країни, так і для самої особистості. Тому важливо, щоб вдало продумати організацію громадянської освіти і виховання, де звернути увагу на те, щоб продумати саме стратегію політичної соціалізації особистості.

Людині, щоб сформуватися як громадянину, необхідно отримати систему політичних знань і ідей, які дають можливість зорієнтуватися в політичному середовищі та дозволяють їй активно включатись у суспільно-політичну діяльність.

Проблема політичної орієнтованості особистості набуває особливого значення в умовах динамізму і різноманітності соціальних зв'язків, плюралізму ідеологій, багатоманітності, невизначеності, амбівалентності та потрясінь.

Коли ми ведемо мову про політичність особистості, то повинні мати на увазі – систему особистісних якостей, що забезпечують здатність особистості включатись в політичний процес суспільства в якості його суб'єкта.

Проявами політичності особистості є:

- політична поінформованість, яка виявляється в системі знань особистості про основні принципи сучасної політики;
- політична позиція особистості, яка виявляється у визначенні нею свого місця в соціально-політичному просторі своєї країни;
- володіння навичками та способами відстоювати інтереси, які пов'язані зі своєю позицією.

Формами політичної соціалізації є: політичне виховання та специфічні форми.

Політичне виховання акцентує увагу на наступних ознаках процесу соціалізації – цілеспрямованості очікування суспільства процесом забезпечення та засвоєння особистістю політичних норм та ідеалів, що забезпечує цілісність політичної історії нації.

Політична соціалізація потребує й набуття політичності в процесі стихійних впливів.

На відміну від традиційних суспільств, які потребують в більшості покладання на стихійні впливи, сучасне суспільство, як уже відмічалось, потребує масової участі громадян для цілеспрямованої організованої дії.

Ця необхідність диктується появою у соціально-політичному просторі суспільства нових поколінь. Тому й кожне суспільство повинно розробляти відповідну стратегію політичного виховання молодого покоління, а також усіх громадян суспільства – стратегію політичної соціалізації, що знаходитиме специфічне застосування як у зовнішній, так і у внутрішній політиці держави. Якими шляхами?

Через ЗМІ та спеціальні проекти і програми, які покликані сприяти інтересу до політики та політичної діяльності. Для цього важливо:

- надати молодому поколінню знання про світові демократичні здобутки та політичні особливості становлення демократії в Україні;
- сформувати мотивацію та основні вміння, необхідні для відповідальної участі у громадсько-політичних процесах, критично-конструктивне ставлення молоді до суспільно-політичного життя в сучасному українському суспільстві;

- сприяти становленню активної позиції громадян щодо реалізації ідеалів і цінностей демократії в Україні;

- створити умови молоді щодо набуття політичного досвіду громадянської дії, демократичної поведінки та комунікативної взаємодії.

Важливо з метою політичної соціалізації молоді врахувати принципи громадянської освіти.

Основними принципами громадянської освіти є:

- гуманізм;
- демократичність;
- зв'язок з практичною діяльністю;
- зорієнтованість на позитивні соціальні дії;
- наступність і безперервність;
- міждисциплінарність;
- культуровідповідальність;
- полікультурність;
- плюралізм ідей тощо.

Мета громадянської освіти – сформувати особистість, якій притаманні політична демократична культура, високий рівень громадянської культури, готовність до компетентної участі у політичному житті суспільства.

В Україні на даний період зареєстровано і функціонує: 117 асоціацій; 231 товариство, організації, союзи, 588 громадських організацій; 423 політичних партій і рухів; 132 творчих об'єднання і союзи [9, с. 51].

У процесі різних форм політичної соціалізації відбувається саморозвиток особистості у політичному плані, засвоєння індивідом політичного досвіду через входження індивіда у політичний процес, а також відображенням у політичній свідомості і політичній діяльності його.

Досягнення ефективності політичної діяльності особистості багато в чому залежить від адекватного умовам даної країни вибору цілей і формування завдань розвитку суспільства, вироблення політичної стратегії.

Політична стратегія визначає перспективні завдання економічного, соціального, і духовного розвитку; послідовність етапів політичної діяльності, її принципи, пріоритетні форми та методи організації й управління; утверджує орієнтацію на використання певних ресурсів влади (військових, фінансових та ін.); вказує на шляхи та способи їх мобілізації та розвитку.

Центральним питанням політичної стратегії суспільства є вибір соціально-політичної орієнтації – покладання на повний клас, групу, що їх можна розглядати як опорні, а також визначення опозиційних сил.

В “Українській Хартії вільної людини” з цього приводу сказано: “Учорашні люди” натомість силуються “розбудувати державу” старшими методами насильства й обману, не маючи та й не знаючи вищих цілей.

Тінь сумніву торкнулася багатьох сердець. Однак тінь сумніву завжди йде поруч із людиною. Не варто боятися тіней. Треба шукати світла відповідей, які дають силу проти зневіри і надають сенсу нашому життю [11].

Політично спеціалізована особистість має усвідомлювати, що ефективність здійснення політичної стратегії потребує ґрунтовного і всебічного забезпечення: аналітичного, інформаційного, кадрового, психічного, фінансового тощо.

Для того створюються спеціальні органи – комітети, центри стратегічних досліджень і планування.

Політична діяльність оцінюється за своїми конкретними наслідками, котрі певною мірою впливають на якісні зміни в суспільстві. Зміни охоплюють різноманітні сфери суспільних відносин. Ефективність змін вимірюється відношенням до досягнутого результату у відповідних сферах життєдіяльності.

Ефективність політичного функціонування – це фактична результативність діяльності основних владних структур та політичних лідерів, що вимірюється виконанням вимог і сподівань найважливіших суспільних груп, функцій державного управління, сприяння економічного зростання та соціального захисту населення.

Неефективною політичною діяльністю можна викликати протести влади, революції, соціально-політичні конфлікти.

Узгодження професіоналізму, демократичності, компетентного аналізу та вимог населення – це одне із найвідповідальніших завдань демократичного уряду. Але парадокс недостатньої відповідальності має місце в сьогоdnішнього уряду України, зокрема, в окремих чиновників та депутатського корпусу.

“Не можна вимагати від когось виконання його обов’язків, не виконуючи власних” – наголошено в Хартії [11].

Політична стратегія передбачає визначення можливих союзників та опонентів.

Політична стратегія втілюється у політичному курсі, визначається політичною програмою і розрахована на тривалий період. Водночас вона повинна мати певну гнучкість та змінюватися в залежності від обставин.

Тому й важливою рисою політичної стратегії є маневреність, перегрупування сил, вирішення та запобігання конфліктів.

Для підвищення ефективності політичної діяльності використовують спеціально розроблені технології.

Що слід розуміти під поняттям “політична технологія?”

Політична технологія – це система прийомів, технік послідовного досягнення бажаних результатів в тій чи іншій сфері політичної діяльності.

Використовують і антитехнології, прийоми популізму (сучасні українські партії, блоки).

Політична діяльність на рівні владних структур виконує три основні функції:

- аналітичну (діагностичну);
- директивну (прийняття і впровадження рішень);
- мобілізуючу.

Зауважимо, що, наприклад, політична стратегія виборчої компанії потребує інформації про: кандидата, опонентів, проблем регіону, виборців тощо.

Передвиборчі обіцянки – досить різнобарвне й цікаве джерело для вивчення політичної соціалізації особистості та політичних технологій.

У парламентах деяких країн існує жорстке правило: зберігати у папках всі заяви – обіцянки. Наприклад, у Франції такий архів має назву “Збірник Бароде” – за ім’ям депутата, який висунув цю ідею. Ці заяви повинні відповідати вимогам директив технологій – прийняття політичного рішення. Настав час узаконити в Україні цей приклад – відповідальності особистості за політичні обіцянки, щоб можна було реалізувати ідею мобілізації членів суспільства на прийняття тверезо продуманих політичних рішень з відповідальністю за їх реалізацію, шляхом мобілізації громадян на підтримку цих рішень.

Політична мобілізація – це організація підтримки тих чи інших політичних дій значними масами населення.

Мобілізація передбачає високий рівень участі мас у політиці. За допомогою технологій переконування, мобілізація досягається через створення в індивіда впевненості що прийняття рішення є доцільним, збігається з особистою системою цінностей індивіда та станом політичності в суспільстві.

Окрім раціональних технологій мобілізацій, у політичній діяльності використовують і нераціональні: посилення на авторитет, на погляди більшості, етнічні питання, а також маніпуляції. У виборчих компаніях найчастіше використовують політичний маркетинг, який користується добре підготовленим політичним продуктом.

Що слід розуміти під політичним маркетингом?

Політичний маркетинг – це сукупність методів і способів цілеспрямованого впливу того чи іншого суб’єкта політики на різні соціальні групи заради донесення до них вигідної про себе інформації у найдоступнішій формі і через найефективніші канали її поширення.

Важливо звернути увагу процесі реалізації політичних технологій на імідж особистості-політика.

Іміджем називають цілеспрямований створений образ-уявлення про певний об’єкт (особу, партію), який за допомогою асоціацій наділяють додатковими якостями завдяки чому формується його позитивне сприйняття народом.

Створення політичного іміджу особистості можна здійснити за такою схемою:

- засоби масової інформації формують сприятливий образ політика, апелюючи до емоцій виборців;
- проведення опитування дає можливість визначити рівень популярності кандидата, його особливості та політичної позиції;
- на їх основі видаються рекомендації щодо необхідного коригування іміджу та персоналізованого зв’язку кандидата з виборцями.

Використовують також “технології захисту” кандидата від політичних чуток, які компрометують кандидата.

Наприклад, політологи виділяють в технології захисту чотири основні можливі відповіді (Колодій А.Ф.):

- усе, що сказано, неправда, я не буду давати відповідь;
- так, я це робив (ла), але на це були вагомні причини;
- так, це було, але обіцяю що це ніколи не повториться;

- атака на опонента: людина, яка це сказала – нечесна людина.

З приводу іміджу та відповідальності в Хартії сказано, що “не треба виправдовувати власну бездіяльність непереборними обставинами, плекаючи лінощі, заздрість і “гординю в приниженні”, які дуже часто є нашими найгіршими національними вадами” [1].

Список використаних джерел

1. Про Президентський кадровий резерв “Нова еліта нації”: Указ Президента України від 5 квіт. 2012 р. № 246 / 2012. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Незалежність України в глобалізованому світі: вектор ХХІ століття: зб. матеріалів міжн. наук. конф. (Київ, 22 серп. 2011 р.) до 20-річчя незалежності України / упоряд. Я.А. Жаліло, С.О. Янішевський. – К.: НІСД, 2011. – 192 с.
3. Запобігання та протидія корупції: навчальний посібник / за ред. проф. А.М. Михненка / А.М. Михненко, О.В. Руснак, А.М. Мудров, С.О. Кравченко та ін. – 3-є вид. доп. і перероб. – К.: НАДУ, 2012. – 529 с.
4. Україна: політичні стратегії модернізації: зб. Наково-аналітичних доп. / за ред. М.М. Розумного (за заг ред.), О.А. Корієвського, В.М. Яблонського, С.О. Янішевського. – К.: НІДС, 2011. – 328 с.
5. Степико М.Т. Українська ідентичність: феномен іф засади формування: монографія / М.Т. Степико. – К.: НІДС, 2011. – 336 с.
6. Пашко Л.А. Людські ресурси у сфері державного управління: теоретико-методологічні засади оцінювання: Монографія. – К.: Вид-во НАДУ, 2005. – 236 с.

Тема 6. Соціологія сучасного праворозуміння та проблеми конституційного закріплення теорії розподілу влади

Сучасні спроби творення нових концепцій, перегляду або ж адаптації правових вчень мислителів попередніх віків характеризують розвиток новітніх уявлень про право та державу в українській юридичній науці.

Учені-правознавці у пошуках подолання проблем, які стали проявом світової кризи сучасного праворозуміння, відображають особливості розвитку правової системи України у цілому. Відповіддю на ці проблеми став активний розвиток філософії права, а останні роки і соціології права. Значний внесок у розробку теорії та методології права здійснюють вчені Національної юридичної академії імені Ярослава Мудрого, Інституту держави і права НАН України, вчені кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Інституту законодавства Верховної Ради України, представники Львівської, Донецької та Одеської правничих шкіл. Появилися фундаментальні розробки з теорії права і держави в Національному університеті внутрішніх справ, Інституті законодавчих передбачень і правової експертизи.

Активізація теоретико-методологічних пошуків в українській юридичній науці відображає внутрішній динамізм права. Право, як жива матерія високого духу, перебуває у постійному розвитку. Досліджуючи право як соціальний феномен, щоразу відкриваємо нові його грані, яких ми раніше не помічали.

Пробуючи відповісти на питання, чим є сьогодні право, відразу зазначимо, що як феномен суспільного розвитку право не може бути визначене через єдине поняття з допомогою методологічних підходів, запропонованих якоюсь із сучасних теоретичних шкіл. Згадаємо, що Б.О. Кістяківський називав право бінарним маючи на увазі множинність поняття права. Як складний суспільний витвір право може бути зрозумілим і поясненим щонайменше через ряд його визначень.

Перш за все, право є моральним імперативом, в основі якого лежить Божественна воля і який визнаний державою та забезпечується нею. Аморальний закон приречений на суспільний негативізм, громадський осуд. Він не виконує однієї з основних функцій права – не формує правового порядку. Право, як свідчить древня римська приказка, є мірою добра і справедливості. Конституція стає матеріалізованою мірою добра і справедливості.

Результатом дії правового (морального) закону є творення суспільного порядку, оснований на повазі до людини. Право тут об'єднує всі правові явища суспільства і проявляє себе як правова система. Тому конституція як Суспільний Договір одночасно має виступати вищим моральним законом суспільства, моральним імперативом добра.

Попередні роздуми щодо розуміння права невідривно пов'язані із ще одним його визначенням: право є легітимізованим інтересом, результатом компромісу суспільних еліт, вираженого у партійних позиціях та концентрованого у правовій нормі, часто ухваленій законодавчим органом.

Саме тут закладений договірний зміст права сучасного суспільства, що не відкидає можливості розгляду права як результату договору народу та держави (Суспільного Договору), матеріалізованого у першу чергу у конституції країни. Таким чином, право є Суспільним договором.

Наступне визначення права полягає у визнанні значимості державного веління, концентрованої у нормі права волі держави (пануючих у ній класів чи соціальних груп), яка забезпечується силою примусу, санкціонується, гарантується і забезпечується державою. Воля забезпечує загальнообов'язковість правової норми, є джерелом формування мотивації поведінки особи. Результатом права тут є функціонування механізму правового регулювання. Механізм правового регулювання відрізняється системністю і охоплює окрім правової матерії ще й систему органів державної влади, місцевого самоврядування та соціального (громадського) регулювання. Ухвалення конституції народом є концентрованим вираженням його суверенної волі.

Право також розглядається нами як регулятор суспільних відносин. За правом, вираженим у нормативному правовому акті, а тим паче у законі, стоїть державний примус. Таке розуміння права невідривне від нормативного бачення права. Право – один із видів соціальних норм поряд із нормами моралі, етичними і естетичними нормами, технічними нормами, звичаями, традиціями і обрядами. Питання про віднесення технічних норм до соціальних норм у якості їх різновиду залишається дискусійним, але про це детальніше скажемо дещо пізніше.

Право – це особливі норми і правила людської поведінки, які характеризуються формалізованістю та загальнообов'язковістю. У такому випадку

конституція – Суспільний Договір, в основі якого перевірена історією та випробувана соціумом система норм-регуляторів суспільних відносин.

Ще одне. Право містить сукупність норм, яка побудована за ієрархічною структурою, що визначає особливості суспільного життя, поведінки індивіда та функціонування механізму держави. У такому розумінні право є системою норм і правил поведінки, системою права.

Система права включає галузі права та інститути права. Системність – закон “життя” права. Руйнування системності означає “смерть” права.

Логічне запитання – чи можна у системі права виділити галузі, які відносяться до приватного права, та позначити галузі права, які є публічним правом? На рівні поділу права на галузі про це ще можна говорити: цивільне право безумовно складає основу приватного права. Природне право, як говорив Ульпіан, також відносимо до приватного права. У природному праві “містяться” права і свободи особи, невід’ємно належні їй як біосоціальній істоті, які не можуть бути даровані державою, а тільки у силу визнання їх державою мають закріплюватися у конституції як суспільному договорі громадян між собою та договорі громадянського суспільства і держави. Отже, Суспільний договір має дуалістичну природу, яка конституційно закріплюється у правах і свободах громадян та обов’язках держави, конституційній моделі організації влади, взаємних правах, свободах а обов’язках людини і громадянина як членів громадянського суспільства.

При розгляді права як системи, що включає структурні одиниці, виявляється певна умовність поділу права на публічне і приватне. Конституційне право, адміністративне право, кримінальне право є галузями публічного права. Навіть у цивільному праві як галузі приватного права є норми публічно-правові, зокрема, ті, що стосуються правового регулювання інтелектуальної власності.

Галузь права об’єднує відносно самостійну сукупність норм права, які регулюють певні сфери суспільних відносин. Великі галузі права можуть об’єднувати як інститути права, так і більші угруповання – підгалузі права, тобто сукупності правових норм, що регулюють суспільні відносини одного роду (банківське, бюджетне право у складі галузі фінансового права). Інститут права – це об’єктивно обособлена всередині однієї або кількох галузей права сукупність взаємозв’язаних норм, які регулюють невелику групу суспільних відносин одного виду або сторони суспільних відносин ². Інститути права у даному контексті можуть бути або галузеві або міжгалузеві.

Найменшою структурною складовою у системі права є правова норма – конкретне правило поведінки, часто установлене або санкціоноване і забезпечуване державою. Норма права залишається соціальною нормою. Правова норма як і соціальна норма – абстрактні. Соціальна і правова норми

²Общая теория государства и права. Академический курс в 2-х томах. Том 2. Теория права. Под ред. Проф. М.Н. Марченко. – М.: Издательство Зерцало”, 1998.- С.233; Теорія держави і права. Навчальний посібник. За загальною редакцією В.В.Копейчикова і С.Л. Лисенков.- К.: ЮрінкомІнтер, 2002. - С. 200

розраховані на “m”, тобто невизначену, кількість застосувань невизначеною, тобто “n-ою”, кількістю суб’єктів. У цьому феномені і соціальних норм, і права як невичерпного джерела забезпечення суспільного порядку.

Норму права можна порівнювати з молекулою речовини. Молекула – це найменша складова речовини, яка зберігає властивості цієї речовини. Молекула води є водою, а два атоми водню або атом кисню мають інші у порівнянні з водою властивості. Норма права – це найменша частинка права, яка зберігає властивості і особливості права. Тому зведення норми права до простого правила поведінки дещо спрощує саму природу права. Однак це тема окремої розмови.

Фетишизація регуляторної сили соціальних норм та норм права, обмеження їх регуляторної функції наявністю щонайменше двох суб’єктів суспільних відносин, у тому числі правових відносин, суттєво звужує значимість права у суспільному житті. Аргумент на користь того, що технічна норма не може бути соціальною, а значить і правовою, оскільки її реалізація обмежується відношенням людини і технічного об’єкта (автомобіля, утюга), не є переконливим.

Виникає питання, як тоді трактувати правові норми-принципи, норми-ідеї. Чи в односторонній угоді на зразок заповіту відсутність другої сторони угоди нівелює правовий характер норми спадкового права? А як бути з правомірною поведінкою, основою якої є добровільне дотримання суб’єктами права приписів соціальних правових норм. Отже, як соціальна, у тому числі і технічна норма, так і правова норма є мотивацією та ціннісною установкою до дії чи утримання від неї.

Відмітимо тут важливість психологічного розуміння права, започаткованого Л. Петражицьким. Право існує для нас, доки ми живемо. Проявом права в такому його розумінні є правова свідомість. Поняття правосвідомості формується як вид (форма) суспільної свідомості, що містить сукупність поглядів, почуттів, емоцій, ідей, цінностей, теорій та уявлень, які характеризують ставлення людини, соціальних груп і суспільства в цілому до чинного чи бажаного права та діяльності, пов’язаної з ним³.

Конституція є вищим проявом правової свідомості і досягненням правової культури. У цьому випадку можемо говорити про право як про соціальну цінність. Правова свідомість тоді розглядається як сукупність ціннісних установок та орієнтацій особи, що побудовані на її індивідуальному сприйнятті та відношенні до права з врахуванням групових, корпоративних, професійних, громадських, суспільних та інших ціннісних правових установок і орієнтацій.

Тут право також бачиться як система суб’єктивних прав, свобод, можливостей особи. Для індивіда право існує, коли його інтереси і потреби знаходять своє юридичне закріплення у нормативних правових приписах. Такі нормативні правові приписи мають загальнообов’язковий характер, визначають можливості володіння цими правами і свободами у відносинах з іншими суб’єктами права, надають можливість прогнозувати поведінку як свою, так і інших членів

³Законознавство: Навч. Посіб./ О.Л.Копиленко, О.В. Богачова, С.В. Богачов; Ін-т законодавства Верховної Ради України. – К.: Реферат, 2010. – с.93-94.

громадянського суспільства. закріплення прав, свобод і можливостей особи на конституційному рівні є апогеєм вияву права.

Нарешті, право – це сукупність усіх правових явищ суспільства, яку ми називаємо правовою системою. За місцем і роллю закону, джерелами права, значенням судового рішення у розвитку права знаємо романо-германську сім'ю правових систем, сім'ю правових систем загального права, а також релігійні правові системи та зникаючу соціалістичну правову систему⁴. Наявність конституції визначає тип правової системи, її місце у правовій сім'ї.

Ще одне розуміння права пов'язане із соціумом. Як соціальне явище право знаходить свій вияв у суспільних відносинах. Право “живе” доки воно застосовується суспільством і твориться ним. Право включає як державно-владні веління, так і норми звичаєвого права, традиції, моральні норми. Суспільне життя регулюється не тільки правовими нормами, але й не-правом, тобто силою звички, модою, пережитками, ціннісними установками особи. Результатом правового життя тут є правова культура суспільства. Роль конституції – “підштовхнути” інерційні суспільні відносини, привернути увагу суспільства до права, сприяти позбавленню суспільства від аномії старих і частіше “мертвих” норм права і нормативних актів, започаткувати новий виток правотворчості.

Отже, право є феномен сучасної цивілізації, створений соціумом в рамках *Морального імперативу добра і справедливості, вищих законів* (Божественних, космічних, як про це зазначено у роботах ряду вчених), за якими людина, створена за праобразом Божим, наділена правом і талантом на творчість.

Право є не результатом сліпого наслідування вищої волі. Творець наділив людину і суспільство розумом та визначив через заповіді основні засади суспільного життя і міжособистісних та колективних відносин, визначив моральні імперативи. Не вступаючи у дискусію, чи природні права людини даровані Богом, а чи належать індивіду як елементу живої природи, як біосоціальній істоті, зазначимо, що в їх основі – імперативи вищих законів, у рамках яких суспільство творить право – традиції, звичаї, моральні норми, нормативні правові акти. Право – результат творчої діяльності соціуму, право – соціальне явище, створене соціумом у рамках, що визначаються моральними законами, установленними Всевишнім, Вищим Розумом.

Кожне із наведених вище визначень права і його зовнішніх проявів є свого роду “прожектором”, який “освітлює” право як феномен суспільного життя із певної точки, що дозволяє виявити складну природу права тільки частково. Акумуляовано ці положення знаходяться у Конституції України.

Тому завершимо ряд визначень права розглядом його як засобу “моделювання” і закріплення влади. Право як Суспільний договір про засади суспільного порядку знаходить свій вияв у конституції.

Конституцію творять та ухвалюють з метою реалізації установчої влади народу, як це було в Україні у 1996 році, коли прийняття Конституції юридично

⁴Давид Р. Основные правовые системы современности. /Пер. с фр. И вступ. Ст. В.А.Туманова. – М.: прогресс, 1988. – 496с.

закріпило відновлення Української Держави, визначило незворотність процесів на незалежність та утвердження суверенітету. Мова йде про велику наукотворчу роль як кодифікації, так і творення конституції і конституційної реформи.

Конституція може створюватися з метою утвердження політико-партійних або кланових інтересів, але найвищим досягненням конституції є творення конституції як акту громадянської злагоди та торжества справедливості і добра, як Суспільного Договору.

Створення оптимальної моделі влади розглядаємо як одну із найбільш важливих складових конституції як Суспільного Договору поруч із закріпленням прав і свобод людини та визначенням гарантій їх реалізації. Думки про те, що сьогодні влада уже не може бути поділена на гілки, дещо передчасні. Адже розподіл влади є гарантією не тільки реалізації прав і свобод людини і народу. Розподіл влади є гарантією стабільності влади та забезпечення участі народу у здійсненні влади. Тому у конституції мають бути закріплені принципи організації влади, у тому числі і державної. Такими, окрім принципу розподілу влади, назовемо самостійність “гілок” влади, невтручання органів влади однієї “гілки” у діяльність органів влади іншої “гілки”, неможливість перебрання одним органом влади функцій іншого органу влади, принцип рівноваги та балансів між гілками влади, принцип реалізації повноважень органами влади у рамках здійснення влади народу, принцип повновладдя народу, які знайшли своє відображення у розробленому автором проекті Конституції України⁵.

Конституція України 1996 року є не тільки політико-правовим актом, але документом, що містить модель Української незалежної демократичної держави зразка ХХІ століття. З ухваленням Конституції України у 1996 році у нас було задекларовано створення правової держави. Не дивлячись на те, що Конституцію назвали Основним Законом, вже у самому тексті була зроблена спроба позбутися цього радянського штампі. Конституцію Верховна Рада України ухвалила від імені Українського народу – громадян всіх національностей.

Зрозуміло, що віднесення Конституції до числа законів, навіть з додатком “Основний”, принижує значення цього акту у розвитку суспільства та його місце у правовій системі. За своїм юридичним значенням сучасна конституція є Суспільним договором між державою та громадянським суспільством, договором, за яким держава бере на себе зобов’язання обслуговувати суспільство та визнає і гарантує права людини.

Аналіз чинної нині Конституції України дуже яскраво виявляє проблеми конституційного творення у середині 90-х років минулого століття. Нагадаємо про академічний та ідеальний з точки зору юридичної техніки проект Конституції України Інституту держави і права НАН України. Християнсько-демократичною партією України (за участю позапартійних вчених, у тому числі і автора), Конгресом українських націоналістів та інші проекти, які були оприлюднені у 1992-1993 рр. і надалі використані у підготовці кінцевого проекту Конституції України, який розглядався Верховною Радою України 27-28 червня

⁵Див.: Конституція України (Основний Закон України) (проект). Упорядник Костицький В.В. – К.: Інститут законодавчих передбачень і правової експертизи, 2006. – 150 с..

1996 року. Романтизм авторів окремих проектів Конституції України пояснюємо тим, що пошук політико-правового компромісу виключав прийняття бодай одного з них, навіть найдосконалішого. Конституція України могла бути ухвалена тільки за умови політичних домовленостей, перед необхідністю досягнення яких довелося поступатися усіма іншими аргументами.

Ці напрацювання були враховані у роботі як Конституційної комісії, так і Тимчасової спеціальної комісії Верховної Ради України по доопрацюванню офіційного проекту Конституції України. Нагадаємо, що цей проект розроблявся в особливих політичних умовах. У числі обставин, які обумовили специфіку конституційного процесу 1996 року назвемо:

- загострення внутрішньої політичної боротьби та необхідність подолання конституційної і загальнополітичної кризи в Україні;

- присутність так званого “російського фактора”, підігрітого ходом російських президентських виборів, ймовірною поразкою Президента Бориса Єльцина та поширенням у засобах масової інформації повідомлень про таємні домовленості українських і російських комуністів про об’єднання зусиль для відновлення Радянського Союзу у випадку перемоги на президентських виборах лідера Комуністичної партії Росії О. Зюганова;

- необхідність негайного ухвалення Конституції з метою виконання зобов’язань, взятих Україною при вступі до Ради Європи;

- великі сподівання суспільства та оцінка суспільною думкою факту швидкого прийняття Конституції як умови подальшого існування Української незалежної держави.

У результаті Конституція України, яку на засіданні Венеціанської комісії у 1996 році за участі автора справедливо називали одним з кращих досягнень політико-правової думки, містить певні суперечності її окремих положень, що підтверджується аналізом перебігу політичних подій в Україні за останні 15 років, які минули після ухвалення Конституції нашої країни. Це, зокрема:

- незбалансованість влади та протистояння “гілок” влади і владних інститутів стали причиною політичної дестабілізації, а за цим і одним із факторів посилення в українських умовах особливостей перебігу світової економічної кризи;

- недосконалість конституційного регулювання механізму державної влади абсолютною більшістю політиків, а за ними й усім суспільством називається основною перешкодою державного будівництва, зростанню добробуту народу, поступального розвитку України у цілому;

- правові реформи в Україні (адміністративна, реформа місцевого самоврядування, конституційна реформа) ставили за мету впорядкування механізму влади та взаємовідносин інститутів влади, а їх необхідність обґрунтовувалася недоліками законодавства або Конституції України;

- проблеми взаємовідносин інститутів влади були обумовлені як суб’єктивними особистісними факторами харизматичних лідерів, особливостями формування політичних партій в Україні та специфікою їхньої боротьби за електорат, так і теоретико-методологічними прорахунками архітекторів української держави, використанням вчень, зокрема, принципу розподілу влади, або застарілого зразка, або без врахування сучасних обставин світового розвитку.

У пошуках справедливої і ефективної влади, необхідної для забезпечення регулювання суспільних відносин, людство сьогодні від етатизму через ліберальну демократію прийшло до компромісу у вигляді правової держави. Ідея правової держави як уособлення справедливості влади появляється вже у творчості Гесіода. Панування законів, права-справедливості у житті держав-полісів розглядається древніми мислителями важливою умовою суспільного устрою. Геракліт трактує місто-державу і його закони як відображення космічного порядку, за якого людські закони черпають свою силу із Божественного начала, а Демокріт розглядає державу і владу як “спільну справу” усіх членів суспільства⁶. Надалі знаходимо ідеї правової держави у роботах вчених із платонівської школи: держава – спільність людей, достатньо сильна для процвітання; узаконена спільність багатьох людей, сконструйована згідно з ідеєю добра і справедливості.⁷

У Аристотеля правильними є такі форми державного устрою, які відповідають вимогам справедливості і загального добра,⁸ тобто морального імперативу добра і справедливості або ж вищого закону. Аналогічні думки знаходимо і у Жан-Жака Руссо, правова держава у якого керується Суспільним договором, що служить основою всіх прав, а метою її є встановлення загального блага⁹.

Томас Джефферсон справжньою основою республіканської держави вважає рівноправність кожного громадянина, рівні особисті і майнові права і розпорядження ними¹⁰. Дійсністю моральної ідеї називав державу Г. Гегель¹¹.

Ідея розподілу владних функцій розвивалася паралельно з ідеєю правової держави як одна з її умов поряд з іншими ознаками, зокрема такими, як гарантування прав і свобод особи, реальна рівноправність, верховенство права, справедливість закону, відповідальність держави перед людиною та інш.

Зміст цього принципу полягає у забезпеченні розподілу влади з тим, щоб не допустити зосередження влади в руках однієї особи або групи (клану, класу) людей. Історія наукових пошуків вирішення цієї проблеми сягає дещо далі традиційно цитованих у нас джерел Ш.Л. Монтеск'є або, у кращому випадку, Д. Локка.

Згадаємо у зв'язку з цим, що у Платона держава називається справедливою тоді, коли із трьох наявних у ній станів (правителі, воїни і ремісники) кожний

⁶Див.: Материалисты Древней Греции. М.: 1955. - С. 39-52, 152-168.

⁷Див.: Татаркевич Владислав. Історія філософії: Т.1: Антична і середньовічна філософія / Пер. з пол. А. Шкраб'юка. – Львів: Свічадо, 1997. – С.117-118; История политических и правовых учений: Хрестоматия для юридических вузов и факультетов /Сост. и общ. ред. проф., д-ра Иса. наук Г.Г. Демиденко. – Харьков: Факт, 1999. - С.35.

⁸Аристотель. Сочинения: В 4-х т. Т.4/ Пер. с древнегреч.; Общ. ред. А.И. Доватура. – М.: Мысль, 1983. – Политика. – С. 378-380.

⁹Див.: История политических и правовых учений: Хрестоматия для юридических вузов и факультетов. - С.223.

¹⁰Див.: Там же, С. 401.

¹¹Георг Вильгельм Фридрих Гегель. Философия права. – М.: Мысль, 1990. – С. 279.

робить свою справу¹². У всякій державі є три елементи (як і в трьохелементній системі домашнього господарства): перший – законодавчий орган, що вирішує справи держави, другий – магістратура, третій – судові органи.

Ідею розподілу владних функцій знаходимо у працях Аристотеля, Ціцерона, Томмазо Кампанелі, і у Жана Бодена, і в Гуго Гроція, і у Бенедикта Спінози, і у Джерарда Уінстенлі¹³. *І якщо у Аристотеля ще не має реалізованої ідеї розподілу влади відповідно до наших сучасних уявлень про правову державу, то у його працях уже присутня думка про розподіл державних посад*¹⁴.

Звичайно, Джон Локк вперше сформулював теоретичні засади поділу влади на законодавчу, виконавчу і судову. Законодавча влада у нього та, яка “має право вказувати, як має бути застосована сила держави для збереження суспільства та його членів”. Для забезпечення “безперервного виконання і спостереження за цим виконанням” необхідно, щоб увесь час існувала влада, яка слідувала б за виконанням тих законів, які створені і залишаються в силі”. Третя гілка влади у Джона Локка – народна, або федеративна, що “відповідає тій владі, якою за природою володіє кожна людина до того, як вступила у суспільство”. Тут же Джон Локк обґрунтовує верховенство законодавчої влади, підпорядкованість виконавчої влади законодавчій¹⁵.

Не дивлячись на прихильність до ідеї народного суверенітету та права народу на застосування опору проти несправедливої влади і незаконної сили, Джон Локк ще не говорить про народ як єдине джерело влади, тому висловлюється щодо недоцільності розподілу і передання в руки різних людей виконавчої та федеративної (народної) влади¹⁶.

Найбільша скарбниця теоретичних поглядів щодо розподілу влади справедливо асоціюється з іменем Шарля Монтеск'є. У главі VI “Про державний устрій Англії” знаної праці “Про дух законів” Ш. Монтеск'є після детального дослідження трьох різних видів здійснення влади (республіканського, аристократичного і монархічного) та трьох принципів правління (демократія, аристократія та монархічний принцип правління) пише, що “у кожній державі є три роди влади: законодавча влада, влада виконавча, що відає питаннями міжнародного права, влада виконавча, що відає питаннями права цивільного.

В силу першої влади глава держави або установа створюють закони, тимчасові або постійні, і виправляють або скасовують чинні закони. В силу другої влади він оголошує війну або укладає мир, посиляє або приймає послів,

¹²Див.: История политических и правовых учений: Хрестоматия для юридических вузов и факультетов. -С.25.

¹³Алексеев С.С. Правовое государство – судьба социализма. Научно-публицистический очерк. – М.: Юрид. лит.,1988. – 175 с.

¹⁴Див.: История политических и правовых учений. Под ред. проф. С.Ф. Кечекьяна и доц. Г.И.Федькина. Второе издание. М.: Гос. изд-во Юридическая литература. – 1960.- С.94-96; История политических и правовых учений: Хрестоматия для юридических вузов и факультетов. - 514-524.

¹⁵Локк Дж. Два тарката о правлении. // Локк Дж. Сочинения: В. 3 т./Пер. с англ. И лат. Т.3/Ред. И сост., авт. Примеч. А.Л.Субботин. – М.: Мысль, 1988. – С. 135 - 407.

¹⁶Локк Дж. Сочинения: В. 3 т./Пер. с англ. И лат. Т.3/Ред. И сост., авт. Примеч. А.Л.Субботин. – М.: Мысль, 1988. – С. 349-356; История политических и правовых учений: Хрестоматия для юридических вузов и факультетов. - С.202-203.

забезпечує безпеку, попереджує нашість. В силу третьої влади він карає злочини і дозволяє зіткнення приватних осіб. Останню владу можна назвати судовою, а другу – просто виконавчою владою держави”¹⁷.

Виходячи з ідеї особистої свободи Ш. Монтеск’є відзначає, що свободи не буде, якщо влада законодавча і виконавча будуть зосереджені в одній особі або установі, як не буде свободи, якщо судова влада не буде відділена від влади законодавчої і виконавчої: подумайте, у якому становищі знаходиться людина такої республіки, у якій кожне відомство володіє всією повнотою влади, яку надало собі як законодавець; це відомство може зруйнувати державу своєю волею, втіленою у форму загальнооб’язкових законів; володіючи, крім того, судовою владою, воно має можливість згубити кожного громадянина своєю волею¹⁸. Приблизно така модель відомчої нормотворчості та одночасного застосування мала місце в часи існування колишнього Радянського Союзу, елементи якої залишаються і донині в Україні і позбутися їх можна тільки за рахунок системної конституційно-правової реформи.

Оскільки правителі, як пише Ш. Монтеск’є, своє стремління до деспотизму завжди починали із зосередження у власних руках всієї повноти влади та присвоєння собі усіх посад у державі, тогочасні передові мислителі намагалися теоретично обґрунтувати необхідність обмеження королівської влади у законодавчій та виконавчій сфері, у тому числі шляхом створення парламенту та системи органів виконавчої влади, до роботи у яких запрошувалися б люди за професійною ознакою. Як тут не згадати розподіл посад у державі, про який говорив Аристотель.

Ідея розподілу влади у рамках правової держави надалі виявляється однією із основоположних у творчості Жан-Жака Руссо¹⁹: “В Політичному організмі ... розрізняють силу і волю: цю останню під назвою *законодавчої* влади, першу – під назвою *влади виконавчої*”. Жан Поль Марат також пов’язував розподіл влади законодавчої, виконавчої, судової і влади муніципалітетів з гарантіями особистої свободи.²⁰ Роздуми щодо принципу розподілу влади як основи побудови держави знаходимо у листі Томаса Джеферсона до С. Керквала²¹ та його ж Проекті Основної Конституції Республіки Вірґінія²².

Імануель Кант у своєму “Вченні про право” вперше говорить про правовий закон, завдяки якому у кожній державі створюються три влади, “тобто, загальним чином об’єднана воля людей у трьох особах (*trias politica*): *верховна влада* (суверенітет) в особі законодавця, виконавча влада в особі правителя

¹⁷Монтеск’є Ш. Избранные произведения. М.: Гос.из-во политической литературы. – 1955. – С.290.

¹⁸Монтеск’є Ш. Назв. праця. – С.291.

¹⁹Див.: История политических и правовых учений: Хрестоматия для юридических вузов и факультетов. - С.227.

²⁰Там же, с. 248-254.

²¹Там же, с. 401-402.

²²Джеферсон Томас. Автобиография. Заметки о штате Виргиния. – Ленинград: Наука, 1990. – С.263-265.

(який править відповідно до закону) і судова влада (що присуджує кожному своє відповідно до закону) в особі судді”²³.

Надалі теорія Монтеस्क'є поширюється по світу, а висловлення думки про необхідність розподілу влади на законодавчу, виконавчу і судову стає умовою демократичного підходу до розгляду організації влади. Уже в Декларації прав людини і громадянина, прийнятої у 1789 році Національними Зборами Франції, проголошувалося, що суспільство, в якому не забезпечено користування правами і не проведено розподіл влад, не має конституції. Відповідні твердження з цього приводу присутні у Чезаре Бекарія, Рудольфа Ієрінга, Семена Десніцького²⁴, проєкті Конституції Микити Муравйова, “Руській Правді” Павла Пестеля.

Присвятили цим проблемам значну увагу ряд українських вчених та політичних діячів минулого. Знаходимо думки з приводу організації влади на засадах її поділу у “Начерках Конституції Республіки” (1850) Георгія Андрузького, Конституції Пилипа Орлика, працях Івана Мазепи.²⁵

Слід звернути увагу на те, що питання розподілу влади та організації правління розвивалося у рамках системи “державо-право-людина”. Але ще у Ціцерона в роботі “Діалоги. Про державу. Про закони” ідеальною визнавалася держава, у якій сформована влада з “належною мірою будучи складеною із трьох видів влади – царської, влади оптиматів і *народної* (виділено нами - В.Костицький)”²⁶. У творчості Б.О. Кістяківського *держава найбільш яскраво знаходить своє самовираження у владі, яка підпорядковується праву* (виділено нами – В.К.). Микола Палієнко у праці “Вчення про суть права і правову обмеженість держави” писав про те, що основа пов’язаності держави його ж правом є найбільш вірна гарантія верховенства права над державною силою²⁷.

Ідея правової держави цілковито опанувала наукову творчість, законотворчу діяльність та юридичну практику у ХХ столітті. У радянській юридичній науці значний внесок у розвиток теорії правової держави вніс С.С.Алексєєв. Певна спекулятивність його робіт полягала у тому, що проф. С.С.Алексєєв намагався “прив’язати” ідею правової держави до існуючого соціалістичного тоталітарного радянського режиму²⁸. Треба справедливості ради відзначити, що проф. Алексєєв С.С. при цьому, хоч і не достатньо системно, виділив ознаки правової держави. До ознак правової держави він відносив вивищення суду, правову культуру, надання юридичного значення правам людини, співвідношення права і закону. Але, на жаль, вчений все ще виступав за верховенство закону, що суперечить усталеним уявленням про

²³Див.: История политических и правовых учений: Хрестоматия для юридических вузов и факультетов. -С. 419-422).

²⁴Див.: Історія вчень про державу і право: хрестоматія для юрид. вищ. навч. закл. і ф-тів/ авт.-уклад. Г.Г. Демиденко; за заг. ред. О.В. Петришина. – 4-те вид., доп. і змін. – Х.: Право, 2009. – С.370.

²⁵Історія конституційного законодавства України: Зб. Док./ Упоряд. В.Д.Гончаренко. – Х.: Право, 2007. - С.18-27.

²⁶Див.: История политических и правовых учений: Хрестоматия для юридических вузов и факультетов. - С.47.

²⁷Див.: История политических и правовых учений: Хрестоматия для юридических вузов и факультетов. - С. 818-819; 783-790.

²⁸Алексєєв С.С. Правовое государство – судьба социализма. – 175 с.

правову державу, не підійшов у 1988 році до ідеї розподілу влади як однієї із найважливіших ознак правової держави.

Сучасна держава не може не бути правовою. Сьогодні держава, в якій не забезпечено розподіл влад, розглядається світовим співтовариством як анахронізм ХХІ століття, тоталітарна держава, влада хунти, феодальний пережиток і т.д. При цьому, така держава стає дуже часто об'єктом ізоляції, а її громадяни – заложниками влади, позбавленими нормального спілкування із світовим співтовариством.

Маємо підстави стверджувати, що ідея розбудови правової держави, заснованої на принципі розподілу влади, стала невід'ємною складовою національної ідеї в Україні, визнаним усіма шляхом реалізації її європейських устремлінь, курсу на “вростання” в європейську та світову спільноту, критерієм віднесення України до числа цивілізованих держав, складовою менталітету та світогляду сучасного українця.

Стаття 1 Конституції України визначає нашу державу як правову. В основі критеріїв віднесення держави до такої, що може бути названа правовою – пріоритет прав людини у системі права, гарантованість і реальність реалізації цих прав і свобод, наявність у країні громадянського суспільства, верховенство права, юридичне закріплення та реалізація принципу розподілу влади. Ще один важливий критерій визначення правової держави – реалізація принципу диспозитивності (який слід розглядати не тільки як принцип цивільно-процесуального права, а як універсальний принцип права у цілому) у праві і правозастосовчій практиці (“можна все, що не заборонено законом” на відміну і на противагу пануючому в умовах будь-якої тоталітарної держави “можна все, що дозволено законом”). Насправді, ці проблеми в умовах переосмислення теоретичних та методологічних засад права та формування нової філософії права та соціології права у сучасних умовах є надзвичайно привабливими для суспільно-політичних дискусій, політико-правових проектів та передвиборчих програм. У контексті поставленої тут мети зосередимося на принципі розподілу влад як одному із основоположних, засадничих принципів права та сучасного праворозуміння, а також критеріїв віднесення держави до правової.

Зі впливом п'ятнадцяти років, автору цих рядків, як одночасно і спів-автору проекту ухваленої 28 червня 1996 року Конституції України, доводиться визнавати, що при її розробці були допущені певні методологічні помилки. Відповідно до статті 6 Конституції державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу і судову. Однак, аналіз тексту Української Конституції дає підстави стверджувати, що Конституція України передбачає існування та визначає конституційні засади діяльності державних органів, які не можуть бути віднесені до законодавчої, виконавчої та судової влади. Це інститут президентства, кваліфікаційні комісії суддів, Вища Рада Юстиції, прокуратура, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Така недоопрацьованість моделі конституційного механізму влади є однією з причин політичних протистоянь та збоїв у роботі державного апарату: в основу моделювання державної влади у проекті Конституції України було закладено сформульований Джоном Локком та Шарлем Монтеск'є ще 270 років тому

принцип поділу влади на законодавчу, виконавчу і судову, принцип, який зараз не охоплює всіх функціональних гілок державного механізму.

При цьому багато з нас – співавторів проекту Конституції України не врахували наступні моменти:

- з моменту наукової розробки Д. Локка і Ш. Монтеск'є пройшов значний час, за який державний апарат був значно удосконалений і ускладнений;

- у XVII-XVIII століттях в основу ідеї розподілу влади було покладено завдання не тільки і не стільки народного суверенітету, а завдання обмеження абсолютної королівської влади та позбавлення суспільства від можливої сваволі монарха, якщо він не міг чи не хотів бути мудрим;

- при підготовці проекту Конституції України у її розробників не вистачило часу для опрацювання моделі місцевого самоврядування, яке вже за цими ж конституційними вимогами є владою територіальної громади, має задекларовану майнову і бюджетну автономію;

- рівень легітимності обраного народом Президента України такий же, як і всієї Верховної Ради України, однак за своїми повноваженнями Президент не може бути віднесений до жодної з означених гілок влади;

- вже у XX столітті з'явилися наукові роботи, які дещо по-іншому описували систему "гілок" державного апарату, ніж це зробили у свій час Локк і Монтеск'є.

Нагадаємо, що влада народу належить йому апріорі. Окрім того, якщо єдиним джерелом і носієм суверенітету (влади) є народ, то влада неподільно належить народу. Поділ влади на гілки є лише функціональною структурізацією влади народу.

Влада народу як єдиного джерела влади є першим рівнем у структурі влади. Положення Конституції України про те, що єдиним джерелом влади є народ не враховує однієї обставини. У Конституції України прямо не сказано, що влада належить народу. Народ названий у Конституції України носієм суверенітету та джерелом влади. Однак стаття 5 Конституції у ч. II установлює, що народ здійснює владу (виділено нами – В.Костицький) або безпосередньо, або через органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Народ наділяє на виборах владою Парламент, Президента та місцеве самоврядування.

Народ є не тільки джерелом, але і носієм влади, і суверенним суб'єктом влади. Якщо так, то державна влада і місцеве самоврядування виступають похідними від влади народу. Отже, перш, ніж говорити про гілки влади, треба з'ясувати питання про рівні влади (див. рис.).

Нагадаємо, що критеріями розмежування гілок влади є неподільність владних функцій, особливий характер формування державних органів, що об'єднані в рамках однієї гілки влади, публічність діяльності суб'єктів влади (тобто, відсутність потреби у спеціальному державному органі для надання публічного характеру рішенням суб'єктів владних повноважень), повнота влади, яка визначається змістом та обсягом компетенції державних органів, кінцевим характером їх рішень та обов'язковим характером цих рішень для фізичних або юридичних осіб, державних органів і посадових осіб, конституційне закріплення протизаг і балансів, які виключають можливість втручання на законних підставах

у діяльність державних органів, що входять до різних гілок влади, а також конституційність здійснення владних функцій у рамках однієї гілки влади.

Окрім зазначених ознаками, що дають можливість говорити про виділення органів влади в окрему гілку влади, є наявність власної компетенції, певного комплексу повноважень і обов'язків, за допомогою яких суб'єкти влади виконують свої функції, самостійність, тобто визначена законом можливість суб'єктів влади здійснювати свої функції незалежно від інших державних органів, виключення підпорядкування будь-якому зовнішньому керівництву, а також незалежність суддів, виключність повноважень суб'єктів влади, об'єднаних в рамках однієї гілки влади (тобто, виключення можливості перейняття функцій державного органу іншим органом влади)²⁹.

Другий рівень влади охоплює систему представницької влади. Ця система включає три гілки: законодавча влада в особі парламенту; президент держави; місцеве самоврядування.

Народ як суверен та суб'єкт влади делегує певні владні повноваження органам представницької (державної та самоврядної) влади шляхом виборів. Принцип виборності представницької влади народом є неодмінною умовою існування влади взагалі, а не тільки представницької влади. Запропонована у 2002 році окремими політикам і вченими заміна обрання Президента України народом на всеукраїнських виборах на його обрання Верховною Радою України порушує принцип конституційної стабільності, сформульований у Конституції України механізм формування та функціонування влади, конституційні приписи статті 5 щодо суверенітету народу.

Третій рівень влади – похідний: виконавча влада, судова влада, контрольно-наглядова та атестаційна влада. Якщо місце судової влади, демократичні засади правосуддя, принципи незалежності судової влади, суддів та суду отримали своє теоретичне обґрунтування у літературі і зараз проблема подальшого розвитку судової влади пов'язується з вирішенням питань спеціалізації судів, розмежування повноважень спеціалізованих судів, визначенням статусу Верховного Суду України та кількості ланок судової системи, то навіть щодо виконавчої влади та шляхів здійснення адміністративної реформи правова наука все ще ламає списи у дискусіях теоретичного характеру на підступах до постановки завдань, обґрунтуванням системності реформ та інших загальних проблем.

Ні судова, ні виконавча гілки влади не можуть охоплювати екзаменаційну владу, як про це писав Сунь Ятсен. Його екзаменаційна влада по суті не є такою, а швидше виступає атестаційною владою, що має повноваження від народу, пов'язані з підбором кадрів для усіх гілок влади. Тут не погодимося із Сунь Ятсеном, який відносить екзаменаційну владу до законодавчої, а контрольну до судової. (Див.: Мухаев Р.Т. Хрестоматія по теории государства и права, политологии, истории политических и правовых учений: Пособие для

²⁹Див.: Конституционные принципы судебной власти Российской Федерации/ отв. редактор д.ю.н. В.П. Кашепов – М.: ИД "Юриспруденция", 2011. – С. 31-43.

вузов, юридических и гуманитарных факультетов. – М.: “Издательство ПРИОР”, 2000 – с. 472 – 473).

У світі значний розвиток отримав інститут атестації кадрів суддів, адвокатів, лікарів (Канада, США, Франція, Іспанія). Органами, що складають атестаційну гілку влади як в Україні, так і в інших державах, є Вища Рада Юстиції (Вища Рада Магістратури у Франції, Генеральна Рада Судової Влади в Іспанії), Вища Кваліфікаційна Комісія Адвокатури в Україні.

Тепер про контрольно-наглядову владу. Контрольна влада не може включати судову (Див.: Мухаев Р.Т. Хрестоматия по теории государства и права, политологии, истории политических и правовых учений: Пособие для вузов, юридических и гуманитарных факультетов. – М.: “Издательство ПРИОР”, 2000 – с. 472 – 473), але не може бути складовою і законодавчої влади. В полоні ідеї розширення повноважень Верховної Ради України у дев’яностих роках (до речі, за участю автора) був розроблений проект Закону України про парламентський контроль. На щастя, ця ідея не була реалізована, але надалі знайшла своє втілення у наданні контрольних повноважень комітетам Верховної Ради України, що по-суті призвело до порушення принципу розподілу влади.

Наглядовими повноваженнями в Україні наділена Прокуратура України, яка за Конституцією 1996 року не може бути віднесена до жодної гілки влади, задекларованої у ст. 6 Конституції України. Спеціальні контрольні повноваження, особливий порядок формування та призначення кадрів мають Рахункова палата, Національна Рада з питань телебачення і радіо, Національна експертна комісія України з питань захисту суспільної моралі, Державна комісія з цінних паперів та інші державні органи. Не вирішені теоретико-правові проблеми функціонування Служби Безпеки України. Не цілком вписуються вони до загальноприйнятих уявлень про виконавчу владу.

Зрештою, сама виконавча влада включає як органи державної виконавчої влади, так і органи виконавчої влади місцевого самоврядування. Правда, у Конституції України розділ УІ має назву “Кабінет Міністрів України. Інші органи виконавчої влади”, проте у цьому розділі визначені повноваження тільки органів державної виконавчої влади. Стаття 140 Конституції України називає органи виконавчої влади, створювані місцевим самоврядуванням, виконавчими органами місцевого самоврядування, що не міняє їх статусу як органів виконавчої влади.

Нагадаємо, що критеріями розмежування гілок влади є неподільність владних функцій, особливий характер формування державних органів, що об’єднані в рамках однієї гілки влади, публічність діяльності суб’єктів влади (тобто, відсутність потреби у спеціальному державному органі для надання публічного характеру рішенням суб’єктів владних повноважень), повнота влади, яка визначається змістом та обсягом компетенції державних органів, кінцевим характером їх рішень та обов’язковим характером цих рішень для фізичних або юридичних осіб, державних органів і посадових осіб, конституційне закріплення противаг і балансів, які виключають можливість втручання на законних підставах

у діяльність державних органів, що входять до різних гілок влади, а також конституційність здійснення владних функцій у рамках гілки влади.

Окрім зазначених ознаками, що дають можливість говорити про окрему гілку влади, є наявність власної компетенції, певного комплексу повноважень і обов'язків, за допомогою яких суб'єкти влади виконують свої функції, самостійність, тобто можливість суб'єктів влади здійснювати свої функції незалежно від інших державних органів, виключення підпорядкування будь-якому зовнішньому керівництву, а також незалежність суддів), виключність повноважень суб'єктів влади, об'єднаних в рамках однієї гілки влади (тобто, виключення можливості прийняття функцій державного органу іншим органом влади), [6; 31-43].

Погодимося із Алексісом де Токвілем, який говорить про наявність у судів політичної влади, оскільки вони є формою здійснення народовладдя [7; 55], що найбільше проявляється у повноваженнях та діяльності суду присяжних як форми вирішення питання про позбавлення держави монополії на здійснення правосуддя.

У світі значний розвиток отримав інститут атестації кадрів суддів, адвокатів, лікарів (Канада, США, Франція, Іспанія). Органами, що складають атестаційну гілку влади як в Україні, так і в інших державах, є Вища Рада Юстиції (Вища Рада Магістратури у Франції, Генеральна Рада Судової Влади в Іспанії), Вища Кваліфікаційна Комісія Адвокатури в Україні.

Переконаний, що з подальшим розвитком громадянського суспільства соціум виставлятиме все вищі вимоги до держави саме у питаннях підготовки та атестації таких суспільно значимих фахівців як судді, претендуючи на державно-громадську атестації їхньої придатності виконувати суспільно значимі державні функції та їх відповідність морально-етичним критеріям суспільства.

Завданнями такої структуризації влади є пошук оптимальних способів побудови взаємодії великого державного апарату, створення збалансованого механізму здійснення влади, який виключав би сваволлю держави та узурпацію влади, передбачав створення апарату влади на основі комплектації його найкращими кадрами фахівців і можливість здійснення контролю суспільства за роботою апарату влади.

Приходимо до висновку, що українська правова наука зараз стоїть перед завданням напрацювання теоретичних положень, які лягли б в основу обґрунтування оптимальної моделі функціональної структуризації державної влади з урахуванням того, що влада державна є тільки формою здійснення єдиної і неподільної влади народу.

Список використаних джерел

1. Лук'янова Г.Ю. Праворозуміння, розуміння права, правосвідомість: щодо питання співвідношення понять //Митна справа. - № 5(77) – 2011. – Ч. 2;
2. Пиголкин А.С. Теория государства и права. – М. – 2007;
3. Рабінович П.М. Основы загальної теорії права і держави. К. – 2000;
4. Рабінович П. Сутність праворозуміння //Право України. – 2007. - № 9;
5. Шакумов Ю.Ж. Проблемы современного правопонимания. Учебное пособие. – Нальчик. – Кабардино-Балкария. – 2000;

6. <http://vuzlib.org/beta3/html/1/11993/12087/>

7. <http://www.info-library.com.ua/books-text-8110.html>

8. Селиванов В. Право як сфера свободи //Вісник Академії правових наук України. – 2001. - № 1;

9. Цвік М. Про сучасне праворозуміння //Вісник Академії правових наук України. – 2001. - № 4(27).

Тема 7. Цінності, що нас об'єднують

“Цінність”, як термін, позначає належне та бажане, на відміну від реального, дійсного. ХХ століття успадкувало дві основні групи концепцій стосовно пояснення природи поняття цінності – об'єктивістську та суб'єктивістську. Більшість сучасних філософів у поясненні природи цінності прагнуть поєднати позитивні елементи обох підходів – як суб'єктивістського, так і об'єктивістського. “Цінність”, за висловом Фрондізі, є результатом напруги між об'єктивним та суб'єктивним [5, с. 707].

Цінності містять у собі спонукальний складник і саме тому вони відіграють важливу роль у перетворенні реальності, виконують роль основи для дії, спрямовують індивідуальну і колективну дії. Саме ціннісні орієнтації людини визначають лінію її поведінки і визначають її як особистість.

Цінності відіграють провідну роль в об'єднанні індивідів для спільних, колективних дій; є важливими у забезпеченні основи для єднання людей у нації, цивілізації чи навіть людства, оскільки це передбачає наявність деяких базових спільних цінностей [5, с. 707-708].

Отже, для розуміння подальшого розвитку України архіважливим є з'ясування питання: які ж саме цінності вважають найважливішими ті, хто найбільше впливає на формування й реалізацію державно-управлінських рішень – еліта в державному управлінні України.

Насамперед, зазначимо, що цінності – складова аксіологічного критерію елітності в державному управлінні [4, с. 50].

Представники еліти в державному управлінні є особистостями і це передбачає наявність у них сформованих особистих духовних цінностей (*індивідуальні* цінності), по-перше. По-друге, вони мають дотримуватися цінностей професійного середовища (*професійні* цінності). По-третє, їм мають бути притаманні цінності держави, суспільства (*національні*³⁰ цінності). Черговість у даному випадку не свідчить про пріоритетність. Названі групи цінностей тісно взаємопов'язані між собою. Деякі цінності можуть входити до усіх названих груп, що свідчить про їх універсальність. І таке явище можна вважати ідеальним [4, с. 48]. Національні цінності прямо пов'язані з цілями державного управління та національною (загальнодержавною) ідеєю, а процес формування й розвитку еліти в державному управлінні має включати формування зазначених цінностей [4, с. 50].

³⁰ У смислі загальнодержавні, бо мається на увазі не окрема нація, а громадяни України як спільнота.

Україна – демократична держава [1, ст. 1], отже основу національних цінностей мають складати суспільно-демократичні цінності. При цьому, зауважимо, що демократизація суспільного розвитку в сучасний період сприяє утвердженню загальнолюдських цінностей. На думку М.І.Пірен “Демократичні цінності – це те, що є уособленням гуманізму, духовності, толерантності, свободи слова та інших цінностей, завдяки яким демократія здобуває прихильників в усьому світі” [2, с. 156].

Протягом 31 січня – 12 лютого 2013 року в рамках соціологічного дослідження автором було проведено опитування 113 експертів – державних службовців II–IV категорій посад державної служби (серед них III–IV категорія посад – державні службовці районних державних адміністрацій), які навчалися в Інституті підвищення кваліфікації керівних кадрів Національної академії державного управління при Президентові України.

Зауважимо, що у нашому дослідженні до еліти в державному управлінні за альтиметричним підходом ми відносимо державних службовців I–V категорій посад державної служби, при цьому III–V категорії посад державної служби – посади місцевого рівня системи державного управління: голів районних та у м. Києві і м. Севастополі державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників [3, с.53–54].

Узагальнені результати відповідей на запитання: “У контексті яких суспільно-демократичних цінностей Ви сприймаєте розвиток України?”, наданих 31 січня – 12 лютого 2013 р., представлено у порівнянні з результатами дослідження, проведеного 9 листопада 2007 р., у таблиці 1 (табл. 1).

Таблиця 1

Тенденції сприйняття суспільно-демократичних цінностей елітою в державному управлінні України

2007 р.			2013 р.		
Рейтинг важливості	Суспільні цінності	%	Рейтинг важливості	Суспільні цінності	%
1	суспільний добробут	80	1	здоров'я людини та нації	96
2	здоров'я людини та нації	75	2	подолання безробіття, злочинності та наркоманії	94
3-4	права і свободи громадян	71	3	суспільний добробут	91
3-4	зміцнення миру	71	4-5	покращення екології	90
5-6	соціальний захист суспільства	70	4-5	права і свободи громадян	90
5-6	подолання безробіття, злочинності та наркоманії	70	6	національна культура	89
7	міжнародна співпраця	78	7	розвиток науки та освіти	88
8	добробут родини, материнство та дитинство	68	8-9-10	суспільна етика та мораль	86
9	національна культура	67	8-9-10	духовність	86

10	розвиток науки та освіти	64	8-9-10	соціальний захист суспільства	86
11	покращення екології	61	11	добробут родини, материнство та дитинство	84
12	духовність	60	12	громадянська політична культура	81
13	громадянська політична культура	58	13	розвиток туризму	80,5
14	розвиток туризму	57	14	міжнаціональна, міжетнічна та міжконфесійна злагода	78
15	рівність статей	54	15	міжнародна співпраця	74
16	міжнаціональна, міжетнічна та міжконфесійна злагода	48	16	зміцнення миру	71
17	суспільна етика та мораль	36	17	рівність статей	54
			18	(дописано): корупція	44
				бюрократична тяганина	14
				адміністративно-територіальна реформа	1

Зазначимо, що з метою вивчення думки еліти України з приводу демократичних цінностей в процесі осмислення проблем вступу України в ЄС та НАТО 9 листопада 2007 р. було проведено опитування близько 100 експертів, які навчалися в Інституті підвищення кваліфікації керівних кадрів Національної академії державного управління при Президентові України [2, с. 158–163]. Отже, ми можемо аналізувати тенденції сприйняття суспільно-демократичних цінностей елітою в державному управлінні України за останні п'ять років.

Із наведених даних видно, що сьогодні найбільшою цінністю респонденти сприймають *“здоров'я людини та нації”*. На другому місці за сумарною кількістю обраних експертами цінностей стоїть *“подолання безробіття, злочинності та наркоманії”*. На третьому місці, за даними експертів, *“суспільний добробут”*. Далі серед цінностей є *“покращення екології”* та *“права і свободи громадян”*.

89% високопосадовців вважають важливою цінністю *“національну культуру”*. *“Розвиток науки та освіти”* важливим є для 88% опитаних.

Однаковими за важливістю для опитаної еліти в державному управлінні виявилися *“суспільна етика та мораль”*, *“духовність”*, *“соціальний захист суспільства”*: 86% експертів оцінили як *“дуже актуально”*, *“актуально”*.

Одинадцятьте місце за важливістю зайняла позиція *“добробут родини, материнство та дитинство”*. Актуальність позиції *“громадянська політична культура”* позначили 81% експертів. Трохи менш актуальним – 80,5% є *“розвиток туризму”*. *“Міжнаціональна, міжетнічна та міжконфесійна злагода”* є важливою цінністю для 78% опитаних.

На п'ятнадцятій позиції за важливістю *“міжнародна співпраця”*. *“Зміцнення миру”* сьогодні *“дуже актуально”* лише для 25% представників еліти

в державному управлінні, для 46% – “актуально”, для 20% – “неактуально”, 4% – “важко відповісти”.

Найменш актуальним респонденти назвали “рівність статей”. Це “дуже актуально” для 18% опитаних, для 36% – “актуально”, для 34,5% – “неактуально”, 4% – “важко відповісти”.

Проведений порівняльний аналіз важливості суспільно-демократичних цінностей для еліти в державному управлінні у 2007 та 2013 роках дозволяє зробити такі **основні висновки** та окреслити наступні тенденції.

Сьогодні представники еліти в державному управлінні більш активно і впевнено, ніж у 2007 році, визначають своє ставлення до суспільно-демократичних цінностей, необхідних для розвитку України.

Якщо у 2007 році пріоритетність у думках еліти належала суспільному добробуту, здоров’ю людини та нації, правам і свободам громадян, зміцненню миру, то у 2013 році ми спостерігаємо, що найважливішими визначено: здоров’я людини та нації, подолання безробіття, злочинності та наркоманії, суспільний добробут. І майже поряд ідуть такі цінності як покращення екології, права і свободи громадян.

Позитивно є тенденція щодо: національної культури (з 13-ї позиції перемістилася на 6); суспільної етики і моралі (з 17-ї позиції перемістилася на 8); духовності (з 12-ї позиції перемістилася на 9).

“Зміцнення миру” сьогодні як і п’ять років тому є важливим для 71% експертів, проте за пріоритетністю з четвертої позиції перемістилося аж на 16.

Крім цього, сучасна еліта в державному управлінні констатує (дописано респондентами) важливість подолання корупції, бюрократичної тяганини та необхідність проведення адміністративно-територіальної реформи.

Слід зауважити, що виявлені тенденції свідчать, насамперед, про усвідомлення сучасною елітою в державному управлінні України важливості названих суспільно-демократичних цінностей та їх необхідність для розбудови й розвитку України.

Цінності, що нас (і еліту, і громадян) об’єднують є основою подальшого розвитку України.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Прийнята на п’ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. // Відом. Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Пірен М. І. Публічна політична діяльність : навч. посіб. / М.І. Пірен. – К. : НАДУ, 2009. – 288 с.
3. Сурай І.Г. Поняття “еліта” в системі суб’єктів державного управління: аналітичний підхід / Сурай Інна Геннадіївна // Суспільство. Держава. Управління. Право. – 2011. – № 1. – С. 46–54.
4. Сурай І.Г. Цінності в системі механізмів формування й розвитку еліти в державному управлінні / Інна Сурай // Вісн. НАДУ. – 2012. – № 3. – С. 43–50.
5. Філософський енциклопедичний словник. – К. : Абрис. – 2002 – 742 с.

Тема 8. Соборність Української держави в контексті формування сучасної національної ідеології

*“Ubi concordia, ibi victoria” - де злагода,
там перемога.*

Необхідність формування світоглядної доктрини українців, яка б консолідувала суспільство, зумовлюючи характер векторів його розбудови, є необхідною складовою державної ідеологічної концепції при реалізації внутрішньої та зовнішньої політики. Соборність трактуємо як структуроутворюючий елемент українського національного характеру та національної ідеології.

Будь-яка держава неможлива без існування національної ідеології, що орієнтована на пошук оптимального способу конструктивної взаємодії різних політичних сил. Ідеологія дозволяє співвіднести існуючі суспільні реалії з вищими самодостатніми цінностями, і тим самим вона надає сенс, спрямованість і виправдання існування людини, що живе в часи змін. Саме ідеологія спонукає людей шукати нові духовні орієнтири для усвідомлення свого місця в соціумі своїх зв'язків в державі.

Українському суспільству на рівні державної політики необхідно запропонувати цілісний ідеологічний концепт, та методологію його реалізації що окреслювали би стратегічний вектор при розвитку держави. Внаслідок особливих історичних та політичних умов, окремі регіони української держави мають певні відмінності. Проте, ці розбіжності насправді не є визначальними та самі по собі не призведуть до розколу держави. Україна повинна стати співтовариством вільних громадян, незалежно від їх політичних переконань, мови, походження, віросповідання та політичних переконань. Непорозуміння та навіть ворожість вигідні певним політичним силам, які здобувають політичний капітал завдяки спекулюванню ідеєю соборності. Тому варто сформувати таку національну ідею, яка б сприяла консолідації нації. А для цього вона повинна містити як ідеологічну складову, так і заходи в сфері економіки для досягнення вищих стандартів життя та добробуту українського народу. “Україна–соборна держава”- саме такий ать ан міг би стати консолідуючим при розтлумаченні його змісту за допомогою ЗМІ та інструментів пропаганди державою її громадянам. Соборність – це монолітність нації в прагненні збудувати державність.

На сьогодні питання соборності України – ключова складова більшої проблеми: формування національної ідеї. За відсутності теоретичного обґрунтування політичної складової соборності українського народу буде складно розробляти план конкретних заходів для консолідації нації та втілювати його в життя. Монолітність нації можна виробити лише на основі дійсно об'єднуючої та ефективної національної ідеї, яка не зводиться суто до гасел з передвиборчих плакатів, а є планом дій як для влади, так і для громадянського суспільства. Формула “соборності” в контексті державотворення за рахунок претензій на конкретну “всеосяжність” має великий потенціал при розв'язанні кризових ситуацій різного рівня складності, виробленню ефективного плану дій виходу з кризи.

На нашу думку основною причиною дискусійності питань політичної ідеології є величезний розрив між політичною елітою та лідерами інтелектуальної, в тому числі наукової, еліти.

Поширення ідеї єдності українських земель потрібно пропагувати на рівні ціннісних установок громадян в їх повсякденному житті. Популяризація поняття соборності за допомогою ЗМІ – одне з першочергових завдань. Важливо також звернути увагу інститутів освіти на формування та культивування ідеологічних тез виховання молоді в руслі соборності. Державна політика в сфері освіти повинна була б концентрувати свою увагу на реалізації ідеологічних засад національної ідеї серед яких соборність займала б домінуючі позиції. Можна вести мову про те, що громадянська освіта – інструмент вироблення світоглядних засад соборності у свідомості українців. Наприклад, в США, не дивлячись на різницю в расових, етнічних та культурних відмінностях громадян країни щопонеділка зранку учні у школі присягають перед національним прапором. Ця процедура триває декілька хвилин, проте, вона здійснює великий вплив на свідомість молодих громадян. Щотижневе повторення фрази “одна нація... неподільна” дає можливість дійсно у це повірити і перетворити соборність народу у аксіому.

Популяризація поняття соборності як запоруки добробуту та вищих стандартів життя за допомогою ЗМІ одне з першочергових завдань. Більша увага до здобутків наших громадян як за кордоном так і всередині країни. Соціальна реклама, ідеологічне забарвлення будь-яких державних програм повинні бути направлені не тільки на вирішення ситуативних та довгострокових економічних питань, але і на формування стійких елементів національної ідеології, що виступають орієнтиром при формуванні ментальних установок громадян. “Карфаген должен ать разрушен” - говорив Катон Старший. Так само – “Україна соборна держава” - повинно стати крилатою фразою, що зумовлювала б сенсові характеристики держави при реалізації політики на абстрактному рівні та діяльність громадян в їх повсякденному житті.

Соборність – важливий чинник державотворення нашої держави, проте, не слід зводити її лише до ідеологічного концепту чи певного духовного ідеалу. Єдність можлива лише за умов забезпечення економічної складової життя суспільства, створення умов для розвитку бізнесу та покращення добробуту громадян. Українці – єдині, а соборність повинна базуватися на матеріальному добробуті та національній ідентичності водночас.

Список використаних джерел

1. Горбач В. Реальна Україна, або соборність та новий патріотизм // Українська правда. – 24.01.2006.
2. Горбаль В. Соборність України ХХІ ст. // Дзеркало тижня. – 19-25 січня 2008 р. - № 2
3. Коваленко В. Сучасна українська національна ідея як невід’ємний чинник побудови громадянського суспільства. – Віче. - № 23. – 2011 // режим доступу: <http://www.viche.info/journal/2830/>
4. Нагорний В. Сутісні проблеми політичної культури України // Політичний менеджмент. – 2008. – №6.
5. http://nazarbo.blogspot.com/2011/05/blog-post_09.html

Тема 9. Поняття соборності як психоаналітичний дискурс

Українське суспільство в черговий раз перебуває в стані невизначеності, випробувань, змін, а стабільність в сучасному світі все більше відтворюється в формах хаосу і непрогнозованості.

Політики, науковці, суспільна думка прагнуть знайти способи правильного рішення для подолання протиріч та кризових явищ, що виникають в процесі розвитку. Цілком виправданим, на наш погляд, є повернення до глибинних духовних і культурних витоків українського суспільства, до переосмислення історичного минулого, з тим, щоб визначити нові орієнтири і відродити невичерпне джерело української духовності.

Психоаналіз, як спосіб усвідомлення смислових феноменів дійсності, тримає в фокусі історичні і культурні контексти, які в різні часові моменти і в залежності від спостерігача набувають інших інтерпретацій і стають символами і метафорами в усвідомленні самих себе і суспільних подій. Згідно з психоаналітичним способом усвідомлення дійсності, мотиви і події не ідентичні явним причинам і тим спонукальним силам, які, як правило не усвідомлюються суспільством.

Психоаналітична парадигма розмежовує свідомі і несвідомі детермінанти соціальних явищ і розширює бачення глибинно-сутнісних неусвідомлених причин станів і подій. Критерієм здоров'я людини, згідно психоаналітичної концепції - є її здатність до адекватної інтерпритації подій і дійсності. На рівні соціуму – це глибше осмислення сучасної дійсності і пошук трансформуючих інтерпритацій суспільних процесів, що створює можливості для іншого буття і щасливого суспільства.

В цьому аспекті, звертання до психоаналітичного дискурсу, є на наш погляд цілком виправданим. Згідно даного підходу, соборність можна розглядати як підсвідомий імпульс української державності на її шляху до свободи і демократії.

Ідея соборності, що виникла як проявлене сновидіння українського народу, втілилася в Акті злуки і дала новий імпульс до розвитку. Саме тому, ця ідея, в своєму оновленому дискурсі, має знову стати відправною точкою, для визначення нових стратегій і орієнтацій розвитку Української державності.

Значення цього поняття вбирає ціле коло тісно поєднаних мотивів: еклезіологічний зміст, буття Церкви, а також інтуїції про ідеальній суспільний устрій і образ світлого минулого, сповненого гармонії. Все це відповідало глибинним устоям колективної свідомості, його духовним запитам і набуло привабливої, чарівної сили, що знайшла своє втілення в історичних подіях.

Як зазначав Георгій Фроловський, цій колективній свідомості притаманна "спрага соборності", і ця спрага жива, не зникла і в наші дні. З ідеєю соборності і на сьогодні пов'язані позитивні цінності і очікування, тому політики, науковці, суспільні діячі мусять подумати над тим, як задовольнити цю спрагу в сучасному світі.

З точки зору православ'я, поняття соборності прокладає шлях людства до Істини і до спасіння. Тож підсвідомими мотивами українського суспільства,

ідея соборності відтворювала глибинну потребу колективного несвідомого українського народу в спасіння української державності.

У психоаналітичному контексті соборність можна визначити як ірраціонально-цілісне усвідомлення людини самої себе, що інтегрувала в себе досвід, цінності, традиції і досягла єдності в переживанні себе як частини гармонії світу.

Це поняття може бути тлумачене як прагнення людини і суспільства подолати розщепленість буття заради єдності, відновлення гармонії і цілісності. Воно тяжіє більше не до раціонального, а творчо-аналітичного сприйняття соборності як духовної краси світу.

Для того, щоб ідея соборності була духовно плідною та була опорою у творенні нової очікуваної політичної і соціальної реальності, політики, науковці, державні діячі, громадяни повинні внести свій погляд і наповнити цю ідею новим сучасним змістом.

Сучасні процеси прагматичної глобалізації поступово знищують соборну природу людини, проте соборне світовідчуття функціонує на рівні її психіки як внутрішня поєднаність із світом. Його втрата – спричиняє духовну кризу суспільства.

Соборна облаштованість реальності вміщує в собі непорушний зв'язок особистості і свободи. Це поняття лише орієнтир, але саме він може бути акумулюючим началом для іншого відліку соціальної дійсності.

Звертання до витоків релігійного аспекту соборності розкривають його глибинний зміст та звертають увагу на ціннісну ідею зустрічі, діалогу, релігійної свідомості, Церкви і суспільства, їх взаємної зацікавленої зверненості одне до одного. Починаючи з срібного віку ця зацікавлена зверненість відкривала для свого вираження багатство шляхів і форм, народжувала нові суспільні практики, орієнтовані ідеєю соборності.

Шлях від колективізму до соборності лежить через особистість, через утвердження особистісного начала; в цьому його принципова різниця від колективізму. В свою чергу, особистісний аспект “практик соборності” визначає, що вони мають базуватися на особистісному, що є відображенням суспільного.

Філософська, релігійна думка схиляється до тенденції розглядати цю якість, її соборну природу в контексті свідомості, здатної до пізнання, так що соборність виступає як гносеологічний чи когнітивний принцип, на що вказував А.Хомяков: “Недоступна для окремого мислення істина доступна тільки сукупності мислень, пов’язаних любов’ю”. Сама ідея “єдності в множині” має глибоке коріння в церковній і національній свідомості “капітально розробивши і відпрацювавши потенцію метафізики всеєдності, наукова думка почала, на думку А.Хомякова, просуватися до створення філософії синергії”.

Православ’я вказує духовний шлях, що передбачає проходження підготовчого етапу, в якому аскет зосереджує свої сили і здібності в єдиний центр, збирає себе (тіло, душу, розум) із розрізненої множини в єдність, в результаті якої і отримує Божу Благодать. Кінцевою метою духовного шляху є досягнення єдності з Богом.

В стосунку людини і її трансцендентних устремлінь народжується синергія, що трансформує і підносить людину до вищого рівня розвитку. Зосереджуючись на внутрішній роботі, синергуюча особистість стає осередком впливу, працює за всіх, тримаючи всередині себе собор зі всіма. Бо саме у спільності кожен стверджує свою єдність і братерство в іншому. Таке сприйняття загального як свого, відчуття глибинної причетності до неподільної цілісності буття, можна охарактеризувати відчуттям соборності.

Відношення синергуючої особистості до інших людей – це почуття єдності і внутрішнього досвіду всесвітнього співчуття.

Відчуття духовної гармонії універсуму без втрати особистісного дає можливість пережити духовну насолоду і гармонію.

Тож значення і розуміння синергетичної природи соборності надзвичайно важливе для розвитку цієї ідеї в сучасному державотворенні, а в психоаналітичному контексті ця ідея набуває свого прикладного змісту.

З точки зору психоаналізу, значуща подія трансформується у колективній свідомості у міф, що впливає на подальший розвиток суспільства.

На наш погляд, соборність, як один із первинних міфів української державності, має силу і акумулює в собі енергію устремління суспільства і окремої людини до зростання і цілісності.

Цілком погоджуємося з думкою Н.І. Бірюкова, що “Як багато інших високих ідеалів, ідеал соборності може слугувати путівною зіркою, але не варто користуватися ним як звичайним компасом”. Ця ж думка знаходить своє підкріплення і в філософських поглядах М.О.Бердяєва: “в соборності немає нічого юридичного, нічого, що нагадує владу державну, нічого зовнішнього і ніякого примусу”, а нормою є загальне прийняття і згода.

Тож безперечно, що соборна облаштованість реальності, при достатній усвідомленості, підтримці, новій інтерпретації та широкому суспільному діалозі здатна вивести українське суспільство на новий, якісно інший рівень буття.

Тема 10. Україна “соборна”: діалектика вітчизняного регіоналізму

З приводу “територіальної єдності” Української держави висловлюються зазвичай дві полярні думки. Одна полягає в тому, що відмінності між регіонами України не слід занадто перебільшувати і держава в цілому рухається до більшої унітаризації, інша – в тому, що регіональні відмінності субстанціональні для України і її чекає неминуча федералізація і навіть розпад.

В сучасній Україні виділяються як мінімум вісім регіонів. Принаймні в половині з них широко розповсюджена російська мова (у багатьох місцях вона домінує), в решті таку ж роль відіграє українська. Два з них лише трохи більш як півстоліття перебували у складі СРСР, один став частиною України лише півстоліття тому і досі вперто прагне зберегти свої культурні особливості. Ряд регіонів має яскраво виражений індустріальний характер, у той час як в інших домінує аграрний сектор. Одні регіони є місцем стародавнього осілого поселення людей, інші освоєні зовсім недавно. Населення західних регіонів переважно вважає себе частиною Європи, Схід тяжіє до “спадщини” СРСР і,

відповідно, до його “головної спадкоємиці” – Росії. Будь-які з минулих українських виборів (будь то, президентські чи парламентські) показують, що різні регіони надають перевагу різним політичним силам (часто діаметрально протилежним), а однією з головних тем обговорення українських політичних аналітиків є місце і роль так званих “регіональних кланів” в економічному, політичному і культурному житті сучасної української держави.

Україна являє собою великий і складний світ, частини якого володіють яскравою своєрідністю, а деякі – вираженим прагненням до автономного існування. З іншого боку незалежна Україна успадкувала від СРСР гіперцентралістську модель організації влади, яка нерідко входить у суперечність не тільки зі своєрідністю її регіонів, але і з інтересами економічного і соціального розвитку держави в цілому. У цих умовах особливої актуальності набуває проблема територіальної єдності України, її основ і принципів, яка в українській політичній традиції отримала назву “соборність”.

Особливо актуальною ці проблеми стають зважаючи на дискусії навколо політичної реформи, яка передбачає (в одній зі своїх редакцій) зміну адміністративно-територіального устрою держави, розгляд можливості переходу до двопалатного парламенту тощо.

В результаті великих історичних зрушень другої половини ХХ ст. змінилася те, що можна назвати конфігурацією “українського історичного простору”. *На початку ХХ ст. соборність розглядалася і здійснювалася насамперед в етнічному контексті, як ідея “збирання” українських (тобто населених українцями) земель, як ідея об’єднання українського етносу.*

Тепер етнічні українські території формально єдині (за винятком тих, територій, які залишилися у складі Польщі та з яких українці були фактично насильно депортовані, а також у Придністров’ї та на Кубані), проте у складі України за цей час з’явилися території з високою часткою етнічно неукраїнського населення (Крим, ряд територій Донбасу, то ж Закарпатті з її угорською, і Північна Буковина з румунською меншостями). Розпад СРСР породив у багатьох представників населення цих територій тривогу за своє майбутнє.

На початку 90-х років у різних місцях України зародилися і отримали широкий розвиток, автономістські, федералістські рухи, подекуди зазвучали і сепаратистські гасла. Ця обставина поставило перед будівельниками нової української держави задачу визначення місця цих спільнот і територій у складі України, забезпечення гарантій їх вільного демократичного розвитку. Це породило нові сенси в розумінні проблеми соборності, які стали активно обговорюватися в суспільстві.

Сьогодні проблема соборності як єдності етнічних українських земель трансформується в проблему єдності багатонаціональних регіонів Української держави.

Поряд з “етнонаціональним” виміром проблеми, в ній, таким чином, з’являється новий зміст, який нерідко вступає в конфлікт з колишнім, традиційним. Обставиною, важливою для розуміння цих проблем, виявився міжнародний контекст в якому сьогодні знаходиться українська держава.

Ідеї незалежності в кінці ХХ ст. (і в цьому їх суттєва відмінність від підходів, характерних для початку сторіччя) виявилися найтіснішим чином пов'язаними з ідеями загальноєвропейської інтеграції, прилучення до стандартів західної демократії. У цьому контексті нове значення набула проблематика внутрішньодержавного регіоналізму і федералізму.

У Європі кінця ХХ ст. децентралізація, федералізм і регіоналізм стали найважливішими вимірами розвитку та інтеграції. Рух у цьому сенсі в бік Європи і Заходу в цілому не представляється можливим без урахування цього вектора європейського життя.

З іншого боку, Радянський Союз сприймався на цьому тлі як цитадель гіперцентралізму, що утискала інтереси національного і регіонального розвитку. Саме внаслідок цього інтереси національного будівництва України і здобуття нею державної незалежності виявляються переплентеними з інтересами внутрішньої регіоналізації та децентралізації.

Демократія в кінці ХХ ст. виявляється тісно пов'язаною з інтересами глобальної децентралізації, Україна ж успадковує від СРСР жорстко-централістичну модель управління, без реформування якої стає немислимим її рух до сучасного типу цивілізації. П'ятдесят років радянської державної єдності не зробили Україну однорідним цілим. З розпадом СРСР виявилось, що історичні регіони живі, їх населення та еліти мають власні погляди на майбутнє своє і держави. Де-факто Україна вже існує як єдиний простір, однак внутрішньої єдності (або, швидше гомогенності) українського суспільства, всіх його регіональних і етнічних складових якраз і не спостерігається. Проблема соборності сьогодні розцінюється не так, як вона стояла на початку ХХ століття, сьогодні це не проблема “збирання” географічного матеріалу для створення будівлі української держави, а проблема архітектури цієї будівлі, проблема її внутрішнього облаштування.

Нові обставини, наклавшись на традиційне регіональне розмаїття України породили (точніше на наших очах породжують) великі суперечки і приводять до появи різних точок зору як на регіональну політику в Українській державі, так і на розуміння самого принципу державної єдності. Все частіше висловлюються думки про істотну невідповідність у спрямованості й темпах руху, які демонструє Схід і Захід Української держави і виражається пропозицію послабити існуючу адміністративну в'язку між ними за рахунок посилення федералістських тенденцій.

У 2005 р. “вибух” федералістської ідеології стався на Сході України. Тепер ми спостерігаємо відродження українського федералізму, але в його авангарді виступає український Захід, який в особі своєї політичної еліти незадоволений занадто повільною інтеграцією країни в Європу і, навпаки, зближенню зі Сходом, насамперед Росією. Регіональне розмаїття України визнається паралель з європейським світом, де регіони є не тільки географічними, але і культурно-політичними явищами, суб'єктами внутрішньодержавної політичного життя. Соборність, хоча і не ототожнюється як це було раніше, в перші роки української незалежності з жорстким унітаризмом, тим не менш, протиставляється федералізму. Сучасна національна політична думка України значною мірою

втратила справжнє розуміння поняття і проблеми соборності навіть в тих формах, у яких вона обговорювалася в першій половині XX століття.

Регіональний вимір відіграє винятково важливу роль у сучасній політичній, економічній та культурного життя України. Це пояснюється тим, що історичні регіони цієї держави сформувалися раніше, ніж з'явилася сама українська держава і, не дивлячись на всі зміни в недавньому минулому, вони являють собою цілком певні цілісності, що створюють сучасну Україну. Більш того, перш ніж стати незалежною державою, Україна, (тобто більша її частина) сама була регіоном більших держав – спочатку Російської імперії, а потім Радянського Союзу. Ця “регіональність” наклала відбиток на всі сфери інтелектуальної, політичної, господарської життя цієї держави сьогодні. Політичний рух за здобуття Україною незалежності власне починався як рух регіоналістський. Регіоналізмом в його різних формах пронизане все життя України. Саме тому регіональний вимір представляє не просто один з аспектів “образу України”, але є чи не центральним моментом її існування. Особливо важливим це представляється в контексті “європейського вибору” України.

Децентралізація та регіоналізація становить один із суттєвих аспектів цього процесу не тільки в Україні. Говорячи про європейські перспективи України, ми не можемо не звернути увагу на сучасні тенденції у розвитку європейських держав, які значною мірою визначають життя того організму, в який в перспективі має намір інтегруватися Україна. Це регіоналізм та децентралізація з одного боку і євроінтеграція з іншого. Регіоналізм і породжений ним процес децентралізації державних інститутів став активним чинником європейського політичного життя в 70-х роках XX ст. До 90-х років регіоналізм був фактично опозиційним рухом, який, однак, відігравав надзвичайно важливу роль у житті європейських країн. Особливо велике значення регіоналістських рухів – у подоланні посттоталітарного спадщини в політичному житті післявоєнної Європи.

Поділяючи і розвиваючи концепцію інтегрального або глобального федералізму, регіоналісти виступили з ідеєю про зростаючу бюрократизацію і неефективності централізованої держави. Фактично регіоналізм став найважливішою формою боротьби за демократію в європейських державах, виступивши проти бюрократичних післявоєнних режимів і поставивши на порядок денний питання про кардинальне перетворення національної держави (або нації-держави), наближенні її політичних структур до суспільства і людини.

В основі регіоналізму лежала найважливіша вимога демократії – досягнення локального самоврядування на рівні регіонів, міст, сільських громад тощо.

Поява регіоналізму знаменувала собою важливий етап кризи національної держави – колиски націоналізму, що став в свою чергу джерелом двох світових воєн. Розвиваючись на основі історичних регіонів з їх культурними, мовними, історичними та економічними особливостями, регіоналістські рухи в багатьох європейських країнах привели до серйозних структурних змін в системі розподілу державної влади. У багатьох країнах відбулася політична децентралізація, яка йшла паралельно модернізації і відігравала важливу роль у цьому процесі. Поступки регіоналізму з боку центральних урядів європейських держав дозволили в багатьох країнах вирішити проблеми державної цілісності та

досягнення внутрішньонаціональної згоди, як це було, наприклад, в Іспанії, де перехід до моделі держави регіонів дозволив подолати авторитарну спадщину режиму Франко і зберегти єдність держави, що включає в себе самобутні провінції, ставлення яких до центральної влади було досить складним.

Регіоналізм знаменував собою залучення в політичне і культурне життя, просторів і людей, які традиційно знаходилися на периферії не тільки своїх держав, але і власного розвитку. Багато західних дослідників трактують регіоналізм як “повстання провінції”, яка більше не бажає миритися зі своїм другорядним становищем в національній державі і вимагає рівності ролей.

Неможливо переоцінити роль регіоналізму і в сучасних процесах євроінтеграції. Європейський федералізм, який отримав розвиток після другої світової війни був не просто рухом за об’єднання існуючих національних держав Європи, це був рух насамперед за введення принципів субсидіарності в політичне життя Європейського континенту. Іншими словами, об’єднання Європи мислилося політичним діячем повоєнної Європи, насамперед, як результат децентралізації європейських держав. У цій якості воно знаменувало собою відмову від абсолюту нації-держави, яка повинна прийти до союзу з такими ж державами, віддавши частину своїх повноважень “наверх” у загальноєвропейські структури і “вниз” у структури регіонального і місцевого самоврядування. Не випадково на етапі утворення загальноєвропейських структур велику популярність набіло гасло “Об’єднана Європа є Європою регіонів, а не національних держав”. Таким чином, в культурно-історичному сенсі Європа ніби поверталася до своїх витоків і базових цінностей, які століттями жили і зберігалися в невеликих локальних світах.

Розміщення європейських структур в головному місті Ельзасу – Страсбурзі, було символічним актом, який не тільки знаменував собою історичне примирення двох супротивників – Франції та Німеччини у відносинах, яких цей район завжди виступав каменем спотикання, але і був даниною регіоналізму і ролі самобутніх регіонів Європи у справі європейського об’єднання.

Крім того, в економічному сенсу Е. Тоффлер пояснює феномен регіоналізму глибокими змінами в характері виробництва, що відбулися за останній час: “Епосі масової демократії, – пише він про ситуацію характерною для індустріального суспільства, – була властива... величезна концентрація влади на рівні держави. Така концентрація відображала розвиток технології масового виробництва і зростання національних ринків. Сьогодні з появою дрібносерійних технологій становище змінюється.... Автомобілі, комп’ютери і багато інших виробів відтепер вже не виробляються в одній єдиній країні, а потребують комплектуючих з різних країн, де також здійснюється їх складання. Відбуваються зміни сприяють то зростанню виробництва, то його падінню, і це знаходить прямі аналогії в політиці. Все це разом узятє показує, чому в усіх високорозвинених країнах... ми спостерігаємо необхідність політичної децентралізації і одночасно спроби передати владу наверх – наднаціональним органам.... Всупереч загальноприйнятій думці регіони і місцевості аж ніяк не стають однаковими, а прагнуть всіляко підкреслити наявні відмінності... Ці відмінності скоріше будуть поглиблюватися, ніж стиратися під впливом нової

економіки, яка виступає проти однорідності, проголошеної в епоху “фабричних труб”.... У той час як регіони та місцевості зміцнюють властиві тільки їм культурні, економічні та політичні особливості, урядам стає все важче управляти ними, застосовуючи традиційні методи: централізоване державне регулювання, оподаткування та фінансовий контроль”³¹.

Федералізм здатний стати своєрідним “гарантом ринку” і сьогодні, обмежуючи до певної міри втручання політичної влади в ринкову економіку. “При федералістській системі адміністративні одиниці й регіони перетворюються на “конкурентів”, і, якщо в одному регіоні умови виявляються несприятливими, люди переїжджають в інший”. Навіть у високорозвинених країнах з традиційною демократією федералізм сьогодні “знаходить друге дихання”. У США, наприклад, де як стверджують автори, “рівень федералізму нині набагато нижче, ніж на ранньому етапі їх розвитку” впливові експерти висловлюються за надання більшої самостійності регіонам, що повинно дозволити вирішити багато проблем на місцях”³².

Проблема інтеграції України в Європу також ставить до порядку денного інтереси регіонального розвитку. Справа в тому, що євроінтеграція – це не просто процес зближення економік європейських держав і їхніх політичних систем, це зближення цивілізаційних основ багато в чому різних країн і народів. Якісна євроінтеграція східно-європейських держав взагалі не може здійснитися бюрократичними способами – рішенням центральних урядів та парламентів.

Проблема зближення України і Європи – це насамперед проблема розвитку локальної демократії і культури. У цьому сенсі євроінтеграція – це суто “низовий” процес, де розвиток місцевого самоврядування, локального благоустрою, регіональної культури значить набагато більше, ніж всі рішення прийняті на “вищому” рівні.

Можна навіть припустити, що Україна як держава в спеціальному значенні цього слова взагалі не може бути інтегрована в ЕС, інтеграція можлива для України лише як для країни, тобто як для певного місцепроживання конкретних людей. Це означає, що доля України як європейської держави буде вирішуватися не тільки і не стільки в Києві, скільки в регіонах, і, що Україна як європейська держава може відбутися лише на локальному, місцевому рівні.

З жалем доводиться констатувати, що український істеблішмент, особливо київський все ще далекий від всебічного розуміння цих проблем. Нині діюча Конституція держави закріплює її унітарний характер в повному протиріччі з історичною спадщиною України. Не дивно, що і результати у сфері євроінтеграції виявляються більш ніж скромними. Вони будуть залишатися такими, поки в цей процес не будуть включені самобутні регіони і поки останні не отримають можливості для політичної, економічної та культурної самореалізації. У цьому зв’язку не можна не погодитися з думкою,

³¹Тоффлер Э. Метаморфозы власти / Элвин Тоффлер. – М. : АСТ, 2004, – 673 с., – С. 293-295.

³²Мальгин А. Соборность, регионы и европейский выбор / Андрей Мальгин // Русский Архипелаг [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://www.archipelag.ru/authors/malgin/?library=1848 &version=forprint>.

висловленою одним українським автором, який вважає, що “апелюючи до сучасних проблем, заслуговують на увагу думки тих учених, які вважають нинішній адміністративно-територіальний устрій України далеким від досконалості. Оскільки він недостатньо враховує історико-етнографічні та економіко-географічні особливості України... Очевидно має сенс більш уважно вивчити досвід “Європи регіонів”³³.

Центральна влада сьогодні скоріше об’єкт регіональних впливів, ніж творець “інтегральної” політики. Після 1991 року “владні коридори” київських адміністративних установ виявилися атакованим агресивними провінціалами зі Сходу країни, які взялися енергійно облаштовувати політичний простір нової незалежної держави і відповідно несучи свою російськомовну денаціоналізовану культуру, пішовши по шляху відтворення радянських управлінських та ідеологічних схем і лише фарбуючи їх у національні тони. В результаті столиця України є сьогодні можливо найпарадоксальнішим населеним пунктом цієї країни: цілком за характером культури абсолютної більшості його жителів належачи до “схід” країни воно веде себе (передусім під час виборів) як захід, хоча варто було б очікувати від столиці якоїсь центристської позиції. Київська інтелектуальна еліта демонструє поки повне безсилля в тому, що стосується вироблення загальнонаціональної ідеї, яка могла б виявитися прийнятною і для Заходу і для Сходу країни.

Ситуація з регіональними елітами в Україні також досить цікава і також вельми парадоксальна. На перший погляд регіональні еліти в цій державі виявляють значну силу і потенціал. Дуже часто говорять, що політику України визначають “регіональні клани”, які суперничають за вплив на Київ. Іноді, саме діяльність цих кланів мають на увазі, коли говорять про “український регіоналізм”. Сам феномен “клановості” – є результатом свого роду “витісненого” або недосформованого регіоналізму. Пострадянська регіональна еліта, яка сформувалася в умовах планової і жорстко централізованої системи, волею неволею відтворює звичний спосіб свого буття в нових обставинах. Регіональні еліти, які не можуть досить успішно реалізовувати свої інтереси на регіональному рівні через те, що чинне законодавство, політика чи традиції перешкоджають цьому, орієнтують свої фінансово-промислові групи або в просторіччі “клани” головним чином на входження в (або вплив) на центральну владу. Домагаючись її (або пробиваючись до неї), “клани” в основному залишаються в рамках своїх регіональних бізнес-інтересів з одного боку і унітарних “правил гри” – з іншого. Вони використовують центральний адміністративний апарат для здійснення своїх цілей часто в протизаці інтересам інших регіонів. Саме тому регіональні клани не особливо зацікавлені в інституціональному реформуванні політичної системи – вони вже поставили її потенціал на службу своїм інтересам, або просто пристосувалися до неї. Дуже швидко регіональні еліти усвідомили, що їм варто прагнути не до легального розширення своїх прав і повноважень (і як наслідок – відповідальності) на

³³Шкляр Л. Моделі соборності (історичний досвід і сучасні аспекти) // Українська соборність: ідея, досвід, проблеми. (До 80-річчя Акта злуки 22 січня 1919 р.). – К. : ІПіЕНД. 1999. – С. 388-395.

основі розширення прав і повноважень своїх регіонів, а до того, щоб за допомогою демонстрації лояльності центру, лобіювати власні інтереси використовуючи різного роду “підкилимні технології”, корупцію, лобіювання тощо. Аналітики відзначають, що в позиціях правлячої еліти північного сходу України спостерігалася стійка тенденція спаду переваг федералізації”³⁴. Регіональні еліти знайшли собі інші канали впливу на центр. У цьому сенсі “клани” є нічим іншим, як просто потворним дітищем української унітарності, результатом хронічної недорозвиненості нормального регіоналізму.

З одного боку причиною такого способу поведінки регіональних еліт є історичні традиції, з іншого – існуюча політична система, яка на регіональному рівні сприяє підтримці їх слабкості і роздробленості. “Клановий регіоналізм”, будучи породжений існуючої політичною системою в чималому ступені сприяв і її збереженню. В значній мірі саме завдяки йому Україна як і раніше залишається унітарною державою з централізованою системою управління. Регіональні клани, приходячи до влади лише зміцнювали унітарний характер української держави, використовуючи центральний апарат для здійснення панування в рамках всієї держави.

Безперечною особливістю українського регіоналізму є його тісний зв’язок з тим, що можна назвати “зовнішнім фактором”. Оскільки значною мірою регіоналізм в Україні є наслідком того, що різні частини цієї держави перебували в різний час у складі або під впливом сусідніх держав, це продовжує позначатися і сьогодні. Найчастіше природа протиріч між політикою центру та інтересами того чи іншого регіону політичні діячі як місцеві, так і столичні бачать не в різних підходах до розуміння місця цього регіону в державній системі, а в розходженні (уявний чи реальний – інше питання) зовнішньополітичних або зовнішньоекономічних орієнтацій того та іншого. Сучасний галицький регіоналізм посилювався на початку 2000-х рр.. не тільки тому, що тамтешня політична еліта вважає центр недостатньо “українським”, або враховує своєрідність “зазбручанских земель” але й тому, що він на її думку не в тій мірі, в якій мав би орієнтуватися на “великий” Захід – Європу та США. У свою чергу суспільство й еліти південно-східних регіонів України прагнуть до розширення зв’язків з Росією і часто критикують центральну владу якщо дії тієї в недостатній мірі виправдовують їх очікування.

Зі свого боку центр побоюється регіоналізму не тільки тому, що боїться поділитися владою з представниками місцевих політичних кіл. Він підозрює регіоналістські рухи в “роботі на сусіда”, що загрожує дезінтеграцією і може призвести потенційно до висунення до України територіальних претензій.

Тим не менше все ж трактувати регіоналізм як рухи, орієнтовані зовні України, є серйозним спрощенням проблеми. Регіоналізм зовсім не є прихованою формою “радянського”, “угорського”, “пан’європейського” чи якогось ще іредентизму. В його основі – прагнення досягти певного статусу насамперед у

³⁴Тенденции формирования и структура региональной элиты на Украине / Ольга Куценко // Этнические и региональные конфликты в Евразии / Общ.ред. А. Зверева, Б. Коппитерс, Д. Тренин. – Книга 2. Россия, Украина, Белоруссия. Раздел. – М.: Изд-во “Весь мир”, 1997. – С. 194-209.

рамках української держави, а не руйнування цієї держави. При цьому український регіоналізм так само, як і сучасний йому західний, виявляється просто більш чутливим до нових інтегральних тенденцій, ніж це властиво національній державі. Сучасний європейський регіоналізм прагне не просто до відокремлення більш дрібних територіальних одиниць в рамках національних держав, для багатьох локальних спільнот регіоналізм стає шансом для їх виходу з традиційного провінційного стану, до встановлення прямих зв'язків із загальноєвропейськими структурами, а не опосередкованих, через столиці національних держав.

Саме тому головним гаслом європейських регіоналісти сьогодні є такою: “Об’єднана Європа повинна бути Європою регіонів, а не національних держав”. Але в цьому навряд чи варто бачити прагнення до руйнування національної держави як такої. Завданням регіоналісти у всьому світі є лише встановлення справедливого розподілу міри відповідальності між загальнодержавним, регіональним і місцевим рівнями.

Тому ніхто не стане всерйоз у каталонському регіоналізмі шукати “французький слід”, а в північно-італійському – німецький. Просто ці рухи надихаються чимось більшим, ніж місцевий патріотизм. Приблизно так само йде справа і з проявами українського регіоналізму. *Сьогодні цілий ряд регіонів України страждає в першу чергу від того, що поступка ідеології нації-держави, здійснювана центром, закриває їм можливість до розвитку співробітництва з сусідами, будь то країни СНД або ЄС.*

В даному випадку українські регіональні руху виступають своєрідними моторами інтеграції, що не має нічого спільного з “іноземними впливами”.

Тема 11. Толерантність – важлива складова діалогу держави і громадянського суспільства

Толерантність – вибір ХХІ століття.

Її віднесено до основних умінь професіоналів і, в першу чергу, керівників.

Вона є проявом наявності моральних якостей людини, які розглядаються сучасними експертами як фундаментальні чинники прогресу і основи демократії.

Толерантність - яскравий показник ступеню демократичності кожної держави й одна з умов її розвитку.

Тому розвиток толерантності визнається однією з актуальних проблем сучасності в умовах полікультурності Європи та світу.

16 листопада 1995 року резолюцією Генеральної конференції ЮНЕСКО було затверджено Декларацію принципів толерантності і перше десятиріччя ХХІ ст. проголошено ООН “Міжнародним десятиріччям культури миру і ненасильства в інтересах дітей планети”.

Відтоді світ святкує Міжнародний день толерантності 16 листопада щороку.

З розвитком суспільних відносин до людей приходить розуміння того, що Земля – наш спільний дім, всі люди в якому – сусіди. Умовою успішного

розвитку людства є толерантне ставлення один до одного людей з різних країн, а отже різноманітних культур, релігій, думок та ідей. Ще у XVIII ст. французький філософ-просвітитель *Франсуа-Марі Вольтер* сказав свою знамениту фразу: *“Ваша думка для мене глибоко ворожа, але за Ваше право висловити її я готовий віддати своє життя”*.

Толерантність (з лат. *tolerantia* – терпіння) – це здатність сприймати без агресії думки інших людей, а також особливості поведінки та способу життя інших; – це повага, здатність до сприйняття та розуміння багатого різноманіття культур світу, форм самовираження людської особистості.

У статті 1 п. 2 Декларації принципів терпимості визначено, що *терпимість* – це не уступка, поблажливість чи потурання; це, насамперед, активне ставлення, сформоване на основі визнання універсальних прав і основних свобод людини.

Толерантна людина не повинна бути терпима до всього, наприклад, до порушення своїх прав чи прав іншої людини або маніпуляцій та спекуляцій з боку інших (по відношенню до себе, в тому числі). Те, що порушує загальнолюдську мораль, громадянські цінності не повинно сприйматись терпимо.

Тому кардинально протилежними є поняття “толерантність (терпимість)” та “терплячість”. Зокрема:

- *терпимість* – характеризується визнанням за іншими тих самих прав, які ми визнаємо за собою (на наявність власної думки, позиції, вірування, вподобань тощо); гарантує внутрішній комфорт, усвідомлене успішне спілкування, можливість уникати суперечок, конфліктів на підставі розбіжностей у поглядах, позиціях тощо;

- *терплячість* – характеризується пасивним сприйняттям дій інших людей стосовно нас, що викликають внутрішній дискомфорт, бажання позбутися тиску. Людьми, які є терплячими, легше управляти, адже вони, по суті, виправдовують негідні вчинки інших.

Толерантність не варто плутати з байдужістю і пасивністю. Толерантна поведінка сприяє збереженню здоров’я, а байдужість, пасивність може призвести до втрати здоров’я власного та здоров’я близьких, друзів, партнерів.

Основними складовими толерантності є знання, відкритість, спілкування, свобода думки, совість, переконання; основні прояви толерантності мають місце на політичному, соціальному, національному (міжнаціональному), релігійному (міжконфесійному), міжособистісному (гендерному, комунікативному) рівнях.

На будь якому з цих рівнів толерантність може бути:

- уявною – коли людина скриває конфлікт і не хоче його вирішувати. Це призводить до викривлень у власних цінностях і стандартах, і в подальшому – до глибинних внутрішніх, у т.ч. політичних, соціальних, психологічних конфліктів;

- негативною - близькою до терплячості, коли людина страждає, але нічого не змінює;

- позитивною - коли різні люди сприймаються як цінність. Саме при позитивній толерантності формується соціальне середовище, в якому люди щоденно відчують захист своїх прав і толерантне ставлення до них.

Права людини ще в Давній Греції філософи визнавали як такі, що не можна “купити чи продати, чи успадкувати”; вони визнавалися природним явищем, яке нікому не дозволено потурати. Їх джерелом вважали гідність.

Тому і сьогодні є актуальним питання: “Чи гідні ми жити у незалежній соборній Україні?” На мій погляд на це запитання добре відповів видатний український філософ В. Липинський, який сказав “Ніхто нам не збудує держави, коли ми самі її собі не збудуємо, і ніхто з нас не зробить нації, коли ми самі нацією не хочемо бути”.

При цьому слід відмітити, що з точки зору культурного домінування, на території України багато століть перехрещувалися польські, російські, угорські, турецькі та інші впливи, а в окремому регіоні, на Лівобережжі, існували ще й залишки малоросійської (козацької) нації.

Кожна нація залишила свій вплив на українців. Тому для формування української нації необхідно подолати відповідний шлях.

Сучасні науковці (зокрема, професор Празького університету Мирослав Грох) відмічають, що кожна нація для свого становлення має пройти три стадії: наукову, культурну та політичну (яка є фінальною).

На *першій стадії* головними дійовими особами є науковці, які нагромаджують і впорядковують матеріал, необхідний для творення національної історії, і, зрештою, пишуть цю історію.

На *другій стадії* надбання попереднього періоду стають засобом патріотичної агітації в масах, популяризації ідеї внутрішньої культурної єдності.

На *третьій стадії* національна ідея набуває політичного значення, коли у людей формується нова політична й культурна свідомість. (Для прикладу, відмічають науковці, у Тараса Шевченка вона сформувалась у ХУІІІ ст. шляхом усвідомлення ним політичного значення рідної культури та прагнення перетворити рідну мову на літературну).

Більшість свідомих громадян України вважають, що *саме ідея соборності є загальнонаціональною ідеєю*, яка набуває політичного значення. Особливо у системі європейських ціннісних координат толерантність виступає однією із складових формування української ідентичності і забезпечується “горизонтальною” природою взаємостосунків між людьми.

Зокрема:

- у суспільному житті – між правлячою партією і суспільством;
- у професійному житті – між керівниками і виконавцями.

У такій системі взаємостосунків у керівників змінюється:

- стиль управління - з адміністративного на демократичний (у т.ч., толерантний);
- поведінка – з функціональної до творчої (у т.ч., толерантної);
- уміння – з традиційних на толерантні;
- якості - доповнюються доброзичливістю, витримкою, відстороненням;
- формула діяльності змінюється і стає такою: “*Я поведу тебе за собою, але не буду намагатися підкорити або “перекроїти” тебе “під себе”.*”

Поширення толерантних принципів, відмова від монополії на істину, готовність до *компромісу і діалогу* припускають наявність цілого комплексу умов – об'єктивних і суб'єктивних. Тут в тій чи іншій мірі діють різноманітні чинники – традиції народів, ступінь культури, характер взаємин у суспільстві.

Продемонструємо цю думку за допомогою етнічного екскурсу. Зокрема:

Українці кажуть: Аби людина добра була... Гість лави не засидить. Сумління – найкращий порадник. За терпіння дасть Бог спасіння. Хай буде гречка, аби не суперечка.

Французи: Нетерпимі часто платять дорого за те, що терплячим дістається безкоштовно.

Китайці: Якщо у трьох одна мета, вони землю перетворюють на золото, якщо ж мета різна, вони золото перетворюють на порошок.

Араби: Мир існує для людини – людина для миру.

Індійці: У людини, яка живе заради інших, навіть коротке життя буде сповнене щастям.

Індонезійці: Любов людини до людини – це повноводне і прозоре джерело, води якого очищують усе, чого торкаються.

Сподіваюсь, що правильний діалог між державою і громадянським суспільством можливий за умов проведення відповідного дослідження традицій народів, які населяють Україну з точки зору її міжетнічної, міжрелігійної, міжнаціональної та ін. толерантності.

Це може стати, у т.ч., проектним завданням для учасників даного круглого столу.

Список використаних джерел

1. Бакальчук В. О. Толерантність як ціннісна складова української культурної ідентичності [Текст]. - // Стратегічні пріоритети. - 2007. - №2. - С. 153-158.
2. Гершунский Б.С. Толерантность в системе ценностно-целевых приоритетов образования [Текст]. // Педагогика. - №.7. – 2002. – С. 3-12.
3. Декларация принципов терпимости, утверждена резолюцией 5.61 Генеральной конференции ЮНЕСКО от 16 ноября 1995 года [Текст]. – Освіта. 1995.
4. Толерантное сознание и формирование толерантных отношений (теория и практика): сб. науч.-метод. ст. [Текст] // 2-е изд., стереотип. – М.: Изд-во Московского психолого-социального института. – Воронеж: НПО “МОДЭК”, 2003. – 368с.
5. Книгге А. Об обращении с людьми / Пер. с нем. Я. Лангена; Предисл. Р. Позе; Худ. А. В. Куманькова.- Дубна: Феникс, 1994.- 325 с.
6. Козлов Н. И. Как относиться к себе и людям, или Практическая психология на каждый день. - 2-е изд., перераб. и доп. - М.: Новая школа; АСТ-Пресс, 1996.- 320 с.
7. Кроник А. А., Кроник Е. А. В главных ролях: Вы, Мы, Он, Ты, Я: Психология значимых отношений.- М.: Мисль, 1989.- 204 с., ил.
8. Николс М. Как преодолеть непонимание и улучшить взаимоотношения / Перевод с англ.: Е. Филина, С. Пьянкова.- М.: Эксмо, 2003.- 320 с.- (Как стать психологом).
9. Паламар А. О. Мудрость общения. - М.: Мол. гвардія, 1990.- 334с.

10. Рубін Дж., Пруйт Д., Ким Хе Сунг. Социальный конфликт: эскалация, тупик, разрешение. - СПб.: Прайм-Еврознак; М.: Олма-Пресс, 2003. - 352 с.
11. Симеонова Л. Человек рядом.../ Пер с болг. В. Злыднева. - М.: Политиздат, 1989.- 159 с.- (Б-чка семейного чтения).
12. Титаренко М. Т. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності. - К.: Либідь, 2003.- 376 с.
13. http://www.tolerance.org.md/rom/docs/decl_u.htm - Декларація принципів толерантності (прийнята 16 листопада 1995 р.)
14. <http://www.tolerance.ru/> - російський сайт, присвячений проблемам толерантності, що розвивається у напрямку інтерактивності.
15. <http://www.tolerance.hrworld.ru/coalition.html> - Міжнародна інформаційна громадська організація "Толерантність".
16. <http://www.tolerinst.ru/> - Інститут толерантності (мета діяльності - становлення взаємоповаги і дружніх відносин між людьми через культурний діалог).
17. <http://www.tolerspace.org.ua/Toler-ze.htm> - вислови, присвячені толерантності.
18. http://www.risu.org.ua/ukr/study/research_conference/studtolerance/ - національна та релігійна толерантність столичних студентів (результати соціологічного дослідження).
19. <http://ypk.yspu.yar.ru/tolerance/> - зібрано матеріали, присвячені одній з найактуальніших тем сьогодення - виховання толерантності у підростаючого покоління.
20. <http://www.1september.ru/ru/his/2002/11/2.htm> - урок толерантності (про проблеми толерантності у сучасному світі).
21. <http://fri.net.ua/loadpsb.php?id=454> - проект толерантності "шлях до порозуміння".
22. <http://www.mediareform.com.ua/photoalbum/displayimage.php?album=42&pos=22> - ЗМІ за міжетнічну толерантність та консолідацію суспільства.

ВИСНОВКИ

Учасники круглого столу “Україна: нові виміри соборності, реформування та розвитку в умовах європейської інтеграції та глобалізації” визначились у необхідності:

1) активно розвивати нові погляди на:

- сучасну українську правову науку, в основі якої лежить обґрунтована оптимальна модель функціональної структуризації державної влади (влада державна є лише формою здійснення єдиної і неподільної влади народу);

- сучасний європейський регіоналізм для багатьох локальних спільнот стає шансом для їх виходу з традиційного провінційного стану і сприяє встановленню прямих, а не опосередкованих, зв'язків із загальноєвропейськими структурами.

2) забезпечувати соціальне партнерство та соціальний консенсус шляхом підвищення рівня відповідальності та професійності в діяльності;

3) застосовувати принципи демократії, гуманності, толерантності в діяльності сучасних політиків та державних службовців як основи збереження соборності України;

4) підтримувати у своїх діях:

- єдність українського народу та дієвість вітчизняної політичної еліти в умовах європейської інтеграції та глобалізації ;

- основні напрями реформування системи державного управління в Україні на основі стандартів ЄС та потреб українського суспільства у досягненні добробуту народу і збереженні незалежності та цілісності України.

ДОДАТКИ

Указ Президента України Про День соборності України

Враховуючи велике політичне та історичне значення об'єднання Української Народної Республіки і Західноукраїнської Народної Республіки для утворення єдиної (соборної) української держави,
п о с т а н о в л я ю:

Установити День соборності України, який відзначати щорічно 22 січня - у день проголошення в 1919 році Акта злуки (п0011300-18).

Президент України

Л.КУЧМА

м. Київ, 21 січня 1999 року N 42/99

Додаток 1

Виступ Президента на урочистостях з нагоди Дня Соборності та Свободи України (www.president.gov.ua)

Дорогі співвітчизники!

Сердечно вітаю вас з Днем Соборності та Свободи України - важливим та знаковим святом для нашої держави!

94 роки тому, у буремні часи світової кризи початку минулого століття, Акт Злуки проголосив об'єднання двох українських республік, народжених на уламках імперій.

Це був надзвичайно важливий момент української історії.

Єднання українських земель, творення власної держави для українців стало реальністю.

Єдність і сьогодні, без перебільшення, - це головна умова нашої сили та незалежності.

Тоді, на початку ХХ сторіччя, значення і ціну цього твердження український народ перевінив на власному досвіді.

Внутрішні суперечки, ворожнеча, безвідповідальність та численні труднощі того часу не дозволили завершити розпочате.

Але те лишилося у минулому. Переконалий, всі ми добре вивчили уроки. І сьогодні робитимемо все, щоб не повторювати вчорашніх трагічних помилок.

У кожного народу своя доля. Народ України пройшов безліч випробувань, але відстояв цінності соборності і свободи.

Ми не схилили голови, не втратили творчої життєвої енергії. Тому зараз Україна впевнено прямує у майбутнє.

Соборність і свобода були і залишаються наріжними каменями нашої національної ідеї.

Це важливі складові становлення сучасної України.

Соборність і свобода - це цінності, які впроваджує в життя наш народ протягом усієї своєї історії.

Це надійний фундамент, на якому будуються міць і велич українського суспільства.

І ми гідно приймаємо виклики сучасної складної епохи.

Тому що це - наша спільна відповідальність перед нащадками за збереження і зміцнення вільної та єдиної України.

Ми можемо мати різні точки зору. Нас можуть розділяти сотні кілометрів. Але ми усі - єдиний український народ.

Наші сьогоднішні дії визначаються не тільки минулим.

Сильними стають тільки ті народи, які вірять у свою перспективу.

Наше завдання - забезпечити реальну економічну та політичну незалежність, зміцнювати демократію та верховенство права, ствердитись як молода, сильна сучасна держава - в Європі та у світі.

Я з радістю відзначаю зростання патріотичних настроїв українського суспільства, прагнення будувати нову країну, забезпечити нову якість життя.

Але залишається і багато зневірених - тих, хто робить свій вибір на користь пошуку кращої долі в інших країнах.

Прикро те, що ця тенденція поширена серед молоді.

У сучасному глобалізованому світі у кожної людини дійсно є можливість самостійно обирати країну проживання, навчання, роботи.

За таких умов держави, що можуть забезпечити людині свободу та широкі можливості, стають центрами світового тяжіння.

Вони отримують нові можливості для випереджального розвитку. Саме такою країною маємо стати і ми.

Я бачу основне завдання політики модернізації в тому, щоб створити в Україні справедливу та ефективну соціальну систему, привабливе і сприятливе середовище для життя, розвитку власного бізнесу і самореалізації кожної особистості.

Ми бачимо, як четвертий рік поспіль світ змінюється під впливом кризи. Це не просто економічний спад.

Це криза усталених світоглядів, криза довіри між народами. І світ буде змінюватись.

Я впевнений, що ми не загубимося в цих трансформаціях.

Україна докладає всіх зусиль, щоб бути активним та ефективним гравцем світової економічної системи.

Ми зберігаємо репутацію надійного партнера. Саме тому попри всі труднощі ми продовжуємо рухатись шляхом реформ усіх сфер суспільного життя.

В Україні закладаються основи для економічного зростання, політичного та гуманітарного розвитку на сучасних засадах.

Значна частина наших реформ стосується економічної сфери.

Насамперед, це створення сприятливого бізнес-клімату, активна політика заміщення імпорту, посилення енергозбереження, зміцнення енергетичної безпеки.

Це підтримка розвитку реального сектору економіки, підприємництва, інновацій, виробничого та технологічного оновлення.

Це захист наших інтересів на традиційних зовнішніх ринках та вихід на нові.

Ми будуємо економічну модель, яка забезпечить імунітет країни від будь-яких зовнішніх економічних криз.

Однак творити сучасну націю і сильну державу - це не лише економічні кроки.

Необхідно і надалі зміцнювати нашу систему безпеки, оборони, охорони закону.

Необхідно будувати ефективну зовнішню політику.

Розвиток цих сфер теж знаходиться у фокусі постійної уваги.

Сильна економіка, спрямована на покращення життя кожного громадянина, дієва система національної безпеки, прагматизм у зовнішній політиці - так виглядає формула наших перетворень.

У своєму розвитку Україна пройшла важливі історичні віхи.

Від прагнення до здобуття національної незалежності, утвердження суверенної держави, становлення сучасної економіки, соціальної системи.

Ми поставили перед собою завдання входження до сім'ї європейських народів.

Європейський вибір - це вибір демократичних цінностей, економічної свободи, високих соціальних стандартів.

Водночас запорукою стабільності і процвітання є добрі та братерські відносини з нашими сусідами, передбачувана та послідовна політика співпраці з нашими стратегічними партнерами.

І я переконаний, що в цьому році ми станемо на крок ближче до поставленої мети. Водночас, ми будемо торувати власний шлях, послідовно відстоюючи свої інтереси.

Ми наполегливо реалізуємо нову гуманітарну політику.

Її мета - це забезпечення взаємоповаги в українському суспільстві, збереження культурної багатоманітності, вихід на новий рівень суспільного розвитку і безпеки України як єдиної спільноти XXI століття.

Наш поступ як соборної нації неможливий без політичного примирення.

Вибори до Верховної Ради України показали: всі без виключення парламентські політичні сили відстоюють проведення реформ, модернізацію країни, досягнення високих стандартів життя.

Це створює передумови для політичного консенсусу та відкриває перспективи швидкого та успішного реформування нашої держави.

Справа лише у тому, чи зможуть у відповідальний момент наші політики переступити через власні амбіції задля нашої спільної справи - побудови заможної, сильної України.

Нас об'єднують демократичні цінності: свобода слова, думки, вибору.

Водночас, наголошую, що суспільство очікує від політиків не обіцянок та гасел. Не биття в гучні, але пусті барабани.

Україні, її народу потрібні практичні кроки в напрямку покращення законодавства, подолання корупції, покарання правового свавілля.

Можна багато мріяти про сучасну державу. Але без додержання законності, забезпечення виконавської дисципліни, безвідмовної роботи адміністративних процедур, сучасних кадрів - ця мрія буде недосяжною.

В Україні триває реформування судової, правоохоронної та адміністративної систем.

Ми виходимо на розуміння необхідності цілеспрямованих і консолідованих рішень на рівні Конституції.

Я впевнений, що такі рішення матимуть глибинне значення для всього суспільства.

І саме тому конституційна реформа із справи для вузького кола політиків перетворюється на спільний проект української громадськості.

Саме в цьому я бачу значення створеної Конституційної Асамблеї.

Закликаю усіх відкласти політичні суперечності.

Не шукати конфліктів, а спрямувати зусилля на пошук спільного бачення перспектив України. А це - реформи та оновлення України задля покращення життя людей.

Кожен з нас прагне до кращого. Ми всі хочемо бути прикладом для своїх дітей.

Долаючи сучасні негаразди, ми шукаємо та знаходимо злагоду, ставимо завдання і досягаємо їх заради спільного блага, заради нашої України.

Саме у цьому і полягає сенс свята Соборності.

Зі святом вас, дорогі співвітчизники! Добра і щастя кожній родині, кожному з вас!

Вітаю зі святом!

(Офіційне Інтернет-представництво

Президента України, 22 січня 2013 року)

Виступ Президента України Віктора Януковича на урочистих зборах з нагоди Дня Соборності та Свободи України (www.partyofregions.org.ua)

Шановні співвітчизники!

Сьогодні ми відзначаємо День Соборності та Свободи України.

Це невід'ємні цінності, які з часів Київської Русі складали основу української національної ідеї.

Від віри у силу свободи і соборності бере витoki мрія Великого Кобзаря про “свою правду, і силу, і волю” в майбутній українській державі.

Ця віра не дала Україні загинути у полум'ї війн та репресій.

Була на то, напевно, воля Божа, що сьогодні в наших руках – доля цієї мрії, вибореної завдяки зусиллям усіх поколінь українців.

І саме від нас великою мірою залежить, яку висоту підкорить Україна в двадцять першому столітті, наскільки міцну віру в своє право бути на цій землі, у цьому складному, глобалізованому світі ми передамо нащадкам.

Ця відповідальність вимагає великої праці і правдивого погляду на виклики, які стоять перед державою і народом.

А правда полягає в тому, що вільна і соборна Україна може відбутися лише як демократична європейська, економічно і гуманітарно розвинена спільнота, де кожен громадянин почуває себе вільно і захищено.

Наш шлях до Європи неможливий без фундаментальних реформ.

Ми взяли курс на системну модернізацію країни.

За останні два роки, що минули, нам вдалося приборкати інфляцію, зберегти доволі значне економічне зростання, подолати майже 15% дефіцит бюджету, дякуючи Богу зібрати найбільший врожай за часи незалежності.

2012 рік – це рік Європи в Україні.

Ми приймемо, і я впевнений, успішно – з усією традиційною українською гостинністю – Чемпіонат Європи з футболу.

Ми практично вже завершуємо цю роботу – побудовані стадіони, дороги, готелі, аеропорти.

Європа та світ по-новому побачать і зрозуміють Україну. Цього року ми укладемо Угоду про вільну торгівлю і Угоду про Асоціацію з Європейським Союзом, продовжимо роботу у питанні запровадження безвізових пересувань.

Будемо продовжувати нашу політику національного прагматизму з нашими стратегічними партнерами – Росією, США, Китаєм.

Ми розпочали масштабні інфраструктурні проекти.

Крім вже згаданої підготовки до Євро-2012, ми розпочали будівництво вітрових і сонячних електростанцій, швидкісних залізниць, буде побудовано великий термінал із навантаження скрапленого газу на чорноморському узбережжі.

Це ті проекти, які дозволять Україні і заробляти, і заощаджувати в наступні десятиліття.

Так склалося, що реформи нам доводиться впроваджувати у вкрай несприятливих зовнішніх умовах.

По-перше, у світі продовжується економічна криза.

По-друге, Україна стала заручницею кабальних газових угод, підписаних у 2009 році. За рахунок яких країна несе величезні, мільярдні, збитки.

По-третє, нам залишився великий зовнішній борг.

Без перебільшення скажу, що ці угоди, ці борги склали реальну загрозу національній безпеці України. І ті, хто незалежно від посад, підштовхував Україну до прірви, мають нести відповідальність перед українським народом. Саме рівність усіх перед законом, невідворотність покарання за його порушення є ознакою правової держави.

Ми прийняли пакет законів про корупцію. Ми почали масштабну боротьбу з цим ганебним явищем. Ні високі посади, ні будь-яке політичне прикриття не будуть рятувати порушників законів від правосуддя.

Ми через закони дали доступ громадянам до будь-якої публічної інформації.

Проводиться судова реформа, прийнято нове демократичне виборче законодавство.

Кілька днів тому я вніс до Парламенту проект нового Кримінально-процесуального кодексу, який відповідає європейським стандартам.

На черзі – реформування системи правоохоронних органів.

Проводиться робота по створенню Конституційної асамблеї і підготовки до конституційної реформи. Захист прав людини – це також невід’ємна складова демократичної, європейської країни. Ми суттєво посилюємо моніторинг і контроль за розслідуванням кожного виявленого випадку порушення прав та свобод людини.

І на особливому контролі – забезпечення свободи слова.

Вже другий рік поспіль в Україні влада працює згідно зі щорічним Національним планом реформ, в якому закладено основні пріоритети та завдання по кожному з напрямків змін.

Завдання всієї української влади - щоб у 2012 році кожен українець відчув ефективність та результативність наших дій.

Невід’ємне право кожного українця – це право на добробут.

Я вимагатиму від Уряду приділяти першочергову увагу забезпеченню соціальних і економічних прав громадян України.

Незважаючи на вже згадані мною економічні негаразди, необхідно підвищувати виплати малозабезпеченим. Адресні доплати отримають цього року вчителі, лікарі, працівники культури, пенсіонери, мало захищені люди.

Ми зробимо усе, аби і надалі зменшувати темпи інфляції.

Переконаний, що без твердих гарантій соціального захисту наших громадян жодні модернізаційні проекти не досягнуть успіху. Ефективні і продумані соціальні реформи, без надмірного бюрократичного запалу і “кавалерійських наскоків” – одна з головних цілей державної політики. Надійне забезпечення захисту соціальних прав громадян України сприятиме посиленню добробуту, впровадженню нових стандартів якості життя українців.

В мене немає ніякого сумніву: політика модернізації та ідея сучасної розвиненої держави об’єднає усіх громадян. Тільки так Україна зможе

ствердитись як сильна та амбітна держава в сучасному глобалізованому і складному світі.

Я чітко усвідомлюю цю мету. Я знаю, як її досягти. Я буду діяти рішуче і послідовно. У мене достатньо політичної волі аби поступово втілити в життя нашу споконвічну мрію – розбудови сильної незалежної України.

Чи готові ми до цього? Глибоко переконаний – так! Наші громадяни сильні духом і вміють перемагати. Переконаний, нам вистачить натхнення, самовідданості та наснаги.

Я вірю в соборну справедливу і незалежну Україну, в якій свобода людини, її громадянські права є найвищою цінністю!

І допоможе нам Господь Бог у цій великій і надважливій справі.

Зі святом! З Днем Соборності та Свободи України!

(Офіційне Інтернет-представництво

Президента України, 22 січня 2012 року)

Виступ Президента України Віктора Януковича на урочистому зібранні з нагоди Дня Соборності України (www.president.gov.ua/news)

Шановні співвітчизники!

Сьогодні ми відзначаємо річницю важливої історичної події в житті українського народу – проголошення Акту об'єднання Західно-Української Народної Республіки з Українською Народною Республікою.

22 січня 1919 року Схід і Захід України подали один одному руку, щоб заявити про здійснення віковичної мрії нашого народу – жити у власній соборній державі.

Україна йшла до єдності через глибокі внутрішні конфлікти, війни, через спроби ворогів її незалежності зупинити ходу історії.

Об'єднати українські землі було вкрай складно, проте саме Провидіння додавало сили народу, і він переміг.

22 січня 1990 року, як і в далекому 1919-му, на підтримку соборності українських земель від Львова до Києва утворився “живий ланцюг”.

Відчуття єдності, братерства, прагнення свободи та незборима віра в демократичну, незалежну Україну були для мільйонів громадян потужним поштовхом, що дав надію і став прелюдією до проголошення Незалежності.

Тема єдності суспільства в утвердженні державного суверенітету притаманна не лише нашій історії.

Більшість країн на європейському континенті та за його межами пройшли крізь випробування на здатність ставити інтереси держави вище інтересів окремих політичних сил.

Ті, хто перебороли регіональні та політичні егоїзми, сьогодні належать до клубу провідних держав світу – розвинутих, успішних, що впевнено рухаються шляхом соціально-економічного прогресу.

Сьогодні тема єдності знову набула колосальної ваги.

Ми вступаємо в непростий період, коли заради трансформації України в сучасну, економічно розвинуту демократичну державу, змушені вдаватися до непопулярних реформ, до безкомпромісної боротьби з корупцією, злочинством.

Однак ми, громадяни України разом на Заході і на Сході повинні пройти через ці випробування гідно, як належить народу, що ставить перед собою амбітні цілі і вміє їх досягти.

Вперше за останні 20 років ми зуміли забезпечити політичну стабільність і розпочали глибоку модернізацію держави.

Вперше за всю новітню історію України влада в особі Президента, парламентської більшості й Уряду взяла на себе відповідальність за системні реформи практично в усіх сферах життя та розпочала їх реалізацію.

Це не подобається політикам, які через невміння об'єднувати зусилля, через нескінченні чвари привели країну до глибокої соціально-економічної кризи і тепер намагаються будь-якою ціною повернутися до влади.

Вони говорять про політичні репресії, намагаються дискредитувати нашу державу в очах міжнародної спільноти.

Вони знову кличуть людей на барикади, знову намагаються довести, що частина суспільства належить до патріотів і демократів, а інша – до їх анти-подів. Ми це проходили п'ять років тому.

З цього нічого не вийшло. Каміння виявилось розкиданим. Настав час його збирати.

Для цього необхідно пам'ятати про виклики, які стоять перед Україною.

Сьогодні Україна опинилася перед загрозою закріплення за нею статусу ринку збуту низькоякісної продукції, постачальника дешевої сировини і робочої сили, дуже залежного від імпорту енергетичної та високотехнологічної продукції більш розвинених держав.

Проблемою залишається фізична зношеність, моральна застарілість наших виробничих потужностей, неекономне споживання енергетичних ресурсів.

Без модернізації національного промислового і аграрного виробництва та інфраструктури, без налагодження механізмів стимулювання та постійного відтворення інноваційної та інвестиційної активності капіталу та підприємницької ініціативи населення неможливо переламати цю негативну тенденцію, забезпечити сталий розвиток країни та добробут громадян.

Потрібно усвідомити, що процес реформування економіки не завершиться із виходом з кризи.

Час і ресурси для екстенсивного зростання вичерпалися.

Держава, капітал та суспільство повинні порозумітися щодо напрямку і конкретних завдань реформ на середньо- і довгострокову перспективу.

Держава повинна спиратися на високий рівень громадянської довіри, толерантності та солідарності.

Зараз інститути, що покликані захищати громадянські права і свободи, мають найнижчий рівень довіри у державі.

Диспропорції в розвитку регіонів, вражаюча соціальна нерівність та загрозлива демографічна ситуація руйнують основу для громадянської єдності та збереження соціального капіталу.

Тому пріоритетом модернізації гуманітарної сфери має стати відновлення людського капіталу.

На часі – реформування системи середньої та вищої освіти, охорони здоров'я, пенсійного забезпечення.

Відновлення довіри громадян до держави буде здійснюватися через оновлення засад конституційного ладу на основі широкого громадянського консенсусу.

Реформа влади буде спрямована на впровадження нових стандартів справедливості і захисту прав людини у роботі державних адміністрацій, судів та правоохоронних органів.

Сучасна держава повинна брати активну участь у глобальних процесах і впливати на них.

У попередні роки Україна була активним учасником миротворчої діяльності ООН; ми зробили важливий внесок у глобальне ядерне роззброєння; наша присутність на глобальному ринку продовольства є важливим чинником безпеки в низці регіонів світу.

Сьогодні потрібно перейти від хибного вибору між різними глобальними центрами впливу до здійснення збалансованої, спрямованої на відстоювання національних інтересів політики у відносинах з ключовими міжнародними партнерами України.

Стратегічною метою нашої зовнішньої політики є створення загальних умов для повноправного членства України в ЄС.

Зважаючи на ці виклики, я бачу перед нами у 2011 році наступні цілі.

Першочергові зусилля держави мають бути спрямовані на якісне оновлення виробничих потужностей та інфраструктури.

Наша мета – системна модернізація країни, підвищення її конкурентоздатності в посткризовому світі.

Ми продовжимо створювати умови, за яких інвестиції в оновлення виробництва були б вигідні.

Зокрема, в Податковому кодексі вже затверджено нові амортизаційні ставки.

Знижуються ставки двох ключових державних податків – по ПДВ та податку на прибуток підприємств.

Запроваджуються податкові канікули для легкої промисловості, а також для готельного бізнесу.

Прозорий малий і середній бізнес продовжать користуватися перевагами спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності.

Ми посилимо зв'язок науки і бізнесу, освіти і виробництва.

В Україні будуть започатковані національні проекти на підтримку інноваційного виробництва.

Ми врахуємо кращий досвід американської “Силіконової долини” та російського “Сколково”.

Будуть створені умови для реалізації проектів у сфері альтернативної, зокрема відновлювальної енергетики.

Держава забезпечуватиме активну підтримку економічної діяльності. Зокрема, це допомога у пошуку перспективних контрактів, це система страхування експортних операцій, та поширення інформації про інвестиційні можливості в Україні.

Окрема увага – на імпорту. Там, де це можливо і доцільно, ми будемо стимулювати імпортозаміщення.

До європейського Чемпіонату з футболу 2012 року ми підготуємо оновлену транспортну інфраструктуру: нові автомобільні і залізничні шляхи, аеропорти, станції метро.

Інновації, інвестиції в людський капітал та інфраструктуру забезпечать появу нових робочих місць, створять основу для сталого зростання зарплат і пенсій, тобто, покращать життя і добробут людей.

По-друге, ми проведемо пакет соціальних реформ.

Передовсім, це пенсійна реформа. Наше завдання полягає в тому, щоб ці зміни відбулися безболісно для людей.

Ми дамо людям відповідну компенсацію, і, по-друге, ми не допустимо зростання безробіття.

Враховуючи уроки економічної кризи 2008-2009 років, ми ухвалимо Державну програму зайнятості населення на найближче десятиліття.

Підвищення якості медичного обслуговування, запровадження страхової медицини на основі сучасного європейського досвіду включатиме підвищення доступності та якості медичних послуг, збільшення ваги профілактичних заходів, зменшення корупції в цій важливій сфері.

На черзі – продовження реформи житлово-комунального господарства.

Якість житлово-комунальних послуг будемо підвищувати, люди будуть сплачувати виключно за ті послуги, які надаються.

По-третє, ми продовжимо реформу влади.

З метою підготовки проекту нового Основного Закону розпочне роботу Конституційна асамблея, яка об'єднає представників всіх зацікавлених політичних сил та громадських організацій, готових до серйозної, професійної дискусії з конституційних проблем.

Влада не нав'язуватиме країні свого бачення конституційних змін і підготує умови для незалежної та відкритої роботи Конституційної асамблеї.

Триватиме реформа державного управління.

Відбудеться подальше скорочення бюрократичного апарату. Дії чиновників будуть постійно відстежуватися в рамках системи антикорупційних заходів. Бізнесу на державі буде поставлено крапку.

Важливим елементом зміцнення демократії стане створення суспільного мовлення, додаткових гарантій відкритості влади та доступу незалежних засобів масової інформації до важливої інформації.

Окремо зупинюся на реформах у секторі національної безпеки.

Перед нами стоїть завдання практично, як кажуть, з “нуля” створити нові національні Збройні Сили.

Держава дбатиме про військову безпеку, починаючи з підвищення соціального статусу військовослужбовців та відродження бойового духу – до формування якісно нової структури Збройних Сил, модернізації озброєнь і пристосування військової доктрини до викликів сучасного світу.

Ми зміцнимо основу нашого оборонного потенціалу.

Ми відновимо інвестиції у розвиток науково-технологічної та науково-кадрової складової оборонно-промислового комплексу.

Буде розпочато створення Єдиної державної системи цивільного захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та загальнодержавної системи моніторингу природного середовища.

Завдання, які стоять перед нами на порозі 20-ї річниці Незалежності, важкі та відповідальні. Відповідальність за майбутнє України в цей критичний час лежить на кожному з нас.

Тому головним ресурсом, який є в нашому розпорядженні, є довіра та розуміння необхідності долати тимчасових труднощів заради втілення реформ.

Наш шанс – не в закликах іти на барикади, нищити і руйнувати, а в спроможності до консолідації, розвитку демократії та верховенства права, до подальшого об'єднання Сходу і Заходу.

Цього вчить нас дата 22 січня, цього вимагає від нас відповідальність за Україну.

Як Глава держави я робитиму все від мене залежне, щоб громадяни України відчували себе єдиною родиною.

В ім'я цього я твердо стоятиму на позиціях розвитку демократії і готовий працювати з усіма, хто поділяє ці принципи і здатний поставити національні інтереси вище за власні.

Зі святом Злуки вас, дорогі співвітчизники! З Днем Соборності!

(Офіційне Інтернет-представництво

Президента України, 22 січня 2011 року)

**Передвступний договір, заключений дня 1 грудня 1918 року в м. Фастові між
Українською Народною Республікою й Західно-Українською
Народною Республікою про маючу наступити злуку обох українських
держав в одну державну одиницю**

1. Західно-Українська Народня Республіка заявляє цим непохитний намір злитись у найкоротшім часі в одну велику державу з Українською Народною Республікою - значить заявляє свій намір перестати існувати як окрема держава, а натомість увійти з усією територією й населенням, як складова частина державної цілості, в Українську Народню Республіку.

2. Українська Народня Республіка заявляє цим рівнож свій непохитний намір злитись у найкоротшім часі в одну державу з Західно-Українського Народною Республікою - значить заявляє свій намір прийняти всю територію й населення Західно-Української Народної Республіки, як складову частину державної цілості, в Українську Народню Республіку.

3. Правительства обох Республік вважають зв'язаними повищими заявами, то значить: вважають себе посполу зобов'язаними цю державну злуку можливо в найкоротшім часі перевести в діло так, щоби в можливо найкоротшім часі обі держави утворили справді одну неподільну державну одиницю.

4. Західно-Українська Народня Республіка з огляду на витворені історичними обставинами, окремими правними інституціями та культурними й соціальними різницями окремішності життя на своїй території й її населення, як будучій частині неподільної Української Народної Республіки, дістає територіяльну автономію, котрої межі означить у хвилі реалізації злуки обох Республік в одну державну цілість окрема спільна комісія за ратифікацію її рішень компетентними законодатними й правительственними державними органами обох Республік, Тоді також установлені будуть детальні умовини злуки обох держав.

5. Договір цей, списаний у двох примірниках, як двох окремих оригіналах, призначених по одному для правительств кожної з обох держав, може бути опублікований за згодою обох правительств, т.є. Директорії Української Народної Республіки й Ради Державних Секретарів Західно-Української Народної Республіки.

Директорія Української Народної Республіки: В.Винниченко
П.Андрієвський, Ф.Швець, Отаман Укр[аїнських] Респ[убліканських] військ
С.Петлюра Повновласники Ради Державних Секретарів Західно-Української
Народної Республіки: д-р Льонгін Цегельський

д-р Дмитро Левицький

Література:

1. Винниченко В. Відродження нації. - Київ; Відень, 1920. - Т.3. - С. 254 - 256.
2. Конституційні акти України. 1917 - 1920.
3. Невідомі конституції України. - Київ: Філософська і соціологічна думка, 1992.

ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

uk.wikipedia.org/wiki/День_соборності_України

День Соборності – свято України, що відзначається щороку 22 січня в день проголошення Акту возз'єднання Української Народної Республіки й Західноукраїнської Народної Республіки, що відбулося в 1919 році.

Офіційно в Україні День соборності відзначався з 1999 року.

Свято встановлено в Україні “...враховуючи велике політичне та історичне значення об'єднання Української Народної Республіки і Західноукраїнської Народної Республіки для утворення єдиної (соборної) української держави...” згідно з Указом Президента України “Про День соборності України” від 21 січня 1999 року № 42/99.

У цей день також прийнято згадувати іншу подію, яка відбулась рівно на рік раніше 22 січня 1918 р. - прийняття IV Універсалу УЦР, яким проголошувалася повна незалежність УНР.

30 грудня 2011 року указом Президента України Віктора Януковича День соборності на офіційному рівні було скасовано, натомість встановлено “День Соборності та Свободи України”.

Початки ідеї соборності

Ідея соборності бере свій початок від об'єднання давньоруських земель навколо князівського престолу в Києві, а її філософське коріння сягає часів Візантії. Протягом віків її практичним втіленням займались українські гетьмани Богдан Хмельницький, Іван Мазепа, Петро Дорошенко, Пилип Орлик. У XVIII – початку XX ст., коли українські землі були поділені між сусідніми державами: Польщею, Московією, Румунією, Австро-Угорщиною, ця ідея знайшла своє відображення у працях кращих вітчизняних мислителів, оскільки для боротьби за свої національні інтереси Україні була вкрай важливою територіальна єдність.

Підготовка Акту злуки

У результаті ухвалення III Універсалу Української Центральної Ради 7 листопада 1917 р. була проголошена Українська Народна Республіка, до складу якої увійшло 9 українських губерній. Під впливом цих подій в жовтні 1918 р. у Львові представники західноукраїнських політичних партій створили Українську Національну Раду, а 19 жовтня того ж року було проголошено утворення Західноукраїнської Народної Республіки. Відтоді між урядами УНР і ЗУНР велися переговори про втілення ідеї соборності. 1 грудня 1918 р. у Фастові був підписаний “Передвступний договір” про об'єднання УНР і ЗУНР, у якому було заявлено про непохитний намір в найкоротший строк створити єдину державу. Восени 1918 року після перемоги революції в Австро-Угорщині, на уламках монархії утворилися незалежні держави: Австрія, Угорщина, Польща, Чехословаччина, Югославія, а також (як наслідок збройного повстання 1 листопада 1918 року у Львові та інших містах цього краю) Західноукраїнська Народна Республіка.

Уряд Західноукраїнської Народної Республіки – Державний секретаріат – у своїй зовнішній політиці під тиском народних мас та Галицької армії на перше місце поставив питання державного об'єднання з Наддніпрянською Україною. Досягнення державного об'єднання розглядалося, по-перше, як втілення в життя вікового прагнення українського народу до державної єдності, а, по-друге, як засіб об'єднати сили в боротьбі проти зазіхання Польщі на українські землі.

Проте голова Української Національної Ради Євген Петрушевич застерігав, що об'єднуватися з гетьманською Україною на даному етапі недоцільно, бо в “14 пунктах”, оголошених американським президентом Вудро Вільсоном, народам Австро-Угорщини забезпечувалося право самовизначення, а Росія в той час розглядалася як єдиний народ. Отже, злука з гетьманською Україною загрожувала б Східній Галичині також опинитися в складі “єдиної Росії”.

В умовах політичної і дипломатичної ізоляції уряд Західноукраїнської Народної Республіки звернувся за допомогою до демократичних утворень на східних землях України.

Зазбручанська Українська національна рада надіслала до Києва свою делегацію для переговорів із гетьманом Павлом Скоропадським. Після зміни влади переговори велися з Директорією. Вже 1 грудня членами Ради державних секретарів ЗУНР Лонгином Цегельським і Д. Левицьким у Фастові було укладено “передвступний договір” з Директорією УНР про “злуку обох українських держав в одну державну одиницю”. 3 січня 1919 року Національна Рада УНР у місті Станіславі (Івано-Франківськ) схвалила закон про об'єднання Західноукраїнської Народної Республіки з Наддніпрянською Українською Народною Республікою в Народну Республіку. 21 січня 1919 р. в Хусті Всенародні збори ухвалили приєднати до Української Народної Республіки Закарпаття. Наступного дня у Києві в урочистостях з нагоди свята Злуки брала участь делегація – тридцять шість чоловік – Західної області УНР.

Проголошення злуки

Проголошення злуки було призначено на 12:00 годину 22 січня 1919 року, тобто першу річницю проголошення четвертого універсалу про повну незалежність України.

22 січня було проголошено всенародним і державним святом. День видався погідний та гарний, з легким морозом. Київ був прикрашений національними синьо-жовтими прапорами, гербами. О 9:00 годині ранку в усіх церквах відправляли богослужіння.

Головні торжества проголошення злуки проходили на Софійській площі. При вході з вулиці Володимирської на Софійську площу було зведено тріумфальну арку, прикрашену старовинними гербами. Рівно о 12:00 годині розпочалася урочиста церемонія проголошення Акта злуки. На масовому вічі посол Західноукраїнської Народної Республіки Л. Цегельський передав грамоту Національної Ради “Про об'єднання Західноукраїнської Народної Республіки з Великою Східною Україною” голові Директорії Володимиру Винниченку.

Член Директорії Федір Швець урочисто зачитав Універсал Директорії:

“...Віднині во єдино зливаються століттями відірвані одна від одної частини єдиної України – Галичина, Буковина, Закарпаття і Наддніпрянська Україна. Здійснилися віковічні мрії, для яких жили і за які вмирали найкращі сини України. Віднині є тільки одна незалежна Українська Народна республіка. Віднині український народ увільнений могутнім поривом своїх власних сил, має змогу об’єднати всі зусилля своїх синів для створення нероздільної, незалежної української держави, на добро і щастя українського народу.”

Після урочистого проголошення злуки на Софійській площі відбувся молебень, а потім – військовий парад під керівництвом полковника Івана Чмоли. Приймав парад полковник Євген Коновалець.

22 січня 1919 р. у Києві на Софійській площі відбулися урочисті збори, на яких був проголошений Акт Злуки (об’єднання) українських земель, засвідчений Універсалом про об’єднання УНР і ЗУНР в єдину Велику Україну.

Ним стверджувалось об’єднання двох тодішніх держав, що постали на уламках Російської і Австро-Угорської імперій в єдину соборну Українську державу, яка відтоді ставала гарантом загальнонаціональних інтересів українців. Століттями розірваний український народ визволився з неволі і возз’єднався на своїй землі в єдиній Українській державі.

Акт Злуки був глибоко детермінований історично і спирався на споконвічну мрію українського народу про незалежну, соборну національну державу. Він став могутнім виявом волі українців до етнічної й територіальної консолідації, свідченням їх самоідентифікації, становлення політичної нації. Вперше за 600 років він став реальним кроком до об’єднання українських земель, що вплинув на подальші національно-політичні процеси в Україні.

Наступного дня, 23 січня, розпочався Трудовий конгрес України, який мав виконувати функцію всеукраїнського парламенту. Акт злуки було затверджено вищим законодавчим органом України. На основі цих рішень Західно-українська Народна Республіка перейменувалась у Західну область УНР (ЗО УНР). Єдиним державним гербом став тризуб замість раніше затвердженого для ЗУНР золотого лева на голубому полотні. У той же час злиття урядів, армій, законодавчих органів УНР та ЗУНР відклалося до скликання Установчих Зборів об’єднаної України, як це й передбачалося ухвалою Української Національної Ради від 3 січня.

Міжвоєнний період

Об’єднання українських земель відбулося юридично та політично. Проте державне об’єднання не відбулося. Тому перед фактом військової катастрофи восени 1919 і в 1920 роках уряди та військове командування ЗУНР та УНР дбали передусім про свої регіональні інтереси. Це яскраво проявилось в процесі переговорів Симона Петлюри з Польським керівництвом та в підписанні ним 21 квітня 1920 року Варшавського договору, згідно з яким, за визнання Польщею Директорії УНР, очолюваної С. Петлюрою, та надання військової допомоги проти більшовицьких урядів Росії та України. Польщі передавалася Галичина, Холмщина, Підляшшя й Західна Волинь (включаючи повіти Рівненський, дубнівський та частину Кременецького).

Окупація Польщею Західноукраїнських земель знову відсунула на невизначений період воз'єднання всіх українських земель. Воно відбулося лише у вересні 1939 року, але не як втілення в життя віковичних прагнень українського народу, а як результат таємної радянсько-німецької змови від 23 серпня 1939 про сфери впливу, а також гри на патріотичних почуттях населення Західної України. Надії народу не справдилися. “Свято свободи, що прийшло зі Сходу”, обернулося для населення жорстокими буднями.

На жаль, це об'єднання виявилось нетривким, і невдовзі історія розпорядилась так, що окремі частини українських земель знову опинились у складі різних держав. А методи, якими було здійснене нове об'єднання “сходу” і “заходу” в 1939 році, полишили в думках мільйонів українців незагоєні рани.

Перше офіційне святкування Соборності

22 січня 1939-го було вперше за 20 років урочисто відзначено на офіційному рівні свято Соборності. Відбулось це у Карпатській Україні (м. Хуст), на той час - автономній республіці Чехословаччині. Це був чудовий привід нагадати закарпатцям про волю, висловлену на з'їзді Всенародних зборів українців у Хусті 21 січня 1919-го про приєднання Закарпаття до Української Народної Республіки зі столицею у Києві, і легітимізувати тим самим свою програму побудови Української держави на базі “закарпатського П'ємонту”.

Це була не просто маніфестація, а найбільша за 20 років перебування краю у складі Чехословаччини демонстрація місцевого населення за участю 30 тис. люду, яке з'їхалось до столиці Карпатської України з усіх куточків краю.

Від самого ранку поїзд за поїздом вбігає, українське населення спішить до столиці на маніфестації. Довбезний ряд селянських возів з близької околиці, вантажні самоходи з дальших сіл, а поїзди з найдальших закутин привозять учасників. Тисячі возів, роверів, авт заповнили бічні вулиці. Сотні, ба тисячі синьо-жовтих прапорів по вулицях, ці дві барви сьогодні домінують. Уніформи, народні одяги з різних околиць по хустських вулицях маком цвітуть. Зразу можна розрізнити з одягу: Гуцульщина, Хустщина, Волівщина, Севлющина і т. д. Навіть із далекої Ужанщини та Середнянщини людей повно. Це ж річниця української соборності, велике свято! Під синьо-жовтими прапорами маршують із різних напрямків, найбільше від станції, з піснями на устах. Волівщина заступлена сильно; саме тільки Волове послало аж трьома величезними вантажними автами своїх заступників, щось біля двісті людей.

(...) Біля тридцять тисяч учасників зійшлося з цілої Карпатської України. Це найбільші збори, які я під цими зеленими Карпатами бачив за останнє двадцятиріччя. Колись просвітянські збори в Ужгороді були справді величавими, але сьогоднішні збори – рекорд (...)

Десь біля одинадцятої години після Богослужби сформувався величезний похід, замаяли сотні рідних прапорів, і ми перейшли з площі Волошина на головну вулицю. Оркестри заграли українські походові пісні. Старинний хустський замок ще не бачив такого величавого всенародного здвигу! Три години тривав похід вулицями нашої столиці, і аж біля чотирнадцятої години розпочались святочні збори на площі”.

– Зі спогадів письменника та журналіста Василя Гренджи-Донського про святкування 20-ої річниці Акту Злуки в Хусті 22 січня 1939-го

Живий ланцюг 1990

Ця акція стала однією з найяскравіших подій під час руху за відродження незалежної соборної демократичної України та утвердження національної ідеї. Патріотичні сили в передчутті розпаду СРСР згуртувалися й 21 січня 1990 р. організували “живий ланцюг” між Києвом, Львовом та Івано-Франківськом як символ духовної єдності людей східних і західних земель України, як запорука існування єдиної, соборної України. Від 1 до 3 мільйонів людей, узявшись за руки, створили на дорогах і шосе безперервний ланцюг від Києва до Львова.

Живі ланцюги в 2000-ні

В кінці 2000-них рр. почала відроджуватись традиція створення “живих ланцюгів”, що символізують єдність українського народу. В 2008 – 2011 роках у Києві такі “ланцюги” утворювали на мосту Патона. Таким чином символічно об’єднували правий та лівий береги Дніпра. Основним організатором цієї акції виступало Братство козацького бойового звичаю “Спас”. Найбільшого розмаху акція досягла 2011 року, коли на міст Патона прийшло більше 1000 учасників. Того року до організації акції долучилися такі громадські організації як Відсіч, Молода просвіта, Національний альянс, Молодіжний націоналістичний конгрес, студентський туристичний клуб “Скіфи” КНЕУ¹. 22 січня 2011 р. “живий ланцюг” утворено у понад 20 містах України. Так у Львові близько п’яти тисяч осіб утворили “живий ланцюг” від пам’ятника Тарасу Шевченку до пам’ятника Степану Бандері

Зміни 2011 року

30 грудня 2011 року Президент України Віктор Янукович видав указ, яким скасував указ президента Віктора Ющенка 2005 року про встановлення Дня Свободи 22 листопада (присвяченого подіям Помаранчевої революції), та указ президента Леоніда Кучми 1999 року про встановлення Дня соборності України 22 січня, водночас з оголошенням 22 січня Днем Соборності та Свободи України. Відтак офіційно 22 січня в Україні відзначають саме День Соборності та Свободи України.

Значення Дня соборності

Століттями розірваний український народ визволився з неволі – Наддніпрянщина вийшла з Російської, а Західна Україна – з Австро-Угорської імперій – і возз’єднався на своїй землі в єдиній Українській державі.

Акт возз’єднання, злуки двох Україн був, швидше, символічним знаком прагнення єдності, бо у керівництві країни спільності тоді не було. *“Безпорадність проводу впливала на загальний настрій,* – писала сучасниця тих подій, історик Наталя Полонська-Василенко. – Україна, затиснута між двома потужними силами – Антантою з півдня і большевизмом з півночі, – не мала сил для боротьби. Військо розбігалось, ширилося безладдя. У таких умовах пройшла майже непоміченою подія, яка мала велике ідейне значення: свято Соборності України. 22 січня 1919 року на Софійській площі проголошено злуку УНР і ЗУНР... Але під тиском невідрадних подій свято пройшло сухо, тихо.

День Соборності України – свято, що відзначається щороку в день проголошення Акту возз'єднання Української Народної Республіки та Західно-Української Народної Республіки, що відбулося 22 січня 1919 року на Софійській площі в Києві.

Йому передувало підписання (22 січня 1918 р.) Четвертого універсалу Центральної Ради, яким Українську Народну Республіку проголошено суверенною і незалежною державою. Західно-Українську Народну Республіку було проголошено в листопаді 1918 року. Процес об'єднання України завершився 22 січня 1919 року.

Сьогодні, після двох десятирічків років Незалежності, проблема соборності України є, на жаль, не менш актуальною. І це, напевне, перше, що я не можу пробачити сучасним українським політикам. Культурні та ментальні відмінності між українцями Сходу й Заходу існували завжди, вони отримали назву “синдром Збруча”, однак завжди наші співвітчизники прагли єдності. Акт возз'єднання УНР та ЗУНР – історичний факт, який показав безсилля будь-яких спроб роз'єднати український народ, протиставити українців один одному.

На полях Першої світової війни відбувалося братання Українських січових стрільців, що воювали у складі війська Австро-Угорщини, та українців-вояків армії Російської імперії. Згодом усвідомлена необхідність єдності змусила українські західні регіони до проголошення самостійності з метою возз'єднання з Українською Народною Республікою.

21 січня 1990 року жителі багатьох населених пунктів по дорозі між Києвом і Львовом утворили живий ланцюг, відзначивши цю історичну дату. Офіційно в Україні День Соборності відзначається з 1999 року.

Акт Злуки був глибоко детермінований історично і спирався на споконвічну мрію українського народу про незалежну, соборну національну державу. Він став могутнім виявом волі українців до етнічної й територіальної єдності, свідченням їхнього самоусвідомлення, важливою віхою процесу становлення політичної нації. Ідея соборності українських земель набула державного статусу, в наступні десятиліття залишалась об'єднуючим чинником і чи не єдиним спільним положенням програмних цілей усіх течій національно-визвольного руху. Акт Соборності надав завершеної форми самостійній українській державі, сприяв подоланню залишків ідей федералізму в ментальності національної політичної еліти.

Об'єднання мало і практично-політичний аспект, адже обидві держави потребували концентрації збройних сил та взаємної допомоги для захисту своїх територій від іноземного військового втручання, яке на той час набуло форми агресії. Важливим є й факт легітимності завершального соборницького процесу, який передував Акту Злуки.

Перші дипломатичні контакти Львова з Києвом відбулися 7 листопада 1918 р., коли делегація галичан у складі О. Назарука і В. Шухевича виїхала у Наддніпрянщину і мала аудієнцію у гетьмана П. Скоропадського. О. Назарук згадає: *“Коли я представив гетьманові ціль нашого приїзду, він запитав:*

“Скажіть одверто – хочете вирізати панів?” – “Хочемо будувати Українську державу”, – відповів я здивований”.

23 листопада уряд ЗУНР скерував до Наддніпрянщини другу делегацію у складі Л. Цегельського і Д. Левицького. Оскільки Гетьманат доживав останні дні, галичани вступили в переговори щодо об’єднання і надання допомоги Директорією. 30 листопада вони прибули до Фастова, де зустрілися з членами Директорії В. Винниченком, С. Петлюрою, П. Андрієвським, Ф. Швецем та А. Макаренком. Згадуючи про ці переговори, Володимир Винниченко писав: *“Не маючи певности удержати своїми силами владу у Галичині, а крім того, піддаючись натискові народних мас, що прагнули до повного об’єднання з Великою революційною Україною, Рада Державних Секретарів звернулась до Директорії з пропозицією об’єднання двох Республік в одну Українську державу... Директорія охоче прийняла цю пропозицію, цілком згодившись з думкою провідників трудових галицьких мас..., що український народ по обидва боки Збруча має бути на віки однині злитий в одне ціле й разом боротися за свою долю”.*

Зважаючи на військово-політичну ситуацію, остаточне вирішення проблеми було відкладено. 1 грудня у Фастові між УНР і ЗУНР було підписано перший не тільки міждержавний, але й взагалі від початку Української національної революції, договір – “передвступний договір” “про маючу наступити злуку обох українських держав в одну державну одиницю”. Статті угоди констатували, що ЗУНР заявляла про “непохитний намір злитися в найкоротшім часі в одну велику державу з Українською Народною Республікою”. З іншого боку, УНР проголошувала, що вона дає згоду “прийняти всю територію і населення Західно-Української Народної Республіки як складову частину державної цілості в Українську Народну Республіку”. Враховуючи певні історичні, соціально-політичні та духовні етнічні відмінності населення ЗУНР, угода зазначала також те, що Республіка галичан отримує територіальну автономію в межах УНР.

Президент ЗУНР, а згодом член Директорії Є.Петрушевич заявив: *“По лінії з’єдинення не було між нами двох гадок. Сьогоднішній крок піднесе нашого духа і скріпить наші сили. Від сьогоднішнього дня існує тільки одна Українська Народна Республіка. Нехай вона живе!”* Водночас було обрано делегацію до Києва у складі 65 осіб для участі в урочистому проголошенні возз’єднання.

Урочиста акція святкування й проголошення акта Злуки відбулася 22 січня 1919 р. на Софіївській площі біля собору. На майдані зібралися тисячі мешканців столиці, військові частини, духовенство Української православної церкви на чолі з архієпископом Агапітом і єпископами, які відслужили службу Божу, члени Директорії, уряду УНР та делегація ЗУНР. О дванадцятій годині урочисте свято розпочалося виступом Л. Цегельського, який зачитав грамоту – ухвалу Національної Ради про возз’єднання і передав її голові Директорії В. Винниченку. Універсал УНР оголосив член Директорії Ф. Швець:

**УНІВЕРСАЛ ДИРЕКТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ
22 СІЧНЯ 1919 Р.**

“Іменем Української Народної Республіки Директорія оповіщає народ український про велику подію в історії землі нашої української.

3-го січня 1919 року в м. Станіславові Українська Національна Рада Західної Української Народної Республіки, як виразник волі всіх українців Австрійської імперії і як найвищий їхній законодавчий чинник торжественно проголосила злуку Західної Української Народної Республіки з Наддніпрянською Українською Республікою в одноцільну суверенну Народню Республіку.

Вітаючи з великою радістю цей історичний крок західних братів наших, Директорія Української Народної Республіки ухвалила тую злуку прийняти і здійснити на умовах, які зазначені в Постанові Західної Української Народної Республіки від 3-го січня 1919 року.

Однині воєдино зливаються століттями одірвані одна від одної частини єдиної України – Західно-Українська Народна Республіка, Галичина, Буковина, і Угорська Україна, і Наддніпрянська Велика Україна.

Здійснились віковічні мрії, якими жили і за які умирали кращі сини України.

Однині є єдина незалежна Українська Народна Республіка.

Однині народ українській, визволений могутнім поривом своїх власних сил, має змогу об'єднаними зусиллями всіх своїх синів будувати нероздільну самостійну Державу Українську на благо і щастя всього її трудового люду.

22 січня 1919 року.

У м. Києві”

Об'єднання УНР і ЗУНР стало моделлю цивілізованого демократичного, неекспансіоністського збирання територій в єдиній суверенній державі.

Разом з ухваленням Універсалу про злуку УНР і ЗУНР Трудовий конгрес задекларував, що об'єднана УНР “не має й думки забрати під свою владу чужі землі”. Державний кордон Української Народної Республіки на день Злуки 22 січня 1919 був значно довший від сучасного. Кордон тодішньої України відображений на карті “Соборна Україна”, яка вийшла друком у Львові за ініціативи благодійного фонду “Україна – Русь”.

Це перша настінна карта соборної УНР, на якій відображені усі українські етнічні землі, які у 1919 році були у складі України. Кубань, Ставропілля, Чорноморщина, Східна Слобожанщина, Стародубщина (нині вони у складі Росії). Берестейщина і Гомельщина (Білорусь). Холмщина, Підляшшя, Надсяння, Північна Лемківщина (Польща), Південна Лемківщина (Словаччина). Мармарощина, Південна Буковина (Румунія), Придністров'я.

На мапі, над якою працювала група істориків і науковців, на основі архівних матеріалів виділені території компактного проживання українців, так звані “клини”, де формувалась українська армія. Малиновий клин – це Північний Кавказ, Сірий клин – Північний Казахстан і Південно-Західний Сибір, Зелений клин – Південна частина Далекого Сходу (головне місто – Владивосток), Жовтий клин – Нижнє і Середнє Поволжя.

До слова, площа Зеленого клину була удвічі більша від території України, тут українці проводили державотворчі процеси: у 1918 році вони вимагали від російського уряду визнати далекосхідний Зелений Клин частиною України і проголосили культурну Конституцію українців Далекого Сходу і Самостійну Українську Далекосхідну Республіку.

Голова благодійного фонду “Україна-Русь” Ростислав Новоженець зазначає: “Українці повинні знати свою історію, історію правдиву. Українці цієї історії не знають. Одні вважають, що соборність – це поширення християнства по Україні, інші, що це єдність між Сходом і Заходом, але хто скаже, що це об’єднання всіх етнічних українських земель? Головне завдання цієї карти – дати пізнання сучасним українцям про славні сторінки нашої історії 90 років тому. Карта допоможе оцінити сучасникам, молодому поколінню Акт Злуки”.

www.pravda.com.ua/columns/2013/01/21/6981882/

Відзначення Дня Соборності – одна з небагатьох традицій, яка прижилася в Українській державі. Будь-яка зміна влади, на щастя, не призводить до відміни цього свята, яке в радянські часи вважалося “націоналістичним”, а отже заборонялося.

Пояснити це можна двома причинами.

По-перше, свято Соборності пов’язано з реальною історичною подією, яка мала місце 22 січня 1918 року в Києві.

По-друге, символіка свята, його глибокий зміст виявився актуальним для сучасної України, яка, можливо, вже не поділена Збручем, але ще поділена Дніпром. Це – визнають усі: влада, опозиція, ідеологічно полярні політичні сили.

Сукупністю цих двох чинників можна пояснити суспільну увагу, яка з року в рік приділяється святу Дня Соборності.

Однак, крім внутрішньо українського, існує зовнішньо український вимір цього свята, про який, чомусь, мало говорять, або ж не надають йому належного значення.

Йдеться передусім про традицію, яка була сформована в період національно-визвольної боротьби ОУН і УПА. Тодішнє гасло ОУН “За Українську Самостійну Соборну Державу!” віддзеркалювало не лише бажання мати самостійну, ні від кого незалежну Україну, а й державу, яка б об’єднувала всі без виключення українські етнічні землі.

Така позиція була цілком вмотивованою. Адже територія, де проживали українці, як правило, змінювалася під впливом політичних факторів, дуже часто із застосуванням військової сили, а то й геноциду.

Скажімо, виключно з політичних причин у XIV-XX сторіччях етнічні українські землі Східної Галичини, Волині, Полісся, Лемківщини, Надсяння, Холмщини, Підляшшя було включено до складу Польщі. До складу Румунії – Південну і Північну Буковину, Північну і Південну Бессарабію, Мармарошину. До складу колишньої Чехословаччини – Закарпаття і Пряшівщину.

Як відомо, українські поселення також існують на території Російської Федерації. Не підлягає сумніву, що в західній і центральній частинах Північного Кавказу, на півдні Воронезької і Курської, а також Белгородської і Брянської областей українці й до цього часу зберігають свою ідентичність, вважають Київ своїм духовним центром.

В цілому довжина українських етнічних земель на території Росії становить приблизно понад 1500 км.

Українці становлять більшість у Брестському, Бобринському та Дорогичинському районах у Білорусі.

При цьому усюди, де б українці не проживали, вони мають серйозні проблеми з владою, корінним населенням щодо своєї національної і культурної самобутності.

Очевидно, що на сьогодні українські етнічні землі не співпадають з кордонами незалежної України. І це – реальність, що зафіксована міжнародними угодами, яку слід не тільки визнати, а й зробити все можливе, щоб кордони України ніким і ніколи не були порушені.

Однак, якщо ми на державному рівні відзначаємо День Соборності, то, безумовно, під поняттям “соборність України” маємо розуміти передусім духовну єдність українців, які проживають на території нинішньої Української держави, а також на історичних українських етнічних землях. Без такого розуміння поняття “соборність” не буде мати властивого йому змісту.

Чому важливо це наголошувати? Та тільки тому, що питання територіальної цілісності залишається для України актуальним. Події у 2003 році довкола острова Тузла, коли Росія відверто претендувала на добрий шмат української землі; територіальний конфлікт у 2008 році з Румунією щодо острова Зміїний...

Врешті намагання окремих суміжних держав, зокрема тієї ж Румунії видавати представникам своєї національної меншини в Україні “паспорти”, які б свідчили про “неукраїнськість” українських земель, та перманентні виступи в цих країнах політичних сил, що закликають чи то до “відновлення СРСР”, чи “Великої Румунії” чи “Польщі від моря до моря” – вказують, що суверенітет України перебуває під постійною загрозою.

Властиве ж розуміння питання “соборності”, що включає, в тому числі, аспект українських етнічних земель, може бути гідною відповіддю на всі територіальні зазіхання до нашої країни, які були в минулому, є сьогодні, і, напевно, будуть у майбутньому.

Ми навчилися з особливим пафосом співати Державний гімн України. Нагадаю, що там є такі рядки:

Станем, браття, в бій кривавий від Сяну до Дону,

В ріднім краю панувати не дамо нікому;

Чорне море ще всміхнеться, дід Дніпро зрадіє,

Ще у нашій Україні доленька наспіє.

Україна від “Сяну до Дону” – це не поетична метафора, а постійне нагадування про справжню соборність її земель та соборний дух українців.

Богдан Червак, голова ОУН, для УП

hvylya.org/analytics/history/osoblivosti-ukrayinskoyi-sobornosti.html

Віктор Зосімов

Особливості української Соборності

Соборність України – це ідея об’єднання всіх етнічних українських земель у єдину державу. Сьогодні, якщо почитати підручники з історії України,

виявляється, що соборність і незалежність України здобули наші батьки та діди. Але чи це дійсно так?

Давайте більш уважніше подивимося на історичні події, пов'язані з об'єднанням українських земель в єдину українську державу.

1. Трошки політології.

Що таке держава?

Для здійснення ідеї державності, необхідно мати, по-перше, територію, населену людьми, яких об'єднує мова, історична пам'ять, традиції, фольклор, культура, віра, і говорячи по сучасному, загальний ринок.

Але існує ще одна дуже важлива умова: пасіонарна частина такої людності повинна бути готова на самопожертви заради цієї ідеї.

Необхідні такі лідери, які б мали такий авторитет, щоб за ними люди пішли і в огонь і у воду.

Поштовхом для згуртування може бути національне та соціальне гноблення зовнішніх завоюників.

Приклад: створення єдиної держави Київської Русі з окремих дуже непримиренних удільних князівств з сильною одноосібною владою було б неможливе без появи татаро-монгольської навали.

Соборною держава визначається тоді, коли практично закінчується об'єднання близькоспоріднених племен та народів, які тяжіють одне до одного і прагнуть цього об'єднання.

Соборність держави пов'язана з бажанням мати максимально незалежну державу.

А це веде до заперечення любого внутрішнього сепаратизму.

Намагання якоїсь частини до самостійності викликає реакцію утримати таких людей усіма засобами і діями з боку більшості суспільства.

Найбільш розповсюдженою причиною сепаратизму є тяжке економічне становище країни та послаблення центру. Голодні, холодні люди схильні вірити обіцянкам мітингових політиків змінити їх життя на краще. Як правило, такі почуття виникають на етнічному рівні.

Найкращий засіб для посилення сепаратизму – пропаганда національного гноблення з боку “пануючої нації”.

Якщо його немає в дійсності, його треба вигадати.

Так сталося і з СРСР у 1991 році.

Спрацювала економічна криза, послаблення центральної влади в СРСР. І Україна несподівано стала незалежною державою. І соборною.

2. А тепер подивимось на історію: яким чином Україна стала соборною? Хто приклав до цього руку?

Гетьман Богдан Хмельницький (1647-1657) очолив боротьбу православно-українського народу за визволення від шляхетського панування, католицизму й уніатства у 1648 році, а також цар Олексій Михайлович (1645-1676), який вступив у війну проти Польщі через шість років. Це вони поклали початок українській соборності. На той час Богдану Хмельницькому були підвладні тільки деякі частини сучасних Полтавської, Сумської, Київської та Чернігівської областей, що складало 10-12% сучасної території України. Вся

інша її територія –це результат перемог російської зброї,мистецтва російської дипломатії та ...подарунки “старшого брата”.

Згідно Андрусівського договору 1667р., який був підтверджений “миром” в 1686 р. Річ Посполита позбавилася Лівобережної України й Києва (цар викупив його у короля за 146 тис. карбованців). Це була територія, яка складала 20% площі сучасної України. Раніше до цього Москва відкрила південний кордон для поселення православних біженців з Польщі. Зараз це Харківська та Сумська області, так звана Слобожанщина. До речі,Слободжанщина із усіх сучасних земель найбільше перебувала у складі Росії.Вона стала юридично частиною Російської держави ще на початку 16-го століття-в 1503р.Тодішні князі Симеон Чернігівський,який володів Черніговим,Стародубом,Гомелем та Любечем,та Василь Рильський,у володінні якого були Рильськ та Новгород-Сиверський (включаючи землі сучасної Харківщини),звернулись до великого князя Івана 3-го із закликом визволити їх та їхні міста від литовської навали і просили прийняти їх разом з вотчиною до складу Російської держави. Головною причиною загострення з Литвою були релігійні протиріччя.Нащадки Київської Русі не побажали підкорятися Ватикану і переходити у католицизм.

Іван 3-й почав війну з Литвою,яка завершилася у 1503 році. У Литви були відвойовані землі,серед яких були й сіверські землі,до складу яких входила територія сучасної Харківщини.До речі,в цьому році виповнюється 510 років з часу входження земель сучасної Харківщини до складу Російської держави.

Таким чином створилася основа для створення Української держави. Не випадково, що створення такого центру майбутньої держави відбулося за допомогою російської держави.

Переяславський договір великої ради 1654 року виходив з загальної історичної пам’яті, православ’я, близькості мови. Ані круль, ані султан, ані хан у збиранні земель навколо себе войовничих нащадків київської слави не були зацікавлені.

З того часу на протязі 300-т років до Лівобережної й Слобідської України (з тимчасовими винятками) додавалися землі, розташовані на півдні й заході від Києва.

Дике поле внаслідок війн Катерини II з Туреччиною теж було приєднане до Малоросії.

3. А тепер згадаємо тих, хто був дійсними будівниками єдиної України.

Під час правління імператриці Анни Іоанівни (1730-1740) відбувалася багаторічна війна між Росією та Туреччиною. Наслідком блискучих перемог у Причорномор’ї й у Криму був заключний в Білгороді у 1739 році мир. Цією війною було підірвано силу Бахчисараю. А це наблизило день остаточного падіння цього віковичного хижака.

При Катерині Великій (1762-1796) в наслідок 2-го та 3-го розділів Польщі (1793-й та 1795) остання втратила всю Правобережну Україну й Волинь.

Наслідком російсько-турецьких війн в 1768-1774 та 1787-1792 рр. північне Причорномор’я до Дністра, а також Кримський півострів опинилися у складі Російської імперії.

Безлюдні простори Новоросії, Таврії були заселені сербськими, болгарськими, грецькими біженцями, колоністами з німецьких країн, переселилися

євреї, італійці, угорці, молдавани, авантюристи із всього світу. Найбільше переселенців було із центральних губерній Росії, а також українці.

Зараз російськомовні нащадки “вавилонського стовпотворіння” на Дикому полі та в прилеглих до нього районах мешкають в областях Одеській, Миколаївській, Херсонській, Кіровоградській, Дніпропетровській, на значній території Запорізької, Донецької, Луганської областей та в Криму.

Таким чином, вся причорноморська та приазовська смуга земель сучасної України, включаючи Крим, є територією не моноетнічної (української), а заселеною багатонаціональним людом як наслідок колонізації вільних земель. Мова спілкування цього співтовариства – російська, з місцевими варіаціями українських слів й різних екзотичних запозичень.

Олександр I відвоював у австрійських Габсбургів в 1809 році частину Тарнопольщини (зараз Тернопільська область).

Після війни з турками у Валахії й за Дунаєм згідно Бухарестського мирного договору 1812р. майбутній переможець Наполеона заволодів Північною Буковиною. З 1918р. вона трохи більше як на два десятиліття відійде до Румунії.

Та ж доля і на той же час спіткає Південну Бессарабію (південно-західна частина Одеської області з Ізмаїлом) – це приз Олександра II (1855-1881) у війні з Туреччиною (1877-1878рр.).

Всі ці історичні події сприяли виникненню унікального етнічного сплаву, який інколи називають “слобожанським субетносом”.

Краще всього йому дав характеристику Микола Гоголь в своєму знаменитому листі 1884 року: *“Какая у меня душа-хохляцкая или русская-сам не знаю. Знаю только то, что никак бы не дал преимущества ни малороссиянину перед русским, ни русскому перед малороссиянином. Обе природы слишком щедро обдарены Богом, и, как нарочно, каждая из них порознь заключает в себе то, чего нет в другой, - явный знак, что они должны пополнять одна другую. Для этого самые истории их прошедшего быта даны им непохожие одна на другую, дабы порознь воспитались различные силы их характеров, чтобы потом, слившись воедино, составит собой нечто совершеннейшее в человечестве... Русский и малороссиянин - это души близнецов, пополняющие одна другую, родные и одинаково сильные”*.

4. Історія земель, які зараз входять до складу України, мають своєрідне забарвлення. Викликана вона різними причинами.

Перша – в кордонах УРСР опиняється не тільки “україномовне” населення, але й приєднанні сусідні регіони інших національностей колишньої імперії. Друга – нові громадяни, які опинилися у складі України, записуються українцями. Їх етнічне походження ігнорується.

5. Доля України в складі СРСР.

Ульянов-Ленін (1917-1924) у будівництві загальної української будівлі перевершив батьків Центральної Ради й Петлюру, з їх мрією про незалежну Україну у складі п'яти губерній – Київської, Подольської, Волинської, Полтавської і Чернігівської. За вимогою Леніна до складу УРСР увійшли Донецько-Криворізька республіка (яка виникла під час Громадянської війни і яка була ліквідована Москвою) у складі Харківської та Єкатеринославської

губернії, включаючи Донецький вугільний басейн та промислові райони колишньої області Війська Донського – “для укріплення робітничого класу”, бо вважалося, що Україна-селянська держава.

До Радянської України відійшли Херсонська губернія і північ Таврії. Тобто вся Новоросія – змішане населення, але в основному російськомовне. А це майже третина території України 1991 року!

“Батько народів” Сталін (1924-1953) у 1939 році приєднав до УРСР Волинь (Волинська і Рівненська обл.) та Галичина (Львівська, Івано-Франківська і Тернопільська області). Але тільки трохи більше половини мешканців Червоної Русі (частина Русі, яка знаходиться на Заході сучасної України і на сході Польщі) вважали себе українцями. Всі інші вважали себе “русинами”.

Через рік теж сталося з Північною Буковиною та Південною Бессарабією. Згідно указу Сталіна у 1945-1947 рр. західні міста України були позбавлені від місцевих мешканців – поляків.

Другу по чисельності частину корінних жителів – євреїв – раніше знищив Гітлер разом із героями ОУН-УПА.

Збирання українських земель завершив Хрущов (1953-1964). З його рук рідна йому Україна отримала Крим. Ця область РСФСР, майже вся російськомовна, була передана до складу братній республіці.

6. Таким чином, як наслідок всіх цих дій, виникла суверенна держава Україна – 604 тис. кв. км – найбільш велика по площі держава Європи.

В наш час письменник Олесь Бузина писав: “Как бы там ни было, но Крым стал последним территориальным приобретением Украины. И ведь что удивительно! Проиграв все войны в начале XXв. как независимое государство, Украина как советская республика “приросла” такими землями, о которых батько Грушевский и Центральная Рада даже и не мечтали! И после этого кто-то еще будет утверждать, что не большевики создали Украину?”

За це будівельники єдиної України заслуговують доброї пам’яті тих, хто зараз користується плодами їх зусиль.

politiko.ua/blogpost52353

С.Волинець

Соборність України - основа державності!

Поняття “соборність” з’явилося у нашому науковому й політичному лексиконі порівняно недавно. Насамперед, слід підкреслити, що соборність не є явищем лише суто українським. Це загальна, органічна ознака будь-якої нації, – неодмінна умова її розвитку й процвітання. Вона означає, по-перше, об’єднання в одне державне ціле всіх земель, які заселяє конкретна нація на суцільній території. Це – один з найзаповітніших ідеалів багатьох народів світу. По-друге, соборність не обмежується лише ідеєю збирання етнічних земель у рамках національної держави, а передбачає також духовну консолідацію всього населення країни, єдність усіх її громадян, незалежно від їхньої національності.

Нарешті, соборність невіддільна від досягнення реальної державності, забезпечення справжнього суверенітету і незалежності народу, побудови процвітаючої демократичної національної держави.

Для українського народу, віками позбавленого своєї власної державності та розірваного на частини між сусідніми країнами, дана проблема завжди була особливо болючою і неймовірно складною. Соборність для України – це єдність багатоманітності, об'єднання навколо спільного стрижня, яким є українська державність, українська ідентичність.

Ідея єдності українських земель – соборності України – сягає у глибину віків та бере свій початок від об'єднання давньоруських земель навколо князівського престолу в Києві, а її філософське коріння сягає часів Візантії. Протягом віків практичним втіленням ідеї соборності займалися українські гетьмани Богдан Хмельницький, Іван Мазепа, Петро Дорошенко, Пилип Орлик. У XVIII - початку XX ст., коли українські землі були поділені між сусідніми державами: Польщею, Росією, Румунією, Австро-Угорщиною, ця ідея знайшла своє відображення у працях кращих вітчизняних мислителів, оскільки для боротьби за свої національні інтереси Україні була вкрай важливою територіальна єдність.

В результаті ухвалення III Універсалу Української Центральної Ради 7 листопада 1917 р. була проголошена Українська Народна Республіка, до складу якої увійшло 9 українських губерній. Восени 1918 року після перемоги буржуазно-демократичної революції в Австро-Угорщині, на уламках монархії утворилися незалежні буржуазні держави: Австрія, Угорщина, Польща, Чехословаччина, Югославія, а також (як наслідок збройного повстання 1 листопада 1918 року у Львові та інших містах цього краю) Західноукраїнська Народна Республіка. Під впливом цих подій в жовтні 1918 р. у Львові представники західноукраїнських політичних партій створили Українську Національну Раду, а 1 листопада того ж року було проголошено утворення Західноукраїнської Народної Республіки. Відтоді між урядами УНР і ЗУНР велися переговори про втілення ідеї соборності. 1 грудня 1918 р. у Фастові був підписаний “Передвступний договір” про об'єднання УНР і ЗУНР, у якому було заявлено про непохитний намір в найкоротший строк створити єдину державу. 3 січня 1919 року Національна Рада УНР у місті Станіславі (Івано-Франківськ) схвалила закон про об'єднання Західноукраїнської Народної Республіки з Наддніпрянською Українською Народною Республікою в Народну Республіку.

Проголошення злуки було призначено на 12:00 годину *22 січня 1919 року*, тобто першу річницю проголошення четвертого універсалу про повну незалежність України.

22 січня було проголошено всенародним і державним святом. Київ був прикрашений національними синьо-жовтими прапорами, гербами. О 9:00 годині ранку в усіх церквах відправляли богослужіння.

Акт Злуки був глибоко детермінований історично і спирався на споконвічну мрію українського народу про незалежну, соборну національну державу. Він став могутнім виявом волі українців до етнічної й територіальної консолідації, свідченням їх самоідентифікації, становлення політичної нації. Вперше за 600 років він став реальним кроком до об'єднання українських земель, що вплинув на подальші національно-політичні процеси в Україні.

Об'єднавча акція 1919 року залишила глибинний слід в історичній пам'яті українського народу та сформувала підґрунтя для відродження незалежної соборної демократичної України, утвердження її національної ідеї.

Свято Дня Соборності встановлено в Україні "...враховуючи велике політичне та історичне значення об'єднання Української Народної Республіки і Західноукраїнської Народної Республіки для утворення єдиної (соборної) української держави..." згідно з Указом Президента України "Про День соборності України" від 21 січня 1999 року № 42/99.

День Соборності – це нагадування про те, що сила нашої держави – в єдності українських земель.

Сьогодні за запитанням щодо соборності України стоїть проблема того, наскільки в нашій країні створено передумови для національного єднання, насамперед – в контексті єднання регіонів, самовідчуття українських громадян як єдиної нації. Зараз, на дев'ятнадцятому році незалежності, можна говорити про те, що передумови для "націєтворення" створено, і передусім, тому, що подолано суперечності, які існували на зорі створення української держави, коли питання державності, питання становлення нації постійно підміняли питанням етнічним. Головне досягнення цього періоду у тому, що загрози зведення питання єдності нації до питання етнічної єдності були подолані. Зараз під нацією розуміють соціальну єдність, політичну єдність, єдність традицій і проєкцій розвитку, економічну та соціальну гомогенність суспільства.

Ми віримо, що територіальна цілісність України, скріплена кров'ю мільйонів незламних борців, навіки залишатиметься непорушною. Ми свідомі того, що лише в єдності дій та соборності душ можемо досягти величної мети – розбудови економічно й духовно багатой, вільної й демократичної України, забезпечення добробуту нинішніх і наступних поколінь українців. Ми переконані, що відзначення Дня Соборності, вшанування творців Акту Злуки – це не тільки суспільна потреба, а й моральний імператив берегти світлу пам'ять незліченних жертв, протягом віків принесених українським народом на вівтар незалежності, соборності, державності.

Розділ 2. ЧЕСНІ ТА ГІДНІ ВИБОРИ – ЗАПОРУКА СОБОРНОСТІ ТА ЄДНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Тема 1. Сучасні виклики виборчого процесу для демократичної України

До сучасних викликів виборчого процесу для демократичної України більшість вітчизняних експертів відносять:

- девальвацію культурних та інших суспільних цінностей, загострення протиріч у мовній, релігійній та інформаційній сферах, засилля низькопробного іноземного культурного та інформаційного простору;
- дискредитацію державної влади, включаючи інститути президентства, парламентаризму, уряду, системи місцевого самоврядування;
- корупцію, що посилює політичні кризові явища та призводить до практичної руйнації системи владних відношень.

Тому, важливим є усвідомлення того, що для розвитку демократії, як однієї з пріоритетних форм суспільного устрою, є не лише проголошення її основних чинників, а, найважливіше - формування у всіх членів суспільства **однакового рівня відповідальності** за прийняті політичні рішення.

А це можливо за умов активного і свідомого включення всіх членів суспільства до будь-якого політичного виборчого процесу. Адже цей процес у демократичних державах є неперервний. Сьогодні – це вибори до Верховної Ради України, завтра – до інших органів державної влади, від яких залежить добробут народу, захищеність його прав і свобод.

У зв'язку з цим, одним із першочергових завдань кафедри парламентаризму та політичного менеджменту Національної академії державного управління при Президенті України було створення **незаангажованого і ніким не оплаченого** Всеукраїнського громадського руху “За чесні та гідні вибори”, який об'єднав зусилля багатьох громадських організацій науковців, юристів, адвокатів, вітчизняних і міжнародних експертів галузі державного управління і визнав основні напрями його роботи.

Серед них - **моніторинг якості виборчого процесу в Україні з метою розвитку демократичних принципів нашої держави**. Адже, **якість** будь-якого процесу, у т.ч., виборчого, – це не лише якість поставленої мети - демократичність, прозорість (транспарентність), відкритість, чесність, а це і якість потенціалу її досягнення, який залежить від професіоналізму та готовності виборців та організаторів виборів, і якість результату виборів, коли більшість - задоволена, а меншість – погоджена.

Саме з таких наукових конструктивних підходів, а не емоційних і популістських, більшість учасників нашого круглого столу представляють результати різностороннього моніторингу виборчого процесу. Тим більше, що вперше в Україні саме на нашій кафедрі реально, а не декларативно, визнано такі сучасні принципи навчання як **інноваційність та експериментальність** - принципи впровадження позитивних результатів наукових досліджень у практику державного управління та принципи “навчання через досвід”.

Зокрема, відмітимо, що:

- **кожний викладач** нашої кафедри є не лише експертом у відповідній галузі вітчизняного парламентаризму і політичного менеджменту, а й громадський чи політичний діяч (5 викладачів – керівники державних органів влади, 2 – керівники всеукраїнських громадських організацій, 6 - члени всеукраїнського громадського руху “За чесні та гідні вибори”, 2 зареєстровані кандидатами у народні депутати, 1 – помічник народного депутата);

- **кожний слухач** кафедри – не лише оволодіває теорією парламентаризму в аудиторіях і на практичних заняттях в Апараті чи комітетах Верховної Ради України, а й здобуває під час навчання практичні навички роботи у громадських об’єднаннях, вітчизняних та міжнародних проектах з розвитку вітчизняного парламентаризму в сучасних умовах, здійснює незалежний моніторинг виборчого процесу для забезпечення захисту демократичних надбань держави (практично всі слухачі кафедри очної і заочної форм навчання за спеціальністю “Парламентаризм та парламентська діяльність” є учасниками Всеукраїнського руху “За чесні та гідні вибори”, 2 слухачі – зареєстровані кандидатами у народні депутати, 5 – є довіреними особами кандидатів у народні депутати, 8 – помічниками народних депутатів на громадських засадах, більшість – беруть участь у роботі виборчих комісій).

Готуючись до круглого столу більшість слухачів здійснювали самостійний моніторинг виборчого процесу за різними інформаційними джерелами, доступними їм для системного аналізу. Це - сайти політичних партій, ЦВК, Верховної Ради України, Адміністрації Президента України, провідних політичних видань - газет “Урядовий кур’єр”, “День”, “Дзеркало тижня”, “Комерсант” тощо, сайти різних громадських об’єднань та політологів.

Важливим є те, що більшість слухачів зацікавились питаннями:

- гендерної рівності;
- транспарентності виборів;
- захисту результатів голосування;
- вивчення позитивного досвіду;
- юридичної відповідальності учасників виборчого процесу;
- активності виборців у виборчій кампанії та ін.

Ними винайдені цікаві факти:

- про те, що й **досі партії не дотримуються** принципів рівного представництва обох статей. При цьому, жінки присутні у списках усіх 22 політичних партій, які беруть участь у виборах у загальнодержавному багатомандатному окрузі; частка жінок у партійних списках становить **19,14%**, тобто 533 жінки серед 2785 кандидатів за партійними списками;

- про досвід країн Східної та Центральної Європи, у яких у **67% випадків** створено **незалежні від адміністративної вертикалі виборчі інституції**;

- про те, що більшість зареєстрованих кандидатів у народні депутати (більше 50%) – це громадяни **45-60-річного віку**, які мають радянський досвід державного управління, і лише до 5% - ті, кому до 25 років;

- про те, що 100% кандидатів **мають вищу освіту** і досвід роботи як у приватному, так і державному секторах;

- про те, що відповідно до ч.1 ст.157 Кримінального кодексу України перешкоджання вільному здійсненню громадянином виборчого права, **поєднані з підкупом** караються позбавленням волі на строк до двох років з позбавленням права обіймати певні посади на строк від одного до трьох років (вартість будь-яких послуг виборцям не може перевищувати **3% мінімального розміру зарплати (36,7 грн.)**);

- про те, що ще **не визначилися** зі своїм політичним вибором по різних оцінках експертів **25-35% виборців**; саме на них будуть працювати різні політичні технології;

- про те, що в країнах із розвинутою демократією, таких як США, Великій Британія, Канада, Франція, Австралія та ін.. діє мажоритарна виборча система; у країнах Західної Європи, Південної Америки та багатьох інших – пропорційна; в Україні – у цьому році – змішана, але майже 50% громадян не розуміють її сутності і не визначились у своїй поведінці на різних виборчих округах.

Ці та інші результати моніторингу свідчать:

- про **важливість підготовки** громадян до проведення демократичних виборів,

- про **недопустимість** маніпулювання їхньою свідомістю,

- а також про розуміння того, що **упереджена оцінка** майбутніх виборів як нелегітимних не є проявом демократії, а є певною загрозою і викликом для державотворення в Україні,

- про те, що **сучасними викликами виборчого процесу для демократичної України є** недопустимість порушення всіма учасниками виборів – **владою, опозицією і народом** - основних демократичних принципів, що забезпечують функціонування сучасного цивілізованого суспільства.

Кожний освічений громадянин має розуміти суттєву відмінність **між моніторингом та контролем** як двома функціями державного управління, яка полягає в тому, що внаслідок моніторингу не приймаються управлінські рішення, а здійснюється лише аналіз ситуації і розробляються пропозиції щодо усунення виявлених недоліків.

Тому ми сподіваємось, що внаслідок обговорених проблем, які висвітлені у порядку денному круглого столу, важливим буде прийняття резолюції – звернення до багатьох наукових і громадських інституцій, для яких важливим є **підвищення рівнів** :

- культури проведення політичних дискусій;

- відповідальності виборців та організаторів виборчого процесу за якість використаного потенціалу та отриманого результату;

- використання інформаційних ресурсів для захисту прав виборців і кандидатів у народні депутати;

- знань і вмінь з основ парламентаризму і політичного менеджменту.

Важливими в обговоренні на круглому столі будуть питання:

- забезпечення якості виборчого процесу в Україні у вимірах сучасності і демократії;

- сутності та специфіки, проблем та перспектив застосування у сучасних умовах розвитку держави технологій моніторингу виборчого процесу;

- формування нової еліти нації - не від олігархів та закордонних “гравців”, а від вітчизняних студентських, наукових, професійних та громадських товариств й організацій, яким довіряє українське суспільство.

Ми сподіваємось, **що учасники круглого столу:**

- **сприятимуть** системному застосуванню подальших моніторингових процедур для визначення відповідності виборчого процесу в Україні таким демократичним принципам, як **загальне, рівне та пряме виборче право; вільні вибори та таємне волевиявлення;**

- **спрямують** власні дослідження і спостереження на вивчення прогресивних моделей та технологій вдосконалення виборчого процесу та формування нової політичної еліти для України з числа талановитої і свідомої молоді;

- **братимуть** активну участь у проведенні інформаційно-роз’яснювальної роботи серед суб’єктів виборчого процесу щодо недопущення ними порушень демократичних принципів розвитку нашої держави.

Упевнені в тому, що :

- упереджена оцінка майбутніх виборів як нелегітимних розуміється не як прояв демократії, а як певна загроза і виклик для державотворення в Україні;

- влада, опозиція, позапартійні мажоритарні кандидати у народні депутати України **однаково відповідальні** за недопущення порушень виборчого законодавства, **а саме:**

- **влада має** забезпечити чесні вибори, рівні умови для вільного волевиявлення усіх громадян України та захистити свідомість виборців від “чорних технологій”, посилити відповідальність за маніпулювання на виборах;

- **громадяни** зобов’язані проголосувати відповідально і свідомо, відповідно до голосу совісті і власної гідності;

- **кандидати у народні депутати мають** продемонструвати бажання та вміння працювати заради України та її громадян, усвідомлюючи свою гідність як моральну цінність;

- **переможена сторона**, для якої це іспит на європейськість, тобто перевірка на здатність прийняти поразку заради того, щоб держава не починала все спочатку в черговий раз, а мала можливість рухатися у визначених стратегічних напрямках. Це вияв гідності переможеної сторони.

Ми усвідомлюємо, що нинішні вибори до Верховної Ради України – **це іспит на державотворення, громадянську та державницьку зрілість, українськість, гуманність, а найголовніше – право мати свою суверенну державу.**

Важливу роль у цьому процесі відіграє і кожний із нас. Тому, вважаємо, що корисним буде **створення** “Клубу майбутнього державотворця”; фахового електронного журналу та проведення тестування новообраних народних депутатів на відповідність знань з основ європейських стандартів, історії вітчизняного та зарубіжного парламентаризму, Регламенту, Бюджетної резолюції, написання законопроектів.

Ми впевнені, що Україна спроможна і гідна на чесні вибори і що це залежить від кожного з нас!

Список використаних джерел

1. <http://portal.rada.gov.ua/>
2. <http://lb.ua>
3. dfact.net
4. <http://zib.com.ua>
5. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0082359-12>
6. http://24tv.ua/news/showTagNews.do?D%D1%96lnicja_1&tagId=2825&startRow=15
7. www.polittech.org
8. www.uralovleaks.su
9. Закон України “Про вибори народних депутатів”.
10. Закон України “Про Центральну виборчу комісію”.
11. Закон України “Про особливості забезпечення відкритості, прозорості та демократичності виборів народних депутатів України”.
12. Постанова Центральної виборчої комісії від 17 травня 2012 року № 85 “Про Порядок передачі виборчим комісіям виборчих бюлетенів з виборів народних депутатів України”.
13. Постанова Центральної виборчої комісії від 23.10.2010 N 477 “ Про Роз’яснення щодо порядку транспортування виборчих документів до територіальних виборчих комісій з виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів”.
14. Парламентаризм та парламентська діяльність: словник-довідник / уклад.: М.М.Газізов, В.А.Гошовська, В.М.Гурієвська та ін.; за заг ред.. д.політ. н., проф. В.А.Гошовської. – К.: НАДУ, 2010. – 352 с.

Тема 2. Про спільну відповідальність влади, опозиції, інших суб’єктів виборчого процесу за визнання виборів легітимними

Чи можливо досягти спільної відповідальності суб’єктів виборчого процесу за визнання виборів легітимними?

Так, можливо, якщо формувати свідоме ставлення кожного учасника цього процесу до своїх обов’язків.

Проте, нами з’ясовано, що виборці - громадяни України не достатньо знають Конституцію України та не достатньо розуміють виборче законодавство, а саме :

- адміністрування виборів - кадрове, матеріальне, інформаційне, фінансове забезпечення;
- основні завдання передвиборчої кампанії - формування партійних списків та списків кандидатів від мажоритарних округів; формування територіальних, окружних та дільничних виборчих комісій;
- правила та терміни реєстрації кандидатів;
- роботу із списками виборців;
- правила перевезення бюлетенів та протоколів виборів тощо.

Ці факти підтвердила група науковців - членів громадської організації “Академія педагогічних наук”, які провели чергове опитування серед чинних державних службовців.

Перше запитання - “Чи всі благодійні фонди можуть фінансувати виборчу кампанію кандидата у народні депутати?” Майже 100% респондентів відповіли – “так”. Це свідчить про те, що вони не знають, що насправді – тільки ті, які направили свої кошти через офіційний виборчий фонд і таким чином офіційно зареєструвалися. Механізм передавання коштів за таких умов є прозорим. Зрозумілими є і джерела їх надходження. Такий механізм фінансування виборчої кампанії є правильним. Він пояснює: чому “великі партії” мають більше фінансування, ніж малі чи нові.

Друге запитання - “Чи погоджуєтесь Ви з тим, що лібералізація процедури висунення кандидатів на посади в ОВК призведе до несправедливих наслідків?”. Більшість респондентів (89%) відповіла – “так”, а насправді це не так, адже член ОВК несе не адміністративну, а кримінальну відповідальність за свої дії і тому не повинно бути ніяких негативних наслідків.

Члени ОВК, як і члени ТВК - це насправді звичайні громадяни - наші сусіди, друзі, колеги по роботі і вони мають знати про свою відповідальність перед законом і про міру покарання. На жаль, більшість із них сподіваються лише заробити гроші у день голосування і не усвідомлюють сповна всю відповідальність за можливі порушення закону про вибори.

Висновок простий: виборче законодавство складне, в ньому є багато нюансів, і тому воно не зрозуміло кожному виборцю, усвідомлюється більшістю виборців лише частково. А саме, 100% респондентів знають, що їм робити у день голосування, але про те, що вони мають робити на інших етапах виборчого процесу – знають лише деякі, зокрема:

26,5% - знають, що потрібно переконатись завчасно про наявність свого прізвища у списках виборців;

17,3% - про те, коли і де на їхній території проходять зустрічі із кандидатами у народні депутати;

2,1% - знають, як себе поводити, коли бачать порушення закону – проходити і робити вигляд, що нічого не помічаєш (за принципом : моя хата з краю), чи оформляти протокол і заяву до місцевих органів державної влади, ТВК, ОВК, ЦВК, міліції, і при необхідності – в суд.

Чи сприяє моніторинг якості виборчого процесу, здійснюваний незалежними експертами, розвитку парламентаризму та державотворення в Україні?

Так, сприяє.

Чому? Адже, скептично налаштовані, громадяни стверджують, що в Україні:

- частково втрачено демократичні засади при переході до президентсько-парламентської форми правління;

- основні гілки влади – законодавча, виконавча та судова - слабо розмежовані;

- громадянське суспільство не сформовано.

Ці складові є основним підґрунтям парламентаризму як форми взаємодії громадянського суспільства та держави, яка ґрунтується на визнанні провідної ролі парламенту.

У різних країнах вони розвинуті неоднаково.

Зокрема, у багатьох демократичних країнах світу існує також президентсько-парламентська форма правління, але це аж ніяк не впливає на гармонійне функціонування основних гілок влади та громадянського суспільства. У таких країнах керівні політики, приймаючи присягу перед своїм народом, дотримуються її основ та постійно звітують про результати своєї діяльності; громадяни – виступають активними учасниками політичних, державних та суспільних процесів.

У країнах з розвинутою демократією громадяни добре знають, що їх виборчий голос немає ціни і тому його не можна “продавати” чи “купувати”. Саме в ньому, у виборчому голосі, криється фундамент народовладдя.

Системні зустрічі громадян у різних громадських об’єднаннях надають можливість своєчасно їх інформувати про результати різних моніторингових досліджень, акцентувати їх увагу на можливих порушеннях і їх своєчасному усуненні. Це сприяє розвитку їх політичної грамотності і надає можливість робити власні узагальнення та висновки

Незалежний моніторинг якості виборчого процесу, який постійно здійснюється у провідних країнах світу, для України є досить новим явищем. І тому, важливим є створення на терені різноманітних заангажованих і проплачених моніторингів і досліджень різними інвесторами (як вітчизняними, так і зарубіжними) створення постійно діючих локальних, науково - обґрунтованих моніторингових досліджень на прикладі тих, які здійснюються активістами Всеукраїнського руху “За чесні та гідні вибори”.

Так,

- цікавими є результати моніторингу 88-го виборчого округу (м. Коломия, Івано-Франківська обл.): для участі в парламентських виборах зареєстровано 1456 кандидатів за партійними списками та 2204 учасники виборів в одномандатних округах. Серед останніх 1322 кандидатів запропоновано партіями та 882 – самовисуванці. Тобто, кожний третій кандидат – само висуванець;

- цікавим є аналіз передвиборчих програм двох провідних політичних партій за критеріями: а) відповідності до Конституційних вимог, б) вимог громадян, в) порушення Конституції України, г) системи контролю, д) пустих гасел. Обидві програми відображають всі ці критерії майже в однаковій мірі;

- аналіз списків партій дозволяє стверджувати, що серед зареєстрованих ЦВК кандидатів у народні депутати частка жінок становить 19,78%, за мажоритарними округами - 16%. Це не відповідає заявленим вимогам суспільства і політичних партій, але це вище у 2-3 рази ніж у нинішній Верховній Раді (7,6%).

Цікавим є також і той факт, що в Україні для більшості громадян (58,1%), особистість лідера має першочергове значення під час голосування за відповідну партію; для 17,8% - другорядне значення, для 14,3% - зовсім не має значення, згідно результатів моніторингу Центра Разумкова, Тобто, бренди партійних лідерів сьогодні залишаються ефективним інструментом впливу на виборця. А за теорією брендингу існує 3 моделі бренду-особи, які лежать в основі його іміджу - це:

1. Ситуативна модель. Життєва ситуація, в якій особа вже є авторитетом. Наприклад шестиразовий чемпіон світу з боксу В.Кличко, на сьогодні є лідером партії “УДАР”.

2. Рольова модель. Особа сприймається, як частина стереотипу, як провідник основної ідеї, що пропагується. Наприклад образ Ю.Тимошенко – “вічна опозиціонерка”, П. Симоненко – втілення ідеології комуністичного режиму, О.Тягнибок – боротьба за національну справедливість.

3. Поведінкова модель. В кожній людині перетинається безліч культур, обумовлених його походженням, вихованням, захопленнями, професією. На перший план виходять особисті якості лідера, а не ідеологія, чи попередньо здобутий імідж.

За даними журналу “Кореспондент”, М.Азаров, А.Яценюк і Н.Королевська віднесені до поведінкової моделі; О.Тягнибок і П.Симоненко – до рольової, В.Кличко – до ситуативної.

Що це може означати для їх результату? Покаже голосування.

Список використаних джерел

1. <http://tyzhden.ua/News/58370>
2. <http://opora.ua.org/articles/2428-politolog-tetjana-nikolajeva-lvybory-budut-vyznani-legitymnymy-za-bud-jakyh-obstavynr>
3. http://news.liga.net/themes/550686-vibori_v_verhovnyu_rady_2012.htm

Тема 3. Соціальний консенсус та соціальна злагода – результат взаємодії суб’єктів виборчого процесу

Сучасний етап функціонування Української держави все більше переконує у тому, що адміністративно-державне управління як особливий соціально-політичний інститут має зазнати неминучої, обов’язкової суттєвої модернізації для виконання державою основної функції у ХХІ ст. – функції суспільної координації.

По суті, нині йдеться про необхідність формування нової парадигми державного управління, успішність впровадження якої має безпосередньо екстраполюватися на удосконалення соціальних стандартів життя громадян і, як наслідок, на перспективи Української держави.

Соціальне партнерство передбачає відкритість та прозорість діяльності суб’єктів політичної діяльності та органів державної влади задля, по-перше, розширення меж поінформованості громадян; по-друге, готовності влади, в особі політика та чиновника, дослухатися до надаваного пересічними громадянами зворотного зв’язку.

Оскільки державне управління об’єктивує в собі ціннісно-орієнтований підхід в управлінні суспільними справами, воно й має піддаватися оцінюванню не лише з точки зору напрацьованих в державному управлінні прагматичних критеріїв ефективності, а й морально-етичних критеріїв, оскільки дотримання морально-етичних норм має стати важливою складовою оцінювання ефективності та результативності управлінської діяльності у сфері державного управління та політичної діяльності.

У зв'язку з цим, слушно зазначити, що, пов'язуючи соціальну ефективність державного управління з ефективністю/неефективністю функціонування механізму координації соціальних взаємодій суб'єктів політичної та державно-адміністративної діяльності, необхідно офіційно визнати, що неминуча актуалізація обов'язковості врахування низки важливих положень можлива лише за умови пріоритетності соціальної ефективності як мірила ефективності та результативності діяльності усіх суб'єктів виборчого процесу.

Саме тому вважаємо, що нині настав час ставити питання про офіційне запровадження Кодексу Поведінки суб'єктів виборчого процесу та Зобов'язання дотримання Кодексу Поведінки суб'єктів виборчого процесу.

Вважаємо, що Кодекс Поведінки суб'єктів виборчого процесу має стосуватися таких складових, як:

Повага суверенних прав і міжнародних норм з прав людини

Повага Законів України та виборчих органів

Збереження політичної неупередженості

Забезпечення професіоналізму та належної особистої поведінки

Разом з Кодексом Поведінки, необхідно вести мову про затвердження і Зобов'язання щодо його дотримання. Це важливо, оскільки кожний учасник виборчого процесу зобов'язаний:

• ознайомитися з текстом **Кодексу Поведінки**

• взяти на себе моральне зобов'язання неухильно дотримуватися його положень.

Офіційне запровадження Кодексу Поведінки суб'єктів виборчого процесу та Зобов'язання дотримання Кодексу Поведінки суб'єктів виборчого процесу є викликом сьогодення, оскільки без запровадження морально-етичних норм та відповідальності як основних підвалин подальшого розвитку та реального формування повноцінного соціального партнерства у форматі “держава – суб'єкти виборчого процесу - громадяни - виборці - суспільство” буде або взагалі неможливим, або може стати фіктивним прикриттям для зовсім інших за змістом та спрямуванням суспільних процесів. Це може призвести не лише до деморалізації суспільних відносин, а й, і це головне, до втрати довіри громадян до держави та її інститутів і, як результат, до остаточного підриву авторитету державної влади в українському суспільстві.

Список використаних джерел

1. Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности / П. Бергер, Т. Лукман. – М.: Медиум, 1995.
2. Валлерстайн И. Конец знакомого мира. Социология XXI века / И. Валлерстайн. – М.: Логос, 2003.
3. Гарфинкель Г. Исследования по этнометодологии / Г. Гарфинкель. – СПб: Питер, 2007.
4. Дарендорф Р. Тропы из утопии. Работы по теории и истории социологии / Р. Дарендорф. – М.: Праксис, 2002.
5. <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/44144.html>
6. <http://www.razumkov.org.ua/ukr/index.php>

Тема 4. Антикорупційні заходи в програмних документах кандидатів у Президенти України: конфлікт ідеологій

“Ніколи скільки не брешуть, як під час війни, після полювання і до виборів”

(Отто фон Бісмарк)

Корупція, особливо в умовах поглиблення соціально-політичної та фінансово-економічної кризи в державі, становить серйозну загрозу національній безпеці України. Вона стала одним із негативних чинників, який суттєво впливає на ефективність діяльності органів державної влади, підриває стабільність і систему правопорядку, захищеність прав, свобод і законних інтересів громадян.

Корупція має здатність легко й швидко пристосовуватися до змін у суспільстві та державі. Щоправда, на думку багатьох експертів, вітчизняна корупція має свої особливості, які відрізняють її від корупції в розвинених країнах світу. Українська модель корупції, насамперед, має загальнонаціональний системний характер і справляє визначальний вплив на національну політику, економіку та інші сфери суспільного життя. Висока вартість життя та низький рівень правової і політичної культури в Україні обумовлюють поширення корупції як соціального явища. Вона є найсуттєвішою причиною падіння рівня суспільної довіри до всіх інституцій державної влади.

До того ж, згідно з результатами дослідження корумпованості країн світу Міжнародної громадської організації з протидії корупції “Transparency International”, Україна опустилася з 134 в 2010 р. на 152 місце в 2011 р. (зі 183 країн світу). Наша держава набрала 2,3 бали з 10 можливих, посівши своє місце між Угандою і Центральнo-Африканською республікою, Республікою Конго, Кенією, Гвінеєю-Бісау. Доречі, 152 місце з Україною поділяв Таджикистан, який також має 2,3 бали. А у 2012 році Україна займає 146 місце з 176 країн разом з Сирією, Папуа-Новою Гвінеєю, Конго, Еритреєю. Показово, що це ще гірший показник ніж в Кенії, Пакистані, Нігерії та Росії і навіть за оцінкою “Transparency International” є “ганьбою для нації”.

Парадокс, але доводиться констатувати той факт, що не дивлячись на глобальність цієї проблеми, її загрозливі масштаби та шалену динаміку, до цього часу у жодній країні світу не винайдено єдиного універсального засобу (рецепту) для ефективної протидії цьому соціальному злу. Проте, як видається, українським можновладцям і не обов’язково відшукувати панацею. Адже, загальновідомо, якщо політики не можуть досягти помітних результатів у боротьбі з корупцією, то вони принаймні обіцяють громадянам (потенційним виборцям) здійснити нездійснене. Переконатись у вищезазначеному зовсім нескладно, достатньо переглянути передвиборчі програми президентських перегонів 2010 р.

На нашу думку, запропонований експрес-аналіз антикорупційних ініціатив кандидатів у Президенти України (в межах їх передвиборчих програм) дозволить уникнути типових помилок під час чергових неминучих виборів до вітчизняного парламенту. Водночас, варто пам’ятати вислів американського сатирика Віла Роджерса, що “після виборів і після одруження рідко отримуєш те чого бажав”.

Кандидати у Президенти України переконані чи принаймні намагаються переконати виборця, що корупцію можна подолати (знищити).

Коментуючи вищевикладене видається доцільним зазначити - тисячолітній досвід існування людства свідчить, що знищити корупцію, як і злочинність, неможливо в принципі, адже ці явища вічні, а тому існували, існують та існуватимуть до тих пір, доки є суспільство. Адже, по-суті саме державна влада спочатку породжує корупцію, а потім бореться з нею (чи імітує таку боротьбу).

Вказані неточності у формулюваннях положень більшості програмних документів кандидатів у Президенти України, на наш погляд, носять концептуальний характер, оскільки неправильна постановка цілі невідворотно призводить в подальшому до неможливості її виконання. Саме тому, видається доречним ставити більш коректні та досяжні завдання, наприклад, мінімізацію впливу корупції на суспільне життя, ефективність (оптимізацію) діяльності органів державної влади.

До речі, подібні помилки концептуального характеру зустрічаються не лише в програмних документах кандидатів у Президенти України, а й у чинному законодавстві, наприклад, у ст. 2 Закону України “Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю” передбачається, що “метою боротьби з організованою злочинністю наряду з встановленням контролю над нею, її локалізацією і нейтралізацією є її ліквідація”. Дане положення дублюється також у ст. 3 цього Закону, де визначені основні його завдання. Така постановка питання видається дуже сумнівною і нагадує відлуння комуністичних поглядів соціалістичної держави, яка намагалася оголосити війну злочинності в той час, коли миру з нею ніколи не існувало.

Аналіз передвиборчих програм кандидатів у Президенти України дає підстави для висновку про характерний для більшості популістичний радикалізм у підходах до вирішення проблеми корупції. На тлі зростаючого невдоволення Українського народу станом боротьби з корупцією переважна більшість кандидатів у Президенти України рішуче виступає за підсилення відповідальності за корупційні правопорушення. Окремі з них вважають за необхідне запровадити такі види покарання як довічне позбавлення волі, або ж навіть смертну кару.

Пропонуючи посилити кримінальну відповідальність за корупційні діяння шляхом встановлення за них довічного позбавлення волі, кандидати очевидно мали на увазі кримінальне покарання. Натомість, експерти з правових питань неодноразово наголошують на тому, що покарання у виді довічного позбавлення волі може і надалі повинно призначатися лише у виняткових випадках - за злочини, пов'язані з умисним протиправним заподіянням смерті іншій людині за обтяжуючих обставин. Інші ж підходи, без врахування суспільної небезпечності вчиненого, є юридично необґрунтованими і з великою долею вірогідності призведуть до негативних наслідків: нівелювання диференціації кримінальної відповідальності, та безпідставної зрівнялівки суспільно-важливих цінностей, охоронюваних законом про кримінальну відповідальність. Тому, цілком можна погодитись з відомим російським класиком Володимиром Короленко, який влучно зазначив: “Нема нічого помилковішого, ніж думка про те, що страдами можна регулювати ціни або відучити від хабарництва”.

Поряд з популістичним радикалізмом у підходах до вирішення проблеми корупції тексти програмних документів свідчать про те, що деякі з кандидатів помилково ототожнюють поняття “кримінальна відповідальність” та “покарання за злочин”. Тому видається доцільним зазначити, що у вузькому, спеціально правовому значенні кримінальна відповідальність тлумачиться як ретроспективна, тобто як відповідна реакція держави на вчинене в минулому правопорушення. З іншого боку кримінальна відповідальність являє собою обов’язок особи, яка порушила кримінально правову заборону і вчинила злочин, зазнати осуду з боку держави і суспільства. Нажаль, доводиться констатувати, що переважна більшість кандидатів розглядають кримінальну відповідальність лише як обов’язок особи понести покарання за вчинене.

Висновки:

1. Нинішня антикорупційна діяльність Української держави не адекватна сучасному стану корупції. Вона зводиться до маніпулювання змінами в законодавстві (що має вигляд його вдосконалення) й хаотичних дій з “вдосконалення” інституцій кримінальної юстиції (правоохоронних органів). Вже досить тривалий досвід такої протидії в Україні свідчить про її малу результативність. Аналіз практики протидії корупції в Україні показує, що вона не заснована на адекватних уявленнях про причини та ключові проблеми поширення корупції

2. Стратегічним напрямом боротьби з корупцією має бути попередження корупційних проявів. Характер профілактичних заходів обумовлюється глибиною з’ясування соціальних передумов корупції, причин та умов корупційних діянь. Одне із основних завдань, які постають у цьому зв’язку, - зробити корупцію справою ризикованою і не вигідною.

3. Ознайомившись з передвиборними програмами кандидатів на найвищий державний пост у 2010 р., зайвий раз переконуєшся, що переважна більшість з них пропонують правильні (при цьому майже однакові) шляхи подолання складної проблеми корупції. Проте, далеко не кожний з кандидатів має моральне право говорити про це, через власну ганебну дискредитацію у різний час.

Список використаних джерел

1. Національна антикорупційна стратегія на 2011-2015 роки: схвал. Указом Президента України від 21 жовтня 2011 року № 1001/2011 // Урядовий кур’єр. – 2011. – 27 жовтня. - №199

2. Колпаов В.К. Делікатний феномен в адміністративному праві України: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. Доктора юр. наук: спец 12.00.07 “Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право”. – К. – 2005. – 37 с.

3. Політичний енциклопедичний словник / упоряд. В.П. Горбатенко; за ред. Ю.С. Шемшученка, В.Д. Бабкія, В.П. Горбатенка. – 2-ге вид., доповн. і переробл. – К.: Генеза, 2004. – 736

4. Юридична енциклопедія. Т. 4. Н-П / гол. редкол. Ю.С. Шемшученко. – К.: Укр. Енцикл., 2002. – 720с.

5. http://desn.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1231%3A2012-05-15-06-56-22&catid=353%3A2012-03-22-14-34-14&Itemid=3439&lang=ua

6. <http://www.minjust.gov.ua/0/36118>

Тема 5. Чесні вибори – виклик сьогодення

Проблема виборів ніколи не втрачає своєї актуальності, оскільки світова спільнота постійно перебуває в процесі виборів на міському, державному, світовому рівні. Тому в переддень виборів до Верховної Ради України вважаємо за доцільне зупинитися детальніше на таких питаннях, як міжнародні стандарти виборів та наслідки нечесних виборів 2012 р. як загрози для України.

1. Міжнародні стандарти виборів – загальноприйняті вимоги, закріплені міжнародними угодами або встановлені міжнародними організаціями, що визначають принципи та оптимальні форми провадження виборчих процедур з метою якнайповнішої реалізації виборчих прав громадян.

У врегулюванні виборчих процесів – два рельєфних періоди:

1) 50–60-ті рр. XX ст.: з падінням колоніальної системи виникла потреба встановити для новоутворених держав зі слабкими демократичними традиціями і слабкою політичною культурою населення своєрідний “мінімум” правоздатності особи і громадянина в управлінні державою;

2) 90-ті рр. XX ст. – з розпадом Радянського Союзу поява посттоталітарних рецидивів – централізація і концентрація влади в руках олігархічних кланів і, як наслідок, використання останніми виборчих процедур у власних інтересах.

Першим документом, який закладав основи міжнародного виборчого права, була Загальна декларація прав людини (прийнята 10 грудня 1949 р.). Ст. 21 Декларації: “воля народу повинна бути основою влади уряду; ця воля повинна виявлятися у періодичних і нефальсифікованих виборах, які повинні проводитися при загальному і рівному виборчому праві шляхом таємного голосування або ж через інші рівнозначні форми, що забезпечують свободу голосування”. Декларація містила такі виборчі стандарти: 1) періодичність виборів; 2) загальне й рівне виборче право; 3) рекомендація таємного голосування як найоптимальнішої (але не абсолютної) форми реалізації виборчого права.

7 березня 1966 р. Генеральна Асамблея ООН прийняла Міжнародну конвенцію про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (ратифікована Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 21 січня 1969 р.). Ст. 5 Конвенції: країни-підписанти зобов’язалися заборонити й ліквідувати расову дискримінацію при реалізації політичних прав, у т.ч. права брати участь у виборах – “голосувати і виставляти свою кандидатуру – на основі загального і рівного виборчого права, права брати участь в управлінні країною, так само як і в керівництві державними справами на будь-якому рівні, а також права рівного доступу до державної служби”.

16 грудня 1966 р. Генеральна Асамблея ООН прийняла Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (ратифікований Указом Президії Верховної Ради Української РСР №2148-VIII від 19 жовтня 1973 р.). Цей пакт не лише окреслив міжнародно-правове розуміння громадянських і політичних прав, встановив їх перелік, а й запропонував Факультативним протоколом (Україна приєдналася до Факультативного протоколу відповідно до Постанови Верховної Ради Української РСР від 25 грудня 1990 р. N582-XII) механізм

контролю за їх дотриманням у країнах-підписантах: Комітет з прав людини ООН отримував повноваження приймати від окремих осіб письмові повідомлення про порушення прав; далі за визначених умов Комітет мав доводити повідомлення до відомих держав-учасниць, які порушують визначені пактом права. Останні, у свою чергу, протягом шести місяців мали подати Комітету письмові пояснення чи заяви з даного питання. Ст. 25 визначала, що кожен громадянин повинен мати без будь-якої дискримінації... і без необґрунтованих обмежень право і можливість: а) брати участь у веденні державних справ як безпосередньо, так і через вільно вибраних представників; б) голосувати і бути вибраним на дійсних періодичних виборах, що відбуваються на основі загального рівного виборчого права при таємному голосуванні і що забезпечують вільне волевиявлення виборців". Положення ст. 25 Пакту, фактично, повторювали норми, закладені Загальною декларацією прав людини і Конвенцією про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, щоправда, розширюючи коло антидискримінаційних характеристик.

Наступним етапом формалізації міжнародних виборчих стандартів став *Документ Копенгагенської наради конференції з людського виміру НБСЄ*, учасники якого віднесли вільні вибори до "числа елементів справедливості, що істотно необхідні для повного вираження гідності, властивої людській особистості, і рівних і невід'ємних прав усіх людей", а волевиявлення людей на вільних, чесних, періодичних і непідроблених виборах є основою легітимності влади. Документ Копенгагенської наради повторював засвідчені вищезгаданими міжнародними актами загальні вимоги до інституту виборів. Згідно з актом, вибори мали проводитися "через розумні проміжки часу шляхом таємного голосування чи рівноцінної процедури вільного голосування в умовах, що забезпечують на практиці вільне вираження думки виборцями при виборі своїх представників". Розділ 7 Документа Копенгагенської наради визначив такі умови виборів, за яких їх можна вважати підставою для формування легітимної державної влади, "основою влади уряду". Копенгагенська нарада вперше у виборчій практиці задекларувала запровадження у практику виборчих процесів конкретних держав інституту іноземних і національних спостерігачів. Документ не визначає умов функціонування спостерігачів, їх статусу – повноважень, відносин з органами державної влади, правову силу висновків міжнародних і національних спостерігачів, вказуючи лише, що держави-підписанти Документа Копенгагенської наради "запрошують спостерігачів від будь-яких інших держав-учасниць НБСЄ та будь-яких відповідних приватних установ та організацій, які цього забажають, спостерігати за ходом їхніх національних виборів в обсязі, що допускається законом".

У Парижі 26 березня 1994 р. на 154-й сесії Ради Міжпарламентського союзу було прийнято *"Декларацію про критерії вільних і чесних виборів"*, за яку проголосувало 112 країн. Ця Декларація деталізує критерії і принципи вільних виборів, урегульовуючи права і правила поведінки у виборчому процесі таких його суб'єктів: особи, кандидата та партій, держави, права та обов'язки кандидата і партії, права та відповідальність держав.

Досить абстрактна норма ст. 25 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, яка повторювала положення Загальної декларації прав людини, була розшифрована Комітетом ООН з прав людини у 1996 р. ***Загальний коментар Комітету ООН з прав людини до ст. 25 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права на сьогодні є одним з основних джерел міжнародного права у визначенні виборчих стандартів.*** Основна увага Коментарію Кабінету ООН (оскільки предметом регулювання Пакту були громадянські і політичні права осіб) приділяється трактуванню передбачених пактом особистих виборчих прав громадян.

8 квітня 2003 р. на 835-й зустрічі *Комітет Міністрів Ради Європи прийняв Рекомендації про загальні правила проти корупції у фінансуванні політичних партій і виборчих кампаній.* Дані Рекомендації встановлюють загальні умови фінансового забезпечення виборчої кампанії та суб'єктів виборчого процесу. Об'єктами фінансування визначаються політичні партії і кандидати на виборах. Суб'єктами фінансування можуть виступати: 1) державна й інша публічна влада; 2) приватні особи; 3) юридичні особи; 4) іноземні донори. Зовнішнє (непартійне) фінансування партій відбувається через пожертви. Під пожертвою цей документ розуміє “будь-який свідомий акт дарування переваг економічним або іншим способом політичній партії”. Варто відзначити, що ст. 4 визначає можливість встановлення податкових відрахувань з пожертв політичних партій: “Фінансове законодавство може дозволяти податкові відрахування з пожертв політичними партіями. Такі податкові відрахування повинні бути обмежені”.

На сьогодні можна констатувати наявність обов'язкових для України міжнародних виборчих стандартів кількох рівнів:

- універсальному (міжнародному): найбільш виписаними є норми, що стосуються запобігання дискримінації виборця, встановлення рівних виборчих прав кожному суб'єктові виборчого процесу.

- регіональному (європейському),

- субрегіональному (СНД).

Міжнародні стандарти, прийняті у 90-х рр. XX ст., а також у 2003 р., відзначаються глибшим втручанням в інженерію виборчих процесів у національних державах, оскільки стосуються таких питань, як:

- а) *створення незалежних виборчих органів*, на які покладається обов'язок організації виборчого процесу, створення умов для справедливого ведення виборчої кампанії; еволюція в бік розвантаження державних органів від організації виборчого процесу і судів – від вирішення виборчих спорів, перекладаючи дані функції на незалежні виборчі органи;

- б) *чітке визначення прав і обов'язків суб'єктів виборчого процесу*, особливо модифікуючи функціональні обов'язки органів публічної влади від організаційно-розпорядницьких до регулятивних і забезпечувальних. Стосовно прав виборців міжнародні виборчі стандарти стійко дотримуються встановлення різної виборчої правоздатності громадян і негромадян. На субрегіональному рівні робляться спроби створення умов до волевиявлення громадян поза межами держав, у яких відбуваються вибори;

в) введення у практику виборчих процесів інституту міжнародних і національних спостерігачів. Щоправда, ні універсальні, ні регіональні міжнародні стандарти не встановлюють статусу останніх – суб'єктів запрошення, фінансування, умов діяльності, терміну спостережної діяльності;

г) надання рівного доступу до інформації та рівних можливостей у фінансуванні виборчої кампанії партій або кандидатів як одна з основних гарантій рівних можливостей у волевиявленні через виборчі процедури.

Змістове трактування виборчих принципів:

Ø *принцип загального виборчого права:* а) право кожного громадянина по досягненні встановленого віку обирати і бути обраним в органи державної влади, органи місцевого самоврядування, інші органи народного (національного) представництва, на виборні посади без будь-яких обмежень дискримінаційного характеру: за ознакою статі, мови, релігії чи віросповідання, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національної меншини чи етнічної групи, майнового стану чи іншої обставини; б) право громадянина на вільне волевиявлення (рівне з іншими громадянами держави) у випадку, якщо він проживає або перебуває в період проведення національних виборів за межами території своєї держави; г) право кожного громадянина на отримання інформації про включення його до списку виборців, на уточнення цієї інформації з метою забезпечення її повноти й достовірності, на оскарження у встановленому законодавством порядку відмови про включення його до списку виборців;

Ø *принцип рівного виборчого права:* а) право кожного громадянина мати один голос або кілька рівних з іншими громадянами голосів і здатність здійснити на рівній основі з іншими громадянами своє право голосувати, причому його голос має таку ж вагу, як і голос інших виборців; б) при проведенні голосування по одномандатних чи багатомандатних виборчих округах ці округи повинні утворюватися на рівній основі. Під “рівною основою” розуміється приблизна рівність одномандатних виборчих округів за кількістю виборців або приблизна рівність кількості виборців на один депутатський мандат у багатомандатних виборчих округах. Підставами для відхилення від середньої норми представництва можуть бути важкодоступний і віддалений характер місцевості, компактність проживання корінних малочисельних народів чи інших національних меншин і етнічних груп; в) право кожного виборця на рівний і безперешкодний доступ на виборчу дільницю, а також у приміщення для голосування для того, щоб реалізувати своє право на участь у вільному голосуванні; г) надання громадянину можливості реалізувати своє право на участь у голосуванні за допомогою організації дострокового голосування, голосування поза приміщенням для голосування або інших процедур голосування, що забезпечують створення максимальних зручностей для виборців; д) право кожного громадянина мати рівні можливості висунути свою кандидатуру на виборах; обмеження, пов'язані з особливостями участі у виборчій кампанії кандидатів, які балотуються на виборну посаду на новий термін, регулюються конституціями та законами; е) кандидати не вправі

використовувати переваги свого службового чи посадового положення або переваги своєї професії з метою свого обрання;

Ø принцип прямого виборчого права: а) громадяни голосують на виборах відповідно за кандидата чи список кандидатів або проти кандидата, кандидатів чи списку кандидатів безпосередньо або проти всіх кандидатів чи списку кандидатів; б) всі мандати в одній із палат національного законодавчого органу є об'єктом вільної змагальності кандидатів чи списків кандидатів у ході всенародних виборів;

Ø принцип таємного голосування - усунення контролю за волевиявленням виборців, забезпечення рівних умов для вільного вибору. Критерії даного принципу є неналежним чином виписані в документі, за винятком таких з них: а) право громадян на таємницю голосування не може бути жодним чином обмежене; б) застосування процедури таємного голосування (у тому числі виключення будь-якої можливості контролю чи спостереження за заповненням виборцем бюлетеня в місці таємного голосування);

Ø принцип періодичності і обов'язковості виборів: а) вибори є обов'язковими і проводяться в терміни, встановлені конституціями і законами; б) вибори мають проводитися з періодичністю, що встановлюється конституцією, законом; в) термін повноважень органів, що обираються, і виборних посадових осіб встановлюється конституцією і законами. Зміна терміну повноважень повинна встановлюватися в порядку, передбаченому конституцією, законами; г) не мають вживатися дії чи поширюватися заклики до здійснення дій, що спонукають чи мають своєю метою спонукання до зриву або відміни чи переносу терміну виборів, виконання виборчих дій і процедур, призначених відповідно до конституції, законами;

Ø принцип відкритості і гласності виборів: а) підготовка і проведення виборів здійснюється відкрито і гласно; б) обов'язковість офіційного опублікування або доведення до загального відома іншими способами (у порядку і в терміни, передбачені законами) рішень виборчих органів, органів державної влади й органів місцевого самоврядування, пов'язаних із призначенням, підготовкою і проведенням виборів, забезпеченням і захистом виборчих прав і свобод громадян. В іншому разі рішення, що зачіпають виборчі права, свободи й обов'язки громадянина, не можуть застосовуватись; в) офіційне опублікування центральним виборчим органом у терміни, встановлені національним законодавством про вибори, у своєму друкованому органі чи в інших засобах масової інформації про підсумки голосування, а також дані про всіх обраних осіб; г) забезпечення умов до здійснення громадського і міжнародного спостереження за виборами;

Ø принцип вільних виборів визначається як забезпечення "громадянам та іншим учасникам виборчого процесу можливості без жодного впливу, насильства, загрози застосування насильства чи іншого протиправного впливу зробити свій вибір щодо своєї участі чи неучасті у виборах у формах, що допускаються законом, і законними методами, не побоюючись покарання або впливу, у тому числі виходячи з підсумків голосування і результатів виборів", а також "забезпечення правових і інших гарантій щодо неухильного дотримання

реалізації принципу вільних виборів протягом усього виборчого процесу”. Складниками даного принципу є такі положення: а) участь громадянина у виборах є вільною і добровільною. Це значить, що ніхто не вправі примусити виборця брати чи не брати участі у виборах, голосувати за або проти того чи іншого кандидата (чи список кандидатів), а також ніхто не має права впливати на волевиявлення виборця; крім того, жоден інститут (у тому числі суд) не може примусити громадянина оголосити, як він голосував на виборах або як збирається голосувати; б) “жоден кандидат чи політична партія (коаліція), інше громадське об’єднання чи організація не повинні використовувати методи психічного, фізичного, релігійного примусу або заклики до насильства чи погрози застосування насильства, чи будь-яких інших форм примусу”;

Ø *принцип справжності виборів*. Його суть – у правовому забезпеченні свідомого вибору виборця – “дотримання принципу справжніх виборів повинне забезпечувати виявлення вільно вираженої волі народу і приведення до її здійснення безпосередньо”. Основними характеристиками справжніх виборів є: 1) реальний політичний плюралізм, ідеологічне різноманіття і багато-партійність, що здійснюються через функціонування політичних партій; 2) забезпечення вільного доступу виборців до інформації про кандидатів, списки кандидатів, політичні партії (коаліції) і про процес виборів; 3) забезпечення вільного доступу кандидатів, політичних партій (коаліцій) до ЗМІ і телекомунікацій; 4) визначення термінів виборів таким чином, щоб учасники виборчої боротьби змогли “розгорнути повноцінну передвиборну агітаційну кампанію”; 5) забезпечення рівних і справедливих умов для реєстрації кандидатів, списків кандидатів і політичних партій (коаліцій). Реєстраційні вимоги не можуть бути дискримінаційними; 6) можливість оскарження кандидатом чи політичною партією (коаліцією) результатів голосування в судах або інших законодавчо визначених органах;

Ø *принцип справедливості виборів*. Його суть – у створенні державами рівних умов для всіх учасників виборчого процесу. Даний принцип базується на таких положеннях проведення виборів: а) загальне і рівне виборче право; б) рівні можливості кожному кандидату чи кожній політичній партії (коаліції) для участі у виборчій кампанії, у тому числі доступу до засобів масової інформації і телекомунікацій; в) справедливе і гласне фінансування виборів, виборчої кампанії кандидатів, політичних партій (коаліцій); г) чесність при голосуванні і підрахунку голосів, повне й оперативне інформування про результати голосування з офіційним опублікуванням усіх підсумків виборів; д) організація виборчого процесу неупередженими виборчими органами, що працюють відкрито і гласно під діючим суспільним і міжнародним спостереженням; е) швидкий і ефективний розгляд судами й іншими уповноваженими на те законом органами скарг про порушення виборчих прав і свобод громадян, кандидатів, політичних партій (коаліцій) у часових рамках відповідних етапів виборчого процесу, забезпечення права громадянина на звернення до міжнародних судових органів за захистом і поновленням своїх виборчих прав і свобод у порядку, передбаченому нормами міжнародного права.

2. Наслідки нечесних виборів 2012 р. – загрози для України:

- *Політична сфера:*

- подальша депрофесіоналізація корпусу державних службовців
- зниження якості парламентської діяльності
- подальша олігархізація діяльності парламенту
- зростання рівня політичної корупції
- подальша втрата іміджу парламенту як законодавчого органу внаслідок посилення недовіри громадян до парламентарів
- трансформація партій в політико-олігархічні проекти без соціально спрямованих програм
- посилення застосування “брудних” технологій.

- *Сфера державного управління:*

- подальше злиття сфери державного управління та політико-олігархічного капіталу
- посилення вертикалізації влади.

- *Економічна сфера:*

- загострення економічної кризи
- включення грошового станка для покриття витрат на передвиборчу кампанію
- зниження економічної спроможності громадян
- зменшення соціально спрямованих програм
- зростання цін (сезонне та після виборів)
- подальше зубожіння пересічних громадян.

- *Духовна сфера:*

- подальше загострення соціальних хвороб та деструктивних процесів: соціальної аномії, внутрішнього вигорання, резигнації, ентропії, соціальної апатії та депресії, зниження емоційного здоров'я
- зростання недовіри громадян до держави та державних інститутів
- підвищення градусу соціальної напруженості.

Список використаних джерел

1. <http://www.pravda.com.ua/articles/2012/03/13/6960490/>
2. http://www.razumkov.org.ua/ukr/files/category_journal/NSD106_ukr_1.pdf

Тема 6. Створення інформаційної постійно діючої платформи для обговорення проблем виборчого процесу – один з напрямів інформаційної політики держави

Вибори до парламенту України за останнє десятиріччя не стали прозорим, чесним змаганням як кандидатів у депутати, так і політичних програм, цілей суспільного розвитку та засобів їх досягнення.

В основному – це конкуренція “брудних” технологій і маніпулювань свідомістю. А на жертovníк іміджу політичних сил кладуться практично всі ресурси і суспільні цінності. Існує попит на послуги різноманітних структур, які надають послуги з PR будь-яких відтінків та “білих” і “чорних” виборчих

технологій. В результаті – суспільство під час виборів стає заручником “брудних” політтехнологів-маніпуляторів, що експериментують на громадській свідомості. Якими ж будуть вибори 2012 року до парламенту України?

На нашу думку, мінімізувати запровадження “брудних” технологій та негативних наслідків психологічного впливу на електорат виборців (маніпулювання, дезінформування, дезорганізація, лобіювання), уникнення інформаційних воєн під час чергових виборчих перегонів можливо лише за умови взаємодії інформаційно-комунікаційних ресурсів в інформаційному просторі. При цьому зазначимо, що невисокий рівень інформаційно-комунікаційної політики не може забезпечити об’єктивність висвітлення виборчого процесу, тобто прозорості, відкритості виборів.

Органи виконавчої влади, місцевого самоврядування, кандидати в народні депутати України відповідно до Закону України “Про доступ до публічної інформації” зобов’язані здійснювати інформування виборців на всіх етапах виборчих перегонів. Це сприяє реалізації конституційних прав громадян на справедливі, чесні та прозорі вибори в Україні.

Наша Координаційна рада “Всеукраїнського громадського руху “За чесні та гідні вибори” за результатами циклу “круглих столів” (з січня по жовтень), які проходили під гаслом “За чесні та гідні вибори”, за участю міжнародних і вітчизняних експертів на наукових засадах здійснювала системний моніторинг відповідних етапів і процедур виборчого процесу парламентських виборів-2012 на відповідність ст. 71 Конституції України та європейським стандартам виборів.

Він полягав у громадському контролі:

за перебігом виборчої кампанії на всеукраїнському і регіональному рівнях, оцінці ситуації міжнародними спостерігачами;

за дотриманням принципів прав людини, розвитку гендерної рівності, соціальної справедливості у передвиборчих програмах;

за висуненням жінок політичними партіями на багатомандатних і мажоритарних округах;

надання професійної юридичної консультативної допомоги щодо прав виборців та виборчих порушень.

На слайді 1 зображено сайти, за допомогою яких здійснювався моніторинг виборчого процесу. Це аналіз офіційних державних сайтів та сайтів політичних партій і громадських організацій, матеріалів різноманітних засобів масової інформації, інформаційних ресурсів, партійних передвиборчих програм та програм кандидатів у народні депутати від мажоритарних округів, анкетування та опитування виборців.

Слайд 1. Сайти, на основі яких здійснюється моніторинг виборчого процесу

№ п/п	Адреса сайту	Назва сайту
11.	http://www.pravda.com.ua	Українська правда
22.	http://www.telekritika.ua/	Телекритика
33.	http://electioninfo.org.ua/	Вибори в Україні
44.	http://for-ua.com/	Інтернет-видання for-ua
55.	http://korrespondent.net/	Корреспондент

66.	http://www.context-ua.com/	Контекст-медіа
77.	http://www.cvu.org.ua	КВУ
88.	http://institute.gorshenin.ua	Інститут Горшеніна
99.	http://vybory.osp-ua.info/	Вибір народу України
110.	http://vybory.org/	Вибори-орг
111.	http://www.eli.org.ua/	Інститут виборчого права
112.	http://www.vybory.org.ua/	Вибори в Україні та світі
113.	http://www.cvk.gov.ua/	ЦВК
114.	http://volianarodu.org.ua	Громадсько-політичний портал "Воля народу"
115.	http://vybory2012.censor.net.ua	Цензор.нет
116.	http://polittech.org	Сайт про політтехнології і вибори
117.	http://www.uceps.org	Центр Разумкова
118.	http://xcntrl.rupr.org/	За чесні вибори
119.	http://www.vybory2012.wcu-network.org.ua	Жінки у виборах
020.	http://www.rbc.ua/rus/vyboru2012	РБК-Україна
221.	http://vybor.knk.kiev.ua	Комітет народного контролю
222.	http://www.moral.gov.ua	Національна експертна комісія
223.	http://2012vybir.com.ua/	Вибори 2012
224.	http://parlament.org.ua	Лабораторія законодавчих ініціатив
225.	http://www.unn.com.ua/	Українські національні новини
226.	http://www.president.gov.ua	Сайт Президента України
227.	http://www.kmu.gov.ua/	Урядовий портал
228.	http://iportal.rada.gov.ua/	Верховна Рада України

Використання такого широкого різновиду інформаційних ресурсів забезпечує не лише об'єктивність результатів наших моніторингових досліджень щодо відповідності виборчого процесу Конституції України та демократичним стандартам виборів, а також викриття:

фальсифікованої інформації, яка свідомо або випадково спотворюється в інформаційному просторі, справжнє підміняється хибним, помилковим політичним ідеям;

дезорієнтуючої інформації, коли під виглядом системних політичних даних функціонує їхня політична подoba, яка породжує необґрунтовані політичні ідеї і як наслідок - політичні домагання;

дезінформуючої – коли контент спеціалізуючих даних підміняється помилковими повідомленнями, що вводять громадську думку в оману;

дезорганізуючої – коли розлагоджується система управління, руйнується громадський порядок, наслідок чого відбувається радикальна трансформація держави, або її колапс;

ентропійної – коли в системі ЗМІ з'являються заміна поглядів - від примітивних до фантастичних, а політичні авторитети, оракули тлумачать відоме невідомим, зрозуміле – незрозумілим, потворне – красивим, моральне – аморальним;

розбещуючої – коли каталізуються заборонені законодавством дії, мета стає понад усе, отже, право істини замінюється правом сили.

Інформація про результати моніторингу постійно розміщується в ЗМІ, інформаційних мережах та обговорювалася у відкритих соціальних системах.

Активно обговорюються результати моніторингу, здійснені на основі чітко визначених та перевірених часом у провідних країнах світу стандартів демократичних виборів та Декларації про критерії вільних і чесних виборів. На слайді 2 зображено сайти, на яких розміщується інформація про результати моніторингових досліджень “За чесні та гідні вибори”.

№ п/п		Назва сайту
11.	http://chesnivybory.blogspot.com/	Чесні вибори (форум)
22.	http://www.novostimira.com.ua	Новини світу
33.	http://ukrtribune.com/	Трибуна України (інформаційно-публіцистичне Інтернет-видання)
44.	http://solidarity.org.ua/	Партія “Солідарність жінок України”
55.	http://solidarity-ngo.org.ua/	ВЖО “Солідарність”
66.	kafedraparlament.org.ua/	Сайт кафедри парламентаризму та політичного менеджменту НАДУ при Президентів України
77.	http://vybory2012.wcu-network.org.ua	Жінки у виборах
88.	www.npp.com.ua/	Національна правова палата
9.	www.culture.org.ua/	ВГО “Ліга культури”
110.	www.academy.gov.ua/	сайт НАДУ при Президентів України
111.	www.osvita.org.ua/	Освітній портал
112.	http://www.unn.com.ua	Українські незалежні новини
113.	http://liga.net/	Ліга нет (Інформаційне Інтернет-видання)
114.	http://kreschatic.kiev.ua	РА “Хрещатик” (Київська муніципальна газета)

Вся інформація про Всеукраїнський громадський рух “За чесні і гідні вибори” розміщена на сайті “Всеукраїнський громадський рух “За чесні і гідні вибори”. URL-адреса: <http://lvhyliun.wix.com/chesnivybory/>, який вже сьогодні є для всіх нас цікавим і корисним інформаційним ресурсом.

На сайті представлена інформація:

Нормативно-правова база проведення парламентських виборів в Україні 2012 року;

Щодня відслідковуються і оновлюються новини у рубриках:

Влада про вибори

Міжнародні оцінки

Новини з регіонів

Виборчі перегони

Заходи

Здійснюється гендерний моніторинг на багатомандатних і мажоритарних округах;

Надається професійна юридична консультативна допомога щодо прав виборців та виборчих порушень у рубриці “Контроль”;

Представлені для ознайомлення передвиборчі програми партій та окремих кандидатів (рубрика “Партії”);

Викладаються зібрані відеоматеріали виступів учасників Руху;

Запрошуються приєднатися до Руху;

Продовжується незалежний моніторинг якості виборчого процесу членами Координаційної ради Руху на відповідність ст. 71 Конституції України та європейським стандартам виборів за окремими напрямками через ЗМІ та соціальні мережі;

Запроваджуються наукові дослідження з питань моніторингу якості виборчого процесу докторантами, аспірантами кафедри та магістерські роботи слухачами спеціальності “Парламентаризм та парламентська діяльність”.

Науковий підхід та моніторинг якості виборчого процесу, здійснений незалежними експертами та членами Координаційної ради, якісно відрізняє Всеукраїнський рух “За чесні та гідні вибори” від інших рухів, створених в Україні останнім часом за кошти зарубіжних інвесторів. Він є важливим внеском у гарантію забезпечення демократичних виборів в Україні, подальшого розвитку вітчизняного парламентаризму і безпеки та держави. Його інформаційна мережа забезпечує всі передумови щодо створення постійнодіючої Платформи з публічного обговорення питань виборчого законодавства, моніторингу, експертної оцінки проблем виборчих перегонів та формування професійної компетентності нової політичної еліти нації.

Наші принципи діяльності інформаційної Платформи відповідають принципам міжнародних стандартів доступу до публічної інформації.

Принцип 1. Принцип максимального розкриття, відповідно до якого вся інформація, якою володіють публічні органи, підлягає розкриттю;.

Принцип 2. Принцип відкритості, відповідно до якого публічна інформація має бути відкритою для громадськості.

Принцип 3. Принцип легітиматії, згідно з яким надання інформації не може завдати шкоди легітимній меті, якщо вона вже була поширена.

Принцип 4. Принцип Європейського суду з прав людини, за яким обсяг інформації, доступ до якої обмежується про публічну особу має бути значно меншим, ніж обсяг інформації про приватну особу.

Принцип 5. Принцип доступності до інформації, згідно з яким обмеженню доступу підлягає інформація, а не документ.

Принцип 6. Принцип спрощеної процедури доступу до інформації, який полягає у тому, що інформаційні запити мають опрацьовуватися швидко і справедливо.

Принцип 7. Принцип терміну, згідно з яким інформаційні запити мають бути задоволені в найкоротші строки.

Принцип 8. Принци кошторисних витрат, відповідно до якого плата за надання інформації, якщо вона існує, не повинна стати перешкодою в поданні інформаційних запитів.

Отже, сьогодні є всі передумови для створення інформаційної Платформи з публічного обговорення питань виборчого законодавства, моніторингу, експертної оцінки проблем виборчих перегонів та формування професійної компетентності нової політичної еліти нації. Це сприятиме забезпеченню дієвого контролю громадськості над подальшим процесом здійснення виборчих перегонів в Україні.

Прошу підтримати нашу ініціативу щодо створення на базі інформаційної мережі “За чесні та гідні вибори” інформаційної постійнодіючої Платформ.

Оперативне, правдиве, незаангажоване висвітлення виборчого процесу та його результатів в Україні, яка здійснюватиме в інформаційних мережах зробить виборчий процес чесним, відкритим, прозорим, демократичнішим.

Прошу підтримати нашу ініціативу щодо створення постійнодіючої відкритої Платформи з публічного обговорення питань виборчого законодавства, моніторингу, експертної оцінки проблем виборчих перегонів та формування професійної компетентності нової політичної еліти нації.

Тема 7. Трансформація всеукраїнського руху “За чесні та гідні вибори” в постійно діючу відкриту платформу

Продовжуючи тему попереднього виступу, зазначу, що в нашій державі ще не повною мірою використовуються усі потенційні вигоди, які надає нам інформаційне суспільство. А залучення Internet до політичних процесів в Україні взагалі знаходиться на початковому етапі, хоча і характеризується стрімким розвитком.

Однак сьогодні вже набув значного поширення Інтернет-маркетинг, який під час цих виборчих перегонів відкрив для нас, неурядовців, нові можливості у спілкуванні з виборцями. Таким чином, у нас була змога:

- доносити до виборців та одержувати від них об’єктивну інформацію
- публічно та індивідуально обговорювати нагальні проблеми
- підвищувати правову культуру виборців
- відстежувати зміни в переконаннях і поглядах громадян
- здійснювати громадський контроль та опосередкований вплив на якість кампанії.

При цьому, суворо дотримуючись високого рівня політичної культури, принципів непорушності прав і свобод, недоторканності особистого життя громадян.

Вся наша робота під час виборчих перегонів – це своєрідний тест на спроможність нашої неурядової організації, від діяльності якої, у тому числі, залежить, чи стане Україна, як демократична держава, повноцінним членом європейського співтовариства з високим рівнем етичності, моралі, порядності і патріотизму.

Під час засідання круглого столу “За чесні та гідні вибори – 2012”, у червні цього року, регіональні організації Всеукраїнського жіночого об’єднання “Солідарність”, ознайомили громадськість, ЗМІ, науковців з розробленими послідовними кроками участі у виборчій компанії 2012 року:

Першим нашим кроком була підготовка до виборів, під час якої здійснювалася інформаційно-просвітницька робота щодо особливостей проведення виборів, прав людей з обмеженими можливостями, пенсіонерів, громадян, які виїжджають у відрядження, а також здійснювався контроль за виконанням звернень громадян щодо неточностей у їх персональних даних (у записах Виборчого реєстру та Єдиному реєстрі громадян).

Другим кроком була організація проведення самих виборів.

На цьому етапі ми здійснювали громадський контроль за проведенням виборчої компанії, надавали правову оцінку порушенням, що допускалися під час виборчих перегонів, доводили їх до громади.

Не секрет, що до нас надходила інформація від громадян про випадки порушення виборчого законодавства ще незареєстрованими кандидатами і політичними партіями та під час самої виборчої компанії.

Не буду на деталізувати ці порушення, лише зазначу, що вони полягали у:

1. Підкупі, який здійснювався як на індивідуальному рівні (малозабезпечених громадян, пенсіонерів), так і цілих закладів, надаючи їм спеціальне обладнання, інвентар та, навіть, територіальних громад, який переважно реалізовувався у масовому встановленні дитячих майданчиків, ремонті прибудинкових доріг. Цей підкуп супроводжувався сумнівним, з позицій Закону України “Про захист персональних даних”, збором персональних даних, навіть анкетуванням людей.

2. Маніпуляції виборцями та введення їх в оману, що проявлялося у відвертій брехні (наданні допомоги, яку не отримували). Ці протиправні дії порушували умови для вільного формування виборцем своєї волі (ст.6 Закону).

3. Порушенні порядку розміщення агітаційних матеріалів, політичної реклами та її виготовлення, які не містили відомостей про установу, що здійснила друк, їх тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск.

Всі повідомлення про порушення спочатку вивчалися і вивчатимуться юристами нашої організації, і лише потім коментувалися виборцям, заявникам.

Такі порушення, є розповсюдженими практично на всій території України, типовими у своїх конкретних проявах, однак в одних регіонах про них говорять, в інших – люди не наважуються на це.

Під час третього кроку, безпосередньо в день проведення виборів, ми плануємо:

- волонтерським шляхом захищати волевиявлення громадян, здійснюючи ретельне спостереження на дільницях

- допомагати представникам правоохоронних органів у чергуванні на виборчих дільницях

- не допускати проведення партійної агітації під час проведення виборів

Четвертий крок передбачає захист результатів виборів, тобто:

- допомагати вчасно вирішувати проблеми та спори

- надавати безкоштовну фахову юридичну допомогу громадянам у разі порушення їх прав

- стимулювати народних обранців до виконання ними передвиборчих обіцянок та програм

Без перебільшення, під час виборчої кампанії наша організація робила для людей реальні корисні справи, несла правду, гуманістичні ідеї і підтверджувала їх своїми вчинками.

Тому ми переконані, що завдяки небайдужій позиції таких організацій як наша, похоронити чесні вибори практично неможливо! Бо у кожного із нас є можливість запобігти порушенням, грамотно збирати документальні докази і апелювати до закону, отримати інформацію і зробити усвідомлений вибір!

Тема 8. Визнання міжнародним співтовариством легітимності та демократичності виборів до парламенту

Запорука демократичності та легітимності виборів – прозорість та вільне волевиявлення. Вкрай важливою для впровадження принципів демократії в державі, основу яких складають вибори, є позиція самої влади, скоріше її представників в представницькій, законодавчій, виконавчій, судовій та ін. сферах.

Вибори до Верховної Ради 28 жовтня мають пройти чесно, прозоро, з дотриманням усіх демократичних норм, на високому організаційному рівні, – неодноразово зазначає Президент України.

У демократичній країні, в якій є відповідальна влада і опозиція, вибори не повинні позначатися на її розвитку та стабільності.

Україна здатна провести прозорі вибори згідно з вільним волевиявленням народу.

Громадянське суспільство України спроможне проконтролювати результати виборів та довести їх легітимність для визнання міжнародним співтовариством.

До виборчого процесу в Україні для контролю залучена широка громадськість, створена Координаційна Рада громадських організацій, *“Рух за чесні та гідні вибори”* за ініціативою та участю представників Всеукраїнського жіночого об’єднання (ВЖО) *“Солідарність”*, громадської організації (ГО) *“Академія педагогічних наук”*, викладачів та науковців кафедри парламентаризму та політичного менеджменту Національної академії державного управління (НАДУ) при Президентові України, магістрів, аспірантів, докторантів спеціальності *“Парламентаризм і парламентська діяльність”*, юристів, правників, представників засобів масової інформації, соціально активних та просто небайдужих громадян тощо.

Україна, тобто український народ продемонструє свою політичну зрілість в проведенні виборів прозоро, чесно та гідно. Представники Всеукраїнського об’єднання жінок *“Солідарність”* підтримують та безпосередньо беруть участь у роботі сучасного, науково-експертного, ніким не замовленого, фінансово незалежного, політично незаангажованого громадського Руху *“За чесні та гідні вибори”*, рівновіддаленого як від влади, так і від опозиції. Він став реальним шансом громадянського суспільства вирішувати поставлені перед ним завдання, в даному випадку проведення виборів до Верховної Ради України, які мають засвідчити світовому співтовариству їх легітимність.

Дослідивши громадську думку майбутніх виборців варто говорити про необхідність радикальних заходів щодо залучення жінок до громадсько-політичної діяльності – квотування на всіх рівнях владних структур, така позиція свідчить не лише про готовність бачити більше жінок в політиці, а й про назрілу суспільну необхідність, про підвищений соціальний запит на жінок у представницькій та законодавчій владі (на превеликий жаль тимчасову квоту входження жінок до парламенту не було підтримано та введено).

Відповідно, та політична сила, яка відреагує на дану тенденцію, матиме значний резерв підтримки та реалізує суспільне очікування конвертуючи в

додаткові проценти на парламентських виборах. Залучення жінок до активної громадсько-політичної діяльності є ознакою становлення громадянського суспільства, що додержується принципів демократії та обирає Європейський вектор розвитку України. Саме це є відповіддю тим, хто не хоче вірити в здатність самої України провести гідні, на демократичних засадах, вибори та проконтролювати їх чесність.

Президент України Віктор Янукович вважає, що наступні два роки будуть вирішальними для України. “Або ми зосередимося на вирішенні дійсно важливих для суспільства питань, або, в черговий раз потрапивши в тенета політичного протистояння, безнадійно відкотимося назад, посідаючи останні місця в світових рейтингах”, - сказав він у своєму виступі з нагоди Дня незалежності. Він вважає, що парламент буде сформовано на нових засадах. “Партійний вождизм поступиться інтересам територіальних громад, які направляють своїх представників у Верховну Раду України. Переконали, що цьогорічні парламентські вибори стануть відправним пунктом для кардинальних змін в українському суспільстві”, - зазначив він.

За словами Президента України, вибори мають відбутися чесно і відповідно до законодавства та Конституції України. “Реформам потрібна легітимна представницька влада. Заважати її формуванню, блокувати і зривати цей процес можуть тільки вороги оновлення нашої держави”, - зазначив Віктор Федорович Янукович. Він також знову закликав всі політичні та громадські сили “забути про поточну політичну кон’юнктуру” і взяти участь у роботі Конституційної асамблеї.

Вибори до парламенту України впливають на всі інститути держави та суспільства – державне управління, політичну систему країни, визначаючи таким чином напрям розвитку країни: до демократії, до європейських цінностей, до євроінтеграції не дивлячись на необ’єктивну та упереджену, суб’єктивну позицію деяких депутатів Європарламенту.

Можна стверджувати, що Україна здасть іспит на європейськість, тобто переможена сторона визнає свою поразку і привітає переможців, так, як це традиційно прийнято в Європі, в усякому разі хочеться в це вірити, бо саме цим відрізняється свідомість справжніх державних діячів, які дбають про державу та її інтереси, від амбіцій політичних лідерів.

Тема 9. Проблеми морально-етичної компетентності кандидатів в народні депутати

В ст. 9 закону України “Про вибори народних депутатів” зазначено, що “Депутатом може бути обраний громадянин України, який на день виборів досяг двадцяти одного року, має право голосу і проживає в Україні протягом останніх п’яти років... Не може бути висунутий кандидатом й обраний депутатом громадянин, який має судимість за вчинення умисного злочину, якщо ця судимість не погашена і не знята у встановленому законом порядку”[1]. Критеріїв для більш детальної оцінки особи здобувача громадянством законодавством не зазначено.

Для визначення компетентності народних обранців на розгляд громадськості пропонується біографія кандидата в народні депутати та його передвиборна програма. Саме ці документи стають визначальними для аналізу та оцінки виборцями майбутнього обранця. Програмні засади та життєвий досвід – фактори що закладають підґрунтя для можливої ефективної діяльності кандидата. Необхідно звертати увагу на сфери інтересів, їх емпіричне втілення, освіти та моральні якості претендентів. Більш інформативних оціночних важелів, окрім характеристики проведеної депутатом роботи та реальності його пропозицій, немає.

Для більш ефективного “рекрутування” електоратом здобувачів депутатських посад необхідно на законодавчому рівні чітко визначити критерії компетентності кандидатів. Можна також вести мову про застосування наступних вимог:

1. Українське громадянство не менше 10 років;
2. Вік від 21 року;
3. Вільне володіння державною мовою;
4. Докладна автобіографія;
5. Відсутність погашених і непогашених судимостей по кримінальних статтях ККУ; Відсутність відкритих кримінальних справ;
6. Декларації, що підтверджені аудитом, про доходи й витрати за останні 3 роки - як своїх, так і кожного з членів сім’ї;
7. Письмове зобов’язання офіційно передати свій бізнес, якщо такий є, в інші руки, за виключенням членів своєї родини;
8. Медичний висновок про профпридатність;
9. Результат тесту IQ (під відеозаписом) не нижче XXXX пунктів;
10. Наявність індивідуальної програми дій з підписами в підтримку від не менше ніж XXXX виборців по відповідному виборчому округу;
11. Письмове підтвердження відсутності в минулому співробітництва з репресивними органами СРСР та письмова згода на обнародування інформації про таку співпрацю, якщо вона буде виявлена та документально підтверджена в майбутньому;
12. Внесення застави з боку партії, членом якої є реєстрований кандидатом;
13. Письмове зобов’язання про негайне добровільне припинення виборчої кампанії при виявленні порушень чи неправдивих відомостей, наданих кандидатом відповідно з п.п.1-15.[2];
14. Юридична, політична, економічна або управлінська освіта та досвід.
15. Позитивні результати тестування (під відеозаписом) на відсутність “владної хвороби”.

При оцінці компетентності важливими є також моральні засади претендентів на депутатську посаду. Саме етичний фактор є визначальним у ментальних установках при постановці та досягненні цілей. Тому характер діяльності політика, ідеологія, моральні, релігійні норми виступають важливою складовою його професійної і громадянської компетенції. З врахуванням особливостей формування сучасної політичної еліти доцільним було б запровадження моральних критеріїв у діяльність політиків, дотримання ними принципів політичної

етики. В зв'язку з цим вважаємо за необхідне за допомогою громадських організацій проводити етичний замір, моральну експертизу політичних програм. На рівні держави потрібно було б виробити “Стратегію формування та культивування ідеологічних засад розвитку соціуму”. Алгоритм процедури ініціації корегування таких ідеологічних систем: 1) формування в громадському середовищі запиту на вектори формування ціннісних показників; 2) сприйняття і концептуальне оформлення цього запиту в середовищі інтелігенції; 3) передача у вигляді доктрин істеблішменту і повернення у вигляді настанов і розпоряджень до громади.

При ігноруванні питань моральної компетентності влади та її представників суспільство ніколи не позбавиться практики вульгарного політиканства, влади бюрократії, панування політизованого прагматизму.

Ще одна проблема пов'язана з морально-етичними аспектами кандидатів в депутати стосується перспектив їх “політичного ренегатства”. Таке явище є допустимим лише тоді, коли, по-перше, не має кар’єристського характеру, по-друге, якщо критика колишніх однопартійців по політичній партії, до якої належав кандидат, не переходить цивілізованих меж. В іншому випадку має місце політична зрада, яка не може бути виправданою. Тому, вважаємо за необхідне врегулювати на законодавчому рівні статусні характеристики депутата в разі переходу від однієї політичної сили до іншої. При цьому, важливим є введення в практику механізму з відкликання депутата в разі невиконання ним поданих громаді програмних засад.

Варто також визначити можливі шляхи підвищення компетентності вже обраних народних депутатів різних рівнів, а також відпрацювати механізм, який якщо зовсім не виключає обрання некомпетентних народних представників, то принаймні зводить до мінімуму витрати виборів. Йдеться про систему навчання народних обранців.

Пропонуємо в обласних центрах під патронатом кафедри парламентаризму та політичного менеджменту Інституту підвищення кваліфікації керівних кадрів НАДУ створити науково-методичні ради (інститути) народних депутатів з двома факультетами. На першому факультеті – відділення для народних депутатів, вперше обраних до місцевої Ради, і відділення для обраних вдруге чи втретє. Другий факультет – та ж структура, але для народних депутатів вищих законодавчих органів. Створення таких інститутів дозволить використовувати науково-методичні розробки та інформаційні дані кафедри парламентаризму та політичного менеджменту та Інституту підвищення кваліфікації керівних кадрів, залучаючи до лекційної та консультаційної роботи його фахівців, а також фахівців-практиків. При цьому бажано, щоб навчання депутатів здійснювалося в основному за їх власний рахунок.

Список використаних джерел

1. Режим відкритого доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4061-17>
2. Режим відкритого доступу: http://politiko.ua/groups/talk_topic?id=277

Тема 10. Моніторинг якості списків кандидатів у народні депутати України

Перший місяць офіційної виборчої кампанії був багатим на події, які опосередковано вплинуть на результати виборів. У серпні завершився процес висування та реєстрації кандидатів, було сформовано виборчі комісії окружного рівня, як повідомив заступник голови ЦВК Андрій Магера після завершення засідання Центрвиборчкому.

За його словами, за партійними списками зареєстровані 2 тисячі 644 кандидата від 22 політичних сил, а в одномандатних округах – 3 тисячі 127 кандидатів, які балотуються як шляхом самовисування, так і за поданням політичних партій.

А. Магера додав, що загальна кількість партій, які є суб'єктами виборчого процесу, становить 89.

Згідно зі ст. 9 Закону України “Про вибори народних депутатів” від 17.11.2011р., “депутатом може бути обраний громадянин України, який на день виборів досяг двадцяти одного року, має право голосу і проживає в Україні протягом останніх п'яти років”.

З юридичної точки зору формальні вимоги права бути обраними кандидатами, так як і умови реєстрації кандидатів у депутати у загальнодержавному окрузі, умови реєстрації кандидатів у депутати в одномандатних округах, у більшості своїй виконані у відповідності до Закону України “Про вибори народних депутатів”.

В той же час якість списків є занадто суперечливою, поняття “компетентність” (лат. *competens* - відповідний, здібний) означає коло повноважень будь-якої посадової особи чи органу; володіння знаннями, досвідом у певній галузі.

Парламентська діяльність в Україні – це професійна діяльність осіб (парламентарів), відповідно до Закону України “Про вибори народних депутатів України” представляти інтереси Українського народу у Верховній Раді України і уповноважений ним протягом строку депутатських повноважень здійснювати повноваження, передбачені Конституцією України та законами України.

ч.2 ст.20 Закону України “Про статус народного депутата України” від 17.11.1992р. у день відкриття першого засідання Верховної Ради України нового скликання народним депутатам попереднього скликання Головою Верховної Ради України попереднього скликання присвоюється перша категорія, перший ранг державного службовця, крім тих народних депутатів, повноваження яких були припинені достроково відповідно до статті 4 цього Закону.

Правниками та громадськими діячами були розроблені шість критеріїв для оцінки депутатів та кандидатів у депутати на парламентських виборах 2012 року. Серед них: відсутність фактів порушень прав і свобод людини; незмінність політичної позиції відповідно до волевиявлення виборців; непричетність до корупційних дій; відповідність задекларованих доходів та майна способу життя; особисте голосування в парламенті; участь у засіданнях парламенту та роботі комітетів. Соціолог наголосила, що проведене “Демініціативами”

загальнонаціональне дослідження свідчить, що від 70% до 80% громадян України підтримують ці вимоги до політиків. “Усі критерії, визначені громадським рухом “ЧЕСНО” для оцінки депутатів та кандидатів у депутати, визнані громадськістю важливими”, – зазначила вона.

З’ясовано, що причетність до корумпованих дій буде вирішальним чинником для оцінки кандидата на найближчих виборах у парламент. Опитування виборців засвідчило, що критерій причетності до корупційних дій виявився важливим для 80% респондентів, а неважливим – лише для 13%. Крім того, для 71% відсотка респондентів важливим є також оприлюднення декларації про доходи та майно (неважливо – для 21%), відповідність способу життя депутата заявленій декларації про доходи (важливо – для 74%, неважливо – для 18%), перешкоджання роботі журналістів (важливо – для 61%, неважливо для 27% респондентів), особисте голосування народних обранців у парламенті (важливо для 66%, неважливо - для 22%), а також відвідування депутатами засідань парламенту (важливо для 72%, неважливо - для 16%).

На сьогодні з 3109 кандидатів у народні депутати по мажоритарних округах 1082 є представниками бізнесу. Про це в статті для ZN.UA пише політичний оглядач Андрій Капустін на основі аналізу даних Центрвиборчкому про кандидатів по мажоритарних округах.

“Виборці вимагають від мажоритарників вкладень, і тому кожен третій кандидат із 3109, а саме той, котрий представляє бізнес, в більшості округів найбільш конкурентоспроможний”, – пише оглядач.

Аналіз свідчить, що в парламент зібралися представники різних професій – слюсарі, шахтарі, егері, митники, даїшники, судові виконавці, водолази, водії, фельдшери, секретарки, охоронці, маклери.

При цьому 293 кандидати в нардепи (майже кожен десятий – ред.) офіційно є безробітними.

Аналіз кандидатів також показує, що майже половина з них є безпартійними, а саме 1453 людини.

“Не треба їх плутати з самовисуванцями, бо в багатьох з самовисуванців у кишені лежить партійний квиток. А це означає, що нинішні партії-лідери з великою натяжкою можуть претендувати на репрезентативність суспільних настроїв”, – зазначив оглядач.

Тема 11. Джерела фінансування недержавних організацій

Громадські об’єднання та недержавні організації в Росії беруть участь у політичній діяльності, контролюючи та моделюючи політичні процеси, включно з виборами будь-якого рівня. Основними джерелами фінансування численних фондів та організацій є:

1. Добродійність і спонсорство.

Якщо сутність добродійності досить повно розкривається в ст. 1 закону РФ “Про добродійну діяльність і благодійні організації”, як “добровільна діяльність громадян і юридичних осіб по безкорисливій (безоплатної або на пільгових умовах) передачі громадянам або юридичним особам майна, у тому

числі коштів, безкорисному виконанню робіт, наданню послуг, наданню іншої підтримки”, то поняття спонсорства дуже вузько визначене ст. 19 закону РФ “Про рекламу”, як “здійснення юридичним або фізичною особою (спонсором) внеску (у вигляді надання майна, результатів інтелектуальної діяльності, надання послуг, проведення робіт) у діяльність іншого юридичного або фізичної особи (спонсируемого) на умовах поширення спонсируемым реклами про спонсора, його товари”. Однак спонсор може вимагати в якості відповідної послуги не тільки рекламу, але й інші прямі й непрямі вигоди, наприклад, організацію виставок, прес-конференцій з його участю, що веде до просування в суспільстві іміджу фірми.

Спонсорство – це вид економічної угоди, у процесі якої відбувається обмін коштів, товарів, послуг, робіт на можливості розміщення реклами, проведення PR-заходів, стимулювання збуту й ін. На відміну від добродійності, що представляє форму добровільної безкорисної підтримки некомерційної діяльності з боку фізичних і юридичних осіб, спонсорство характеризується винятково комерційними інтересами.

2. Пожертвування.

Пожертвуванням, згідно зі ст. 582 частини другий Цивільного Кодексу РФ, визнається дарування речі або права в загальнокорисних цілях (тобто не можна жертвувати роботи або послуги). Пожертвування можуть здійснюватися громадянам; лікувальним, виховним, благодійним, науковим і навчальним установам, установам соціального захисту, фондам, музеям і іншим установам культури, суспільним і релігійним організаціям. Для цих осіб жертвування не обкладаються податком на прибуток. У всіх інших випадках (зокрема, для таких організаційно-правових форм некомерційних організацій, як некомерційні партнерства, автономні некомерційні організації, асоціації й союзи й ін.), жертвування розцінюються як звичайне дарування й обкладаються податком на прибуток у складі позареалізаційних доходів.

3. Патронаж і меценатство.

Патронаж у російському законодавстві визначений відносно тільки дієздатних громадян. Під ним, згідно зі ст. 41 ГК РФ, розуміється регулярне (постійне) надання допомоги в здійсненні прав, їхньому захисті й виконанні обов’язків повнолітньому дієздатному громадянину, що бідує в такій допомозі по стану свого здоров’я. Однак патронаж може бути трактований набагато ширше, як у відношенні фізичних, так і юридичних осіб. Особливу актуальність патронаж здобуває для некомерційних видів діяльності.

Патронаж – це надання довгострокової матеріальної й організаційної підтримки некомерційної діяльності у відповідь на одержання певних прав на участь у керуванні. Патрон може бути наділений правом участі в розробці стратегії розвитку плануванні, що тече, некомерційної діяльності і т.д.

Патронаж необхідно відрізнити від меценатства, яке в основному поширюється на сферу культури й носить просвітницький характер.

Меценатство – організація й підтримка суспільно-значимих заходів у просвітницьких цілях (переважно в сфері культури й мистецтва).

4. Членські внески.

Членські внески також не мають однозначного трактування в російському законодавстві. Закон РФ “Про некомерційні організації”, розглядаючи права й обов’язки членів некомерційних організацій, не дає загального визначення членства.

Закон РФ “ Про суспільні об’єднання” у ст. 6 у якості членів розглядає фізичних і юридичних осіб, “чия зацікавленість у спільному розв’язанні завдань об’єднання відповідно до норм його статуту оформлюється відповідними індивідуальними заявами або документами, що дозволяють враховувати кількість членів суспільного об’єднання з метою забезпечення їх рівноправності”. Однак у законі не зазначений характер членства, пов’язаний з регулярною сплатою різних членських внесків для одержання товарів і послуг організації.

Членські внески – регулярне відрахування коштів у некомерційну організацію з метою одержання певного пакета товарів і послуг.

Грант – засоби цільового фінансування (кошти або інше майно), що виділяються на конкурсній основі й надаються безоплатно й безповоротно з наступним звітом про їхнє цільове використання. [1]

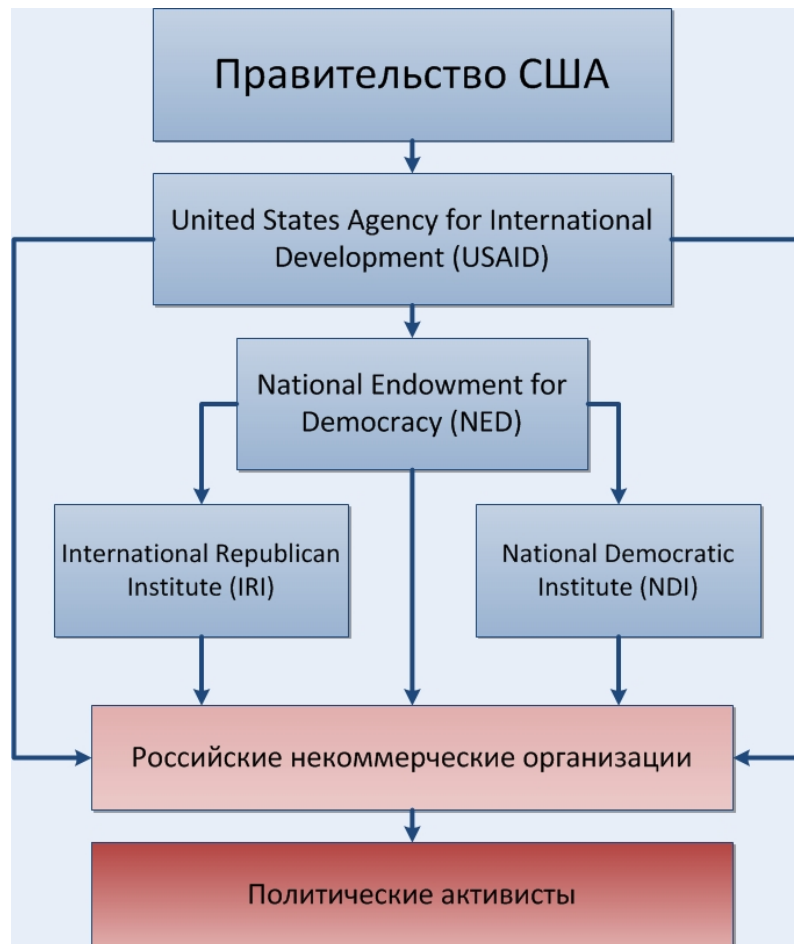
Російські аналітики зазначають [2], що протягом останніх двадцяти років організації громадянського суспільства Росії та некомерційні організації стали об’єктом мільярдних “інвестицій” США та інших західних держав-членів НАТО. Схема фінансування в цьому випадку виглядає наступним чином, як подано на рис. 1.

Агентство міжнародного розвитку США (USAID), створене Джоном Кеннеді в листопаді 1961 року, здійснює невійськову допомогу США іншим країнам. У Росії з USAID співпрацюють “Московська Гельсінська група”, Інститут економічної політики імені Єгора Гайдара (колишній Інститут економіки перехідного періоду), Асоціація “Голос”, товариство “Меморіал” і т. д. Глава USAID та його заступник призначаються президентом США за згодою Сенату та працюють спільно з Держсекретарем США.

Гроші USAID виділяються урядом, обсяг щорічного фінансування становить приблизно 1% федерального бюджету США. USAID не тільки виділяє фінансування російським правозахисникам на основі грантів безпосередньо, але і проводить їх через цілу мережу посередників. Найважливішим із них є Національний фонд демократії США (NED). NED, як USAID, виступає у ролі безпосередньо грантодавця і фінансиста для наступного рівня посередницьких організацій, серед яких Bipartisan Policy Center.

Значна доля коштів виділяється при цьому наступним організаціям:

- Американський центр міжнародної трудової солідарності;
- Центр міжнародного приватного підприємництва;
- Міжнародний республіканський інститут (IRI);
- Національний демократичний інститут (NDI).

Непрямими партнерами національного фонду демократії виступають зарубіжні організації, діяльність яких пов'язана з російськими громадськими об'єднаннями. До таких посередників, а одночасно і грантодавців, можна віднести Міжнародний центр з боротьби за права людини і демократичний розвиток (Канада), Вестмінстерський фонд за демократію (Великобританія), Фонд Жана Жорі та Фонд Роберта Шумана (обидва з Франції), Міжнародний ліберальний центр (Швеція) та Фонд Альфреда Мозера (Нідерланди). Подібні організації зареєстровані в Німеччині - фонд Фрідріха Еберта, фонд Фрідріха Наунмана, фонд Ганса Зайделя і фонд Гайнріха Бьоля.

За інформацією російської преси [3] тільки з 2010 року "Голос" реалізує в Росії не менше як 9 проектів:

- "Прозорі вибори", фінансування здійснює USAID (угоду HP 118-A-00-10-00070-00) в розмірі 2.850.000 доларів США, термін проекту - з серпня 2010 року по вересень 2012.

- "Підвищення інформованості громадян РФ про виборче законодавство РФ", фінансування здійснювало посольство Великобританії в РФ, у розмірі 16.500 фунтів стерлінгів, термін проекту - з березня 2011 року по липень 2012 року.

- "Громадський моніторинг виборів через використання ресурсів мережі Інтернет", фінансування здійснює посольство Великобританії в РФ, у розмірі 34.376 фунтів стерлінгів, термін проекту - з червня 2011 року по березень 2012 року.

- У рамках угоди з NED США (NO. 2010-714.0) з вересня 2010 року по серпень 2011 здійснено фінансування асоціації “Голос” у розмірі 65.000 доларів США.

- “Довгострокове спостереження за регіональними виборами” фінансування здійснюється NED США (NO. 2011-10070) з жовтня 2011 року по травень 2012 року в розмірі 49.945 доларів США.

- “Підвищення прозорості російського виборчого процесу через громадське обговорення та просування виборчого кодексу РФ”, фінансування здійснювалось Європейським союзом в рамках програми “Європейський інструмент сприяння демократії та правам людини” (EIDHR) з січня 2010 року по березень 2011 року в розмірі 136.313,00 євро.

- “Підвищення прозорості російського виборчого процесу через проведення довгострокового електорального моніторингу в регіонах Росії”, фінансування здійснюється Європейським союзом в рамках програми “Європейський інструмент сприяння демократії та правам людини” (EIDHR) з лютого 2011 року по лютий 2012 року в розмірі 147.501,00 євро.

- “Громадське спостереження за виборами: залучення російських виборців до виявлення електоральних порушень на виборах президента РФ і регіональних виборах 2012 року”, фінансування здійснюється Європейським союзом в рамках програми “Європейський інструмент сприяння демократії та правам людини” (EIDHR) з березня 2012 року по березень 2013 року в розмірі 138.534,70 євро.

- “Підготовка регіональних відділень “Голосу” в північно-західних регіонах РФ до систематичного аналізу виборчих кампаній з використанням нових методів електорального спостереження”, програма фінансується “Норвезького Гельсінського Комітету” (НХК) в розмірі 16.134,70 євро.

Через можливість дестабілізації політичної ситуації за опосередкованої участі недержавних громадських організацій, в липні 2012 року в Росії прийнято “Закон про іноземних агентів”. Суть законопроекту полягає в тому, що громадські організації, які отримують кошти з-за кордону, зобов’язані зареєструватися як “іноземні агенти”. Їх будуть вносити у спеціальний реєстр, крім того, недержавні громадські об’єднання будуть зобов’язані звітувати про свою діяльність і про “персональний склад керівних органів”. Цей документ викликав протести представників громадських організацій. Адже, як вважають громадські активісти, разом із поверненням в Кримінальний кодекс статті, яка передбачає кримінальну відповідальність за наклеп, може з’явитись додатковий тиск на діяльність недержавних громадських організацій та ЗМІ.

Необхідно констатувати, що на сьогодні практично єдиним джерелом наповнення бюджетів громадських організацій в Росії залишаються закордонні фонди. Це можна розцінювати як елемент національної небезпеки через вплив політики джерел фінансування на характер діяльності громадських фондів.

Список використаних джерел

1. Азарова Т.В., Абрамов Л.К. Ресурсне забезпечення громадських ініціатив. – Кіровоград: ІСКМ, 2008. – 100 с.

2. Громадські об'єднання в Україні [Текст] / За ред. Б.М. Бесчастного. – К.: Знання, 2007. – С.30-31
3. Громадські організації України: правові засади діяльності / Гол.ред. О Проценко. – К., 1998. – 30 с.
4. Закон України “Про об'єднання громадян” // Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
5. Пожидаєв Є. Громадянський потенціал недержавних організацій / Україна: стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки-2005 / За ред. О.С. Власюка. – К.: Знання України, 2005. – С. 322-344
6. Розвиток недержавних організацій соціальної сфери / Р. Кравченко, Н. Кабаченко, О. Васильченко // Соціальна робота в Україні: перші кроки / Ред. В. Полтавець. – К.: Видавничий дім “КМ Academia”/ - К. – С. 130-144
7. http://www.rusnauka.com/NPM_2006/Politologia/5_pikalova.doc.htm

Тема 12. Перспективи застосування психологічних технологій у сучасному політичному процесі

Сучасний етап державотворення в контексті демократичного врядування передбачає вплив окремої людини та груп людей на процес управління і зворотній вплив управлінських відносин на психологію окремої людини чи групи. У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема впровадження психологічних технологій у сучасному політичному процесі, що може бути одним із вагомих ресурсів при реалізації державно-владних повноважень.

Застосування психологічних технологій сучасному політичному процесі полягає у дослідженні способів взаємозв'язку управлінських підсистем, що представлені спільною взаємодією ієрархічно взаємопов'язаних управлінців, індивідуальні результати яких визначають якість політико-управлінської діяльності. Недосконалість механізмів взаємозв'язку проявляє себе в різних формах, до яких ми відносимо: домінуюче нині в політичному управлінні уявлення про людину як засіб для досягнення мети, що неадекватно потребам демократичного державного врядування і суспільства в цілому; низький рівень корпоративної культури; відсутність системи підтримки в діяльності; відсутність конкретних та досяжних перспектив кар'єрного зростання; відсутність нормованої діяльності і зобов'язань; перебільшення навантаження, що викликає опір до виконання розпоряджень та наказів; ненормована їх кількість; знецінення окремої людини, що зумовлюється правилами бюрократичної системи, де державний службовець виступає елементом системи чи функцією.

Подоланню цих явищ сприятиме ширше застосування психологічних технологій у сучасному політичному процесі.

Щоб бути ефективними в сучасному політичному колі, політичні лідери повинні усвідомлювати причини та власні мотиви того, що вони роблять, для розуміння та аналізу явищ і подій, що відбуваються у світі. Маючи чітке уявлення про себе, політики мусять передавати це бачення іншим, відтворювати колективні уявлення свого народу, яскраво описувати мрії та робити свій внесок у суспільну ідентичність.

Ідеї Г.Юнга, В.Рейха, З.Фрейда, Е.Фромма, Т.Адорно, Х.Лассвелла, І.Джаніса та інших вчених, вказують на глибинно-психологічні процеси, які управляють малими і великими соціальними групами та звертають увагу на залежність поведінки політичних лідерів та груп від несвідомих впливів.

Спираючись на ідею Г.Юнга, за якої психологія націй, груп, держав, систем є лише більш складнішою формою індивідуальної психології, зростає застосування психологічних технологій у сучасному політичному процесі.

Для цього слід подолати обмеження у стандартних підходах до політичного управління, планування та прийняття рішень та ширше впроваджувати технології, що базуються на актуалізації інтуїції й усвідомленні несвідомого. До таких висновків на основі численних досліджень прийшли Гарвардська Школа Бізнесу, європейська школа бізнесу INSEAD (в Парижі) та інші провідні дослідні центри, які оприлюднили, що найбільш ефективними інструментами сучасних лідерів в XXI столітті стануть медитація та інтуїція [8]. Це дозволяє акцентувати увагу на необхідності адаптації сучасних психологічних технологій до практики політичного управління.

На сучасному етапі попит на психологічні консультативні послуги обумовлений необхідністю постійного підвищення ефективності діяльності в умовах жорсткої конкуренції, нестабільністю політичної системи, потребою у нових підходах до політичного управління.

Центром Глобального лідерства INSEAD (IGLC), що заснований професором Манфредом Кеттою-де Фрізом у 2003 році, розроблені інноваційні програми для задоволення зростаючого попиту на глобальний розвиток лідерства та дослідження процесів на всіх рівнях розвитку сучасних організацій. Дослідники визначили, що традиційно більшість експертів і керівників звертають увагу тільки на раціональні аспекти людської поведінки, у той час як, на їх думку, єдиним раціональним підходом є визнання і розуміння ірраціональних мотивів лідерів, які впливають на прийняття рішень. Тому своїм завданням вони вбачають допомогу керівникам у розвитку емоційного інтелекту. Дана парадигма базується на психоаналітичній психології, когнітивних теоріях, психології розвитку та теорії сімейних систем ([2; 4; 5; 6; 7]).

Прикладом цього є метод психологічного моделювання, що утворює “семіотичне моделювання” суб’єктивної психічної реальності. Це такий специфічний спосіб взаємодії з дійсністю через відображення, інтерпретацію а також її бажану трансформацію.

З психологічної точки зору, сучасний політичний процес – це складна система взаємозв’язків та комунікацій, що розвивається як єдиний організм взаємообумовлених і взаємозалежних складових. Системні впливи зумовлюють або перехід системи із одного стану в інший, або ж її гальмування.

Як засвідчили останні події, на сьогодні перебільшена увага до психологічних технологій як механізмів маніпуляції, в чому легко переконатися переглядаючи ЗМІ, в той час як незаслужено відійшло на другий план використання їх для зміцнення авторитету, державного й політичного керівництва.

Виборчі перегони 2012 р. демонструють стрімке зростання різних форм і методів психологічного впливу. Водночас вони показують, що їх застосування

посилюється переважно лише напередодні виборів і поки що не стало об'єктом всебічного науково-теоретичного осмислення.

На разі, українське суспільство висуває більші вимоги до влади і потребою часу є дослідження застосування психологічних технологій у значно ширшому сенсі, не лише у передвиборчих перегонах чи для досягнення вузьких, здебільшого особистих цілей.

Виходячи з цього, вважаємо, що сьогодні слід звернути увагу на соціально-психологічні механізми здійснення політичного впливу.

Адже одні і ті ж самі соціально-психологічні механізми можуть бути використані для досягнення як благородних, так і несумісних з етичної точки зору цілей. На жаль, не дуже піклуються про етику і ЗМІ, а іноді і урядовці, навіть виступаючи перед масовою аудиторією. Безумовно, етичність і моральність застосування психологічних технологій у реалізації політичного впливу буде позитивно впливати на суспільство в цілому і сприятиме “оздоровленню” нації. В цьому плані ефективними заходами можуть бути збільшення компетентності у політичних впливах і реакціях на маніпулятивні впливи, на що спрямовані дослідження науковців кафедри парламентаризму та політичного менеджменту НАДУ.

Наприкінці, хочу завершити свій виступ словами Роменця В.А.: “Людина спроможна і вільна діяти так, щоб наслідком її діяння ставали події буття, відбувалося його само відродження і самоствердження. І тому, напевно, від такої активності, замішаної на страхіві перед буттям і небуттям, людина мусить піднятися до рівня аутентичної активності і виявити своє єство у впливі, сутнісними векторами якого є свобода і творчість.” Власне, прояв саме цих категорій впливу і мусить забезпечити влада.

Список використаних джерел

1. Бандурка А.М., Друзь В.А. Психология власти: Учеб.пособие для вузов. – Харьков, 1998
2. Головатий М.Ф. Політична психологія. – К., 2001
3. Доценко Е. Манипуляция: феномен, механизм, защита // Контроль сознания и методы подавления личности: Хрестоматия / Сост. К.В. Сельченко. – Мн.; М.: Харвест; ООО “Издательство АСТ”, 2001. – 624 с.
4. Кара-Мурза С.Г. Манипуляция сознанием. – М.: Алгоритм, 2000. – 736 с.
5. Кассирер Э. Политические мифы // Вестн.МГУ.Сер.7. – М.,1990. - № 2. – С. 58-69
6. Психологія масової політичної свідомості та поведінки / Відп.ред. В.О. Васютинський. – К., 1997
7. <http://pulib.if.ua/part/10172>

Тема 13. Моніторинг виборчого процесу – гарантія чесних та гідних виборів

Комітет з парламентського співробітництва між Україною та ЄС закликає українську владу вжити всіх необхідних заходів з метою забезпечення демократичних, вільних і чесних виборів у відповідності зі стандартами ОБСЄ.

Крім того, заступник держсекретаря США Томас Мелія заявив, що чисті вибори до Верховної Ради забезпечать шлях до повернення України в Європу і шлях до зміцнення партнерства із США.

З цим погоджується й українська сторона. Президент України Віктор Янукович зазначив, що завдання стоїть провести чесні, демократичні вибори.

Разом з тим, соціологи (зокрема Центр Разумкова) стверджують, що лише 3% громадян вірять, що наступні вибори будуть чесними і демократичними. На думку населення (46%), головне, що треба зробити для чесності та демократичності виборів, – гарантувати, що усі, хто буде причетний до фальсифікації виборів, нестимуть кримінальну відповідальність. Істотні сподівання покладаються й на контроль громадських організацій (28%).

На сьогоднішній день гостро стоїть питання, чи будуть зірвані парламентські вибори 2012 року.

Так от, Закон України “Про вибори народних депутатів України” зазначає, що у разі, коли в одномандатному окрузі після закінчення строку реєстрації кандидатів не зареєстровано жодного кандидата у депутати, або якщо у виборах брав участь один кандидат і за нього віддали голоси менше половини виборців, що взяли участь у голосуванні, вибори у цьому окрузі вважаються такими, що не відбулися.

Дільнична виборча комісія може визнати голосування на виборчій дільниці недійсним у разі встановлення нею порушень вимог цього Закону, внаслідок яких неможливо достовірно встановити результати волевиявлення виборців, лише за таких обставин:

1) виявлення фактів незаконного голосування (опускання виборчого бюлетеня до виборчої скриньки за виборця іншою особою, крім випадків, передбачених частиною дев'ятою статті 85 цього Закону; голосування особами, які не мають права голосу; голосування особами, які не включені до списку виборців на цій виборчій дільниці або включені до нього безпідставно; голосування

виборцем більше ніж один раз) у кількості, що перевищує десять відсотків кількості виборців, які отримали виборчі бюлетені на виборчій дільниці;

2) знищення або пошкодження виборчої скриньки (скриньок), що унеможливило встановлення змісту виборчих бюлетенів, якщо кількість цих бюлетенів перевищує двадцять відсотків кількості виборців, які отримали виборчі бюлетені на виборчій дільниці;

3) виявлення у виборчих скриньках виборчих бюлетенів для голосування у загальнодержавному або одномандатному окрузі у кількості, що перевищує більш як на десять відсотків кількість виборців, які отримали відповідні виборчі бюлетені на виборчій дільниці.

Окружна виборча комісія може прийняти рішення про визнання голосування на виборчій дільниці недійсним лише у разі:

1) виявлення при повторному підрахунку голосів виборців на відповідній виборчій дільниці обставин, зазначених у частині першій статті 92 цього Закону;

2) виявлення фактів, підтверджених судовим рішенням, навмисного створення перешкод у здійсненні повноважень членами виборчих комісій в день, що передує дню голосування, у день голосування чи при підрахунку голосів,

навмисного неправомірного усунення з приміщення для голосування чи приміщення, де відбувається підрахунок голосів, осіб, зазначених у частині третій статті 34 цього Закону, а так само неправомірного недопущення зазначених осіб у приміщення для голосування чи приміщення, де проводиться підрахунок голосів.

Окружна виборча комісія зобов'язана встановити підсумки голосування у загальнодержавному окрузі в межах одномандатного округу незалежно від кількості виборчих дільниць, на яких голосування було визнано недійсним.

Визнання голосування недійсним у загальнодержавному окрузі в межах одномандатного округу не допускається.

Окружна виборча комісія зобов'язана встановити підсумки голосування в одномандатному окрузі незалежно від кількості виборчих дільниць, на яких голосування було визнано недійсним.

Визнання голосування недійсним в одномандатному окрузі не допускається. Центральна виборча комісія зобов'язана встановити результати виборів депутатів у загальнодержавному окрузі незалежно від кількості виборчих дільниць, в яких голосування було визнано недійсним.

Таким чином, ми бачимо, що згідно чинного законодавства фактично зірвати вибори неможливо, окрім хіба що, якщо в одномандатному окрузі не буде зареєстровано жодного кандидата у депутати, або якщо у виборах брав участь один кандидат і за нього віддали голоси менше половини виборців, що взяли участь у голосуванні.

Виникає запитання: “То що, тоді можна допускати численні порушення законодавства, а вибори згідно закону все одно відбудуться? Як так вибори законні але нечесні?”.

Зовсім ні. За такої ситуації Україні буде заказано міжнародне співробітництво та європейська інтеграція. Україна опиниться у міжнародній ізоляції, від нас відвернеться світ.

Крім того, за порушення виборчого законодавства передбачена юридична відповідальність. А як я вже зазначав, майже половина громадян України переконані, що вибори будуть чесними та демократичними, якщо усі, хто буде причетний до фальсифікації виборів, нестимуть кримінальну відповідальність.

Так, чинним Кримінальним кодексом України встановлено відповідальність за:

- перешкоджання здійсненню виборчого права, роботі виборчої комісії чи діяльності офіційного спостерігача;
- фальсифікацію виборчих документів чи фальсифікацію підсумків голосування, надання неправдивих відомостей до органів Державного реєстру виборців чи фальсифікацію відомостей Державного реєстру виборців;
- голосування виборцем на виборчій дільниці більше ніж один раз;
- незаконне знищення виборчої документації;
- порушення таємниці голосування;
- порушення порядку фінансування виборчої кампанії кандидата, політичної партії.

Окрім цього, чимало норм Кодексу України про адміністративні правопорушення встановлюють адміністративну відповідальність за порушення виборчого законодавства.

Таким чином, за наявного виборчого законодавства, закріпленої юридичної відповідальності за його порушення усвідомлення громадянської позиції кожним учасником виборчої кампанії, бажанням світової співпраці України можуть відбутися законні, честі та легітимні вибори. Серед зазначених умов необхідно забувати й про активну діяльність спостерігачів. Саме громадські організації повинні стати лакмусовим папірцем парламентських виборчих перегонів.

Список використаних джерел

1. Експерт: моніторинг виборів повинен включати в себе не лише “спостереження” у день голосування // Режим доступу: <http://tyzhden.ua/News/64415>
2. Кримінальний кодекс України // Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
4. <http://vybory.mediasapiens.ua/tag/%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D1%96%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B3/>
5. <http://zik.ua/ua/news/2012/08/28/365858>

Тема 14. Гарантії реалізації конституційного принципу рівності у сучасному виборчому процесі: проблеми та завдання

Немає такого політика, який би не прагнув утриматися на владному Олімпі. Тому, якими б важливими державними реформами не опікувалися законотворці, подумки вони завжди у виборчому процесі. Точніше – в намаганнях його вдосконалити: з одного боку, аби не дати опонентам перехопити ініціативу, з іншого – аби забезпечити собі перевагу в питанні залучення адміністративного ресурсу.

Рівне виборче право – один з основних принципів виборів, передбачених конституціями і законами більшості країн світу та міжнародно-правовими актами. Є показником демократизму виборів, рівня розвитку безпосередньої і представницької демократії, конституційно-правового статусу людини і громадянина в кожній країні. В Україні рівне виборче право передбачено і гарантовано чинною Конституцією (ст. 71, 76, 103, 141) та Законами “Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів”, “Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим”, “Про вибори Президента України”, “Про вибори народних депутатів України”.

Принцип “рівне виборче право” означає, що всі громадяни України беруть участь у виборах на рівних засадах, тобто кожний виборець має однакову з іншими виборцями кількість голосів при голосуванні, голосує лише один раз однаковою з іншими виборцями кількістю виборчих бюлетенів за однакову кількість кандидатів, зареєстрованих у встановленому законом поряд-

ку, і кожний громадянин може вважатися обраним лише на однакових з іншими умовах (щодо участі виборців у голосуванні, встановлення результатів голосування, визначення кандидата обраним тощо) та одержує у разі обрання лише один мандат. За своєю суттю рівне виборче право означає, що голос кожного виборця має рівну з іншими вагу, тобто вплив на результати виборів. Кожен виборець, як правило, має один голос по кожному виду виборів, зокрема під час парламентських, президентських чи місцевих виборів, хоча ці вибори можуть поєднуватися.

Водночас при змішаній виборчій системі, зокрема під час виборів народних депутатів України (наприклад, при мажоритарно-пропорційній системі виборів), виборці мають по два голоси – один по одномандатному та один по багатомандатному загальнодержавному виборчому округу. Рівне виборче право забезпечується комплексом способів і засобів правового, організаційного, фінансового, інформаційного, матеріально-технічного та іншого характеру. Так, рівність умов виборів для кандидатів під час виборів народних депутатів України забезпечується утворенням одномандатних виборчих округів з приблизно однаковою кількістю виборців, тобто за єдиними нормами представництва, створенням рівних можливостей для кандидатів під час реєстрації їх виборчими комісіями, при веденні передвиборної агітації тощо.

Список використаних джерел

1. Європейський демократичний доробок у галузі виборчого права: Матеріали Венеціанської Комісії, Парламентської Асамблеї, Комітету Міністрів, Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи. – Вид. 2-е, випр. I доповн. / За ред. Ю. Ключковського. – К.: Логос, 2009. – 500 с.

2. Ключковський Ю.Б. Виборчі системи та українське виборче законодавство [монограф.] / Ю.Б. Ключковський; Національний університет “Києво-Могилянська Академія”. – К.: Час друку, 2011. – 132 с.

3. Марцеляк О.В. Принципи виборів народних депутатів України (загальнотеоретична характеристика) / О.В. Марцеляк // Вісник Академії митної служби України. Серія: Право. – 2009. - №1. – С. 26-34

4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права // Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_043

5. Чимний Р. Конституція не заперечує виборчих перешкод, якщо їх можна здолати // Закон і бізнес. Рівність в урні // Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/202-rivnist_v_urni.html

6. <http://jurisprudence.com.ua/konstitucijne-pravo/printsipi-viborchogo-prava-v-ukrajini.html>

Тема 15. Громадські організації – відповідальні суб’єкти виборчого процесу

В першу чергу дозвольте подякувати ініціаторам та організаторам сьогоденного нашого засідання круглого столу на таку актуальну тему, як вибори до парламенту України на засадах демократичності, чесності, прозорості та гідності. Ці питання нині активно лобіюються різними політичними

та громадськими силами через політичні дискусії на радіо та телебаченні, на шпальтах газет, в політичних ток-шоу. Наша громадська організація – Всеукраїнське жіноче об'єднання “Солідарність” з її регіональним представництвом – такі ж, як і всі, рівноправні суб'єкти виборчого процесу до парламенту України. Зупинюся на юридичних та організаційних аспектах, які забезпечують участь громадських організацій у виборчому процесі.

1. Ми керуємося Конституцією України, зокрема ст. 5, 69, 70, 71, що “носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ”. Завдяки чітко визначеним *функціям діяльності нашої громадської організації, її структурності, активності громадських лідерів, постійно діючій внутрішній та зовнішній інформаційно-комунікаційній мережі* – це наші сайти, системні публічні виступи в ЗМІ, можна з впевненістю сказати, що такі громадські організації є *своєрідними індикаторами суспільно-політичних потреб, які зможуть впливати на реалізацію вільного вибору громадян, зобов'язаних проголосувати відповідально і свідомо, відповідно до голосу совісті та власної гідності.*

2. Суспільно-політичне життя наших регіональних відділень Всеукраїнського жіночого об'єднання “Солідарність” спрямовані на регулювання найпроблемнішої сфери – це соціально-трудова відносина. Зокрема, *формування соціальної злагоди, політики соціального діалогу і соціального партнерства між органами державної влади та суб'єктами виборчого процесу. Задля реалізації цього ми проводимо послідовну інформаційно-просвітницьку роботу, напрацьовуємо ефективні механізми контролю з боку громадськості за діями влади, опозиції під час проведення виборчих перегонів.*

3. Ми плануємо використати передвиборчу кампанія як реальну можливість для того, щоб привернути увагу влади, опозиції, ініціативних громадян, громадських діячів та політиків, науковців, а також кандидатів у депутати до парламенту України до гострої суспільної проблеми, яка не має виправдання з точки зору елементарної людяності – **бідність серед працюючих.**

4. Ми вважаємо, що через виборчі процедури нам вдасться чи не найкраще **продекларувати свою позицію та наблизити їх дії до потреб** народу.

Протягом останніх виборчих кампаній наша Всеукраїнська жіноча організація “Солідарність” набула багатий досвід у забезпеченні чесних та прозорих виборів. Цей практичний досвід допоміг нам розробити *послідовні кроки участі* регіональних відділень Всеукраїнського жіночого об'єднання “Солідарність” у виборчій компанії 2012 року для реалізації принципів демократичності, чесності прозорості виборів.

Ми вносимо пропозицію про доцільність створення Всеукраїнського громадського Руху “За чесні та гідні вибори”, який об'єднав би зусилля не лише громадських організацій, а також наукову громаду, пересічних громадян, усіх небайдужих до майбутнього Української держави, українського народу.

Перший крок – підготовка до виборів:

- проводити серед виборців широку роз'яснювальну, інформаційно-просвітницьку роботу з метою надання неупередженої інформації про програми та позиції кандидатів і партій, про можливість фальсифікацій і використання адмінресурсу;

- надавати індивідуальну правову допомогу громадянам щодо особливості проведення виборів, прав людей з обмеженими можливостями, пенсіонерів, громадян, які виїжджають у відрядження, тощо;

- контролювати виконання звернень громадян щодо неточностей у їх персональних даних (у записах Виборчого реєстру та Єдиному реєстрі громадян);

- залучати громадян до активної участі у голосуванні під час виборів.

Другий крок - організація діяльності щодо проведення виборів:

- надавати правову оцінку діяльності політичних партій, кандидатів в народні депутати, а також порушенням, які допускають представники політичних партій, рухів і блоків;

- всі вище зазначені дії фіксувати та доводити до громади.

Третій крок - проведення виборів:

- здійснювати контроль за прозорістю виборів, діяльністю влади та політичних партій

- сприяти формуванню виборчих комісій;

- допомагати представникам правоохоронних органів у чергуванні на виборчих дільницях;

- сприяти виконанню заборони проведення партійної агітації під час проведення виборів.

Четвертий крок - захист результатів виборів:

- допомагати вчасно вирішувати проблеми та спори;

- надавати безкоштовну фахову юридичну допомогу громадянам у разі порушення їх прав;

- стимулювати представників влади до виконання ними передвиборчих обіцянок та програм.

Всю роз'яснювальну, інформаційно-просвітницьку роботу ми плануємо висвітлювати на наших сайтах, в ЗМІ, в публічних виступах на радіо, телебаченні. Звичайно, сфера нашої діяльності могла б бути ширшою, але за статусом громадським організаціям відведена допоміжна функція суспільного спостерігача.

Отже, для забезпечення незаангажованої оцінки виборчого процесу вважаємо, що спостерігачи від громадських організацій повинні бути прирівняні до офіційних спостерігачів від суб'єктів виборчого процесу та мати право на:

- отримання копії протоколу про підрахунок голосів та встановлення офіційних результатів виборів;

- звернення до відповідної виборчої комісії або суду з письмовою заявою про усунення порушень закону у разі їх виявлення;

- складання акту про виявлене порушення закону, що підписується ним та не менш ніж двома виборцями, які засвідчують це порушення;

- присутність під час волевиявлення виборців поза приміщенням для голосування (на дому);

- присутність під час засідань виборчих комісій різного рівня при підрахунку голосів, встановленні результатів волевиявлення.

Список використаних джерел

1. Парламентські вибори-2007: участь громадських організацій – К.: М.Ф.Відродження, 2007
2. Реєстр громадських організацій // Режим доступу: <http://xcntrl.rupr.org/startpage/gromadski-organizacie>
3. <http://gurt.org.ua/blogs/%D0%90%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%BB%D1%96%D0%B9%20%D0%A0%D0%B5%D0%BA%D1%83%D0%BD/1032/>
4. http://cun.lviv.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=377:2012-03-07-23-17-05&catid=6:2010-06-10-08-19-03&Itemid=14

Тема 16. Консультативна юридична допомога виборцям – запорука чесних та гідних виборів

За Законом адвокатура України є добровільним професійним громадським об'єднанням, покликаним сприяти захисту прав, свобод та представляти законні інтереси громадян України, іноземців, осіб без громадянства, юридичних осіб та надавати юридичну допомогу.

Адвокатура у власному розумінні слова являє собою правозаступництво, правозахист, тобто іншими словами – юридичну допомогу, що надається спеціалістами-правознавцями тим, хто в ній має потребу.

Розбудова правової держави є неможливою без створення гарантій для захисту прав людини, без забезпечення механізму функціонування такого специфічного демократичного інституту, яким є адвокатура, особливо напередодні парламентських виборів.

Національне право надає якнайповніші гарантії конституційних принципів виборчого права. Конституції різних країн часто гарантують їх прямо, а виборчі закони і навіть підзаконні акти деталізують їх застосування.

Конституційні принципи виборчого законодавства виводяться із міжнародних угод. Настільки вони не можуть змінюватися. Проте бажано, щоб вони мали також конституційну силу, і багато країн зробили їх такими.

У виборчій галузі, як і в інших, міжнародний захист прав людини гарантує мінімальні стандарти, а національне право має можливість рухатися далі і гарантувати більш широкі політичні права. Стабільність закону є вирішальним для формування довіри до виборчого процесу, що само по собі є життєвим для консолідації демократії.

Норми, які часто змінюються, а особливо складні норми, можуть дезорієнтувати та збентежувати виборців. Понад усе, виборці можуть зробити висновок, справедливий чи ні, що виборчий закон є просто знаряддям у руках тих, хто перебуває при владі, і що їх власні голоси мають малий вплив на результати виборів.

На превеликий жаль, за останні декілька років, більшість виборців України не отримують в повному обсязі тих гарантій, які намагається надати наша правова держава, зокрема право на юридичну допомогу кваліфікованим адвокатом, у разі порушення прав та свобод, під час проведення виборів.

Маючи досвід роботи в суді, можу зазначити, що далеко не кожна особа, права якої порушені під час проведення виборів, може дозволити собі звернутися до суду за захистом таких прав.. Більшість виборців, як то кажуть, “махують рукою” та йдуть собі додому, при цьому не розуміючи, що їх голосом скористуються ті, кому це більш всього потрібно. А все це тому, що держава не надає нашим виборцям належної правової допомоги.

Держава правова! Але ж де це право?

Для виборців свобода формувати волю частково є предметом рівності можливостей. Влада має також певні позитивні зобов’язання. Зокрема, вона повинна забезпечити доступність виборцям відомостей про списки та кандидатів, які балотуються на виборах, наприклад, надаючи їм достатньої публічності.

Окремі особи також можуть перешкоджати свободі виборців формувати свою волю, зокрема через купівлю голосів – практику, щодо запобігання та покарання якої держава повинна вживати ефективних дій. У крайніх випадках розповсюдження неправдивих передвиборних матеріалів приватними особами чи організаціями може ставити під загрозу свободу виборців.

Саме і на адвокатуру, як на інституційну установу покладається забезпечення принципів публічності та відкритості виборчого процесу в питаннях інформування громадян та роз’яснення громадянам їх виборчих прав та свобод.

У Законі України “Про вибори народних депутатів” відображені всі прогресивні нововведення в частині регулювання спостереження за виборами (наприклад, за офіційними спостерігачами від громадських організацій збережено статус суб’єктів виборчого процесу тощо).

Водночас у зазначеному Законі не було враховано рекомендації Міжнародної фундації виборчих систем щодо удосконалення правового регулювання спостереження за виборами, зокрема – в частині необхідності надання спостерігачам від громадських організацій права подавати скарги до виборчих комісій, закріплення за спостерігачами від громадських організацій права здійснення спостереження на всій території України, а не лише в межах певних виборчих округів.

Основним позитивним нововведенням законопроекту в частині оскарження рішень, дій та бездіяльності щодо виборів є продовження строків подання скарг до виборчих комісій протягом 5 днів. Так, Законом звужено сферу компетенції комісій щодо розгляду скарг (окремі типи порушень можуть бути оскаржені виключно до суду), встановлено надмірно короткі строки розгляду скарг (2 дні з дня отримання тощо), звужено коло суб’єктів звернення зі скаргами (наприклад, офіційні спостерігачі не матимуть права подавати скарги до комісій).

Таким чином, звернемося до прози нашого життя. Чому ж наші виборці з такою недовірою ставляться до запланованих виборів, чому не спостерігається активність ні серед молодого покоління, ні серед людей більш старшого віку? Але ж все просто. Постійно спілкуючись з нашими громадянами, я чую про те, що ЦВК знаходиться під впливом Президента та його партії, голови виборчих комісій вже заздалегідь провели іструктаж як та яким чином проводити вибори (вважаю, всі розуміють, що я маю на увазі). Але ж, шановні, ми – правова

держава. Чому ж тоді при підрахунку голосів у ЦВК не ввести незалежних від політичних поглядів адвокатів? Чому б на виборчих дільницях не надати можливості адвокатам на місці надавати допомогу виборцям? Невже людина похилого віку, та й не тільки похилого, може обійти район в пошуках кваліфікованого юриста, при цьому заплатити чималі кошти за юридичні послуги? А якщо виборець самотійно напише скаргу до суду, чи зможе він за відсутності адвоката належним чином захистити свої права? Як показує досвід та практика – ні! Ось, на жаль, звідси й випливає відсутність віри наших виборців в проведення чесних виборів. Немає правової захищеності. І легше простому громадянину викреслити всіх кандидатів зі списку або, ще краще, не піти на вибори взагалі.

Тому, ще раз наголошую на тому, що наша держава – правова держава! Вважаю, що набагато ширше треба заохочувати адвокатів, громадські організації в передвиборні та виборні кампанії.

В свою чергу, хотілося б відзначити участь адвокатів ВГО Ради адвокатів України у виборчих процесах, які відбувалися в державі на початку формування демократичної виборчої системи в державі. Таким чином, зусиллями адвокатів було подано до ВРУ проекти зміни до деяких законодавчих актів, які суттєво вплинули на зміцнення демократії та верховенства права в Україні. Ми пам'ятаємо, як саме зусиллями адвокатів були зруйновані схеми фальсифікацій під час виборів у 2004 році та позачергових виборів у 2007 році. Саме завдяки наділеними Законом повноваженнями адвокати змогли підготувати скарги та заяви, створити методичні рекомендації для членів виборчих дільниць, підготувати рекомендації для виборців щодо самотійного відстоювання їх прав, отримати доленосні судові рішення, що зруйнували ганебні схеми чорних виборчих штабів. На нашу думку, саме досвід адвокатів, які не лише у день виборів стикаються з дією законів України, дає можливість оцінити всі ризики, які можуть використовувати нечесні політичні сили та, в свою чергу, розробити заходи протидії.

Наводячи підсумки, можна зазначити, що адвокатура має стати потужним та дієвим інститутом з розгалуженою системою консультаційних центрів захисту прав, свобод та представляти законні інтереси громадян України у виборчому процесі не на користь окремих політичних сил та кандидатів, а спрямовувати свій захист на ствердження принципів верховенства права та закону.

Тема 17. Кожний виборець відповідальний за свій вибір

По-перше, вважаємо актуальним об'єднання зусиль професіоналів – науковців і освітян – спроможних сприяти забезпеченню *проведення гідних виборів* до Верховної Ради України. Бачимо дві найважливіші причини для такого об'єднання:

1) складна ситуація навколо довір'я студентської молоді і фахівців до держави і чинної влади;

2) пасивність більшості науковців-освітян щодо підготовки громадян до усвідомленого вибору кандидатів у народні депутати й усвідомленої відповідальності кожного за проведення *гідних і чесних* виборів, адже саме ми

можемо оцінити реальну ситуацію в країні і покращити її шляхом проведення широкої роз'яснювальної, консультативної, експертної роботи з учнівською і студентською молоддю, громадянами в цілому.

Зокрема, за результатами соціально - психологічних досліджень, проведених нами *за методикою незавершених речень* серед студентів Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, виявлено серед 20-ти ціннісних орієнтацій , що *найгіршим є їхнє ставлення* до “сучасного суспільства” (62,2%), “держави, в якій живу” (51,1%), “вищої освіти в країні” (44,4%), “інновацій в освіті” (33,3%).

Серед *негативних тенденцій* виявлено:

- Песимістичні погляди на сучасне суспільство і державний устрій.
- Недовіра до уряду і держави.
- Негативізм в оцінці стану суспільства, його морального обліку.
- Звуження або повна втрата ідеалів.
- Зниження соціальної і фізичної активності.
- Зорієнтованість на пошук кращої долі в інших країнах.
- Невпевненість у майбутньому.

З'ясовано також, що сучасна молодь найбільш болісно ставиться до проявів **брехні, нещирості, несправедливості**, вимагає (може, навіть надмірно загострено) **поваги до себе**. Тому вона більш активно готується до своєї участі у цій виборчій кампанії, має більш чіткі уявлення про свої права, про свої дії щодо захисту свого голосу на всіх етапах виборчого процесу:

- 1) висування кандидатів у депутати;
- 2) утворення виборчих комісій (крім Центральної виборчої комісії);
- 3) реєстрація кандидатів у депутати;
- 4) проведення передвиборної агітації;
- 5) утворення спеціальних виборчих дільниць, що існують на тимчасовій основі;
- 6) складання списків виборців, їх перевірка та уточнення;
- 7) голосування;
- 8) підрахунок голосів виборців та встановлення підсумків голосування;
- 9) встановлення результатів виборів депутатів та їх офіційне оприлюднення;
- 10) припинення повноважень окружних та дільничних виборчих комісій.

Проте, як свідчить емпіричний аналіз даної проблеми, в цілому громадяни України (і молодь і люди старшого віку) не повністю усвідомлюють свою місію і роль на кожному з цих етапів виборів, не вірять у свої можливості внести якісні зміни у життя держави і суспільства.

Ми бачимо свою місію у необхідності розширити пояснювальну роботу навколо проблем усвідомлення відповідальності кожного у виборах.

По-друге, наша громадська організація, яку я представляю об'єднує понад 300 досвідчених науковців галузі педагогіки, психології, менеджменту освіти, інноваційного освітнього менеджменту, які є свідомими громадянами нашої країни. Ми розуміємо, що рік виборів до Верховної Ради України - це рік на додаткове випробування нас як суспільства цивілізованих можливостей.

Чи зможемо ми зреалізувати ці можливості? Думаємо – так, адже, ще Ян Амос Каменський стверджував, що *“лише благочестивий може виховати благочестивого, чесний – чесного, порядний - порядного і т.д.”* Тому участь у виборчому процесі кожного з нас є важливим усвідомленням того, що **лише чесний і порядний виборець може обрати чесну і гідну владу.** Тому науковці-освітяни готові об’єднатись заради цього і можуть допомогти сприяти процесу осмислення ролі кожного виборця у досягненні бажаного результату.

Ми підтримуємо **пропозицію щодо створення Всеукраїнського громадянського руху за чесні та гідні вибори до Верховної Ради 2012.** Пропонуємо створити координаційну раду для підготовки відповідного Всеукраїнського Форуму. Від нашої організації пропонуємо ввести до цієї Ради нашого президента – доктора пед. наук, професора Лідію Іванівну Даниленко.

Ми маємо чітку позицію, що науковці, які не при владі і не в опозиції, краще розуміють потреби країни і суспільства, чітко бачать перспективи розвитку нашої держави в напрямі демократії та Європейських стандартів життя, розуміють, що рух за чесні і гідні вибори треба розпочинати з себе.

Список використаних джерел

1. Малкіна Г. Вибори як засіб реалізації політичної відповідальності // Віче. – 2008. - №12 // Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/1004/>
2. http://www.lnu.edu.ua/faculty/Phil/slovnyk_shveda/a.htm
3. <http://www.observator.org/stat%D1%96/fenomen-vidpovidalnogo-viborcja.html>
4. <http://www.stvadm.gov.ua/index.php/vedennya-derzhavnogo-reestru-vibortsiv/viborets-mae-znati>
5. <http://zik.ua/ua/news/2012/10/26/375697>
6. <http://cvu.org.ua/activity.php>

Тема 18. Рівність прав та можливостей виборців – шлях до якісного європейського життя

Політика нашої держави має базуватися на вже існуючих тенденціях та світових інноваційних підходах щодо розв’язання проблем **рівності прав та можливостей виборців** та кращому практичному досвіді.

З 2008 року в Україні почав діяти україно - канадський проект “Інклюзивна освіта для дітей з особливим потребами в Україні” завдяки підтримці Канадської агенції з міжнародного розвитку (CIDA) та партнерській співпраці ряду канадських та українських громадських та державних організацій. Пілотними регіонами проекту обрано Львівську область та Автономну Республіку Крим.

Метою проекту є **змінення ставлення** уряду, закладів освіти та неурядових організацій до проблем людей з інвалідністю.

Ми раді, що у разі з групою науковців кафедри парламентаризму та політичного менеджменту НАДУ при Президентіві України ми маємо змогу внести нове розуміння щодо формування справедливого суспільства для всіх, а не для окремо взятих громадян.

Сподіваємось, що спільними зусиллями ми зможемо досягти успіху і на цих виборах до Верховної Ради, адже, маючи досвід роботи в міжнародних проектах, ми бачимо, що громадяни демократичних країн добре усвідомлюють історію розвитку свого народу, знають, через які страждання пройшли їх нації, які жертви були покладені на алтар демократії.

Чи потрібні нашому народу також такі страждання?

Чи не можемо ми, вивчивши досвід інших народів, забезпечити собі більш щасливе життя без приниження і будь-якої дискримінації, чи то гендерної, чи ментальної, расової, соціальної тощо?

Вважаємо, що не один француз чи канадієць не “продасть” свій голос за будь-яку “гречку”. Наші виборці також мають право на гідні і чесні вибори і науковці спільно з міжнародними експертами повинні цьому сприяти.

Підписавши цілий ряд європейських хартій, Україна повинна усвідомити, що настав час їх виконання. Демократичні стандарти Європи і прогресивного світу мають увійти в наше життя.

Зміна акцентів у трактуванні різних сучасних концепцій, у т.ч. концепції інвалідності, призводить до необхідності забезпечення комплексного підходу у створенні умов, які б сприяли реалізації прав осіб з інвалідністю на рівні з іншими громадянами країни. Для цього потрібно здолати існуючі перешкоди невлаштованого соціуму, удосконалити законодавство і посилити контроль за його дотриманням, змінити у ряді випадків ставлення суспільства до проблеми інвалідності.

Список використаних джерел

1. Конституція України // Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/ru/content/chapter02.html>
2. Коментар до Конституції України. – К.: Ін-т законодавства ВРУ, 1996
3. Кравченко В.В. Конституційне право України. –К.: АТІКА, 2000
4. http://www.pravo.vuzlib.org/book_z1718_page_7.html
5. <http://cvu.org.ua/activity.php>

Тема 19. Громадянське суспільство як запорука чесних виборів

Громадськість втомлена боротьбою за владу будь-якою ціною, конфліктами, суперечками і зміною векторів політичних сил, низьким рівнем економічного розвитку, що призводить до соціальної незахищеності населення.

Сьогодні, коли суспільна трансформація в Україні носить такий суперечливий, непослідовний характер, коли економічні і політичні реформи відбуваються не завжди з врахуванням громадської думки, немає визначеності у громадян щодо правлячих та опозиційних сил, дуже важливою є роль громадянського суспільства, зокрема, участь його інституцій у виборчому процесі та захист результатів волевиявлення. Щоб не виникла ситуація, що нікому і ні з кого спитати за стан справ у державі і не постало питання про існування самої держави.

Громадянське суспільство як система інституцій і організаційних заходів, які забезпечують функціонування суспільства у протипагу і доповнення влад-

них структур, має сьогодні докласти всіх необхідних зусиль для проведення чесних та гідних виборів.

Такі інститути громадянського суспільства як політичні партії, громадські об'єднання, асоціації, різні професійні та конфесійні об'єднання мають надихнути громадян, додати їм віру у чесні вибори, надію на зміни у житті і виступати своєрідним регулятором свободи. Сьогодні, за даними соціологічних опитувань, одним громадянам взагалі треба пояснювати всю необхідність взяти участь у виборах, а інших закликати до проведення їх чесно.

Безумовно, що від усіх громадян разом чи окремо, від їх громадянської свідомості і позиції, від реалізації їх конституційних прав, що зазначені в ст.38 Конституції залежить доля виборів, чи відбудуться вони взагалі і чи будуть вони чесними, а від цього залежить доля і самої держави.

Отже, сьогодні, напередодні виборів, головними функціями інститутів громадянського суспільства є:

- сприяння реалізації громадянами своїх конституційних прав, сприяння реалізації ними власних інтересів у виборчому процесі;
- захист результатів волевиявлення громадян;
- зменшення деструктивної сили протистояння інтересів, шляхом впорядкування енергії громадян, спрямування в організоване русло різних акцій, протестів, вимог і таке інше для оберігання суспільної системи від хаосу і створення сприятливих умов для демократії;
- гарантія непорушності особистих прав громадян, надання їм впевненості у своїх силах, служіння опорою у їх можливому протистоянні, особливо це стосується юристів, адвокатів і їх об'єднань.

Звертаюсь до фахівців галузі права – юристів, адвокатів, суддів тощо з проханням – надати під час виборчого процесу кваліфіковану допомогу громадянам при їх зверненні до суду для захисту своїх конституційних прав та свобод, при цьому дотримуючись принципу верховенства права, який визнається і діє (ст.8 Конституції України).

Звертаюсь до усіх громадян з проханням – підтримати рух “За чесні та гідні вибори”, підтримати своєю волею, своєю громадянською свідомістю, при цьому виявляти і інформувати суспільство про кожний випадок правопорушень під час виборів та вимагати реакції правоохоронних органів, а також докласти всіх можливих зусиль, щоб вибори відбулися такими, якими ми того заслуговуємо, тобто чесними, прозорими, гідними нас, заради нашої держави, заради майбутніх поколінь.

Список використаних джерел

1. Шляхтун П.П. Політологія (теорія та історія політичної науки / П.П. Шляхтун. – К.: Либідь, 2002. – 576 с. // Режим доступу: <http://politics.ellib.org.ua/pages-1917.html>
2. Медведчук В.В. Громадянське суспільство: Український вибір: монографія/ В.В. Медведчук. – К.: Логос, 2012. – 568 с.
3. http://lib.mdpu.org.ua/e-book/politologiya/eBook/modul_1/tema9.htm
4. Цінності громадянського суспільства і моральний вибір: український досвід. – К.: Етна-1. – 2006. – 268 с.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

В Україні за останні двадцять років відбулося понад двадцять загальнодержавних виборчих кампаній, що регулювалися шістнадцятьма законодавчими актами. За цей час діяли дві редакції конституції – Конституція (Основний Закон) Української РСР від 20 квітня 1978 року та Конституція України від 28 червня 1996 року. З часу заснування в Україні поста Президента України відбулося п'ять виборчих кампаній з виборів Президента України, які регулювалися чотирма редакціями виборчих законів. З 1989 року та до тепер, в Україні відбулося сім виборчих кампаній з виборів народних депутатів України (включаючи вибори народних депутатів УРСР 1990 року та вибори народних депутатів СРСР 1989 року), які регулювалися шістьма виборчими законами. За цей період в Україні відбулося шість чергових місцевих виборів (виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів), що регулювалися шістьма різними законами про вибори.

Загальновизнаними, закріпленими не лише у національному законодавстві демократичних держав, а й у міжнародних документах, є наступні принципи виборчого права – загального виборчого права, вільних виборів, рівного виборчого права, прямого виборчого права, таємного волевиявлення (голосування). Вони сформовані у результаті складної і тривалої еволюції виборчого права, характеризують внутрішню суть такого складного, суперечливого і різностороннього явища як вибори, на них будуються виборчі закони, вони є ядром виборчого законодавства більшості демократичних країн.

У всіх виборчих Законах України принципи виборчого права знаходили та знаходять своє втілення. Встановлена виражена тенденція до поглиблення опису, уточнення та пояснення принципів виборчого права, до деталізації та конкретизації їх окремих норм та аспектів, до громіздкості та зайвої детальності викладу у виборчому законодавстві України, спостерігається постійна деталізація та розширення нормування виборчих процедур, надмірне ускладнення структури виборчих законів, виражена тенденція до загального суттєвого ускладнення виборчого законодавства.

Поняття “виборчої системи” у виборчому праві вживається в двох значеннях – у широкому та у вузькому. В широкому значенні – це багатогранна система суспільних відносин, яка виникає у зв'язку із виборами органів публічної влади та завдяки якій вони отримують свою легітимність, включаючи весь процес організації та проведення виборів, визначення їх результатів, спосіб розподілу представницьких мандатів, порядок оскарження результатів виборів тощо. У вузькому значенні – це та частина широкого значення змісту поняття “виборча система”, яка стосується способу підбиття підсумків голосування або певного способу розподілу депутатських мандатів між кандидатами, залежно від результатів голосування виборців. Виходячи із вузького розуміння змісту поняття “виборча система”, у законодавстві більшості демократичних держав світу закріплені та використовуються три основні види виборчих систем – мажоритарна, пропорційна та змішана виборчі системи.

На теперішній час у національному виборчому праві склалися підстави та об'єктивна потреба для об'єднання виборчого законодавства України у єдиний нормативно-правовий акт – Виборчий кодекс України. Це дасть можливість уніфікувати переважну частину норм законодавчого регулювання виборів, стандартизувати усі головні етапи виборчого процесу, суттєво спростити законодавство про вибори, зробити його прозорішим та зрозумілішим для виборця. Проведення усіх виборів за єдиним виборчим законодавством, у якому будуть збережені усі кращі здобутки та норми чинного виборчого законодавства, і який на практиці буде найповніше реалізовувати демократичні принципи виборчого права і відповідати міжнародним демократичним стандартам, сприятиме поглибленому розвитку народовладдя та демократії в Україні.

Ми будемо вдячні, якщо наші інформаційно-методичні матеріали будуть корисними у підготовці нових виборчих кампаній в Україні, для слухачів, студентів вищих навчальних закладів України.

ДОДАТКИ

Додаток 1

ОСНОВНІ ЗАКОНИ СПІЛКУВАННЯ.

У комунікації, як і системі мови, діють певні закони. Вони пов'язані з закономірностями процесу комунікації, психологічними особливостями учасників спілкування, їх соціальними ролями. Комунікативні закони нежорсткі, з плином часу можуть змінюватися, мають національну специфіку. Комунікативні закони - найзагальніші нежорсткі тенденції, які наявні у всіх типах групового і масового спілкування. Крім комунікативних законів (загальних законів) у спілкуванні людей з участю мови діють також правила спілкування.

Правила спілкування - рекомендації щодо ефективного спілкування, які склалися в суспільстві і віддзеркалюють комунікативні традиції певного етносу. Мовознавець Й. Стермін виокремлює низку основних законів спілкування:

Закон дзеркального розвитку спілкування:

Співбесідники у процесі спілкування імітують стиль один одного. Ця імітація відбувається автоматично, підсвідомо. Н/д, якщо в розмові хтось раптом говорить пошепки, то інші також понизують гучність голосу. І навпаки, якщо співбесідник починає говорити голосно, інші учасники спілкування відчують бажання підвищити голос.

Дія закону віддзеркалення починається тоді, коли хтось із учасників спілкування відхиляється від його норм. У разі зародження конфлікту дію цього закону можна нейтралізувати: якщо хтось починає кричати, а йому демонстративно відповідають тихо й повільно, то співбесідник обов'язково (за законом віддзеркалення) стане говорити тихіше. Цей закон впливає на тематику розмов, постанову тіла учасників спілкування, ритм їхніх рухів, навіть дихання. Він дає змогу налагодити добрі стосунки між комунікантами, тобто є одним із найважливіших принципів безконфліктного спілкування.

Закон залежності ефективності спілкування від комунікативних зусиль: ефективність спілкування прямо пропорційна комунікативним зусиллям. Тобто чим більше комунікативних зусиль затрачає адресант, тим вища ефективність його мовленнєвого впливу. Щоб добитися комунікативного успіху, необхідно застосувати весь арсенал вербальних і невербальних засобів, дотримуватися законів, правил, конвенцій спілкування, норм етикету тощо, тобто затрачати більше зусиль. Досвід свідчить, що коротко висловлені прохання і розпорядження виконують із меншим бажанням, оскільки вони сприймаються як невічливі, агресивні.

Закон прогресивного зростання нетерпіння слухачів: чим довше говорить мовець, тим неухайніші й нетерплячіші його слухачі.

Друга половина промови оратора завжди видається приблизно вдвічі довшою від першої, а останні десять хвилин - утричі довшим за перші десять. Отже, ефективне мовлення повинне бути коротким і тривати не довше 10 хв. Закон зниження рівня інтелекту аудиторії. Зі збільшенням її чисельності: чим більше людей слухає промовця, тим нижчим є середній рівень інтелекту аудиторії. Тобто в цьому законі знаходить своє втілення "ефект натовпу", який

полягає в тому, що в натовпі людина гірше мислить логічно, домінує права півкуля головного мозку, яка відповідає за емоції. Тому в натовпі посилюються емоції реакції й послаблюються інтелектуальна діяльність, знижується критичність сприйняття, людина стає довірливішою і легше піддається впливам оточення.

Закон комунікативного самозбереження: людина у спілкуванні намагається зберегти досягнуту нею комунікативну рівновагу. Так, нова ідея, висловлена співбесіднику, як правило, спершу ним піддається сумніву, навіть відхиляється. Згодом вона може бути схваленою. Чи, н/д мовець переважно стримується від висловлювання своєї точки зору під загрозою її критики або заперечення. Впливам цього закону багато в чому обумовлена комунікативна поведінка у групі: людині простіше пристосуватися до поведінки групи, ніж протистояти їй. Це явище підкорення груповій комунікативній поведінці. '

Закон комунікативного самозбереження дає змогу людині підтримувати внутрішній спокій, рівновагу, відкидаючи дратівливу інформацію, трансформуючи її в спокійну.

Закон ритму спілкування: співвідношення говоріння і мовчання в мовленні кожної людини - величина постійна. У кількісному вияві вона становить приблизно 1: 23. Отже, людина говорить менше, ніж мовчить. Цей закон діє в житті кожної людини чітко. Звичний ритм спілкування необхідно витримувати. В іншому разі з'явиться психічний неспокій, можливі стреси, погіршення настрою і загального стану здоров'я.

Співвідношення говоріння і мовчання варіюється залежно від багатьох чинників, насамперед професійний. Н/д, учителі, продавці, викладачі, актори та деякі інші категорії людей говорять багато, а тому потребують відпочинку від говоріння; люди похилого віку, хворі тощо, тобто "виключені" в силу обставин зі звичного ритму говоріння, потребують більшої уваги, "задіяності" в говорінні: вони повинні "набрати" певний обсяг спілкування. Ритм спілкування залежить від статі - жінки відчують більшу потребу в говорінні, ніж чоловіки; від віку - у дітей і молоді величезна потреба у спілкуванні; у людей середнього віку вона зменшується, а в похилому віці знову зростає. Існує також національна специфіка реалізації цього закону. Мало розмовляють фіни, естонці, шведи, народи півночі. Значно активніше спілкуються італійці, іспанці, французи. Українці належать до народів з великим обсягом словесного спілкування.

Закон мовленнєвого самовпливу: словесне втілення ідеї або емоції формує цю ідею або емоцію у мовця. Словесне втілення певної думки дає змогу людині впевнитися в ній, остаточно утвердити її для - себе. На цьому законі ґрунтується аутогенне тренування, в основі якого - словесні команди, які подає людина сама собі і які регулюють її психічні та фізичні стани: "Я спокійний, серце б'ється рівно, у мене хороший настрій".

Закон довіри до зрозумілих висловлювань; чим простіше мовець висловлює свої думки, тим краще його розуміють і більше йому вірять. Йдеться про апеляцію довічних і простих істин. Цей закон стосується також форми висловлення згаданих істин: вона не повинна бути укладеною.

Закон протягування критики: чим більше людина виділяється в оточенні, тим більше про неї лихословлять і критикують її вчинки. Дію цього закону

пояснюють психологічно: все, що привертає увагу, стає предметом обговорення; концентруються переважно на недоліках людей, що певним чином виділилися, з метою опустити їх до свого рівня.

Закон самовиникнення інформації: у разі дефіциту інформації в певній групі спілкування інформація само породжується у вигляді чуток. Раз народившись, вони можуть стати причиною появи інших чуток.

Закон модифікації нестандартної комунікативної поведінки учасників спілкування: якщо співбесідник у спілкуванні порушує комунікативні норми, інший співбесідник змушує його змінити комунікативну поведінкою. Цей від ситуації, особливостей учасників спілкування, їхніх комунікативних ролей, статусів, психології, ментальних стадій тощо. Закон прискореного поширення негативної інформації: інформація негативного змісту має тенденцію до невидимого поширення, ніж позитивна. Дія цього закону пов'язана з підвищеною увагою людей до негативних факторів, оскільки позитивне швидко сприймають за норму і перестають обговорювати.

Закон спотворення інформації (“зіпсованого телефону”): будь-яке інформація, яку передають у групі спілкування, спотворюється в процесі передавання. Міра спотворення інформації прямо пропорційно до кількості осіб, які її передають. Причини спотворення - суб'єктивна інтерпретація інформації кожною особою, яка її отримує, а також дія “правила коментування”, тобто особистісного ставлення до змісту інформації. Спотворення спричиняється також невмінням слухати співбесідника, іноді - небажанням демонструвати те, що все зрозуміло.

Закон емоційної афіліації (“зараження”): особи, які перебувають в однаковому емоційному стані, прагнуть об'єднатися в групу і спілкуватися один з одним. Збуджені люди створюють групи і навіть натовпи; люди в поганому настрої шукають друзів по нещастю; веселій людині хочеться спілкуватися з веселими партнерами.

Закон мовленнєвого посилення емоцій: емоційні вигукки людини посилюють емоцію, яку ця людина переживає в даний момент. Встановлено, що словесна констатація емоції посилює її в півтора-два рази. Це явище активно використовують у пропаганді, рекламі деяких медитивних і релігійних практиках.

Закон мовленнєвого поглинання емоцій: у разі послідовної вдумливої розповіді про емоцію, яку переживають, вона поглинається мовленням і зникає висловлене у зв'язній розповіді емоційне переживання і вислухане кимось “зникає” разом ці словами, використаної для розповіді. Слова ніби всмоктують емоцію, забирають її в людини. Це явище відоме як “поскаржитись комусь на життя”.

Ще однією формою вияву цього закону є емоційне мовлення навіть інвективне (викривальне, образливе), але ні на кого не спрямоване. Емоція “розчиняється” в словах.

Закон емоційного пригнічування логіки: перебуваючи в емоційному стані, людина втрачає логічність і аргументованість мовлення. У такому разі в її мисленнєвій діяльності починає домінувати права півкуля головного мозку, яка відповідає за емоції, а ліва, що відповідає за логіку, розуміння і породження зв'язного мовлення, пригнічена, ніби вимкнута. Саме тому збуджену людину логікою не переконати, з нею слід спілкуватися спокійно, не сперечаючись,

демонстративно згоджуватися, потроху знижуючи рівень її збудженості, заспокоювати, щоб згодом задіяти логіку.

Знання комунікативних законів та вміння використовувати їх, а якщо необхідно - протистояти їм - важлива складова комунікативної компетенції кожної освіченої людини.

8. Митецтво аргументації. У двосторонній взаємодії того, хто виступає, і групи людей, які його слухають, ініціативнішим є промовець. Як суб'єкт спілкування він повинен мати певні характеристики, нахил до конкретної діяльності, готовність до неї та проникнення нею. Це сприятиме його ефективній взаємодії з великою групою людей, встановленню контакту з ними, стає додатковим позитивним фактором, або приносить промовцю і слухачам інтелектуальне й емоційне співпереживання. Згідно з законом психічного зараження, емоційний стан слухачів може стати тайм сильним, що з ним можна не справитися і втратити контакт з людьми. Краще виступати в камерних умовах. Промовець повинен добре розбиратися у проблемі, яка обговорюється. Має значення дотримання промовцем загальноприйнятих етичних норм та значення психологічних механізмів, вміння використовувати їх до встановлення контакту і переконання. Важливим видом контакту промовця з аудиторією є інтелектуальний. Від зводиться до того, що обидві сторони долучаються до активного розгляду проблеми, розв'язуючи певні мислительні задачі. Особливо це виявляється тоді, коли людина, яка публічно виступає, начебто намагається розв'язати проблему на очах у слухачів. Тоді слухачі з ним погоджуються чи виражають незгоду, схвалюють чи сумніваються, але є співучасниками процесу мислення промовця. Обов'язковою умовою для встановлення контакту є прийняття слухачів як рівноправних партнерів по спілкуванню.

Ядром консолідації є головна ідея, що лежить в основі публічного виступу і виражає позицію оратора. Саме завдяки чіткій позиції, своїй індивідуальності промовець викликає у слухачів інтерес до себе і встановлює з ними контакт. Зовнішнім проявом того, є контакт чи ні, буде поведінка слухачів на зустрічі. Увага присутніх, їх погляди, жести, схвалення, тиша або мовчання під час паузи та ін. свідчать про те, що слухачі включились у спільну з ним мислительну діяльність. Тоді й він почувається невимушене, говорить простіше, отримує задоволення від спілкування.

Велике значення має поведінка людини, коли вона виступає з трибуни, відповідаючи на запитання, її зовнішній вигляд, манери, а також те, на скільки вона дотримується загальноприйнятих правил етикету. Якщо промовець їх порушує, не вміє з повагою ставитися до людей, у своїх судженнях не виявляє чесності та щирості, якщо відчувається, що такі етичні категорії, як добро та любов, йому непритаманні, а зовнішній вигляд та манери дратують, то слухачі його не сприйматимуть.

Мовні засоби переконання. Умінню говорити, чи ораторського мистецтва, навчали ще в античності. Воно припускає уміння точно формулювати свої думки, викладати їх доступною для співрозмовника мовою, орієнтуватися в спілкуванні на реакцію співрозмовника. Для успішного ділового спілкування життєво необхідно опанувати основи культури мовлення.

Мовлення в діловому спілкуванні спрямоване на те, щоб переконати співрозмовника у правильності своїх поглядів і схилити до співробітництва.

Переконливість визначається:

- 1) психологічними чинниками, самою атмосферою бесіди, що може бути сприятливою чи несприятливою, доброзичливою чи недоброзичливою;
- 2) культурою мовлення.

Мовленнєва культура в діловому спілкуванні виражається в оцінці рівня мислення співрозмовника, його життєвого досвіду й у звертанні до співрозмовника зрозумілою для нього мовою. Під час ділової розмови потрібно вживати прості, ясні й точні слова, грамотно форлювати свою думку. Нездарма існує висловлення “ріже слух”.

У книзі Зігерта і Ланг “Керівник без конфліктів” виокремлюються типові помилки, пов’язані з орієнтацією на себе, що не дозволяють донести свою думку до співрозмовника.

Якщо в спілкуванні ми орієнтовані на себе, а не на співрозмовника, то ми: е організовуємо свої думки перед тим, як їх висловлюємо, а говоримо спонтанно, вимагаючи, щоб інші “встигали” за нами; через недбалість чи невпевненість не виражаємо своєї думки очно, тому вони набувають двозначності; о говоримо надто довго, отже, слухач до кінця нашої промови вже е пам’ятає, про що йшлося спочатку; продовжуємо говорити, не зважаючи на те, чи реагує слухач.

Промови без орієнтації на співрозмовника мають форму монологу. Сума втрат інформації за монологічного спілкування може сягати 50%, а в деяких випадках - і 80% обсягу вихідної інформації.

Відомі такі правила переконливого спілкування.

Перше правило (правило Гомера). Послідовність наведених аргументів впливає на їхню переконливість. Найпереконливіший такий порядок аргументів: сильні - середні - найсильніші.

З цього правила випливає: починайте не з прохання, а з аргументів. Слабкі аргументи краще не використовувати, тому що шкоди від них набагато більше, ніж користі.

Особа, яка приймає рішення, (ОПР) приділяє більше уваги слабким місцям у ваших аргументах, тому що прийнявши позитивне рішення, вона бере на себе не вирішення результату справи, а надійність її.

Слід назвати досить важливу обставину. Той самий аргумент для різних людей може бути і сильним, і слабким. Тому сила аргументів повинна визначатися з погляду ОПР.

Друге правило (правило Сократа). Для одержання позитивного рішення з важливого для вас питання поставте його на третє місце, а перед ним - два коротких, простих для співрозмовника питання, на які він без ускладнень скаже вам “так”.

2400 років існує це правило, воно перевірено сотнею поколінь освічених людей. І тільки порівняно недавно були з’ясовані глибокі (фізіологічні) причини, що пояснюють ефективність даного прийому. Установлено, що коли людина говорить чи чує “ні”, у її кров надходять гормони норадреналіну, що

настроюють її на боротьбу. Навпаки, слово “так” приводить до виділення морфіноподібних речовин – “гормонів задоволення” (ендорфінів).

Одержавши дві порції гормону задоволення, співрозмовник розслаблюється, стає доброзичливим, йому психологічно легше погодитися, ніж вступати у боротьбу.

Однієї порції ендорфінів може виявитися недостатньо, щоб перебороти поганий настрій, у якому, можливо, перебуває співрозмовник. Крім того, людина не здатна миттєво перебудуватися, треба дати їй більше часу й більше гормонів задоволення, щоб забезпечити цей процес.

Попередні питання повинні бути короткими, щоб не стомлювати співрозмовника, не віднімати в нього багато часу. Крім того, у разі тривалої підготовки до основної частини розмови збільшується ймовірність того, що хтось втрутиться (телефонним дзвоником чи візитом) у розмову, і ваша підготовка піде на користь іншому.

Третє правило (правило Паскаля). Не заганяйте співрозмовника у кут. Дайте йому можливість “зберегти обличчя”.

Часто співрозмовник не погоджується з нами тільки тому, що згода якось асоціюється в його свідомості з утратою своєї гідності. Наприклад, відкрита погроза сприймається як виклик, і щоб не здатися боягузливим, людина робить усупереч необхідному, можливо навіть на шкоду собі. Або ж коли її викрили в чомусь, що ганьбить її гідність” погодитися - значить погодитися з негативною оцінкою своєї особистості.

Запропонуйте таке рішення, що дасть співрозмовнику можливість з честю вийти зі скрутного становища - це допоможе йому прийняти вашу точку зору.

Четверте правило. Переконливість аргументів значною мірою залежить від іміджу й статусу того, хто переконує.

Одна справа, коли слухаєш людину авторитетну, шановну, інша - людину, яку не сприймаєш серйозно.

Четвертим правилом користуються ті, хто просить шановну людину “замовити за себе слівце”. Чи посилаються на дуїтку авторитету, цитують його в підтвердження своїх доводів.

Статус - це позиція в суспільстві. Студент, доцент, професор, декан, ректор; робітник, майстер, начальник цеху, директор - це статуси. Статус дає відповідь на питання “який?": гарний чи поганий, розумний чи нерозумний, красивий чи ні, приємний чи неприємний тощо. Високий посадовий чи соціальний стан, успіхи в якійсь галузі, освіченість, визнання оточення, високі особистісні якості піднімають статус та імідж людини, а разом з тим - і вагу його аргументів. Підтримка колективу підвищує статус індивіда, оскільки статус колективу вище статусу будь-якого його члена.

У студентському житті правило іміджу виявляється в тому, що (як говорять досвідчені старшокурсники) “спочатку ти працюєш на гарну заліковку, потім вона працює на тебе”.

Щоб застосовувати четверте правило, варто мати на увазі розбіжність у сприйнятті статусів залежно від ситуації. Наприклад, соціологічні опитування, проведені напередодні виборів депутатського корпусу, показали, що виборці

віддають перевагу (за інших рівних умов) чоловікам, а не жінкам; особам середнього віку, а не молодим і літнім. Навпаки, у судових засіданнях щодо шлюбнорозлучних справ статус жінки сприймається суддями в цілому як більш високий (унаслідок сформованого стереотипу, що такі пороки, як пияцтво, рукоприкладство, невірність, егоїзм, притаманні більшою мірою чоловікам).

У цілому ж більшість вважає, що в нашому суспільстві чоловіки мають більш високий статус, ніж жінки.

За інших рівних умов людину великої статури (чи повновиду) нерідко сприймають як більш ґрунтовну, зухвалу, до неї більша довіра. Згадаємо, якими визначеннями нагороджують таких людей: представницький, огрядний, значний та ін.

Статус того, хто обвинувачує, сприймається як більш високий, ніж статус того, який виправдовується. Відображенням цього є таке існуюче (незважаючи на свою парадоксальність) твердження: “якщо виправдується - то винен!”

Участь у конфлікті знижує імідж. Говорять же: “Чи то він украв, чи то у нього украли”. Особливо про це не слід забувати керівникам, тому що імідж для них - синонім авторитету.

П’яте правило. Не заганняйте в кут себе, не принижуйте свій статус. Багато бесід закінчується, не встигнувши початися, особливо якщо співрозмовники мають різні статуси. Наведемо кілька типових прикладів так званого “самогубного” початку бесіди.

Варто уникати вибачення (без серйозних на це причин), прояв ознак непевності. Негативні приклади: “Вибачите, я не перешкодив?”; “Будь ласка, якщо у Вас є час мене вислухати”.

Непевнена поведінка принижує, асоціюється з низьким статусом.

Шосте правило. Не принижуйте статус та імідж співрозмовника. Будь-який прояв неповаги, зневаги до співрозмовника є замахом на його статус і викликає, як правило, негативну реакцію.

Указання на помилку співрозмовника чи неправоту негативно впливає на його імідж, тому сприймається болісно, провокує суперечку й конфлікт.

Якщо все-таки вказати на похибку необхідно, то бажано робити це так, щоб визнання співрозмовником своєї неправоти не було принизливим. Наприклад: “Очевидно, вам не відомі деякі обставини (вказуються). З огляду на ваше розуміння й ці обставини, чи не здається вам, що ми дійдемо висновку...”

Хазяїн кабінету може підвищити свій статус і вплив на відвідувача за допомогою зміни форми крісла й розташування стільця для відвідувача. Крісло із завищеною спинкою підвищує статус того, хто в ньому сидить. Не випадково тому імператори, королі, папи Римські, а також судді традиційно сидять на кріслах з високими (до 2,5 м) спинками.

Збільшення й інших розмірів (крісла, довжини його ніжок, щоб сидіти вище) підвищує статус.

Крісло, що крутиться, асоціюється з більшою владою. Його перевага ще й у тому, що той, хто сидить у ньому, робить менше жестів і рухів тіла, які розкривають його ставлення до співрозмовника.

Відвідувач відчуває себе менш значущим, якщо його крісло розташовано далеко від столу хазяїна кабінету. Це відчуття підсилюється, якщо замість крісла стоїть стілець, тобто відсутні підлокітники.

Керівники й службовці, які приймають відвідувачів, не повинні забувати, що приниження статусу звичайно сприймається людиною болісно.

Сьоме правило. До аргументів приємного нам співрозмовника ми ставимося поблажливо, а до аргументів неприємного - критично. Аристотель говорив, що найсильніший засіб переконання полягає в особистій шляхетності оратора. Ціцерон також указував, що оратор повинен справляти приємне враження на слухачів. Механізм дії цього правила такий саме, як і правила Сократа: приємний співрозмовник стимулює вироблення гормонів задоволення, що не викликає бажання вступити в конфронтацію. Неприємний - навпаки.

Викликати симпатію можна поважним ставленням, умінням вислухати, грамотним мовленням, приємними манерами, зовнішнім виглядом.

Восьме правило. Виявляйте емпатію. Емпатією називається здатність до розуміння емоційного стану іншої людини у формі співпереживання.

Емпатія допомагає краще зрозуміти співрозмовника, уявити перебіг його думок, ніби “влізти в його шкіру”.

Не виявивши емпатії, неможливо виконати правило перше (Гомера), тому що силу аргументів ми повинні оцінювати з погляду ОПР, тобто ми повинні ніби поставити себе на її місце. Те ж стосується і правил Сократа й Паскаля - потрібно передбачати реакцію співрозмовника на ваші слова, тобто знову виявити до нього емпатію.

Для використання правил 4 і 6 також доцільно оцінити статуси з погляду співрозмовника. Говорячи про способи розташування слухачів, Аристотель мав на увазі необхідність прояву емпатії. Остання сприяє виконанню наступного правила.

Дев'яте правило. Будьте гарним слухачем.

Коли уважно проаналізувати учасників конфлікту, то з'ясовується, що багато з них розпалюються, бо ті, хто сперечається, говорять про різні речі.

Уміння уважно слухати - запорука вашої переконливості: ніколи не зможеш переконати, якщо не зрозумієш перебіг думок співрозмовника. Крім того, уважний слухач повертає до себе співрозмовника, тобто використовує і правило 7.

Десяте правило. Уникайте конфліктогенів. Конфліктогенами називають слова, дії, що можуть призвести до конфлікту. Дослівний переклад слова кофліктоген – “той, що породжує конфлікти” (закінчення “ген” у складному слові означає “той, що породжує”).

Конфліктогенами є всілякі прояви переваги, агресії та невихованості: брутальність, погрози, глузування, зауваження, безапеляційність, нав'язування порад, перебивання співрозмовника, обман тощо. Дане правило примикає до правила 7. Справді, конфліктогени не залишаються непоміченими, зустрічають відсіч і... розмова перетворюється в суперечку.

Одинадцяте правило. Перевіряйте, чи правильно ви розумієте один одного. Найуживаніші слова мають безліч значень залежно від контексту. Це

характерно для будь-якої мови. Тому ступінь розуміння під час прийняття повідомлення, особливо усного, завжди варто перевіряти.

Існують прості способи перевірки ступеня розуміння: “Чи правильно я вас зрозумів?”; “Сказане вами може означати...” тощо.

Ніхто не міг перевершити в наукових суперечках Галілео Галілея: він починав з того, що викладав точку зору своїх супротивників більш ясно, ніж це могли зробити вони самі, а потім розносив їх доценту – у цьому відношенні він був справжнім віртуозом.

Дванадцятье правило. Стежте за мімікою, жестами й позами співрозмовника.

Процесу переконання заважає те, що ми не знаємо, що думає слухач з приводу наших слів. Далеко не завжди співрозмовники відверті. Допомогає знання мови жестів і поз. Справа в тому, що на відміну від мовлення і міміки ми не контролюємо свою жестикуляцію і прийняті пози, це відбувається неусвідомлено. Людина, що знає мову жестів і поз, читає співрозмовника, одержуючи додаткову інформацію.

Разом із тим ми буваємо непереконаливими, якщо наші жести й пози не відповідають словам. Якщо відчувається така невідповідність, ми говоримо: “Відчуваю, що тут щось не так...” Знання жестів і поз дозволяє зробити наше мовлення більш переконливим.

Тринадцятье правило. Покажіть, що запропоноване вами задовольняє якусь із потреб співрозмовника.

За Маслоу потреби людини поділяються на:

- 1) фізіологічні (їжа, вода, сон, житло, здоров'я тощо);
- 2) потреба в безпеці, впевненість у майбутньому;
- 3) потреба належати до якоїсь спільності (родини, компанії друзів, колективу тощо);
- 4) потреба в повазі, визнанні;
- 5) потреба в самореалізації, прояві своїх можливостей; духовні потреби.

Людина має потребу в задоволенні всіх п'яти рівнів потреб. І це служить джерелом для знаходження сильних аргументів. Найсильнішим аргументом є можливість задовольнити якусь із потреб. Наприклад, фахівці з реклами стверджують, що страх безвідмовно діє на людей, коли йдеться про ризик і небезпеку. На цьому побудована вся страхова справа. Експлуатація потреби людини в безпеці робить страховий бізнес одним із найприбутковіших.

Застосування правил значно розширює можливості того, хто переконує, але в межах розумного.

Правило 13 допоможе визначити межі можливості вирішення питання. Поставивши себе на місце ОПр, запитаємо: “Погодився б я сам із запропонованим?” Дуже часто такий підхід дає змогу замінити мету переконання на реально досягну.

Висновки. Інформаційне забезпечення функціонування органів державної влади саме по собі не є гарантією підвищення якості процесу державного управління, хоча може сприяти оптимізації процедури прийняття управлінських рішень. Таким чином, вирішення лише техніко-технологічних

проблем функціонування політичних інститутів України не приведе до автоматичного вдосконалення державного управління. Критерієм ефективності функціонування й демократичності політичних інститутів виступає рівень їхньої інформаційної відкритості;

В державному управлінні зв'язки із громадськістю (PR) – це механізм планованого й керованого спілкування та взаємодії державної влади із громадянським суспільством і його інституціональними структурами, функціонування якого засновано на взаємній довірі й партнерських відносинах, знанні й повній інформованості та який покликаний компромісно враховувати й реалізовувати як загальнозначущі інтереси розвитку суспільства й держави, так і частково індивідуальні та групові інтереси;

Теоретичне уявлення про те, що державна PR-діяльність може бути використана як для встановлення й підтримки реальних партнерських взаємин і взаємодій із суспільством і його об'єктивного інформування про діяльність державної влади, так і для маніпулювання громадською думкою (в особистих інтересах окремих державних чиновників, у політичних інтересах правлячих соціальних груп і політичних партій). Таким чином, державна PR-діяльність, здійснювана з метою ефективного державного управління, перетвориться на принципово інший вид діяльності з використанням маніпулятивних технологій масового інформування й інформаційних впливів на суспільну свідомість, для реалізації яких протиправно задіюються державні служби й державний медійний ресурс.

Типологію інформаційної поведінки держави, показано, що кожний з типів має свою специфіку встановлення й підтримки політичних контактів з партнерами й опонентами: державна політика, інформаційні кампанії, одиничні інформаційні акції, а також дії в режимі постфактум (що являють собою реакцію органів державної влади на якісь події, що звершились), які позбавляють їх можливості цілеспрямованого впливу на інформаційну ситуацію. Показано, що всі ці типи поведінки є специфічними формами інформаційного забезпечення функціонування органів державної влади й відрізняються одне від одного механізмами організації політичного спілкування, інституціональним дизайном і певними технологіями підтримки комунікації.

Поняття “електронного уряду”, що розглядається не тільки як організаційно-технологічна побудова системи державного управління, заснована на використанні сучасних ІКТ і мережної інфокомунікаційної інфраструктури, а й, насамперед, як постіндустріальна філософія державного управління, заснована на тому, що сучасні ІКТ надають державній владі якісно нові можливості інфокомунікаційної взаємодії з громадянами й комплексне забезпечення їм усього спектра державних послуг в індивідуальному порядку й онлайн-овому режимі. Таким чином, у сфері взаємодії державної влади із громадянським суспільством механізм PR технологічно трансформується і вбудовується в більш комплексний за функціональними і технологічними можливостями мережний механізм інтерактивних інфокомунікаційних взаємодій.

В результаті впровадження в діяльність органів державної влади й систему державного управління інформаційно-комунікаційних технологій (наприклад,

електронного уряду), органи державної влади одержують новий оперативний канал прямого спілкування із громадянами, підконтрольний тільки державі. Як наслідок необхідність у ЗМІ, використовуваних як транслятори інформації, що надходить із системи державної влади до населення, відпадає. Таким чином, ЗМІ втрачають унікальну можливість монопольного одержання, розподілу й маніпулювання інформацією, що надходить із системи державної влади й управління інформацією, нерідко стратегічного значення, перекручування або тенденційна подача якої може спровокувати негативні для всієї країни наслідки.

Список використаних джерел

1. Barrett Deborah J. Leadership Communication: A Communication Approach for Senior-Level Managers // Handbook of Business Strategy Emerald Group Publishing, 2006. – pp. 385-390.
2. Бек У. Власть и ее оппоненты в эпоху глобализма. Новая всемирно-политическая экономия / Пер. с нем. А. Б. Григорьева, В. Д. Седельника; послесловие В. Г. Федотовой, Н. Н. Федотовой. – М.: Прогресс-Традиция; Издательский дом “Территория будущего” (Серия “Университетская библиотека Александра Погорельского”), 2007. – 464 с.
3. Бурдые П. Социология политики. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Sociolog/Burd/06.php
4. Герберт Дитер, Розенштил Лутц фон. Организационная психология. Человек и организация. / Пер с нем. – Х.: Изд-во Гуманит. Центр / О.А. Шипилова, 2006. – 624. – с. 237.
5. Дюверже Морис. Политические партии / Пер. с фр. / М. Дюверже – М.: Академический Проект, 2002. – 558 с.
6. Зульцбах Вальтер. Основы образования политических партий / И. Гилярова (пер. с нем.), А. Исаев (предисл.). – М.: Европа, 2006. – 304 с.
7. Іпатов Е.Ф. Реалії та суперечності партійного лідерства в українському суспільстві: політологічний аспект / Е.Ф. Іпатов, В.В. Павловський // Вісник Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут”. Політологія. Соціологія. Право: Зб. наук. праць. – К.: ІВЦ “Політехніка”, 2010. – №1(5) – С. 13-17.
8. Кастельс М. Галактика Інтернет: Розмышления об Интернете, бизнесе и обществе / Пер. с англ. А. Матвеева под ред. В. Харитоновой. - Екатеринбург: У-Фактория (при участии изд-ва Гуманитарного ун-та), 2004. - 328 с.
9. Кинг Л. Как разговаривать с кем угодно, когда угодно и где угодно / Ларри Кинг при участии Билла Джилберта ; Пер. с англ. - 4-е изд. - М: Альпина Бизнес-Букс, 2009. - 204 с.
10. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. – Х.: Фолио, 2009. – 160 с.
11. Котлер Ф., Ли Н. Маркетинг государственных и общественных организаций / Ф. Котлер, Н. Ли / Пер. с англ. Под ред. С.Г. Божук. - Спб.: Питер, 2008. - 384 с.: ил.
12. Левик Б. С. Розвиток концепції національної безпеки і оборони України в програмних документах українських політичних партій в період 1992-2009 рр. (воєнно-історичний аспект) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук : спец. 20.02.22 “Військова історія” / Б. С. Левик. – Л., 2010. – 17 с.

13. Луман Н. Общество как социальная система. – М.: “Логос”, 2004. – 323 с.
14. Морозова Е.Г. Политический рынок и политический маркетинг: концепции, модели, технологии. – М.: “Российская политическая энциклопедия” (РОССПЭН), 1999. – 247 с.
15. Най Джозеф С. Мистецтво комунікації, що робить лідера. Електронний ресурс <http://zgroun.com.ua/article.php?articleid=3086>.
16. Розвиток лідерства/ Л.Бізо, Є.Барань, І.Ібрагімова, О.Кікоть, Т.Федорів; за заг. ред. І.Ібрагімової – К., Проект “Реформа управління персоналом на державній службі в Україні”. – 2012. – 470 с.
17. Тищенко Ю.А. Моделі політичної комунікації: політичні партії та громадянське суспільство / Ю.Тищенко, П.Байор, М.Товт, С.Горобчишина – К.: Агентство “Україна”, 2010. – 147 с.
18. Цікул І. Трансформація інституту партійного лідерства в сучасній Україні (гендерний підхід) / І.Цікул // Політична наука в Україні: стан і перспективи: матеріали всеукраїнської наукової конференції (Львів, 10-11 травня 2007 року) / Укл. М.Поліщук, Л.Скочиляс, Л.Угрин. – Львів, ЦПД, 2008. – С. 204-210.
19. Шварценберг Р.Ж. Политическая социология. В трех частях/ Пер. с. фр. М., 1992. - Ч.1. – 180 с.
20. Штромайер Г. Політика і мас-медіа / Герхард Штромайер / Пер. з нім. А. Орган. - К.: Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2008. - 303 с.

Навчально-методичні матеріали

Державне управління у соціально-гуманітарній сфері. Україна: нові виміри соборності в умовах європейської інтеграції та глобалізації/ Кол. авт.; за заг. ред. проф. В.А.Гошовської. – К.: НАДУ при Президентові України, 2013 – 216 с.

Колектив авторів:

Розділ 1:

Тема 1. Гошовська В.А.- Про мовну ситуацію в Україні.

Тема 2. Валецький О.Л., Ребкало В.А. - Роль еліти в модернізації українського суспільства.

Тема 3. Голубь В.В. - Траєкторії політичної модернізації сучасного суспільства.

Тема 4. Пашко Л.А. - Зміцнення соборності в контексті модернізації Української держави: сучасні реалії та перспективи.

Тема 5. Пірен М.І. - Українська Хартія вільної людини і проблеми політичної ідентифікації особистості (теоретико-методологічний аспект).

Тема 6. Костицький В.В. - Соціологія сучасного праворозуміння та проблеми конституційного закріплення теорії розподілу влади.

Тема 7. Сурай І.Г. - Цінності, що нас об'єднують.

Тема 8. Кисіль Ю.М. - Соборність української держави в контексті формування сучасної національної ідеології.

Тема 9. Гурієвська В.М. - Поняття соборності як психоаналітичний дискурс.

Тема 10. Кальниш Ю.Г. - Україна “соборна”: діалектика вітчизняного регіоналізму.

Тема 11. Даниленко Л.І. - Толерантність як важлива складова діалогу держави і громадянського суспільства.

Розділ 2:

Тема 1. Гошовська В.А. – Сучасні виклики виборчого процесу для демократичної України.

Тема 2. Даниленко Л.І. – Про спільну відповідальність влади, опозиції, інших суб'єктів виборчого процесу за визнання виборів легітимними.

Тема 3. Пашко Л.А. – Соціальний консенсус та соціальна злагода – результат взаємодії суб'єктів виборчого процесу.

Тема 4. Усатий Г.О. – Антикорупційні заходи в програмних документах кандидатів у президенти України: конфлікт ідеологій

Тема 5. Пашко Л.А. – Чесні вибори – виклик сьогодення

Тема 6. Ларіна Н.Б. – Створення інформаційної постійно діючої платформи для обговорення проблем виборчого процесу – один з напрямів інформаційної політики держави

Тема 7. Гошовська В.А., Антонова О.Р. – Трансформація всеукраїнського руху “за чесні та гідні вибори” в постійно діючу відкриту платформу.

Тема 8. Гошовська В.А. Визнання міжнародним співтовариством легітимності та демократичності виборів до парламенту

Тема 9. Кисіль Ю.М. – Проблеми морально-етичної компетентності кандидатів в народні депутати

Тема 10. Баскакова Ю.В. – Моніторинг якості списків кандидатів у народні депутати України

Тема 11. Кисіль Ю.М. – Джерела фінансування недержавних організацій

Тема 12. Гурієвська В.М. – Перспективи застосування психологічних технологій у сучасному політичному процесі

Тема 13. Марчук Р.П. – Моніторинг виборчого процесу – гарантія чесних та гідних виборів

Тема 14. Тарасенко К.В. – Гарантії реалізації конституційного принципу рівності у сучасному виборчому процесі: проблеми та завдання

Тема 15. Пустова Т.В., Антонова О.Р. Громадські організації – відповідальні суб'єкти виборчого процесу

Тема 16. Самойленко А., Меркулова Л. Консультативна юридична допомога виборцям – запорука чесних та гідних виборів

Тема 17. Зайченко О. Кожний виборець відповідальний за свій вибір

Тема 18. Байда Л. Рівність прав та можливостей виборців – шлях до якісного європейського життя

Тема 19. Школьний В. Громадянське суспільство як запорука чесних виборів.

Автори:

В. А. Гошовська, доктор політичних наук, професор, директор Інституту підвищення кваліфікації керівних кадрів НАДУ, заслужений працівник народної освіти України;

В. А. Ребкало, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри державної політики та управління політичними процесами НАДУ, заслужений діяч науки і техніки України;

В. В. Голубь, доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри державної політики та управління політичними процесами НАДУ;

М. І. Пірен, доктор соціологічних наук, професор, професор кафедри державної політики та управління політичними процесами НАДУ;

Л. А. Пашко, доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри парламентаризму та політичного менеджменту НАДУ;

Л. І. Даниленко, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри парламентаризму та політичного менеджменту НАДУ;

Ю. В. Баскакова, кандидат юридичних наук, доцент кафедри парламентаризму та політичного менеджменту НАДУ;

В. М. Гурієвська, кандидат наук з державного управління, доцент кафедри парламентаризму та політичного менеджменту НАДУ;

Ю. М. Кисіль, кандидат політичних наук, доцент кафедри парламентаризму та політичного менеджменту НАДУ;

Г. А. Кернес, аспірант кафедри парламентаризму та політичного менеджменту НАДУ;

Н. Б. Ларіна, кандидат педагогічних наук, перший заступник директора Інституту підвищення кваліфікації керівних кадрів НАДУ, заслужений працівник освіти України;

Г. В. Сєрова, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри парламентаризму та політичного менеджменту НАДУ;

В. В. Святненко, заступник начальника відділу координації підвищення кваліфікації та комунікативного забезпечення Інституту підвищення кваліфікації керівних кадрів НАДУ;

А. В. Фоменко, методист кафедри парламентаризму та політичного менеджменту НАДУ.

Упорядники:

О. Р. Антонова, аспірант кафедри парламентаризму та політичного менеджменту НАДУ;

О. Ю. Васильченко, аспірант кафедри парламентаризму та політичного менеджменту НАДУ;

Л. О. Матвєєва, аспірант кафедри парламентаризму та політичного менеджменту НАДУ;

О. Г. Черкас, аспірант кафедри парламентаризму та політичного менеджменту НАДУ;

О. О. Ткаченко, аспірант кафедри парламентаризму та політичного менеджменту НАДУ.

Навчальне видання

Гошовська Валентина Андріївна,
Ребкало Валерій Андрійович, **Голубь** Валерія Володимирівна,
Пірен Марія Іванівна, **Пашко** Людмила Андріївна,
Даниленко Лідія Іванівна, **Баскакова** Юлія Віталіївна,
Гурієвська Валентина Миколаївна, **Кисіль** Юлія Миколаївна,
Кернес Геннадій Адольфович, **Ларіна** Наталія Борисівна,
Сєрова Галина Володимирівна, **Святненко** Вікторія Володимирівна,
Фоменко Анна Вікторівна

**ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ У СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІЙ
СФЕРІ. УКРАЇНА: НОВІ ВИМІРИ СОБОРНОСТІ В УМОВАХ
ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

Навчально-методичні матеріали

Упорядники :

Антонова Олена Ростиславівна, **Васильченко** Оксана Юріївна,
Матвєєва Ліна Олександрівна, **Черкас** Оксана Григорівна,
Ткаченко Ольга Олександрівна

Відповідальний за випуск *В. А. Дон*
Технічний редактор *О. Г. Сальнікова*

Підп. до друку 18.06.2013.
Формат 60 x 84/16. Обл.-вид. арк. 11,3. Ум.-друк. арк. 9,7.
Тираж 60 пр.

Видавець Національна академія державного управління
при Президентові України
03057, Київ-57, вул. Ежена Потье, 20, тел. 456-67-93.
E-mail: vydav@academy.kiev.ua

Свідоцтво серії ДК № 1561 від 06.11.2003.